

Regeringens skrivelse

2001/02:50

Hållbara Sverige – uppföljning av åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling

Skr.
2001/02:50

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 1 november 2001

Göran Persson

Kjell Larsson
(Miljödepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnar regeringen en redovisning av hur arbetet med strategier och åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling fortskrider i Sverige, inom EU och internationellt. Skrivelsen är en uppföljning av de åtgärdsprogram som redovisades i regeringens skrivelse Hållbara Sverige – uppföljning av åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling (skr. 2000/01:38). För varje departements verksamhetsområde beskrivs vilka åtgärder som är genomförda och vilka aktiviteter som pågår. I skrivelsen lämnas också en lägesredovisning för de lokala investeringsprogrammen.

Med anledning av Sveriges ordförandeskap i Europeiska unionen våren 2001 lyfts i årets skrivelse särskilt fram hur arbetet med hållbar utveckling inom EU utvecklats under året.

1	Ärendet	4
2	En hållbar utveckling.....	5
2.1	Ekologisk hållbarhet	5
2.2	Sveriges ordförandeskap i EU – Miljö och hållbar utveckling.....	7
2.3	Strategier för en hållbar utveckling	8
3	Regeringens arbete med ekologisk hållbarhet.....	13
3.1	Utvecklingen inom den offentliga sektorn.....	13
3.1.1	Miljö kvalitetsmål	13
3.1.2	Sektorsansvar	15
3.1.3	Miljöledningssystem.....	17
3.1.4	Sektorsansvarets och miljöledningssystemets roll i miljömålsarbetet.....	17
3.1.5	Offentlig upphandling.....	18
3.1.6	Miljöbalken.....	19
3.2	Näringsliv, arbetsmarknad och konsumtion	20
3.2.1	Näringsliv och arbetsmarknad	20
3.2.2	Dialog med näringslivet.....	21
3.2.3	Konsumenterna och miljön.....	24
3.2.4	Lokala investeringsprogram	25
3.2.5	Turism.....	25
3.3	Miljöskatter och miljöräkenskaper	26
3.3.1	Miljöskatter.....	26
3.3.2	Miljöräkenskaper	27
3.3.3	Samband mellan tillväxt och miljö.....	28
3.4	Kultur, delaktighet och kunskap	28
3.4.1	Kultur.....	29
3.4.2	Delaktighet och jämställdhet	29
3.4.3	Utbildning.....	30
3.5	Naturresurser och naturvård.....	32
3.5.1	Hushållning med naturresurser	32
3.5.2	Areella näringar och odlingslandskapet	32
3.5.3	Natur- och kulturvård	34
3.6	Miljö och hälsa.....	36
3.6.1	Människan och miljön	36
3.6.2	Folkhälsa.....	36
3.6.3	Livsmedel	37
3.6.4	Kemikaliepolitiken	37
3.6.5	Miljöorienterad produktpolitik (IPP).....	38
3.6.6	Företnadsområden	39
3.6.7	Avfallspolitiken	40
3.7	Samhällsplanering, regional utveckling och byggande	41
3.7.1	Habitat och Agenda 21	43
3.7.2	Regional utveckling och regionala tillväxtavtal.....	45
3.7.3	EG:s strukturfonder	47
3.7.4	Infrastrukturplanering.....	48
3.7.5	Byggande	49

3.8	Energi och transporter.....	51	Skr. 2001/02:50
3.8.1	Energipolitiken	51	
3.8.2	Transportpolitik	52	
3.9	Forskning	53	
3.9.1	Forskningspolitik	54	
3.9.2	Ny forskningsorganisation.....	54	
3.10	Internationellt samarbete.....	55	
3.10.1	Förenta nationerna	55	
3.10.2	OECD	57	
3.10.3	Europa utom EU	58	
3.10.4	Västerhavet, Arktis- och Barentssamarbetet ..	59	
3.10.5	Östersjöregionen	60	
3.10.6	Norden	62	
3.10.7	Världshandelsorganisationen.....	63	
3.10.8	Samarbete med Asien	64	
3.11	Europeiska unionens arbete för hållbar utveckling och integrering av miljö.....	65	
3.11.1	Sveriges ordförandeskap i EU	65	
3.11.2	EU:s strategi för hållbar utveckling.....	65	
3.11.3	EU:s kemikaliestrategi.....	68	
3.11.4	Produkter och avfall inom EU	69	
3.11.5	Sektorsintegrationen ("Cardiffprocessen")....	69	
3.11.6	Det sjätte miljöhandlingsprogrammet	74	
4	Åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling inom olika departements verksamhetsområden.....	76	
4.1	Justitiedepartementet.....	76	
4.2	Utrikesdepartementet	84	
4.3	Försvarsdepartementet	90	
4.4	Socialdepartementet.....	96	
4.5	Finansdepartementet	102	
4.6	Utbildningsdepartementet.....	107	
4.7	Jordbruksdepartementet	112	
4.8	Kulturdepartementet	119	
4.9	Näringsdepartementet	126	
4.10	Miljödepartementet.....	147	
5	Lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet.....	167	
5.1	Stöd till lokala investeringsprogram åren 1998, 1999, 2000 och 2001	167	
5.1.1	Samlade miljöeffekter av pågående program	168	
5.1.2	Fördelning av bidrag på åtgärdstyper	168	
5.1.3	Fördelningen av bidrag på huvudmän	169	
5.2	Fortsatta insatser	170	
5.2.1	Lokala investeringsprogram ersätts av klimatprogram från år 2002.....	170	
5.2.2	Stöd till kommunerna	171	
5.2.3	Slutrapportering	171	
5.2.4	Uppföljning och utvärdering	172	
5.3	Stöd till den europeiska bomässan Bo01	172	

Regeringen redovisar årligen för riksdagen hur arbetet med att nå en ekologiskt hållbar utveckling fortskrider. Därigenom får riksdagen kontinuerlig information om vad som har hänt inom de olika departementens verksamhetsområden. Redovisningarna innehåller en sammanställning av vidtagna åtgärder och effekter på omställningsarbetet. Redovisningen innehåller också nya åtgärder som följer av förslag som regeringen presenterat i propositioner som lagts under året eller i samband med andra beslut.

Regeringens utgångspunkt för arbetet med att ställa om Sverige till ekologisk hållbarhet har varit det åtgärdsprogram som 1997 redovisades i skrivelsen Ekologisk hållbarhet (skr. 1997/98:13). Detta program innehöll 93 åtgärds punkter fördelade på de dåvarande tretton departementen inom Regeringskansliet. I 1998 års skrivelse Hållbara Sverige – uppföljning och fortsatta åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling (skr. 1998/99:5) gavs en första redovisning av hur långt arbetet hade kommit inom de viktigaste politikområdena och vilka nya politikområden eller förslag som tillkommit. I 1999 års skrivelse (skr. 1999/2000:13) utvidgades avsnitten om de departementsövergripande frågorna. Med anledning av det svenska ordförandeskapet i Europeiska unionen valde regeringen att i 2000 års skrivelse (skr. 2000/01:38) lyfta fram arbetet inom EU och det internationella miljöarbetet.

Årets skrivelse är den sista i sitt slag. Kommande redovisningar görs i anslutning till regeringens årliga redovisning till riksdagen om hur arbetet med att nå miljökvalitetsmålen fortskrider.

Skrivelsen har utformats i samarbete med miljöpartiet och vänsterpartiet.

2 En hållbar utveckling

Målet om en hållbar samhällsutveckling omfattar ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter. Dessa tre aspekter är beroende av varandra och måste vägas samman på ett balanserat sätt för att målet om en hållbar utveckling skall uppnås. Miljöpolitiken måste ses som nära sammankopplad med den ekonomiska och sociala utvecklingen. I begreppet ekologisk hållbarhet betonas den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling. Ytterst handlar det om att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer goda framtidsutsikter och en god livskvalitet.

En förutsättning för att detta arbete skall bli framgångsrikt är ett brett deltagande från samhällets alla aktörer. Kunskap om de ekologiska villkoren för samhällets utveckling blir därmed av stor betydelse. Centrala aspekter för medborgarnas deltagande är möjligheter till insyn, dialog och påverkan.

Miljöhänsyn och resurshushållning måste integreras i beslutsfattandet inom alla verksamheter och sektorer i samhället. Samtidigt måste sektorstänkandet begränsas till förmån för en helhetssyn på samhällets utveckling. Detta kräver ett vidgat perspektiv där såväl ekologiska som ekonomiska och sociala aspekter integreras i beslutsprocesser inom myndigheter, företag och organisationer.

Amsterdamfördraget, som trädde i kraft den 1 maj 1999, betonar målet om en hållbar utveckling. Begreppet hållbar utveckling har skrivits in i ingressen till Fördraget om Europeiska unionen. Dessutom skall enligt artikel 6 i EG-fördraget miljökraven integreras med EU:s politikområden och verksamhet. Sverige har varit pådrivande i arbetet med att integrera miljöhänsyn och hållbar utveckling i all EU-politik.

Nationellt och internationellt arbete med att utveckla strategier för hållbar utveckling pågår. Vid Europeiska rådets möte i Göteborg i juni 2001 antogs en strategi för hållbar utveckling. Strategin syftar till att anpassa EU:s politik till en långsiktigt ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling. Arbetet pågår också med att ta fram en svensk nationell strategi för hållbar utveckling. Denna skall presenteras för riksdagen i mars 2002 och senare till världstoppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg i september 2002.

2.1 Ekologisk hållbarhet

Regeringen har i flera regeringsförklaringar under de senaste åren uttalat att arbetet med att ställa om Sverige till ekologisk hållbarhet skall fortsätta och påskyndas. Sverige skall vara ett föregångsland i denna strävan mot en ekologiskt hållbar utveckling. I regeringsförklaringen hösten 2000 slogs fast att miljöfrågorna skulle prioriteras under det kommande svenska ordförandeskapet våren 2001. Det gällde inte minst klimatfrågorna och kemikaliepolitiken.

I årets regeringsförklaring framhålls att Sverige skall fortsätta att gå i spetsen för omställningen till en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling. Statsministern understryker att Sveriges utveckling inte bara skall vara ekonomiskt och socialt hållbar utan att vi måste bygga ett ekologiskt uthålligt samhälle.

För att säkerställa framtida generationers möjligheter till en god livsmiljö och välfärd har regeringen ställt upp tre mål för ekologisk hållbarhet: skyddet av miljön, en effektiv användning av resurser och en hållbar försörjning. Dessa övergripande mål var utgångspunkter för det åtgärdsprogram som 1997 redovisades i skrivelsen Ekologisk hållbarhet (skr. 1997/98:13). Skyddet av miljön innebär att utsläppen av föroreningar inte skall skada människors hälsa eller överskrida naturens förmåga att ta emot eller bryta ner dem. Effektiv användning innebär att utnyttjandet av energi och andra naturresurser skall bli effektivare än i dag och i allt större omfattning vila på förnybara resurser. Hållbar försörjning innebär att ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga skall säkras. Dessa övergripande mål finns utförligt redovisade i 1998 års skrivelse till riksdagen (skr. 1998/99:5).

De tre övergripande målen för ekologisk hållbar utveckling hänger samman och stödjer varandra. Den effektiva användningen ger de grundläggande förutsättningarna för att nå de båda andra målen – en miljö som inte skadas av föroreningar och en sparsamhet vad gäller resursanvändningen. Skyddet av miljön och ekosystemen är också en förutsättning för att långsiktigt upprätthålla försörjningen med naturresurser.

De femton miljö kvalitetsmålen förtydligar ytterligare den ekologiska dimensionen i begreppet hållbar utveckling (prop. 1997/98:145 och 2000/01:130). Målen är formulerade utifrån den miljöpåverkan naturen tål och definierar det tillstånd för den svenska miljön som regeringen med dagens kunskap menar att miljöarbetet skall sikta mot.

Miljö kvalitetsmålen

Regeringens övergripande miljöpolitiska mål är att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. Riksdagen fattade våren 1999 beslut om en ny struktur för arbetet med miljömål och fastställde 15 nationella miljömål (prop. 1997/98:145, bet. 1998/99: MJU6, rskr. 1998/99:183). Den nya målstrukturen ersätter de miljömål som riksdagen tidigare antagit.

Den 26 april 2001 beslutade regeringen om propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130). I propositionen föreslår regeringen ungefär 60 delmål för fjorton av de femton miljö kvalitetsmålen. Det femtonde, klimatmålet, behandlas i en separat proposition (se avsnitt 3.1.1). För att tydliggöra vilken miljö kvalitet som eftersträvas i ett generationsperspektiv återges innebörden av respektive miljö kvalitetsmål i ett antal punkter som närmare anger vilken miljö kvalitet som skall ha nåtts inom en generation.

Regeringen föreslår i nyss nämnda proposition att den nya miljömålsstrukturen dvs. miljö kvalitetsmålen med tillhörande delmål, skall ersätta de miljömål som riksdagen antagit inom ramen för miljöpolitiken före beslutet om proposition 1997/98:145 våren 1999.

Sektorsansvar och miljöledning

För att nå målet om ekologiskt hållbarhet krävs en rad olika insatser inom olika sektorer och på olika nivåer i samhället. Sektorsansvaret, dvs. att myndigheter, företag och andra organisationer inom olika samhällssektorer tar ansvar för miljöfrågor inom sina verksamhetsområden, har slagits fast som ett viktigt arbetssätt i svensk miljöpolitik vid olika tillfällen under det senaste decenniet. Varje samhällssektor skall således ta sin del av ansvaret för att genomföra de åtgärder och upprätta de planer som behövs för att miljö kvalitetsmålen skall nås. Det innebär att företag och myndigheter måste se miljöhänsyn som en integrerad del av verksamheten. Sektorsansvaret har utgjort en del av grunden för det miljöpolitiska arbetet som bedrivits under 1990-talet. Det gäller både för lagstiftningen och för utvecklingen av styrmedel i kretsloppspolitiken, såsom exempelvis producentansvar för varuslag. Genom riksdagens beslut våren 1999 (prop. 1997/98:145) och förslagen i proposition Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) kommer det generella sektorsansvaret och de statliga myndigheternas sektorsansvar att ytterligare förstärkas. Sektorsansvaret bör utvecklas och förtydligas. Flera centrala myndigheter hade som uppgift att ta fram förslag på delmål och åtgärder som underlag för den nyss lagda propositionen. Sektorsansvaret måste också kombineras med en helhetssyn på hållbar utveckling samt en förbättrad samordning mellan olika sektorer och politikområden.

Vidare har regeringen i samband med förslag till riksdagen om riktlinjer för vissa politikområden som är av särskilt stor betydelse för miljön redovisat sin syn på miljöansvar inom respektive område. Så har skett bl.a. i propositionerna 1992/93:226 En ny skogspolitik, 1996/97:84 En uthållig energiförsörjning, 1997/98:56 Transportpolitik för en hållbar utveckling, 1997/98:2 Hållbart fiske och jordbruk, 1997/98:158 Uppföljning av skogspolitiken och 1998/99:114 Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål.

Miljöledning är ett hjälpmedel för att skapa ett helhetstänkande kring miljöfrågor i verksamheten. Miljöledning inom statsförvaltningen bygger på samma principer som tillämpas inom näringslivet. Det handlar om att bygga upp ett systematiserat miljöarbete med tydliga riktlinjer och mål, tydliga ansvarsförhållanden samt rutiner för uppföljning och redovisning. På uppdrag av regeringen arbetar nu det stora flertalet statliga myndigheter, 234 totalt, med att införa miljöledningssystem. Även Regeringskansliet har beslutat att på ett mer genomgripande sätt integrera miljöhänsyn och resurshushållning i sin egen verksamhet genom att införa miljöledningssystem.

2.2 Sveriges ordförandeskap i EU – Miljö och hållbar utveckling

De högst prioriterade frågorna under Sveriges ordförandeskap i EU under första halvåret 2001 var utvidgningen av EU, sysselsättningen och miljön.

Ambitionen under ordförandeskapet var att fördjupa EU-samarbetet på området miljö och hållbar utveckling. Vid Europeiska rådets möte i Göteborg i juni 2001 antogs en strategi för hållbar utveckling, en strategi som syftar till att anpassa EU:s politik till en långsiktig ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling. Strategin kommer att följas upp vid kommande vårtoppmöten, första gången i Barcelona i mars 2002. Till toppmötet i Göteborg presenterades också arbetet med att integrera miljöhänsyn inom alla EU:s politikområden, den s.k. Cardiff-processen. Det beslöts att strategier för integration av miljö och hållbar utveckling skall färdigställas och utvecklas ytterligare inom alla relevanta områden så att de kan genomföras snarast möjligt. Resultatet skall redovisas vid toppmötet i Barcelona.

Klimatfrågan stod i fokus under ordförandeskapet, inte minst i ljuset av att USA avvisade Kyoto-protokollet. Under ordförandeskapet lyckades Sverige hålla samman EU och agera konstruktivt mot andra parter i förhandlingarna, i synnerhet USA, samt driva på det interna klimatarbetet i EU.

En prioriterad fråga inom miljöområdet var behandlingen av det sjätte miljöhandlingsprogrammet som anger riktlinjerna för EU:s miljöpolitik under de närmaste tio åren. Programmet avses bli vägledande för den ekologiska delen i arbetet med hållbar utveckling. Miljömålen i programmet skall vara uppnådda inom tio år och konkreta åtgärdsförslag skall läggas fram inom fyra år

Under ordförandeskapet beslutades även om riktlinjer för en ny framtida kemikaliestrategi för EU. Den nya strategin innebär ett betydande framsteg. Målsättningen är att inom en generation, dvs. till år 2020, skall kemikalier bara produceras och användas på ett sätt som inte leder till betydande negativ påverkan på miljön eller människors hälsa. En näraliggande fråga är de slutsatser som togs i rådet om en politik för miljövänliga produkter, s.k. integrerad produktpolitik (IPP).

EU är en viktig partner i det globala miljösamarbetet. Under det svenska ordförandeskapet var centrala frågor förberedelserna inför världstoppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg 2002, inklusive frågan om global miljöförvaltning, och beslut om att undersöka behovet av en global kemikaliestrategi samt undertecknandet av Stockholmskonventionen om långlivade organiska föroreningar (POP:s).

Samarbetet inom EU behandlas även i avsnitt 3.11.

2.3 Strategier för en hållbar utveckling

Arbetet med att utveckla mer konkreta internationella och nationella strategier för hållbar utveckling pågår på såväl regional, nationell som internationell nivå. I det följande ges en kortfattad översikt av några aktuella strategier och program inom området miljö och hållbar utveckling. Arbetet med hållbarhetsstrategier är nära kopplat till uppföljningsmötet 2002 i Johannesburg.

Världstoppmötet i Johannesburg 2002

FN:s generalförsamlings möte i september 2002 i Johannesburg är en tioårsuppföljning av vad som åstadkommits i fråga om miljö och utveckling efter konferensen i Rio de Janeiro 1992. I december 2000 beslutade FN:s generalförsamling att tioårsuppföljningen skall hållas i form av ett toppmöte för stats- och regeringschefer. Mötet skall utvärdera genomförandet av resultaten från Rio samt identifiera och bemöta nya utmaningar. Beslutet innebär vidare att förberedelserna bedrivs med utgångspunkt i lokala, nationella och regionala erfarenheter och prioriteringar. Sverige har valts in i konferensens byrå.

Förberedelsearbetet intensifieras nu i Sverige. Bl.a. har ett mellan Miljödepartementet och Utrikesdepartementet gemensamt sekretariat upprättats inom Regeringskansliet. Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat förbereder en nationalrapport till världstoppmötet i Johannesburg.

Till mötet skall nationella och regionala strategier för hållbar utveckling tas fram. Flertalet EU-länder anger att de har utarbetat eller arbetar med nationella hållbarhetsstrategier. Sveriges nationella strategi presenteras under våren 2002. På den regionala (dvs. flernationella) nivån har hållbarhetsstrategier arbetats fram och antagits bl.a. för EU, OECD, Norden och Östersjöområdet (Baltic 21).

En svensk nationell strategi för hållbar utveckling

Till FN:s toppmöte i Johannesburg 2002 skall alla länder, inklusive Sverige, presentera nationella strategier för hållbar utveckling. Sedan 1997 har regeringen årligen rapporterat om åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling – Skrivelsen Hållbara Sverige. Hållbar utveckling innefattar, som tidigare framhållits, inte enbart ekologiska aspekter utan även ekonomiska och sociala perspektiv. Erfarenheterna från åtgärdsprogrammet och de årliga redovisningarna visar tydligt att de ekologiska, ekonomiska och sociala frågorna är tätt sammanvävda. Arbetet med regeringens åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling, erfarenheterna från nationellt och lokalt Agenda 21-arbete samt erfarenheterna från Habitat och hållbar bebyggelseplanering utgör en god grund för arbetet med att utveckla en mer långsiktig strategi för hållbar utveckling.

I arbetet med den nationella strategin identifieras bl.a. behovet av indikatorer som ett hjälpmedel för framtida bedömning av framstegen mot ett mer hållbart samhälle. En första uppsättning indikatorer för hållbar utveckling (Sustainable Development Indicators for Sweden – a first set 2001) har på uppdrag av Miljödepartementet tagits fram av Statistiska Centralbyrån (SCB) i samarbete med Naturvårdsverket. Rapporten publicerades i maj 2001.

En lägesrapport över det svenska arbetet med Agenda 21 och hållbar utveckling har lämnats till FN/DESA i mars 2001.

EU:s strategi för hållbar utveckling

Vid Europeiska rådets möte i Helsingfors 1999 beslutades att en EU-strategi för hållbar utveckling, omfattande ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter, skulle tas fram till toppmötet i Göteborg 2001.

Vid rådets möte i Göteborg 15–16 juni 2001 antogs en strategi för hållbar utveckling. Strategin syftar till att anpassa EU:s politik till en långsiktig ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling. Fyra områden valdes ut i ett första steg, nämligen bekämpandet av klimatförändringar, säkerställande av hållbara transporter, hoten mot folkhälsan samt att förvalta naturresurser på ett mer ansvarsfullt sätt. Strategin kommer, som nämnts, att följas upp vid kommande vårtoppmöten, första gången i Barcelona i mars 2002.

EU:s strategi för hållbar utveckling avses samtidigt bli en del av unionens bidrag till den internationella översynen av Agenda 21-arbetet vid världstoppmötet i Johannesburg 2002.

Till rådets möte i Göteborg presenterades också arbetet med att integrera miljöhänsyn inom alla EU:s politikområden, den s.k. Cardiff-processen. Det beslutades att strategier för integration av miljö och hållbar utveckling skall färdigställas och ytterligare utvecklas inom alla relevanta områden så att de kan genomföras snarast möjligt och resultatet läggas fram till toppmötet i Barcelona.

Samarbetet inom EU behandlas närmare i avsnitt 3.11.

Nordiska ministerrådets strategi för hållbar utveckling

Nordiska ministerrådet har antagit en nordisk strategi för hållbar utveckling: Bæredygtig udvikling – en ny kurs for Norden (Nord 2001:3). Strategin trädde i kraft den 1 januari 2001. Den nordiska strategin omfattar även de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland. Strategin omfattar områden där Norden har gemensamma intressen och särskilt goda förutsättningar att bidra till en hållbar utveckling och där det nordiska samarbetet skapar ett särskilt mervärde.

Centrala frågor i hållbarhetsstrategin är klimatförändringar, biologisk mångfald, skydd av den marina miljö, kemikalier, livsmedelssäkerhet, energieffektivitet och förnybar energi, hållbara transportsystem samt en hållbar utveckling i sektorerna lantbruk, fiske och skogsbruk samt i industrin och näringslivet. I strategin behandlas också särskilt relevanta styrmedel för genomförandet av en hållbar utveckling, såsom allmänhetens deltagande, det lokala Agenda 21 arbetet, kunskapsunderlag och resurseffektivitet. Strategin identifierar även behovet av att utveckla indikatorer i syfte att värdera genomförandet av strategins mål och insatser. I rapporten framhålls att den presenterade strategin är ett första steg där det ekologiska perspektivet dominerar. De ekonomiska och sociala aspekterna skall utvecklas i det fortsatta arbetet med den nordiska strategin för hållbar utveckling.

Den nordiska hållbarhetsstrategin innehåller mål och åtgärder för perioden 2001–2004 samt långsiktiga mål fram till 2020. Huvudansvaret för uppföljningen kommer att åvila de nordiska länderna, men strategin innebär också nya uppgifter och utmaningar för Nordiska ministerrådet. Det nationella genomförandet planeras för närvarande. Erfarenheter från arbetet med Baltic 21 kommer att tas till vara.

Det nya nordiska miljöhandlingsprogrammet omfattar centrala miljöområden bl.a. klimat, luftföroreningar, skydd av den marina miljön, biologisk mångfald, kemikalier och avfall samt ett antal tvärspektoriella

OECD:s hållbarhetsstrategi och miljöstrategi

Hållbar utveckling har drivits som ett sektorsövergripande projekt i OECD. Projektet, som har fått stöd av OECD:s miljökommitté, rapporterades i samband med OECD:s finansministermöte. På ett gemensamt möte mellan OECD:s miljö- och finansministrar i maj 2001 antogs en rapport om policy för hållbar utveckling. Policyrapporten ger förslag till ett ramverk för att förbättra integreringen av de ekonomiska, miljömässiga och sociala målen samt hur miljöförstöring kan frikopplas från ekonomisk tillväxt. De sex policyrekommendationerna behandlar hur man skall skapa effektiva och fungerande marknader, hanteringen av klimatförändringarna, skötsel av naturresurser, användande av vetenskap och teknologi, stärkande av system för beslutsfattande och information samt sambanden med den globala ekonomin.

OECD skall fortsätta stödja medlemsländerna genom att utveckla överenskomna indikatorer som mäter framsteg över alla tre dimensioner av hållbar utveckling, inklusive frikoppling av ekonomisk tillväxt från miljöförstöring. OECD skall rapportera framstegen, särskilt användningen av hållbarhetsindikatorer, i syfte att bidra till toppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg 2002.

Vid miljöministrarnas möte inom OECD i maj 2001 beslutades även om en miljöstrategi för de kommande tio åren och en miljörapport i ett 20-årsperspektiv för att uppnå hållbar utveckling. Strategin anger fem mål och ett antal prioriterade områden. Målen avser effektiv hushållning med naturresurserna, att bryta sambandet mellan ekonomisk tillväxt och sociala risker och användning av naturresurser och annan belastning på miljön, förbättrad information för beslutsfattande och bättre miljöindikatorer samt att integrera miljö, ekonomi och sociala frågor. Särskilt framhålls behovet att utveckla skärningspunkterna mellan miljöfrågor och sociala frågor: miljö och hälsa, miljö och sysselsättning samt miljö och demokrati, dvs. allmänhetens deltagande i beslutsprocessen och tillgång till kunskap och information. De globala miljöfrågorna och det ömsesidiga beroendet länderna emellan samt behovet av bättre information för politikens utformning ingår också i strategin.

Habitat och Istanbul +5

FN:s generalförsamlings extra möte om uppföljningen av världskonferensen om en hållbar stads- och bebyggelseutveckling, den s.k. Habitatagendan som antogs i Istanbul 1996, ägde rum i New York 6–8 juni 2001. Med anledning av uppföljningen av åtagandena enligt Habitatagendan lade Sverige inför mötet fram sin nationalrapport som bland annat visar på de många beröringspunkter Agenda 21 och Habitatagendan har med det gemensamma målet att bidra till ett hållbart samhälle. I förhandlingsarbetet inför uppföljningsmötet drev Sverige/EU hårt vikten av en integrering av Habitat och Agenda 21, vilket i deklARATIONEN uppmärksammas genom bl.a. olika sätt att integrera stadsmiljöfrågorna i Habitatarbetet. Generellt kan genomförandet av Habitatagendan ses som en del av kampen för att utrota fattigdom och

främja hållbar utveckling, som är central även i den s.k. Rioprocessen. Information om utfallet av generalförsamlingen i New York i juni 2001 är under utarbetande. Denna information vänder sig till svenska aktörer på alla nivåer, nationellt, regionalt och lokalt. Målsättningen är att nå ut till kommuner, ideella organisationer, näringslivet och – inte minst – medborgarna själva. Bland några av de viktiga utmaningarna för framtiden som Sverige har att utveckla kan följande nämnas: En fungerande bostadsförsörjning där social- och miljöpolitik integreras för att uppnå långsiktigt hållbara bostäder och bostadsområden. Stadsmiljöer och bostadsområden som stimulerar integration bland medborgarna och utvecklade former för delaktighet i de lokala beslutsprocesserna. Förutsättningar för planeringsprocesserna måste utvecklas mot strategier som skapar hållbara stadsregioner med avseende på miljö, boende, arbete och transporter.

I rapporten stryks under bl.a. att ett framgångsrikt arbete för att nå en hållbar bebyggelse- och stadsmiljö förutsätter ett nära samarbete mellan nationell och lokal nivå samt ett aktivt partnerskap mellan olika samhällsnivåer, föreningslivet och näringslivet.

3 Regeringens arbete med ekologisk hållbarhet

Sverige skall visa att det genom ett långsiktigt och systematiskt omställningsarbete går att finna lösningar där målen för ekologisk hållbarhet integreras i och samverkar med utvecklingen inom olika politikområden. Förändringsarbetet skall genomföras med insatser som samtidigt främjar tillväxt och därmed stärker ekonomi, välfärd och sysselsättning. Staten skall vara en föregångare och ett föredöme i arbetet med att nå det ekologiskt hållbara samhället.

I detta avsnitt ges en översikt över hur regeringens arbete med ekologiskt hållbar utveckling har bedrivits och avses fortsätta inom några viktiga områden. Det internationella samarbetet lyfts fram i slutet av avsnittet. Avsnittet i övrigt utgör huvudsakligen en syntes av de två följande avsnitten som innehåller de departementsvisa åtgärdsprogrammen (avsnitt 4) och en lägesredovisning av de lokala investeringsprogrammen (avsnitt 5).

3.1 Utvecklingen inom den offentliga sektorn

3.1.1 Miljökvalitetsmål

Svenska miljömål – miljöpolitik för ett hållbart Sverige

På förslag av regeringen i proposition 1997/98:145 Svenska Miljömål – miljöpolitik för ett hållbart Sverige fattade riksdagen i bred enighet våren 1999 beslut om en ny struktur i arbetet med miljömål. Femton nationella miljökvalitetsmål fastställdes. De femton målen omfattar: 1) Frisk luft, 2) Grundvatten av god kvalitet, 3) Levande sjöar och vattendrag, 4) Myllrande våtmarker, 5) Hav i balans samt levande kust och skärgård, 6) Ingen övergödning, 7) Bara naturlig försurning, 8) Levande skogar, 9) Ett rikt odlingslandskap, 10) Storslagen fjällmiljö, 11) God bebyggd miljö, 12) Giftfri miljö, 13) Säker strålmiljö, 14) Skyddande ozonskikt och 15) Begränsad klimatpåverkan.

Samtidigt som riksdagen fattade beslut om att anta de femton övergripande miljökvalitetsmålen begärde riksdagen att i ett sammanhang få ta ställning till alla de delmål, åtgärder och strategier som behövs för att nå de femton övergripande miljökvalitetsmålen (bet. 1998/99MJU:6, rskr. 1998/99:183).

Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier

Den 26 april 2001 beslutade regeringen om propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130). I propositionen föreslår regeringen ungefär 60 delmål för fjorton av de femton miljökvalitetsmålen. Det femtonde, klimatmålet, behandlas i en separat proposition. Tidigare under 2001 har regeringen presenterat delmål för miljökvalitetsmålet Giftfri miljö (prop. 2000/01:65). Den nya miljömålsstrukturen dvs. miljökvalitetsmålen med tillhörande delmål,

skall ersätta de miljömål som riksdagen antagit inom ramen för miljöpolitiken före beslutet som riksdagen fattade våren 1999. De femton miljö kvalitetsmålen gör den ekologiska dimensionen i begreppet hållbar utveckling tydlig. De är formulerade utifrån den miljöpåverkan naturen tål och definierar det tillstånd för den svenska miljön som regeringen med dagens kunskap menar att miljöarbetet skall sikta mot.

Regeringens övergripande miljöpolitiska mål är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta. För att tydliggöra vilken miljö kvalitet som eftersträvas i ett generationsperspektiv återges innebörden av respektive miljö kvalitetsmål i ett antal punkter som närmare anger vilken miljö kvalitet som skall ha nåtts inom en generation. Till varje miljö kvalitetsmål föreslås mellan tre och åtta delmål.

Förhållandet mellan miljö kvalitetsmålen och delmålen kan beskrivas så att miljö kvalitetsmålen definierar det tillstånd för den svenska miljön som miljöarbetet skall sikta mot, medan delmålen skall ange inriktning och tidsperspektiv i det fortsatta konkreta miljöarbetet. Delmålen avser i de allra flesta fall läget år 2010. I några fall har en annan tidpunkt valts. Delmålen kan i sin tur vara av olika karaktär. De kan avse en viss miljö kvalitet som skall vara uppnådd eller vissa förändringar, beträffande t.ex. utsläpp, som skall vara genomförda i enlighet med delmålet. Regeringen anser att det är viktigt att miljöarbetet ses dynamiskt och i ett globalt perspektiv. Erfarenheten visar att det är svårt att förutse framtida miljöproblem. Nya och i dag okända eller underskattade miljöproblem kan komma att bli aktuella allt eftersom tiden går och kunskaperna ökar och ny, miljöanpassad teknik introduceras. Det innebär att förslagen på mål och medel så långt möjligt är utformade så att de kan anpassas till nya förutsättningar.

Miljömålet Begränsad klimatpåverkan

Enligt regeringens bedömning i proposition Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) bör miljö kvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan i ett generationsperspektiv bl.a. innebära att åtgärdsarbetet inriktas på att halten av koldioxid i atmosfären stabiliseras på en halt lägre än 550 ppm samt att halterna av övriga växthusgaser i atmosfären inte ökar. Målets uppfyllande är till avgörande del beroende av insatser i alla länder. Enligt samma proposition bör miljö kvalitetsmålet preciseras och kompletteras bl.a. med delmål som avser utsläpp av koldioxid och andra växthusgaser samt med förslag till strategi på klimatområdet. Miljö kvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan behandlas i en särskild proposition om en svensk klimatstrategi som inom kort avses överlämnas till riksdagen.

Regeringen har i juli 2001 tillkallat en delegation med uppgift att utarbeta ett förslag till ett svenskt system och ett regelverk för Kyoto-protokollets flexibla mekanismer. Utredningen skall delredovisa den 1 december 2001 och slutredovisa den 31 december 2004.

Uppföljning och utvärdering

Miljöpolitiken har under flera decennier arbetat mot flera mål. Arbetet med att nå dessa mål har dock inte bedrivits på ett systematiskt sätt. Den

uppföljning och utvärdering som har gjorts har inte varit konsekvent utformad för att ge konkreta svar på om de vidtagna åtgärderna gett avsedd effekt. I miljömålspropositionen (prop. 2000/01:130) har regeringen därför föreslagit att miljömålsstrukturen skall kompletteras med ett uppföljningssystem. Det är viktigt att alla som medverkar i miljömålsarbetet kan bedöma om vidtagna åtgärder har gett önskad effekt. Mot denna bakgrund föreslår regeringen i propositionen ett uppföljningssystem baserat på bl.a. indikatorer. I detta sammanhang föreslår regeringen också att ett särskilt miljömålsråd knutet till Naturvårdsverket bör inrättas. Miljömålsrådet bör ansvara för att följa upp och rapportera till regeringen hur miljömålsarbetet fortskrider inför den redovisning av miljömålsarbetet som regeringen regelbundet skall ge riksdagen.

Det är regeringens uppfattning att en tydlig miljömålsstruktur, i kombination med ett tydligt uppföljningssystem, gör en effektiv mål- och resultatstyrningsprocess möjlig. Det är viktigt att utnyttja åtgärder som kan bidra till att uppnå flera miljö kvalitetsmål samtidigt och som bidrar till att uppfylla även andra politiska mål. Därför föreslås i miljömålspropositionen (2000/01:130) tre åtgärdsstrategier som skall vara vägledande för det framtida miljöarbetet. Dessa är effektivisering av energianvändning och transporter, giftfria och resurssnåla kretslopp samt hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö.

Dagens miljöproblem medför avsevärda kostnader. Det tar sig uttryck av produktionsförluster och materialförstöring, försämrad hälsa och förstörelse av det fysiska kulturarvet och utarmning av den biologiska mångfalden. Värdet av en hälsosammare livsmiljö kan bl.a. speglas i ett minskat antal vård dagar, minskad läkemedelskonsumtion, färre sjukskrivningar och sjukpensioneringar. Dessa effekter har bäring på alla dimensionerna i begreppet hållbar utveckling. En ekologiskt hållbar utveckling kan ge positiva välfärdseffekter som en god livsmiljö, bevarad biologisk mångfald och skydd av natur- och kulturlandskapet. Det visar på vikten av att koppla samman miljöpolitiken med utvecklingen inom de sociala och ekonomiska politikområdena.

3.1.2 Sektorsansvar

Myndigheterna har ett betydande ansvar när det gäller att integrera miljöhänsyn inom sina verksamhetsområden. Genom en ändring i verksförordningen (1995:1322) har samtliga myndigheter fr.o.m. den 1 januari 1998 fått ett generellt ansvar för att beakta de krav som ställs på verksamheten när det gäller ekologiskt hållbar utveckling. Regeringen beslutade dessutom i augusti 1998 att ge 24 myndigheter ett särskilt sektorsansvar för arbetet för ekologisk hållbarhet.

Det särskilda sektorsansvaret innebär att myndigheterna skall integrera miljöhänsyn och resurshushållning i sin verksamhet samt verka för att arbetet med att nå ekologisk hållbarhet förs framåt inom hela myndighetens sektor. När det är relevant skall myndigheterna verka för att beslutsfattande och åtgärder av olika slag bidrar till att de uppsatta målen för miljöpolitiken och ekologisk hållbarhet uppnås.

Riksdagens beslut om riktlinjer för vissa politikområden och regeringens uppdrag till myndigheterna om särskilt sektorsansvar, miljöledning och miljömål innebär ett omfattande arbete för ekologisk hållbarhet hos myndigheterna. De flesta har påbörjat arbetet inom sina respektive sektorer och uppfattar rollen positivt.

Målformuleringar angående minskning av miljöbelastning återfinns numera i flera av myndigheternas instruktioner och regleringsbrev. Samarbete och nätverk utvecklas inom olika sektorer, kunskap byggs upp och informations- och erfarenhetsutbyte sprids. Mål, handlingsprogram och uppföljningssystem upprättas på flera håll. Miljöledningssystem används av många myndigheter som ett ledningsverktyg för deras miljöarbete.

Eftersom myndigheternas förutsättningar för arbetet med miljöhänsyn skiljer sig åt blir resultaten självfallet olika. Myndigheterna verkar i olika slags sektorer och har olika huvuduppgifter. I Regeringskansliets beredning av lägesredovisningarna som återges i proposition Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) har ett antal kärnfrågor identifierats som är avgörande för framgången och vidareutvecklingen av sektorsansvaret.

Sådana frågor är bl.a. avgränsningen av respektive sektor, myndighetens roll inom sektorn och myndighetens relationer till sektorns övriga aktörer. Det handlar även om myndighetens mandat och formella ställning att driva frågan om ekologiskt hållbar utveckling vidare inom sin sektor samt myndighetens kompetens och kapacitet att göra detta. De grundläggande incitamenten för sektorns aktörer och de berörda politikområdenas målstruktur och lagstiftning bestämmer i mycket förutsättningarna för sektorsmyndigheten att utöva sektorsansvaret. De styrmedel statsmakterna ställer till förfogande kan vara avgörande, men sektorsmyndighetens egna initiativ och drivkraft är väl så väsentlig för myndighetens samlade möjligheter att påverka utvecklingen i hållbar riktning.

Rollfördelningen mellan de myndigheter som har mer centrala uppgifter inom miljöpolitiken och sektorsmyndigheterna tillhör också kärnfrågorna. Rollen för dessa myndigheter vad gäller sektorsansvaret handlar bl.a. om att stödja sektorsmyndigheterna, bistå med expertkunnande och att följa upp resultatet av arbetet mot miljömålen. Enligt ovan nämnda proposition (prop. 2000/01:130) bör Naturvårdsverket ha en central roll som expertmyndighet i myndigheternas arbete med sektorsansvar för miljön.

De s.k. miljömyndigheterna måste särskilja sina roller, å ena sidan rollen som utfärdare och tillämpare av regler och å andra sidan rollen som stöd i en process som leder till integration av miljöfrågor hos andra myndigheter, organisationer och företag.

Det är viktigt att se sektorsansvaret som en process som successivt utvecklas. Kärnfrågorna som regeringen uppmärksammat kan inte lösas omgående och en gång för alla utan de bör bearbetas successivt allt eftersom berörda aktörer erhåller kunskap och erfarenhet. Viktiga nyckelord är lärande, erfarenhetsutbyte och ständiga förbättringar samt systemsyn och kostnadseffektivitet. För att miljö kvalitetsmålen med tillhörande delmål och strategier skall kunna utvecklas och integreras

fullt ut i beslutsfattandet inom myndigheternas sektorer måste myndigheterna ha ett tydligt ansvar när det gäller ekologiskt hållbar utveckling. I ovan nämnda proposition (prop. 2000/01:130) gör regeringen den samlade bedömningen att det är angeläget med en fortsatt utveckling av sektorsansvaret för miljön. Kompletteringar och förändringar av myndighetsansvar behöver successivt aktualiseras och förtydligas. Därvid bör de individuella förutsättningar som varje myndighet har beaktas.

Vidareutvecklingen av det särskilda sektorsansvaret övervägs för närvarande inom Regeringskansliet.

3.1.3 Miljöledningssystem

Miljöledning är en metod att systematisera miljöarbetet och ge tydliga riktlinjer och mål genom bl.a. centrala styrdokument, tydliga ansvarsförhållanden, rutiner för uppföljning samt redovisning av resultat. Miljöledningsarbetet inom statsförvaltningen har kommit långt. I dag har 234 statliga myndigheter, dvs. flertalet myndigheter, regeringens uppdrag att införa miljöledningssystem. Miljöeffekter av att införa miljöledningssystem är ännu svåra att bedöma. Naturvårdsverket kommer att göra en första utvärdering år 2003. Flertalet myndigheter har genomfört en rad konkreta åtgärder, framför allt i den interna verksamheten. Exempel på sådana åtgärder är minskad el- och pappersförbrukning, inköp av miljövänliga produkter och källsortering. Den stora utmaningen nu är att integrera miljöhänsyn och resurshushållning i alla beslut som kan påverka miljön. Många myndigheter har kommit långt även i detta arbete.

Utifrån de redovisningar som hittills har gjorts har införandet av miljöledningssystem i många fall dessutom medfört en effektivisering av verksamheterna – och därmed ekonomiska besparingar – och skapat ett förbättrat samarbete inom myndigheter och mellan myndigheter. Även Regeringskansliet har börjat införa miljöledningssystem. En miljöpolicy har fastställts, liksom miljömål och handlingsprogram. Införande av miljöledningssystem i den svenska statsförvaltningen är en konkret tillämpning av Amsterdamfördraget, dvs. att integrera miljöhänsyn i olika politikområden.

3.1.4 Sektorsansvarets och miljöledningssystemets roll i miljömålsarbetet

Sektorsansvaret innebär att myndigheten har ett ansvar för att driva arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling framåt i sin sektor. Miljökvalitetsmålen anger inriktningen för arbetet inom sektorn. I de fall sektorsmål utformas skall alltså miljökvalitetsmålen med tillhörande delmål och strategier vara en utgångspunkt. Införandet av miljöledningssystem hos myndigheterna innebär att miljöhänsyn integreras i myndigheternas verksamheter. Miljökvalitetsmålen med tillhörande delmål och strategier skall vara en utgångspunkt.

Sektorsansvaret och införandet av miljöledningssystem möjliggör en decentralisering av miljöansvaret till myndigheter och sektorer. Verksamheterna och sektorerna anpassas härmed på ett tidigt stadium till arbetet med att nå miljö kvalitetsmålen, och hänsyn till miljön kan tas redan vid beslutsfattandet. Härigenom kan uppnås en förebyggande effekt avseende miljöpåverkan, vilket innebär många fördelar. Minsta möjliga miljöpåverkan kan ibland uppnås direkt. Målkonflikter med andra politiska mål kan behandlas med större ekonomisk rationalitet. Överblick och ekonomisk effektivitet i verksamheten gynnas. Många små beslut inriktas mot en hållbar utveckling.

Att öka samspelet mellan utvecklingen av miljömål, miljöledningssystem och sektorsansvar är väsentligt för att få en god struktur, systematik och effektivitet i det samlade miljöarbetet och arbetet för ekologisk hållbarhet.

3.1.5 Offentlig upphandling

I regeringsförklaringen år 2000 deklarerade statsministern att miljökrav skall ställas i all offentlig upphandling. Offentlig upphandling som beaktar miljökrav är ett smidigt och marknadsanpassat styrmedel som bland annat bör stimulera teknisk utveckling och förhoppningsvis kan leda till kostnadseffektiva förändringar i riktning mot hållbar utveckling.

Utrymmet att ställa miljökrav vid offentlig upphandling har diskuterats under en längre tid. Ett effektivt miljöskydd förutsätter att miljöhänsyn integreras i samhällets samtliga verksamheter. Denna princip slås fast i artikel 6 i EG-fördraget som föreskriver att miljöskyddskraven skall integreras i genomförandet av Gemenskapens verksamhet, särskilt i syfte att främja en hållbar utveckling.

Kommissionens tolkning av direktiven är att upphandlande enheter får utforma kontrakt föremålet från miljösynpunkt bästa sätt eller använda alternativa utformningar. Möjligheterna att ställa miljökrav är omfattande men begränsas t.ex. vid val av utvärderingskriterium av att kravet då skall vara direkt hänfört till föremålet för kontraktet och ge en ekonomisk fördel för den upphandlande enheten. Detta kan dock tolkas på olika sätt och ett mål om detta kommer att prövas i EG-domstolen under hösten 2001.

Kommissionen antog i maj 2000 förslag till ändrade EG-direktiv om offentlig upphandling, dels ett direktiv avseende den klassiska sektorn, dels ett direktiv avseende försörjningssektorerna (vatten-, energi-, transport- och telekommunikationssektorerna). Förslagen presenterades för rådsarbetsgruppen i juli och behandlas fortfarande av gruppen under hösten 2001. Sverige har i denna översyn drivit att det tydligare bör framgå av direktivet att det är möjligt att ta miljöhänsyn i offentlig upphandling. Sverige har bl.a. fört fram att kriterier för miljömärkning skall kunna användas och att miljöledningssystem skall kunna efterfrågas vid utvärdering av leverantör. Sverige har vidare fört fram att kommissionens förslag till skärpning av skrivningar om att nyttan skall tillfalla den upphandlande enheten och att kraven skall vara direkt kopplade till föremålet för kontraktet skall strykas i avvaktan på EG-

domstolens dom C-513/99, samt att miljöhänsyn i ett livscykelperspektiv skall vara möjlig att använda som utvärderingskriterium. Skr. 2001/02:50

Delegationen för ekologiskt hållbar upphandling (M 1998:01) lämnade sin slutrapport Ett levande verktyg för ekologiskt hållbar offentlig upphandling i september 2001.

Delegationen har

- drivit på en ekologiskt hållbar upphandling inom stat, kommun och landsting,
- inriktat arbetet på strategiskt viktiga varor och tjänster som t.ex. energi, transporter, livsmedel och fastigheter och anläggningar,
- analyserat och bevakat regler i lagstiftning och internationella överenskommelser, bl.a. genom internationella seminarier,
- spridit kunskaper, erfarenheter och goda exempel, se t.ex. delegationens webbsida www.sou.gov.se/eku,
- initierat utbildningar och seminarier för upphandlare och leverantörer,
- följt utvecklingen i andra länder,
- tagit fram ett för hela den offentliga sektorn gemensamt internetbaserat verktyg/en vägledning, (se åtgärd M 2000:5) och
- tagit fram ett förslag till policy.

Delegationen har varit en pådrivande kraft genom det arbete som utförts inom delegationens ram men också genom det arbete som skett hos myndigheterna under den tid som delegationen verkat. Delegationen har hjälpt till att tillvarata och kanalisera det engagemang som finns runt om i landet för att göra den offentliga upphandlingen mer miljöanpassad.

3.1.6 Miljöbalken

Miljöbalken har en central roll i miljöarbetet. Genom miljöbalkens utformning med övergripande mål, allmänna hänsynsregler och nya verktyg, t.ex. miljö kvalitetsnormer, skapas bättre förutsättningar att använda lagstiftningen som ett instrument att styra miljöarbetet mot de av riksdagen beslutade miljö kvalitetsmålen. Vidare skall balken genom sitt breda tillämpningsområde bidra till att de beslut som fattas av myndigheter och enskilda främjar en hållbar utveckling. Miljöbalken kan tillämpas på alla verksamheter och åtgärder som inte är av försumbar betydelse för människors hälsa och för miljön.

Den parlamentariska kommittén Miljöbalkskommittén, som tillkallades av regeringen den 22 december 1999 har bl.a. i uppdrag att utvärdera tillämpningen av miljöbalken och lämna förslag till nödvändiga reformer. Miljöbalkskommittén lämnade den 31 december 2000 ett första delbetänkande Uppföljning av miljöbalken – Vissa lagtekniska frågor (SOU 2000:116). Betänkandet, som remissbehandlats under våren 2001, innehåller bl.a. förslag till förändringar i de processuella bestämmelserna för miljödomstolarna. Miljöbalkskommittén skall senast den 1 juli 2002 lämna ytterligare ett delbetänkande samt senast den 31 december 2003 lämna ett slutbetänkande med en redovisning av hur miljöbalken fått genomslag i den praktiska tillämpningen.

3.2.1 Näringsliv och arbetsmarknad

Näringspolitiska åtgärder och åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken har stor betydelse för att uppnå en hållbar utveckling. Näringsdepartementets arbete med miljöledningssystem skall säkerställa att miljöhänsyn beaktas i arbetet med de näringspolitiska besluten så att de är förenliga med kravet på en hållbar utveckling. Flertalet av de myndigheter som verkar inom det närings- och arbetsmarknadspolitiska området berörs av arbetet med att uppnå miljömålen. Beslutet att ge myndigheterna i uppdrag att införa miljöledningssystem omfattar flertalet av myndigheterna på området.

Näringspolitikens övergripande mål är att främja en hållbar ekonomisk tillväxt och ökad sysselsättning genom fler och växande företag. Tyngdpunkten i näringspolitiken är att skapa ett gott företagsklimat så att den samlade kunskapen, kapitalet och övriga tillgångar utnyttjas på bästa sätt.

Inom ramen för de näringspolitiska insatserna finns åtgärder för att underlätta för småföretagen att beakta miljöaspekter och tillvarata de affärsmöjligheter som exempelvis finns i miljödriven produktutveckling. NUTEK och VINNOVA är centrala myndigheter för näringslivets tillväxt och förnyelse. Hållbar utveckling utgör ett prioriterat område för dessa myndigheter. Inom sina verksamhetsområden skall verken bidra till att de miljömål som regering och riksdag beslutar om uppfylls. Under hösten 2001 har NUTEK startat programmet Miljödriven affärsutveckling. Syftet är att underlätta för små- och medelstora företag att integrera miljöhänsyn i den fortlöpande verksamheten.

Regeringen kommer fortsatt att göra insatser i syfte att främja en hållbar utveckling i Östersjöregionen inom ramen för Baltic 21.

Inriktningen på hållbar utveckling skapar en potential för ökad sysselsättning som skall tas tillvara. De arbetsmarknadspolitiska programmen skall vara utformade så att de är förenliga med målen för ett ekologiskt hållbart Sverige. Regeringens satsningar på bl.a. de lokala investeringsprogrammen är ett steg mot en ekologiskt hållbar utveckling där miljö- och sysselsättningsaspekter ingår som integrerade delar.

AMS har under en längre tid arbetat långsiktigt med att integrera miljöhänsyn i verksamheten. Bl.a. har verket under våren 2001 – i samarbete med Naturvårdsverket – tagit fram en miljöutbildning för den egna personalen.

Teknik- och produktutveckling

Sedan början av 1990-talet har efterfrågan på produktionsprocesser, produkter och tjänster som tar hänsyn till miljön ökat. Konsumenter ställer krav på företag och företag ställer krav på leverantörer. Miljö och hållbar utveckling som drivkraft för näringslivet ökar genom att marknaden i högre grad efterfrågar hög miljöprestanda. Därför behövs ramförutsättningar som underlättar för marknaden att ställa miljökrav och för ny miljöteknik att utvecklas. Vid Europeiska rådets möte i Stockholm den 23 och 24 mars 2001 beslutades att man vid rådets

vårmöte 2002 skall granska hur miljötekniksektorn kan bidra till att främja tillväxt och sysselsättning.

EU-kommissionen och flera av de europeiska länderna har allt mer uppmärksammat att produktionsprocesser, produkter och tjänster innebär en negativ påverkan på människans hälsa och miljö genom spridning av farliga substanser, hög energiförbrukning och ett ineffektivt nyttjande av naturresurser etc. EU-kommissionen presenterade i februari 2001 en grönbok om Integrated Product Policy, en strategi för att komma tillrätta med denna påverkan samtidigt som effekter som ökad handel och ökade konkurrensfördelar uppnås. Rådet antog i juni 2001 slutsatser om det fortsatta arbetet för framtagande av en strategi. Kommissionen planerar en vitbok till årets slut.

Miljöexport och internationella trender

Regeringens särskilda program för att främja export av miljöteknikrelaterade varor och tjänster fortsatte under året. Regeringen beslutade i september 1998 att anvisa 12 miljoner kronor till detta program som löper i tre år. Programmet kallas Svensk Miljöteknikexport och fokuserar främst på teknik och tjänster för rening av luft, vatten och avlopp samt avfallshantering. Arbetet startade 1999 och beräknas löpa i första hand fram till sommaren 2002. Projektet har i dag ett nätverk bestående av 650 svenska företag. En majoritet av dessa är små- och medelstora företag som sätter särskilt stort värde på att delta i ett omfattande nätverk och genomföra gemensamma aktiviteter. Under år 2000 tillsköt regeringen ytterligare 9 miljoner kronor till projektet.

Under år 2000 genomförde Svensk Miljöteknikexport och anslutna företag ett stort antal aktiviteter, bl.a. delegationsresor förda av miljöministern till utvalda marknader, seminarier och olika marknadsföringsaktiviteter. En sådan aktivitet var en delegationsresa till New Delhi, Indien i månadsskiftet oktober–november 2000. Delegationen leddes av miljöministern, som dessutom invigningstalade vid ett särskilt miljöteknikseminarium i New Delhi och i övrigt banade väg för att deltagande svenska företag kunde knyta nya och viktiga kontakter med beslutsfattare i Indien.

Under hösten stod även Naturvårdsverket, Sida, Sveriges Exportråd och Miljödepartementet värd för ett tre dagars seminarium vid världsutställningen i Hannover den 27–29 september 2000. Seminariet The Baltic Sea Region – a Colourful part of Europe ägde rum i den svenska paviljongen. Miljödepartementet bekostade resa och uppehälle för 50 beslutsfattare från de Baltiska staterna, Polen och Nordvästra Ryssland. Omkring 30 svenska företag deltog i seminariet och fick samtidigt möjlighet att knyta goda och värdefulla kontakter för framtiden. Särskild fokus låg på samarbetet kring Östersjön och de behov av reningsteknik och olika tjänster som föreligger i regionen.

3.2.2 Dialog med näringslivet

Miljövårdsberedningen fick 1998 regeringens uppdrag att medverka i arbetet med att ta fram strategier för utveckling av ett ekologiskt hållbart näringsliv genom att förbereda och inleda en dialog med delar av

näringslivet om dess arbete med en hållbar utveckling. Inom ramen för uppdraget har beredningen inlett två dialoger med företag valda utifrån olika samhällsfunktioner. I den ena dialogen, kallad Bygga/Bo, har tjugo företag och tre kommuner deltagit. Företagen är fastighetsförvaltare, byggherrar, entreprenörer, materialtillverkare, arkitekter och konsulter, leverantörer, bank och försäkringsbolag samt telekomföretag.

Den andra dialogen, Framtida handel, har fokuserat på framtidens handel med dagligvaror. Dialogen, som har involverat ett tjugotal företag och myndigheter har omfattat detaljhandel, transportörer, livsmedelsindustri och IT-sektorn.

Dialogprojektets första skede avslutades under hösten 2000 och har lett till en plattform med visioner och långsiktiga mål och strategier för en hållbar bygg- och fastighetssektor och en dagligvarukedja för framtiden. Miljövårdsberedningen har redovisat resultaten dels i rapporterna Tänk nytt, tänk hållbart! – att bygga och förvalta för framtiden och Tänk nytt, tänk hållbart! – en dagligvarukedja för framtiden, dels i betänkandet Tänk nytt, tänk hållbart! – dialog och samverkan för hållbar utveckling (SOU 2001:20). Betänkandet remissbehandlas under hösten 2001.

Regeringen har tillsammans med deltagarna i dialoggrupperna beslutat att utifrån denna plattform fortsätta dialogerna och fördjupa arbetet med sikte på att under år 2002 nå fram till överenskommelser om frivilliga åtaganden.

Bygga/Bo

Bostäder och lokaler svarar för en stor andel av miljöbelastningen. Det finns därför inom bygg- och fastighetssektorn en betydande potential för förbättringar som kan bidra till en hållbar utveckling. Energi- och resurseffektivisering, god inomhusmiljö och sunda och miljöriktiga materialval har identifierats som de viktigaste områdena för en sådan utveckling. Bygga/Bo- gruppen har tagit fram mål för dessa områden.

Målen på miljö- och energiområdena innebär att användningen av fossila bränslen till uppvärmning eller varmvattenberedning efter år 2025 begränsas, att mer än hälften av energibehovet över året kommer från förnyelsebara energikällor år 2015 och att användningen av köpt energi har minskat med 30 procent fram till år 2025 jämfört med år 2000. För materialval är målet att byggsektorn senast år 2008 har fasat ut användningen av de skadliga metaller och ämnen som omfattas av regeringens riktlinjer. Ett annat mål är att alla nya hus och minst 30 procent av den äldre bebyggelsen år 2010 är deklarerade och klassificerade med avseende på byggnadsmaterial, hälsa och miljöpåverkan. Ytterligare ett mål är att avfallsmängderna från ny- och ombyggnad till deponi skall reduceras med 90 procent till år 2025 jämfört med 1994.

Framtida handel

Inom handeln med dagligvaror kan stora strukturförändringar komma om t.ex. elektronisk handel slår igenom. Det kan leda till ökad miljöbelastning men också, vid rätt utbyggd logistik, ge miljövinster.

Nya lösningar för transporter och varudistribution är mycket angelägna för att bland annat minska utsläppen av koldioxid.

Dialoggruppen Framtida handel har fokuserat på logistik och elektronisk handel samt varans innehåll och tillverkningen av den. Gruppens mål är att till år 2025 uppnå en halvering av transporterna (livsmedelsindustrins och handelns transporter av dagligvaror samt hushållens inköpsresor) och väsentligt större andel förnybara energikällor i livsmedelskedjan. Dialoggruppen har också enats om mål för urfasning av skadliga ämnen.

Dialogprojektets fortsättning

Avsikten är att fortsätta dialogen och fördjupa arbetet med sikte på att under år 2002 nå frivilliga överenskommelser om insatser inklusive utveckling och uppföljning för att nå målen om en hållbar utveckling.

De åtgärdsområden som i dialogprojektet Bygga/Bo har bedömts vara strategiska och bidrar till att driva utvecklingen i önskvärd riktning vad gäller energieffektivisering, god inomhusmiljö och effektiv resursanvändning är:

- planering för hållbart samhällsbyggande,
- användning av bästa möjliga teknik och utveckling av ny teknik,
- upphandling med livscykelperspektiv och helhetssyn,
- samordning av bygg- och förvaltningsprocessen, klassning av lokaler och bostäder,
- forskning och utveckling,
- förvaltning för en bättre byggd miljö, samt
- information och genomförande av miljölösningar.

Inom dessa områden kommer frivilliga överenskommelser med näringslivet om insatser att utvecklas och samarbetet fördjupas för en hållbar bygg- och fastighetssektor.

Syftet med det fortsatta dialogprojektet Framtida handel är att fokusera på miljöaspekter vid utveckling av framtida handelsmönster och att stödja och påverka utvecklingen mot en hållbar handel med dagligvaror.

- Följande åtgärdsområden har bedömts vara strategiska och bidra till att driva utvecklingen i önskvärd riktning: –samverkan mellan branscher och trafikslag kring hela dagligvarukedjan,
- utveckling, upphandling och införande av ny teknik,
  - forskning och utveckling för en hållbar dagligvarukedja,
  - hållbar utveckling präglar hela företaget, samt
  - ökad miljöanpassning av varor och synliggjord miljöpåverkan.

I det fortsatta arbetet prioriteras inledningsvis dels området Samordning av dagligvarutransporter inkluderande effektiv fordonsteknik, kombi-transporter, e-handel och utveckling av lastbärare samt infrastrukturella aspekter, dels Ökad miljöanpassning av varor och synliggjord miljöpåverkan som innefattar miljöinformation, system för att synliggöra varors miljöpåverkan, miljömärkningssystem och specificering av miljökrav vid upphandling. Inom dessa områden är det angeläget att söka nå frivilliga överenskommelser med näringslivet om konkreta insatser för en hållbar utveckling.

Miljövårdsberedningens erfarenheter

Det finns inom de två dialoggrupperna en stor potential för att få igång ett konkret och aktivt arbete som kan ge viktiga bidrag till att nå många av de 15 miljökvalitetsmål som fastställts av riksdagen. Dialoggrupperna har identifierat ett antal åtgärder som staten och näringslivet bör vidta för att det skall vara möjligt att nå målen.

Miljövårdsberedningen bedömer att det kommer att behövas teknikgenombrott, helt nya affärskoncept, nya synsätt och nya sorters samarbeten för att lösa framtidens miljöutmaningar. Få företag bedriver i dag ett sådant miljöorienterat förnyelsearbete. För att ge företagen incitament för de nya lösningar som behövs på sikt och som måste börja utvecklas i dag krävs det betydande skärpningar av styrmedlen.

Erfarenheterna från dialogprojekten är att dialoger och överenskommelser om frivilliga åtaganden kan ge den insikt som behövs för att få igång ett mer genomgripande förändringsarbete. Dialog och överenskommelser bör därför användas som ett väsentligt komplement till andra styrmedel.

3.2.3 Konsumenterna och miljön

Konsumenterna och miljön är ett brett område som i stor utsträckning berör vår konsumtion och vår livsstil. Fler konsumenter måste bli medvetna om sambandet mellan sin egen konsumtion och den miljöbelastning den bidrar till. Men det måste vara enkelt att vara en aktiv miljökonsument. Information om den miljöpåverkan som olika varor har måste vara lätt att förstå, liksom information om hur man på bästa sätt återanvänder och återvinner olika produkter och var det kan ske.

För att det skall bli lättare att som konsument ta miljöhänsyn krävs bra hjälpmedel. Ett effektivt hjälpmedel för att fler konsumenter blir bättre informerade är de olika miljömärkningssystem som finns, såsom den nordiska Svanen, Bra Miljöval och EU:s Blomma.

Det uppdrag som regeringen gav Konsumentverket år 1999, att utveckla en databas med hushållsrelaterad miljöinformation har resulterat i ett nytt hjälpmedel för konsumenterna inför köp. I databasen, Köpguiden finns fakta och råd som kan vara till hjälp för konsumenten vid köp av varor som påverkar miljön. Det är inte enbart miljöpåverkan som ingår i jämförelsen utan även parametrar som pris, prestanda och energiförbrukning. De produkter som ingår i databasen i dag är bilar, spisar, tvättmaskiner, mikrovågsugnar, kyl, sval och frys, diskmaskiner, dammsugare och gräsklippare. Databasen kommer att fortsätta att utvecklas och kompletteras med fler produktgrupper.

Regeringen har påbörjat en uppföljning av betänkandet och handlingsplanen Konsumenterna och miljön (skr. 1997/98:67) i form av en lägesbeskrivning som skall redovisas till riksdagen under hösten 2001. Delrapporten skall följa upp hur arbetet med miljömålet i konsumentpolitiken fortskrider. Vidare skall i införandet av nationella delmål och de sektorsmål som Konsumentverket har haft i uppdrag att utarbeta följas upp. I vilken mån och på vilket sätt Konsumentverket har

tagit hänsyn till miljöaspekter i samband med varuprovningar skall granskas. Dessutom skall Konsumentverkets arbete med att granska marknadsföring med s. k. gröna påståenden utvärderas liksom det statliga engagemanget för miljömärkningssystemet Svanen.

Inom ramen för det nordiska samarbetet skall Svanen-märkningens finansieringssystem och omfattningen av de statliga bidragen utvärderas.

Inom ramen för IPP-arbetet kommer lämpliga verktyg för att underlätta ytterligare för konsumenterna att göra bra miljöval vid köp av olika produkter att ses över.

3.2.4 Lokala investeringsprogram

Riksdagen beslutade efter förslag i budgetpropositionen för 1998 (prop. 1997/98:1, utg. omr. 18, bet. 1997/98:BoU1, rskr. 1997/98:81) att inrätta ett stöd till lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet (LIP). I enlighet med regeringens förslag i budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/01:1) kommer anslaget att omfatta totalt 6,6 miljarder kronor för perioden 1998–2003. Med stöd av förordningen (1998:23) om statliga bidrag till lokala investeringsprogram som ökar den ekologiska hållbarheten i samhället får regeringen besluta om bidrag till program som uppfyller vissa kriterier.

Totalt har 166 program beviljats stöd med sammanlagt knappt 5,6 miljarder kronor. Detta innebär att 136 kommuner och ett kommunalförbund har beviljats bidrag, varav 29 kommuner mer än en gång. Tillsammans med det som bidragsmottagarna själva satsar ger detta en total investeringsvolym på cirka 25 miljarder kronor, varav den direkt miljörelaterade investeringen utgör 19 miljarder kronor. Enligt kommunernas beräkningar kommer cirka 17 600 årsarbeten att skapas under genomförandetiden fram till 2003 (se vidare avsnitt 5).

I budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/02:1) har regeringen föreslagit att hanteringen av de lokala investeringsprogrammen – inklusive granskning av ansökningar och slutrapporter, uppföljning, utvärdering samt informationsinsatser – förs över från Regeringskansliet till en myndighet.

I budgetpropositionen föreslås vidare att det nuvarande stödet till lokala investeringsprogram ersätts med ett stöd till ett klimatinvesteringsprogram (se vidare avsnitt 5).

3.2.5 Turism

Det övergripande målet för den statliga turistpolitiken är att Sverige skall ha en hög attraktionskraft som turistland och en långsiktigt konkurrenskraftig turistnäring. Turistdelegationen är den statliga myndigheten för turism. Enligt sin instruktion skall myndigheten verka för att turismens utveckling sker på ett för miljön och naturen hållbart sätt. Hållbar utveckling är den första av de strategiska slutsatserna i Turistdelegationens handlingsprogram från 1996.

År 1998 presenterade Turistdelegationen ett princip- och strategidokumentet Hållbar utveckling i svensk turistnäring. Dokumentet

används i lokala och regionala utvecklingsprojekt m.m. På sektorsnivå har Turistdelegationen presenterat vissa angelägna frågor tillsammans med Boverket i en skrift från 1997 Planera för turism, med Fiskeriverket i en skrift 1999 Fisketurism – en naturlig näring och med Skogsstyrelsen i en skrift 2001 Skogen och turismen – en gren av naturturismen.

I den s.k. Framtidsgruppen, som etablerades i slutet av år 1999 för att stärka tillväxten i den svenska rese- och turistindustrin, har en särskild grupp arbetat med hållbar turism. I juni 2001 överlämnade Framtidsgruppen sin slutrapport Framtidsprogrammet – strategier för tillväxt i den svenska rese- och turistindustrin till regeringen och till rese- och turistindustrins intressenter. Det övergripande målet för programmet är att skapa tillväxt i den svenska rese- och turistindustrin. Framtidsgruppen har i sitt arbete fokuserat på tre affärsområden och fem generella utvecklingsområden som särskilt strategiska för utvecklingen av svensk turism. Inom dessa affärs- och utvecklingsområden har 24 insatsområden identifierats inom vilka ett antal olika konkreta åtgärder bör genomföras.

Att säkerställa en hållbar utveckling av svensk turism är ett av insatsområdena. Den svenska turismen skall utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt. Det är ett ansvar mot kommande generationer och svarar upp mot de krav som dagens och framtidens konsumenter av resor och turism ställer. I det kvalitetsmedvetna resande som växer fram innebär hållbarhet en dynamisk möjlighet.

Nordiska ministerrådets ad hoc-arbetsgrupp för turism driver ett projekt om hållbar turistutveckling i Norden. Ett förslag till en gemensam nordisk strategi ”Mot en hållbar nordisk turism” färdigställdes våren 2001. Näringsdepartementet var med och finansierade projektet. Ett anbudsförfarande har påbörjats i syfte att ta fram en konkret handlingsplan för en strategi för hållbar turism 2002–2004 baserad på rapporten som blev klar våren 2001.

I Baltic 21 är turism en av de åtta sektorer vars utveckling bedöms vara av särskilt stor betydelse för att uppnå en hållbar utveckling i Östersjöområdet. Sverige har tillsammans med Tyskland samordningsansvar inom turistsektorn.

Inom EU pågår uppföljning av rådets (inre marknaden) slutsatser från juni 1999 om turism och sysselsättning. För att genomföra rådsslutsatserna tillsattes fem arbetsgrupper inom områdena information, utbildning, kvalitet, IT och hållbar utveckling. Den sistnämnda arbetsgruppen behandlade hållbar utveckling av turismen inklusive miljöskyddet. Arbetsgrupperna blev klara med sina slutrapporter på försommaren 2001. Kommissionen planerar att färdigställa ett meddelande i början av november med en analys av rapporternas förslag.

3.3 Miljöskatter och miljöräkenskaper

3.3.1 Miljöskatter

I höstens budgetproposition presenteras det andra steget i den strategi för en successivt ökad miljörelatering av skattesystemet genom s.k. grön skatteväxling som inleddes under år 2001 (prop. 2001/02:1, volym 1, s.

197–200). Skatteväxlingsstrategin beräknas under perioden 2001–2010 omfatta sammanlagt 30 miljarder kronor. Höjda skatter på miljöpåverkan skall växlas mot sänkta arbetsgivaravgifter och höjda grundavdrag vid inkomstbeskattningen. Detaljerna i förslaget presenteras i avsnitt 4.5 under åtgärd Fi 97:1.

Skatteväxlingen bör enligt strategin utgå från de av riksdagen fastställda miljömålen. En omställning av energisystemet och en reformering av energiskattesystemet med en begränsning av koldioxidutsläppen är centrala uppgifter i en grön skatteväxling. Enligt strategin skall omställningen bidra till en effektivare energianvändning, gynna användningen av biobränslen, ge incitament för att minska industrins miljöbelastning, säkerställa industrins konkurrenskraft, skapa förutsättningar för inhemsk produktion av el, förenkla energiskattesystemet och ge det en stabil grund för en hållbar ekonomisk tillväxt. Den principskiss som presenterades i betänkandet från Skatteväxlingskommittén (SOU 1997:11) utgör en utgångspunkt för reformen. Regeringen bedömer att det går att ta ytterligare steg i en grön skatteväxling om det sker på ett varsamt och balanserat sätt. Effekterna av de olika stegen bör också löpande följas upp. Skatteväxlingskommittén gjorde bedömningen att det under de kommande femton åren finns ett utrymme för en ytterligare skatteväxling i samma storleksordning som under 1980- och 1990-talen.

Det främsta syftet med en grön skatteväxling är som nämnts att öka miljörelateringen av skattesystemet dvs. att skatten på miljöskadliga aktiviteter höjs. Det leder till att ekonomiska styrmedel ges en ökad tyngd i miljöpolitiken vid sidan av legala, administrativa och informativa styrmedel. Ekonomiska styrmedel ger, rätt utformade, kostnadseffektiva signaler till marknadens aktörer att skapa förutsättningar för en miljövänlig och resurssnål livsstil, produktion och teknik. Genom miljöskatter sätter man ett pris på miljön och det blir dyrare att till exempel släppa ut föroreningar till luft eller vatten. Härigenom får ekonomins aktörer själva bära kostnaderna för de miljöeffekter de orsakar.

Den s.k. gröna skatteväxlingen för år 2002 omfattar enligt regeringens förslag i budgetpropositionen (prop. 2001/02:1) cirka två miljarder kronor. Bl.a. höjs koldioxidskatten med 15 procent. På sikt är målsättningen att skatteväxla cirka 30 miljarder kronor på tio år.

3.3.2 Miljöräkenskaper

Statistiska centralbyrån (SCB), Konjunkturinstitutet och Naturvårdsverket samarbetar om miljöräkenskaper. Resultaten presenteras i en gemensam rapportserie. Sambandet mellan ekonomi, sysselsättning och miljö beskrivs genom att resursanvändning och miljöpåverkan redovisas för olika branscher och sektorer på samma sätt som ekonomiska data redovisas i nationalräkenskaperna. Arbetet ger också möjlighet att använda miljövariabler i olika typer av ekonomiska modeller och att bedöma effekten av miljöskatter m.m. SCB redovisar så kallade fysiska miljöräkenskaper för t.ex. energi, vissa material, luftutsläpp, avfall, sysselsättning, miljöskatter och miljöskyddskostnader. Nya områden

under utveckling innefattar bl.a. importens miljöpåverkan, miljöpåverkan räknat för olika varugrupper, gröna jobb, kemikalier, regionala räkenskaper, indikatorer för hållbar utveckling, vattenräkenskaper, skogsräkenskaper samt hushållens miljöpåverkan.

Konjunkturinstitutet utvecklar miljöekonomiska modeller för analys av hur politiska förslag och beslut påverkar miljö och ekonomi. De arbetar dessutom med att utveckla monetära miljöräkenskaper där skadekostnader för miljöpåverkan värderas. Naturvårdsverket gör beräkningar av kostnaderna för att minska utsläpp och annan miljöpåverkan. Naturvårdsverket beskriver även tillståndet i de svenska ekosystemen och hur dessa förändras. Miljöräkenskapernas data har använts i Finansdepartementets Långtidsutredning, i utredningen om flexibla mekanismer samt i Klimatkommitténs och Miljömålskommitténs arbete. De kommer även till användning i Resurseffektiviseringsutredningens arbete (se avsnitt 3.3.3).

Indikatorer kan vara ett bra hjälpmedel för framtida bedömning av framstegen mot ett mer hållbart samhälle. Statistiska centralbyrån har i samarbete med Naturvårdsverket och på uppdrag av Miljödepartementet tagit fram en första omgång av indikatorer för hållbar utveckling. Dessa indikatorer omfattar såväl ekologiska som ekonomiska och sociala aspekter. Rapporten Sustainable Development Indicators for Sweden – a first set 2001 publicerades i maj 2001.

3.3.3 Samband mellan tillväxt och miljö

Resurseffektiviseringsutredningen lämnade vid årsskiftet sitt betänkande Effektiv användning av naturresurser (SOU 2001:2). Utredningen har haft som uppgift att göra en analys av sambandet mellan miljö och tillväxt samt behovet av åtgärder för en effektivare användning av naturresurser för att nå en hållbar utveckling. Vidare har ingått att bedöma behovet av effektiviseringsmål på nationell nivå på kort och lång sikt och föreslå sådana mål om utredningen finner det ändamålsenligt.

Utredningens huvudslutsatser är att material- och energianvändningen effektiviserats betydligt de senaste årtionden även om en ökning skett i absoluta tal. Utredningen finner det inte vara ändamålsenligt med specifika mål för resurseffektivisering totalt i ekonomin, i bestämda regioner eller i enskilda branscher. Istället bör målen inriktas på en reduktion av olika slags utsläpp i absoluta tal. Enligt utredningen kommer det att på sikt krävas en skärpt miljöpolitik för att bl.a. begränsa miljö- och klimatpåverkande utsläpp. Betänkandet har remissbehandlats under våren och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

3.4 Kultur, delaktighet och kunskap

Ett samhälle där alla medborgare känner delaktighet och har vilja och förmåga att ta ansvar för sitt handlande utgör grunden för arbetet med hållbar utveckling. Viktiga förutsättningar är därför utbildning och kunskap – både om specifika sakfrågor och om medborgarens möjligheter att delta i miljöarbetet.

En varsam förvaltning och ett framsynt tillvaratagande och brukande av vårt gemensamma kulturarv är en viktig utgångspunkt i arbetet för en hållbar utveckling. Kunskap om kulturarvet och de historiska perspektiven bidrar väsentligt till den grund som det hållbara samhället byggs vidare på.

3.4.1 Kultur

Regeringen har i propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) föreslagit en rad mål och framtida strategier med stor inverkan på kulturmiljöarbetet. Bland annat rör detta insatser för en god bebyggd miljö, levande sjöar och vattendrag, hav i balans samt levande kust och skärgård, ett rikt odlingslandskap, levande skogar samt storslagen fjällnatur.

Omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle berör våra bebyggelsemiljöer. Regeringen betonar vikten av att det ekologiska byggandet håller hög arkitektonisk kvalitet och stöder därför olika projekt för vidareutveckling av byggnadsvårdens ekologiska delar. En utgångspunkt är att traditionellt byggda hus oftast är både miljöanpassade och långlivade samt viktiga för kulturmiljön. Regeringen har vidare bl.a. tagit initiativ till en satsning på att förbättra kunskapsunderlaget kring efterkrigstidens arkitektur och kulturmiljöer i storstäderna samt till det pågående Arkitekturåret 2001.

3.4.2 Delaktighet och jämställdhet

För att skapa ett ekologiskt hållbart samhälle krävs det att samtliga individer och samhällsorgan känner sig medansvariga för samhällets utveckling. Ett första steg på vägen dit är att skapa sådana möjligheter att alla medborgare kan ta del av den information som finns.

Utbudet av informationskällor har breddats och ökat mycket snabbt, vilket resulterat i att mängden information svällt men också fragmenterats. Genom att information till viss del endast når en begränsad grupp får olika personer allt mer skilda referensramar. Detta ställer nya krav både på kommunikation och dialog människor emellan och på ett kritiskt, prövande förhållningssätt. Samhället blir dessutom allt mer mångkulturellt vilket leder till ökande krav på förståelse och respekt för olika kulturella identiteter. I Sverige bor i dag mer än 900 000 personer som är födda utomlands. Bland de senare anlända torde finnas ett stort behov av information om svensk miljöpolitik, samtidigt som möjligheten att förstå och ta till sig traditionell miljöinformation kan vara otillräcklig.

Enligt Agenda 21 kan begreppet hållbarhet inte separeras från demokrati och jämställdhet. Dessa begrepp utgör tillsammans grundstenar för den sociala dimensionen av hållbar utveckling.

Jämställdhet

Jämställdhet är liksom miljöfrågorna ett sektorsövergripande politikområde. Målet för politikområdet är att kvinnor och män skall ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla

områden. Detta innebär en jämn fördelning av makt och inflytande, samma möjligheter till ekonomiskt oberoende, lika villkor och förutsättningar i fråga om företagande, arbete, arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet. Det innebär också lika tillgång till utbildning och möjligheter till utveckling av personliga ambitioner, intressen och talanger, delat ansvar för hem och barn samt frihet från könsrelaterat våld. Ett jämställdhetsperspektiv skall genomsyra alla delar av regeringens politik. Jämställdhetspolitikens inriktning på utvecklings- och förändringsarbete i syfte att främja jämställdhet mellan kvinnor och män ligger fast. Ett intensifierat arbete med att vidareutveckla metoder och strategier för att införliva ett jämställdhetsperspektiv inom andra politikområden har inletts under år 2001.

Arbetsmarknaden och arbetslivet är centrala områden för jämställdhetspolitiken. Skärpningen av jämställdhetslagen som trädde i kraft i januari 2001 innebär att regeringen söker nya lösningar för att förverkliga jämställdhet i arbetslivet.

Förutom att arbeta för förändring inom det statliga området, har regeringen en viktig roll i att stimulera aktörer även inom andra samhällssektorer. Ett led i detta arbete utgörs av det stöd som ges till projektverksamhet och insatser för att främja utvecklingen mot jämställdhet på särskilt angelägna områden. Den privata sektorns medverkan i jämställdhetsarbetet är av stor betydelse. Regeringen fortsätter dialogen med näringslivet om jämställdhetsfrågor. I Europeiska unionen har jämställdhet mellan kvinnor och män blivit ett fördragsfäst mål genom Amsterdamfördraget. Under det nu avslutade svenska ordförandeskapet har jämställdhetspolitiken varit ett prioriterat område.

3.4.3 Utbildning

Utbildningens roll i strävan för att uppnå ett hållbart samhälle är att utrusta människor med kunskaper och insikter för att som medborgare kunna göra ansvarsfulla val, så att den egna generationens livskvalitet och livskvaliteten för kommande generationer kan bibehållas och ökas. Utbildningen skall vidare ge förståelse för sambanden mellan ekologiska, sociala, ekonomiska och kulturella aspekter.

Det offentliga skolväsendet och den högre utbildningen vilar på demokratins grund. Förskolans, fritidshemmets, skolans och vuxenutbildningens uppgift att förmedla och förankra grundläggande demokratiska värderingar och att främja lärande går hand i hand och kan inte särskiljas.

Utbildning inom ramen för ett livslångt lärande, byggd på grundläggande demokratiska värderingar, som utvecklar människans kunskaper i meningen fakta, färdighet, förståelse och förtrogenhet utgör här avgörande förutsättningar för en hållbar utveckling. Ökad medvetenhet och kunskap gör det möjligt för människor att ta ansvar för sina egna val som kritiska och medvetna kunder, anställda, elever, föräldrar och väljare etc., och att behålla och öka sin egen livskvalitet likväl som framtida generationers.

Globaliseringen som medför ökad rörlighet för människor, varor och tjänster och en allt snabbare teknikutveckling ställer stora krav på

kommunikation och information. Utbildning för hållbar utveckling kräver, precis som inom andra ämnesövergripande kunskapsområden, även ett helhetstänkande och förutsätter utveckling av arbetsmetoderna i undervisningen med bl.a. starka inslag av demokrati i praktisk tillämpning. Utbildningsvetenskaplig forskning är därför viktig för utvecklingen av arbetsmetoder i undervisningen och utbildningen måste ha en nära koppling till aktuella forskningsresultat.

Modern forskning visar att den livsstil som grundläggs i tidig ålder oftast behålls genom hela livet. Ett lärande för hållbar utveckling bör därför starta redan i förskolan och därefter byggas på genom hela utbildningssystemet. Genom utbildning främjas utvecklingen av ett samhälle där alla medborgare känner delaktighet och har förmåga att ta ansvar för sitt beteende och förhållningssätt. Alla måste ges kunskaper om hållbar utveckling i ett brett perspektiv och med etiska, filosofiska, kulturella och naturvetenskapliga inslag, om konsumtions- och produktionsmönster dvs. om konsumentansvar och om olika produkters miljöbelastning från utvinning av råvaran till dess produkten slutligt omhändertas efter användning. Den skall också ge handlingsberedskap för en hållbar utveckling, t.ex. incitament för förändrat konsumtionsbeteende, och ge hjälp att dra slutsatser för skyddet av naturresurser med hänsyn tagen till såväl en samverkande global ekonomi som till önskan att bevara regionala kulturella arv.

Utbildningssystemets uppdrag bestäms på nationell nivå i olika styrdokument. Genomförandet är anförtrott enskilda utbildningsinstitutioner och främst lärarna. Skollag, läroplaner, program mål och kursplaner liksom internationella policydokument ställer tydliga krav på och erbjuder samtidigt stöd för undervisning för hållbar utveckling och för arbete med denna ambition i skolan. I kursplanerna för såväl grundskolan som gymnasieskolan och därmed också i kommunal vuxenutbildning står aspekten hållbar utveckling i fokus.

Lärares kompetens är en nyckelfaktor för att påverka och stimulera elevernas och studenternas intresse. Lärarna måste genom lärarutbildningen, och för högskolans del, forskarutbildningen, tillägna sig de grundläggande kunskaperna och de måste fortlöpande hålla sina kunskaper aktuella. Den nya lärarutbildningen betonar hållbar utveckling, vilket ger goda förutsättningar för en bredare kunskap inom detta område hos framtidens lärare. Kompetensutveckling av verksamma lärare är nödvändig för en god undervisning inom området på kort och medellång sikt.

Högre utbildning och forskning har på olika sätt stor betydelse för utvecklingen av kunskap om hållbar utveckling. Morgondagens beslutsfattare, forskare, experter och lärare måste genom alla högskolans utbildningar ges förutsättningar att axla ansvaret för en utveckling som leder till god livskvalitet både för den egna och för kommande generationer.

Högskoleutbildningens forskningsanknytning måste kontinuerligt förnyas och förbättras, eftersom forskningen hela tiden genererar nya kunskaper vilka kan få effekter på samhällets utveckling på såväl kort som lång sikt.

Det finns även behov av ett långsiktigt folkbildningsarbete i klassisk mening, där ökade kunskaper leder till engagemang och förändring både av människors beteende och samhälleliga beslut. Folkbildningsorganisationer, vilka genom sin verksamhet även kan nå ut till personer som inte söker sig till formella utbildningsvägar, har därför också en stor betydelse. Genom sådana studier kan den enskilde utveckla både formella meriter och ett socialt och miljömässigt engagemang.

3.5 Naturresurser och naturvård

3.5.1 Hushållning med naturresurser

I propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) har regeringen föreslagit att ett antal strategier skall vara vägledande i arbetet med att nå miljökvalitetsmålen. En av dessa strategier är strategin för hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö. Den bygger på tre olika beståndsdelar:

- Ett varsamt brukande av mark- och vattenområden för att värna natur- och kulturvärden i miljön och goda produktionsförhållanden.
- Skydd av särskilt värdefulla miljöer och resurser samt skapande en rik kultur- och naturmiljö där representativa delar av vårt kulturarv är bevarade liksom den biologiska mångfalden.
- Miljöanpassad fysisk planering och byggande för att skapa en hållbar bebyggelsestruktur och nya anläggningar av hög kvalitet, för ett balanserat uttag av naturresurser och för en god hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö.

Strategin bidrar främst till att uppnå de mark- och vattenanknutna målen och återfinns i sina grunddrag på flera olika håll i lagstiftningen. Både i miljöbalken och i planlagstiftningen finns således hänsynskrav. Miljöbalken skall tillämpas så att mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas. Kopplingen mellan markanvändnings- och miljöfrågor har stärkts sedan miljöbalkens tillkomst. Den fysiska planeringen enligt plan- och bygglagen (1987:10), PBL, har stor betydelse för möjligheterna att nå miljökvalitetsmålen. Regeringen avser därför att genomföra en översyn av plan- och bygglagen i syfte att ge den en utformning som bättre främjar en långsiktigt hållbar utveckling.

3.5.2 Areella näringar och odlingslandskapet

Jordbruk och landsbygd

Arbetet med bevarande av odlingslandskapet och dess natur- och kulturmiljövärden bedrivs främst inom ramen för det nya miljö- och landsbygdsprogrammet. Åtgärder för att bevara natur- och kulturmiljön har en stor betydelse i programmet. Det kan gälla bevarande av

betesmarker och slåtterängar och värdefulla natur- och kulturmiljöer i övrigt samt utrotningshotade husdjursraser. Skr. 2001/02:50

För att öka kunskapen om betesmarker och slåtterängar, som är värdefulla från natur- och kulturmiljösynpunkt, pågår en rikstäckande inventering av sådana marker. Jordbruksverket ansvarar för projektet som genomförs i samarbete med bl.a. länsstyrelserna.

Inom ramen för de lokala investeringsprogrammen för ekologisk hållbarhet pågår projekt för bl.a. våtmarksanläggning och restaurering av natur- och kulturvärden i betesmarker.

Som en del i överenskommelsen inom EU om en reformerad jordbrukspolitik, Agenda 2000, antogs en ny förordning om stöd till en hållbar utveckling av landsbygden. Åtgärder för landsbygdsutveckling skall komplettera andra delar av den gemensamma jordbrukspolitiken. I enlighet med den nya landsbygdsförordningen har ett svenskt miljö och landsbygdsprogram för perioden 2000–2006 beslutats och genomförandet påbörjats.

I juni 1998 antog Europeiska rådet och parlamentet en strategi för biologisk mångfald. Ett svar på strategin var en åtgärdsplan för biologisk mångfald i jordbruket som behandlades under det svenska ordförandeskapet. Under våren 2001 presenterade EU-kommissionen sin aktionsplan om biologisk mångfald i jordbruket.

I de slutsatser som antogs av jordbruksrådet framhålls behovet av att förbättra och förstärka integreringen av biologisk mångfald i genomförandet och den framtida utvecklingen av den gemensamma jordbrukspolitiken. Andra delar är att effekterna för den biologiska mångfalden skall inkluderas i de rapporteringar som skall göras enligt slutsatserna rörande miljöhänsyn och hållbar utveckling av den gemensamma jordbrukspolitiken. I slutsatserna understryks även vikten av att medlemsstaterna identifierar hinder som finns för att förstärka den biologiska mångfalden. Från svenskt perspektiv anses det betydelsefullt att jordbruksrådet genom behandlingen av åtgärdsplanen uppmärksammades på frågan och därmed tar ett större ansvar för politikens inverkan på den biologiska mångfalden.

Skogsbruk

I september 2000 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppgift att inventera all skogsmark som ägs direkt av staten eller via helägda statliga aktiebolag och lägga fram förslag till en mer effektiv förvaltning av ägandet (dir. 2000:60). Det övergripande målet skall vara att statens skogar skall förvaltas på ett föredömligt sätt både ur produktions- och miljösynpunkt för att trygga en långsiktigt ekologiskt och produktionsmässigt hållbar utveckling. De affärsmässiga ambitioner som ligger bakom statens skogsinnehav skall kunna fullföljas effektivt. Det skogsbruk som bedrivs i statens skogar skall bli ledande för utvecklingen mot ett långsiktigt, ekologiskt, ekonomiskt och produktionsmässigt hållbart skogsbruk. Inriktningen för uppdraget skall vara att pröva om ansvaret för förvaltningen av statens skogar kan inordnas i en ny myndighet med en samlad helhetssyn på styrning, policy och ambitionsnivåer, så att staten på allra bästa sätt kan sköta sina skogar ur både miljö- och produktionssynpunkt. Det är viktigt att dessa frågor

får en allsidig belysning. Utredaren skall därför redovisa flera alternativ för den statliga skogsförvaltningen och analysera dessa. Utredaren skall bl.a. redovisa för- och nackdelar för effektivitet och måluppfyllelse med de olika alternativen.

Fiske

Ett hållbart fiske skall vara resursbevarande, långsiktigt och ekonomiskt bärkraftigt. I tidigare års skrivelse om ekologisk hållbarhet har regeringen framhållit att försiktighetsprincipen skall tillämpas i arbetet med en förändring av den gemensamma fiskepolitiken. Genom att verka för ett hållbart fiske skapas förutsättningar för att framtida generationer kan skapa arbetstillfällen i bl.a. glesbygd samt att konkurrenskraftiga företag inom fiskerinäringen kan utvecklas.

Under året har Europeiska unionen lagt fram en grönbok om behovet av en reform av den gemensamma fiskeripolitiken. Syftet är att väcka en debatt om utformningen av den nya fiskeripolitiken, som skall träda i kraft 2003. Kommissionen pekar på behovet av en genomgripande förändring eftersom flertalet fiskbestånd är överexploaterade samtidigt som havens ekosystem påverkas av miljöförändringar, i många fall i den utsträckning att de inte fungerar. Kommissionen lyfter även fram problem som en alltför stor fartygsflotta samt sysselsättningen inom sektorn. I grönboken pekas på behovet av nya långsiktiga mål samt ges förslag på nya prioriteringar för den framtida fiskeripolitiken, rörande förvaltningspolitik, ekonomiska och sociala aspekter samt externa fiskerelationer. Den nya fiskeripolitiken kommer vara föremål för debatt under större delen av 2002.

I december 2000 godkändes det svenska programmet för strukturåtgärder inom fiskerinäringen utanför mål 1. Programmet avser perioden 2000–2006 och genomförandet påbörjades i februari 2001. Jämfört med föregående programperiod har en tydligare prioritering lagts på åtgärder som har en långsiktigt strategisk effekt och programmet har fem horisontella mål. Ett långsiktigt och effektivt resursutnyttjande samt en miljöanpassning för att minimera fiskerinäringens miljöbelastning är två av dessa mål.

Fiskerådet presenterade i juni 2000 sin första rapport för det Europeiska rådet. Under det svenska ordförandeskapet antog fiskerådet långtgående slutsatser, som syftar till ett förvaltningssystem som grundas på ekosystemen samt ett förbättrat skydd för den marina biologiska mångfalden. Under det svenska ordförandeskapet våren 2001 antogs även en aktionsplan med slutsatser för biologisk mångfald på fiskets område. Aktionsplanen innehåller flera avgörande konkreta åtgärder för att fisket skall bli mer miljövänligt och långsiktigt hållbart. Vidare antogs också slutsatser om tillämpningen av försiktighetsprincipen och fleråriga förfaranden för fastställandet av fångstnivåer. (EU:s sektorsintegration behandlas även i avsnitt 3.11.4.)

3.5.3 Natur- och kulturvård

Den statliga naturvårdspolitiken består till stor del av att säkerställa ett långsiktigt skydd av värdefulla naturområden. I propositionen svenska

miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) föreslås ett delmål under miljökvalitetsmålet Levande skogar som innebär att ytterligare 400 000 hektar skogsmark skyddas genom ett statligt åtagande, 30 000 hektar som biotopskyddsområden och 50 000 hektar genom naturvårdsavtal, samt 320 000 hektar som naturreservat fram till år 2010. Avsikten är också att möjligheten skall öka att i större utsträckning än tidigare bilda mindre reservat i storleksordningen 5–25 hektar. Skyddet skall öka för våtmarker, i värdefulla naturområden i fjällen och i odlingslandskapet samt vid kusterna och kring sjöar och vattendrag. Under flertalet miljökvalitetsmål föreslås delmål som tar sikte på att skydda inte bara naturen – utan även kulturmiljön. Genomförandet av ramdirektivet för vatten under de vattenanknutna målen kommer att vara ett verksamt medel för att uppnå erforderlig miljökvalitet. Ytterligare exempel på delmål som återfinns under flera miljökvalitetsmål utgörs av de åtgärdsprogram för hotade arter som skall tas fram av Naturvårdsverket i samarbete med Artdatabanken.

I den av riksdagen antagna propositionen Sammanhållen rovdjurspolitik (prop. 2000/01:57) anges som övergripande mål bl.a. att svenska staten skall ta ansvar för att arterna björn, järv, lo, varg och kungsörn skall finnas i så stora antal att de långsiktigt finns kvar i den svenska faunan och även kan sprida sig till sina naturliga utbredningsområden. Detta mål skall nås inom en generation.

Arbetet med att genomföra art- och habitatdirektivet fortsätter. Regeringen avser att före årsskiftet anmäla ytterligare områden till det europeiska sammanhängande nätverket Natura 2000.

Den ökade ambitionsnivån för naturvården avspeglas också i väsentligt ökade resurser för naturvårdsarbetet. I årets budgetproposition (prop. 2001/02:1, utg.omr. 20) föreslås drygt 960 miljoner kronor till åtgärder för biologisk mångfald, vilket innebär en ökning med 136 miljoner kronor för år 2002. Under de följande åren beräknar regeringen ytterligare förstärkningar med 993 miljoner kronor för 2003 och 1,5 miljarder kronor för år 2004. Det större antalet skyddade områden och den större areal som kommer att omfattas av någon form av områdesskydd innebär ökade krav på förvaltningen.

Regeringen kommer i en skrivelse till riksdagen under våren 2002 att presentera en samlad naturvårdspolitik. Skälen till detta är flera. Arbetet med att uppnå flera av de fastlagda miljökvalitetsmålen berör naturvården. Den ökade satsningen på statliga medel för naturvård medför ett behov av att använda tillgängliga medel på ett målstyrt och kostnadseffektivt sätt. Utvecklingen och fördjupningen av sektorsansvaret och sektorsintegreringen innebär att naturvården i dag berör och går in i många olika politikområden. Naturvården har således breddats. Antalet aktörer har blivit fler, bl.a. som en konsekvens av sektorsansvaret. Kommunerna blir viktigare aktörer i naturvårdspolitiken. Vidare bör former för lokal förankring utvecklas. Även styrmedlen, ”verktygen”, har blivit fler. Miljöbalken innebär förstärkta möjligheter, men även ekonomiska styrmedel bidrar till att nå naturvårdsmålen.

Allt detta har bidragit till att regeringen formulerar en samlad naturvårdspolitik. Bevarande och hållbart nyttjande av biologisk

mångfald, som utgör tyngdpunkten i dagens naturvård, är en viktig del av en ekologiskt hållbar utveckling. Skr. 2001/02:50

3.6 Miljö och hälsa

3.6.1 Människan och miljön

Människan utsätts dagligen för hälsorisker i sin närmiljö. Bekämpning av miljörelaterade hälsorisker i syfte att förbättra förutsättningarna för ett gott hälsoläge är därför av stor vikt. Luftföroreningar inomhus och utomhus, föroreningar och smittämnen i vatten och föda, hög bullervolym samt höga halter av radon är exempel på faktorer i miljön som negativt påverkar människors fysiska och sociala välbefinnande i dagens Sverige. Här krävs insatser i avhjälpan och förebyggande syfte.

Enligt Världshälsoorganisationens (WHO) bedömning vid uppföljningen av Riokonferensen (Rio+5) ökar miljörelaterade sjukdomar som cancer. Även förändringar i klimat riskerar enligt WHO att öka sjukdomar orsakade av parasiter som malaria.

Att skydda människors hälsa är ett av de övergripande målen för miljöpolitiken och ingår även som en integrerad del i arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. Skyddet av miljön utgör ett av de tre delmålen för ekologiskt hållbar utveckling. I detta ligger att utsläppen av föroreningar inte skall skada människors hälsa eller överskrida naturens förmåga att ta emot eller bryta ned dem.

Flera av de nu beslutade miljö kvalitetsmålen, t.ex. Frisk luft, God bebyggd miljö, Giftfri miljö och Säker strålmiljö, syftar bl.a. till att förebygga ohälsa genom att minska exponeringen för olika hälsorisker.

3.6.2 Folkhälsa

Inom Regeringskansliet pågår ett arbete med att identifiera vilka faktorer som påverkar folkhälsan. Arbetet skall resultera i en proposition till riksdagen vid årsskiftet 2001/02 med förslag till samlade mål för folkhälsoarbetet. I oktober 2000 överlämnade Nationella folkhälsokommittén (S 1995:14) sitt slutbetänkande. Kommittén gav förslag till arton nationella folkhälsomål i sitt slutbetänkande Hälsa på lika villkor – nationella mål för folkhälsan (SOU 2000:91). Visionen som föreslås är en god hälsa på lika villkor. Kommittén har formulerat sex övergripande riktlinjer för samhällsutvecklingen som har betydelse för folkhälsan. Dessa är:

- Stärka det sociala kapitalet
- Utveckla goda uppväxtvillkor
- Förbättra villkoren i arbetslivet
- Skapa en god fysisk miljö
- Stimulera hälsofrämjande levnadsvanor
- Utveckla en god infrastruktur för hälsofrågor

Ett viktigt mål- och uppföljningsområde för den samlade folkhälsopolitiken som har anknytning till en ekologiskt hållbar utveckling är bl.a.

sunda inne- och utemiljöer, tillgängliga grönområden för rekreation, säkra miljöer och produkter. I den proposition som nu bereds i Regeringskansliet kommer hälsans betydelse även inom övriga dimensioner för ett hållbart samhälle att klargöras.

Folkhälsofrågorna är viktiga också i Agenda 21- och Habitatarbetet.

3.6.3 Livsmedel

Utvecklingen på det jordbruks- och livsmedelspolitiska området har de senaste åren inneburit ett ökat fokus på hela livsmedelskedjan, miljön, landsbygdens utveckling och djurens välfärd. Behovet av att förändra den gemensamma jordbrukspolitiken har blivit uppenbar. Dioxin-skandalen, galna-kosjukan, mul- och klövsjukan och hanteringen av våra djur, t.ex. i samband med transporter, är exempel på detta. Problemen med den traditionella jordbrukspolitiken har blivit uppenbar. Genom höga prisstöd har intensiteten i jordbruksproduktionen drivits upp, vilket har skapat ett jordbruk där miljön och djuromsorgen riskerar att bli lidande.

Ansträngningarna att skapa ett bättre regelverk på området, förbättra möjligheterna att få vetenskapliga underlag för olika beslut och att förbättra livsmedelskontrollen har intensifierats. Sedan Europeiska kommissionen presenterade sin vitbok för livsmedelssäkerhet i januari 2000 har en rad förslag till ny lagstiftning presenterats. En viktig del av arbetet utgörs av förslaget om att inrätta en europeisk livsmedelsmyndighet och en allmän livsmedelslag. Under det svenska ordförandeskapet prioriterades detta förslag högt. Det ses som en framgång att rådet kunde enas kring en politisk överenskommelse om gemensam inriktning under det svenska ordförandeskapet.

Livsmedelsverket tillfördes därför i förra årets budgetproposition (prop. 2000/2001:1) 2 miljoner kronor per år i tre år till studier om säkra ekologiska livsmedel och kost helt eller delvis baserad på ekologiska livsmedel.

3.6.4 Kemikaliepolitiken

Regeringen överlämnade i februari 2001 till riksdagen propositionen Kemikaliepolitik för Giftfri miljö (prop. 2000/01:65). Riksdagen beslutade i enlighet med denna proposition i juni 2001 (bet. 2000/01:MJU15, rskr. 2000/01:269).

I propositionen behandlas miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö, förutom de delar som berör sanering av förorenade områden som ingår i miljömålspropositionen Svenska miljömål (prop. 2000/01:130). Den stora okunskapen om kemiska ämnens hälso- och miljöegenskaper samt om kemiska ämnens förekomst i varor utgör grundläggande problem i arbetet för en giftfri miljö. Detta problem måste lösas för att nå målet Giftfri miljö inom en generation.

I propositionen etableras fem delmål som innebär att regeringen vidareutvecklar de nya riktlinjerna för kemikaliepolitiken. Särskilt farliga ämnen fasas ut enligt en föreslagen tidsplan och i enlighet med vissa

kriterier. Uppgifter om egenskaperna hos de kemikalier som används på marknaden skall finnas tillgängliga och varor skall vara försedda med hälso- och miljöinformation om de farliga ämnen som ingår. Hälso- och miljöriskerna med användningen av kemiska ämnen skall minska fortlöpande samt riktvärden utarbetas för minst 100 kemiska ämnen. I propositionen presenteras också strategier för hur delmålen skall nås.

Regeringen konstaterar i propositionen att EU är en viktig arena för fortsatta åtgärder för att nå målet Giftfri miljö. Sverige kommer att verka för att den kemikaliestrategi som nu utarbetas inom EU blir ett effektivt verktyg för att komma till rätta med problemen på kemikalieområdet.

3.6.5 Miljöorienterad produktpolitik (IPP)

Några av de största utmaningarna när det gäller en hållbar utveckling och minskad klimatpåverkan rör tillverknings- och konsumtionsmönster och miljöpåverkan från de olika etapperna i produktens livscykel. Miljöpolitikens traditionella tillvägagångssätt räcker inte till för att klara dessa utmaningar eftersom produkterna blir alltmer komplicerade och tillhandahålls genom invecklade distributionskedjor som en följd av såväl globaliseringen, ökande handel och ekonomisk verksamhet som ökande konsumtion. Utvecklingen av en miljöorienterad produktpolitik på nationell nivå och inom gemenskapen (Integrated Product Policy, IPP) har därför påbörjats som ett steg för att minska förekomsten av farliga kemikalier, effektivisera nyttjandet av naturresurser och för att komma till rätta med klimatförändringarna. En framåtsyftande produktpolitik möjliggör att olika åtgärder inom miljö- men även andra politikområden, står i överensstämmande med varandra och medger prioriteringar. En integrerad produktpolitik bidrar till att fylla luckorna i den befintliga strukturen genom att använda ett livscykel-tänkande och leder till resultat genom att engagera alla berörda aktörer/partner och genom att komplettera och stödja andra strategier såsom kemikaliestrategin, sjätte miljöhandlingsprogrammet, klimatstrategin, avfallsstrategin etc.

Syftet med en produktpolitik är att främja en utveckling av produkter som är högeffektiva i fråga om material och energi och som varken innehåller eller kräver användning av ämnen som under produkternas livscykel kan leda till negativa effekter på människors hälsa och miljön. IPP utgör också ett väsentligt bidrag till EU:s strategi för hållbar utveckling genom att bl.a. främja ett allmänt miljö-tänkande på marknaden, genom att använda enhetliga instrument, främja innovationer av produkter och tjänster och stimulera marknaden för miljödriven affärsutveckling. En sådan utveckling bidrar till en väl fungerande inre marknad och en förstärkning av den europeiska industrins internationella konkurrenskraft.

Regeringen har i skrivelsen En miljöorienterad produktpolitik (skr. 1999/2000:114, bet. 2000/01:MJU3, rskr. 2000/01:52) presenterat en strategi för en miljöorienterad produktpolitik och för hur arbetet bör bedrivas i Sverige, inom EU och globalt.

I propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) föreslår regeringen en strategi för giftfria och resurssnåla kretslopp vilken omfattar en miljöorienterad produktpolitik. I enlighet

med propositionen avser regeringen att fortsätta det arbete för giftfria och resurssnåla kretslopp som bl.a. påbörjats i enlighet med regeringens skrivelse om en miljöorienterad produktpolitik och att driva detta arbete på nationell nivå och inom EU. En av de prioriterade frågorna under det svenska ordförandeskapet var att behandla kommissionens grönbok om en integrerad produktpolitik (IPP) och att få till stånd rådsslutsatser om kommissionens fortsatta arbete i frågan och framtagandet av en vitbok. Gemensamma slutsatser togs av rådet vid miljöministermötet den 7–8 juni. IPP ingår även som en del av rådets sektorsstrategi för integrering av miljöskydd och hållbar utveckling på den inre marknaden.

3.6.6 Förorenade områden

Förorenade områden kan utgöra en fara för människors hälsa och för miljön. Förorenade områden har huvudsakligen uppkommit genom tidigare utsläpp, spill eller olyckshändelser. Efterbehandling av förorenade mark- och vattenområden förhindrar att föroreningarna sprids i miljön. Riskerna för att människor drabbas av t.ex. förgiftning och allergi minskar därmed. Om förorenade områden efterbehandlas blir de tillgängliga för bebyggelse eller annan användning, exempelvis som bostads-, industri- eller rekreationsområden. Genom att sanera redan exploaterad mark kan behovet av nyexploatering av mark minskas. Efterbehandling av förorenade områden är ett av delmålen under miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö. Regeringen föreslår i propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) att förorenade områden skall vara identifierade och – för minst 100 av de områden som är mest prioriterade med avseende på riskerna för människors hälsa och miljön – arbetet med sanering och efterbehandling skall ha påbörjats senast år 2005. Minst 50 av de områden där arbetet påbörjats skall dessutom vara åtgärdade. Delmålet är utformat med hänsyn till den teknikutveckling och kunskapsuppbyggnad som pågår och som kan ha stor betydelse för hur delmålet uppnås.

I samarbete med Naturvårdsverket svarar i huvudsak länsstyrelser och kommuner för verksamheten med sanering och efterbehandling. Naturvårdsverkets uppgift är vägledning åt framför allt länsstyrelser och kommuner i deras arbete med efterbehandling, nationell samordning, fördelning av bidrag och tillsynsvägledning. Länsstyrelserna ansvarar bl.a. för läns- eller branschtäckande inventeringar, genomförande och stöd när undersökningar utförs och för upprättande av flerårsplaner för efterbehandling. Därmed har länsstyrelserna, utöver en genomförande-roll, en regionalt samordnande och prioriterande roll. Regeringen har även inom ramen för de lokala investeringsprogrammen för ekologisk hållbarhet bidragit till att sanering och efterbehandling har kunnat genomföras i flera kommuner. År 2000 fördelades 10,2 miljoner kronor för saneringsprojekt.

Regeringen uppdrog i maj 2001 åt Sveriges geologiska undersökning (SGU) att bl.a. göra en nationell kartläggning av områden som förorenats av eller misstänkts vara förorenade av statlig verksamhet och där den tidigare statliga organisationen inte längre finns kvar. Uppdraget omfattar områden där staten varit verksam i myndighets- eller bolagsform och där

ingen ny verksamhetsutövare har övertagit ansvaret. Uppdraget skall redovisas senast den 30 november 2001.

Arbetet med efterbehandling av förorenade områden befinner sig nu i ett läge där saneringsåtgärder initieras i allt större utsträckning. För fortsatt arbete med inventering, utvärdering och åtgärder föreslår därför regeringen i budgetpropositionen för 2002 att det anslås 419 miljoner kronor för saneringsinsatser. För 2003 och 2004 beräknas 463 respektive 588 miljoner kronor.

3.6.7 Avfallspolitiken

Regeringen har i proposition Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) slagit fast att en övergripande riktlinje för avfallshanteringen skall vara att minska mängden avfall för slutlig behandling, att minska avfallets farlighet samt att behandla avfallet utgående från dess inneboende egenskaper. Att minska mängderna avfall till deponering är av avgörande betydelse från såväl resurs- som miljösynpunkt. Stora delar av hushållsavfallet, det icke branschspecifika avfallet samt bygg- och rivningsavfall utgörs av material som bör kunna utnyttjas på olika sätt i stället för att deponeras. Under en lång tid var avfallshanteringen dock främst inriktad på att lägga avfallet på deponi utan utsortering av fraktioner för återvinning och utan krav på att detta inte skulle innebära negativa effekter på människors hälsa och miljön. Avfall som deponeras kan ge upphov till miljöproblem. Det handlar framför allt om att föroreningar i avfallet sprids i deponin, i marken och i grundvattnet närmast deponin, vilket bidrar till övergödning och försurning av sjöar och vattendrag. Men det handlar även om att bl.a. metangas bildas i deponin som sprids och bidrar till växthuseffekten.

För att minska de negativa effekterna med deponeringen av avfall är det angeläget att införa högt ställda miljökrav på existerande och kommande deponier. Det är också angeläget att minska mängden avfall som deponeras. Regeringen har under senare år vidtagit flera åtgärder i detta syfte. Exempel på åtgärder är producentansvar för förpackningar, returpapper, däck och bilar, förbud om deponering av utsorterat brännbart avfall från den 1 januari 2002 och ett förbud mot deponering av organiskt avfall generellt från den 1 januari 2005 samt en skatt på avfall som deponeras. Ytterligare ett exempel är förordningen (2000:208) om producentansvar för elektriska och elektroniska produkter som trädde i kraft den 1 juli 2001. Beslutet om nyssnämnda förordning innebär i huvudsak en skyldighet för den som yrkesmässigt säljer elektriska och elektroniska produkter att vid nyförsäljning ta emot en motsvarande kasserad produkt och se till att denna tas om hand på ett från miljösynpunkt godtagbart sätt. Med förordningen följer även en viss informationsskyldighet för producenterna och en skyldighet att samråda med den kommun som begär det.

En viktig förutsättning för att uppnå ett hållbart samhälle är som tidigare nämnts ett samhällsliv byggt på grundläggande demokratiska värderingar. Öppna besluts- och planeringsprocesser där alla medborgare känner delaktighet och har vilja och förmåga att ta ansvar för sitt handlande utgör en viktig grund för det praktiska arbetet med hållbar utveckling. Viktiga förutsättningar är därför möjligheter till insyn, dialog och påverkan i planeringen.

En av de viktigaste uppgifterna inom samhällsplaneringen är att bryta sektoriseringen och se till helheten. Detta kräver ett vidgat planeringsperspektiv där såväl ekologiska som ekonomiska och sociala aspekter integreras i beslut om markanvändning och bebyggelse samt om hur Sverige skall utvecklas. Genom att kommunerna har det huvudsakliga ansvaret för den fysiska planeringen är deras roll i arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling central.

En hållbar utveckling är beroende av väl fungerande regioner. En politik för regional utveckling i hela landet måste därför grundas på hänsyn till miljö- och naturförhållandena. Delaktighet – eller partnerskap – ingår nu som centrala delar i arbetet med regional utveckling.

En omställning av hela samhället till ekologisk hållbarhet förutsätter att byggprocessen, byggnader och anläggningar, transportsystemet och infrastrukturen i övrigt miljöanpassas och görs mer resurseffektiva än vad som är fallet i dag. Ett av miljö kvalitetsmålen – En god bebyggd miljö – innebär att städer, tätorter och andra byggda miljöer skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö.

Samhällsplanering

Krav på ökad hänsyn till miljön har successivt införts i plan- och bygglagstiftningen under 1990-talet liksom i annan lagstiftning som påverkar användningen av mark, vatten och andra naturresurser. Dessa innebär bl.a. att kraven på att analysera och beskriva konsekvenserna i vid mening av förändringar i mark- och vattenanvändningen har förstärkts och att medborgarnas krav på möjligheter till insyn och inflytande har ökat.

Samhällsplaneringens olika metoder och verktyg har vidareutvecklats, bl.a. med stöd av dessa lagstiftningsändringar. Närmare två tredjedelar av kommunerna är nu i färd med en översyn av sina kommunomfattande översiktsplaner. Detta arbete har viktiga kopplingar till arbetet med att genomföra Habitatagendan när det gäller hållbar stads- och bebyggelseutveckling. Också erfarenheter från bred medverkan i Agenda 21-processer har tagits tillvara i övrig samhällsplanering. Över hälften av kommunerna har deklarerat en avsikt att föra Agenda 21-arbetet närmare översiktsplaneringen. Analys- och bedömningsmetodik har utvecklats vidare, bl.a. genom ett samarbete mellan Boverket, Naturvårdsverket och ett antal kommuner med att ta fram planeringsrelevanta miljömål och indikatorer (det s.k. SAMS-projektet). Metoder för övergripande verkningsfullt sätt att integrera miljöhänsyn i planeringen utvecklas

fortlöpande. Ett EG-direktiv (2001/42/EG) om miljöbedömningar av vissa planer och program (s.k. strategisk miljöbedömning) trädde i kraft i juli 2001. Det kommer att leda till att miljöeffekterna beskrivs på ett mer utförligt, genomarbetat och samstämt sätt i det svenska planeringssystemet. Det svenska planeringssystemet bedöms ha goda förutsättningar att anpassas till de nya krav som kommer att följa av direktivet.

Den kommunala samhällsplaneringen är ett viktigt instrument för att konkretisera och följa upp de nationella miljö kvalitetsmålen till lokala förhållanden. Det är samtidigt angeläget att utveckla den mellan-kommunala, regionala och nationella samordningen. Infrastrukturplanering och frågor om näringslivets utveckling, men också miljöfrågor, kan många gånger lösas regionalt i samverkan mellan kommuner. En tillämpning av regeringens förslag till delmål för miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö (prop. 2000/01:130) kommer att ställa krav på underlag om en ekologiskt hållbar utveckling av den byggda miljön som vägledning för fysisk planering och byggande.

Inom ramen för det nordiska samarbetet har påbörjats ett arbete som syftar till att tydliggöra den fysiska planeringen i arbetet med en hållbar utveckling. För att säkerställa att miljömålen uppnås har, som tidigare nämnts, regeringen i prop. 2000/01:30 aviserat en översyn av plan- och bygglagen (1987:10), PBL, i syfte att ge lagen en utformning som bättre främjar en långsiktigt hållbar utveckling.

Internationellt arbete

EU:s medlemsländer och kommissionen har under några år arbetat med en sammanhållen regional utvecklingsplanering för unionens territorium – European Spatial Development Perspective, ESDP. Befolknings- och näringslivsstruktur, infrastruktur liksom miljö situationen m.m. har analyserats. Med utgångspunkt från detta arbete har strategier för en samordning av framtida utvecklingsinsatser i EU:s medlemsländer skisserats. Arbetet syftar till att skapa förutsättningar för att använda och rikta in de resurser som finns inom Gemenskapen och medlemsländerna för att åstadkomma en långsiktig ekonomisk tillväxt som är regionalt balanserad och hållbar även från miljösynpunkt. Efter hand som processen kring ESDP har utvecklats har det blivit uppenbart att EU:s strukturpolitik – i första hand inom ramen för regionalfonden – är ett viktigt instrument, som inom unionen kan bidra till att genomföra de strategier som utvecklats i ESDP-rapporten och i andra dokument. Reformeringen av EU:s jordbrukspolitik och utvidgningen av EU ökar också kraven på en allsidig bedömning av olika insatsers rationalitet och sammanhang i ett regionalt perspektiv. Frågan om planläggningens roll för en hållbar utveckling har utvecklats i en rad projekt inom ramen för Interreg II C under de senaste åren. I de Interreg III-program för transnationellt samarbete som nu håller på att utarbetas skall ESDP beaktas. I dessa projekt samverkar de nordiska länderna kring Östersjön och Nordsjön och erfarenheterna ökar om planläggningens betydelse för en hållbar utveckling i Norden och vårt närområde.

ESDP handlar bl.a. om hur planering och investeringar inom olika sektorer skall samordnas och hur utvecklingsinsatser i medlemsländerna skall koordineras i syfte att åstadkomma ekonomisk tillväxt, ökad

sysselsättning och samtidigt en god miljö. Flera av de ambitioner som formulerats i ESDP-processen ligger i linje med politikens inriktning i Sverige. Det handlar inte minst om det sektorsövergripande synsätt som präglat den svenska politiken för regional utveckling under senare år. ESDP-dokumentet betonar också vikten av ett utbyggt samband mellan stad och landsbygd och att det är nödvändigt att stärka städer och regioner som är av särskild betydelse för glesbebyggda områden. Som ett led i genomförandet av ESDP i Sverige har regeringen gett Boverket och NUTEK i uppdrag att tydliggöra hur ESDP kan komma att påverka politiken nationellt, regionalt och lokalt. De båda myndigheterna biträder också Regeringskansliet vid Sveriges medverkan i EU-samarbetet på området.

Inom EU pågår för närvarande förberedelser för en rekommendation om integrerad förvaltning av gemenskapens kustområden (ICZM). Sverige är positivt inställt till en rekommendation inom detta område och kommer att överväga hur denna rekommendation kan genomföras. I Sverige finns redan goda förutsättningar för att tillämpa ett integrerat arbetssätt.

Även inom Europarådet – European Conference of Ministers responsible for Regional Planning, CEMAT – har utarbetats en rapport, Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent. Europarådets arbete integreras, inte minst mot bakgrund av pågående utvidgningsförhandlingar, allt mer i EU:s motsvarande arbete.

3.7.1 Habitat och Agenda 21

Internationellt arbete

Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat har i uppgift att genomföra och vidareutveckla Habitatagendan och Agenda 21. Kommittén skall enligt sina direktiv samordna det svenska arbetet och lämna underlag till regeringen inför redovisningen till FN:s uppföljningsmöten om Habitatagendan våren 2001 och Agenda 21 hösten 2002. Sverige har i juni 2001 inför FN:s generalförsamling lagt fram sin nationalrapport med anledning av uppföljningen av åtagandena enligt Habitatagendan.

I vår egenskap av ordförande i EU genomfördes tre samordningsmöten i den informella rådsarbetsgruppen med uppgift att förbereda FN:s generalförsamling (Istanbul+5).

FN:s generalförsamling (UNGASS 25) antog vid sitt extra möte den 6 – 8 juni 2001 en ”Deklaration om städer och andra bosättningar i det nya årtusendet”.

Nationellt arbete med uppföljningen av Agenda 21 och Habitatagendan

Som ett led i uppdraget att föra en aktiv dialog med olika instanser som är engagerade i arbetet med Agenda 21 och Habitat, har ett antal konferenser arrangerats tillsammans med lokala, regionala och andra samarbetspartner.

Syftet med dessa konferenser har varit att skapa tillfällen för information och dialog som ett avstamp för det fortlöpande Agenda 21- och Habitatarbetet. Exempel på frågeställningar som har tagits upp vid

dessa konferenser är Agenda 21-arbetets status i kommunerna, samverkan mellan lokala aktörer och centrala myndigheter samt informations- och folkbildningsarbete. Man har också diskuterat samordningen av Agenda 21- och Habitatprocessen, kommunal översiktsplanering och arbetet med de lokala investeringsprogrammen. Vidare har folkhälsofrågor, det lokala näringslivets arbete för hållbar utveckling och vidareutveckling av lokala demokratiformer diskuterats. För det löpande informationsutbytet om arbetet med Agenda 21 och Habitat har hemsidan www.agenda21forum.org spelat en viktig roll.

Boverket har till regeringen i december 2000 redovisat sitt uppdrag att följa och utveckla det pågående arbetet med att genomföra Habitatagendan. Boverket redovisar dessutom i en exempelsamling hur ett femtiotal kommuner arbetar med sin planering för att nå hållbara städer och samhällen. I uppdraget har också ingått att utveckla ett förslag till strategi för en integrerad syn på planering och hushållning med mark- och vattenresurser. Strategin syftar till att visa på viktiga utmaningar för den fysiska planeringen och som bättre kan stödja arbetet mot en hållbar utveckling. I maj 2000 gav regeringen Naturvårdsverket i uppdrag att inventera och redovisa myndigheternas arbete med Agenda 21 och hållbar utveckling under perioden 1996–2000. Naturvårdsverket slutrapporterade detta uppdrag i januari 2001. Inventeringen kommer att utgöra ett underlag för den rapportering som Sverige skall göra vid världstoppmötet i Johannesburg hösten 2002. En studie av kommunernas arbete med Agenda 21 påbörjades hösten 1999, och redovisades under våren 2000 av statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet på uppdrag av Miljödepartementet. Den första delen av studien utgjordes av en enkätundersökning som refererades samma höst i regeringens skrivelse Hållbara Sverige (skr. 1999/2000:13). Enkäterna har därefter följts upp med djupintervjuer i ett urval kommuner.

Beröringspunkter mellan Habitat och Agenda 21

Det finns flera beröringspunkter mellan Habitatagendan och Agenda 21. Ett exempel är de i Habitatarbetet så väsentliga mark- och bebyggelsefrågorna som också behandlas i några av kapitlen i Agenda 21. Ett annat exempel är tillämpningen av det s.k. underifrånperspektivet, med tyngdpunkt och förankring i lokala frågor och hos skilda lokala aktörer. Både i Sverige och i andra länder är det på den lokala nivån ofta svårt, och kanske också irrelevant, att avgöra om ett visst projekt är ett lokalt Habitat- eller Agenda 21-projekt. Projekten kan ha olika organisatorisk eller administrativ bakgrund, men de syftar oftast till att lokalt verka för en hållbar samhällsutveckling. Ett ytterligare exempel på gemensamma förutsättningar är att globala och nationella överenskommelser konkretiseras och omsätts i verklig handling i ett lokalt sammanhang. Detta understryker vikten av att stärka de lokala myndigheternas roll och handlingsmöjligheter. Habitatagendan kan i detta perspektiv ses som ett viktigt planeringsredskap för att genomföra flera av de åtgärder som anges i Agenda 21-dokumentet. Habitatagendan och Agenda 21 bör därför ses som kompletterande handlingsprogram, där det gemensamma målet är att bidra till ett hållbart samhälle.

Regional utveckling

Den regionala utvecklingen är viktig för en hållbar samhällsutveckling ur samtliga tre perspektiv i begreppet hållbar utveckling. Regeringens politik för regional utveckling har alltmer kommit att formas av ökad kunskap om betydelsen för en hållbar tillväxt av att alla landets regioner utvecklas väl, utifrån sina specifika förutsättningar. Den regionala näringspolitiken, som infördes 1998 baseras på detta synsätt (prop. 1997/98:62). Den regionala näringspolitiken bygger också på samverkan mellan företrädare för ett flertal statliga sektorer och utgår från regionens förutsättningar och prioriteringar. Det huvudsakliga instrumentet för genomförandet av politiken är de regionala tillväxtavtalen. Tillväxtavtalen har i praktiken också kommit att bli ett viktigt samordningsinstrument för regionalpolitiken.

Enligt den senaste regionalpolitiska propositionen En politik för tillväxt och livskraft i hela landet (prop. 2001/02:4) bör politik som har stor betydelse för hållbar utveckling och tillväxt utgå från en helhetssyn baserad på vissa utgångspunkter. Dessa utgångspunkter är lika gällande för t.ex. regeringens transportpolitik och innovationspolitik som för politiken med regional utveckling som primärt mål. En av dessa utgångspunkter är att politiken skall bidra till en hållbar utveckling omfattande såväl ekonomiska, sociala som ekologiska aspekter.

Ekologisk hållbarhet är av stor betydelse för en hållbar regional utveckling ur flera aspekter. Att skydda miljön, utveckla och vårda naturresurserna, kulturarvet och boendemiljön, bedriva ett miljöanpassat långsiktigt hållbart jordbruk och bevara det öppna landskapet är viktigt för en hållbar regional utveckling och en levande landsbygd. En attraktiv natur-, kultur- och boendemiljö är viktig för att attrahera såväl entreprenörskap och företag som boende, och bidrar även direkt till ökad tillväxt och utveckling där miljövänlig lokal produktion och turistnäringen är exempel. Lokal miljövänlig produktion och turistnäringen kan få stor betydelse för sysselsättning och utkomst på landsbygden och i glesbygden. Ett miljödrivet näringsliv ger stärkta konkurrensfördelar och bidrar därmed också direkt till ökad utveckling och tillväxt.

Enligt den nu lagda regionalpolitiska propositionen omvandlas regionalpolitiken till en ny politik för hållbar regional utveckling i alla delar av landet. Att främja en hållbar regional utveckling innebär att prioritera lösningar inom politiken som ger synergieffekter mellan de ekonomiska, sociala och ekologiska perspektiven. Det handlar om att hitta helhetslösningar som påverkar inriktningen av den regionala utvecklingen mot en mer hållbar samhällsutveckling. Målet för den regionala utvecklingspolitiken skall vara väl fungerande och hållbara lokala arbetsmarknadsregioner med en god servicenivå i alla delar av landet.

Med väl fungerande lokala arbetsmarknadsregioner menas att de är så attraktiva för människor och företag att det är möjligt att ta till vara den potential och livskraft som finns hos dessa i alla regioner. Med hållbar menas att politiken skall bidra till att nuvarande och kommande generationer kan erbjudas sunda ekonomiska, sociala och ekologiska

förhållanden. Politiken skall därmed bidra till att öka den ekonomiska tillväxten i alla lokala arbetsmarknadsregioner för att därigenom öka den nationella tillväxten. På samma sätt skall politiken bidra till de sociala aspekterna, bl.a. sysselsättning, jämställdhet och välfärd, samt de ekologiska aspekterna, bl.a. minskad miljöpåverkan av mänskliga aktiviteter samt god hälsa och livsmiljö.

Målen för den regionala utvecklingspolitiken skall nås genom flera offensiva strategier, i kombination med riktade åtgärder, med syfte att stärka hållbar utveckling och livskraft i alla delar av landet. Regeringen avser att ge statliga myndigheter som företräder relevanta verksamheter inom berörda politikområden i uppdrag att ta fram instrument och metoder som syftar till att förstärka nationell samsyn, samverkan och samordning av regionala utvecklingsfrågor i ett hållbarhetsperspektiv. Utvecklade former och metoder för bedömning av regionala programs och planers hållbarhetsperspektiv bidrar till att styra arbetets inriktning mot en hållbar regional utveckling.

Regionala tillväxtavtal

De regionala tillväxtavtalen är instrument för bättre samverkan mellan de olika organ som arbetar med tillväxt- och sysselsättningsfrämjande åtgärder på lokal, regional och central nivå. Avtalen utarbetas i breda regionala partnerskap och utmynnar i program och åtgärdsförslag. De första trädde i kraft år 2000.

I de regionala tillväxtavtalen skall de horisontella målen jämställdhet och ekologisk hållbar utveckling genomsyra avtalens alla delar, från analyskedet till genomförande- och uppföljningsfasen, och bidra till tillväxt och utveckling. Uppföljningen av tillväxtavtalen visar att många län upplevt svårigheter att integrera dessa frågor. Det behövs bättre metoder och utbildning om hur man införlivar målen i det tillväxtfrämjande arbetet.

I december 2000 utsåg därför regeringen Dalarna, Västerbotten och Skåne till pilotlän för att i samarbete med Naturvårdsverket utveckla arbetet med att integrera ekologisk hållbarhet i de regionala tillväxtavtalen. Arbetet ska resultera i en handbok med förslag till metodik för hur man kan integrera miljö i tillväxtavtalen. I handboken ska även beskrivas hur man i processen kan skapa utrymme och förutsättningar för miljöintegration, och konkreta förslag på hur miljö kan tillvaratas som positiv drivkraft för tillväxt i de olika sakområdena. Erfarenheterna från pilotlänsverksamheten skall spridas till övriga län och ge effekter i nästa generations tillväxtavtal.

Riksantikvarieämbetet har på regeringens uppdrag medverkat i arbetet med de regionala tillväxtavtalen. Ett bevarat och vårdat kulturarv bidrar till att skapa goda livsmiljöer och regional identitet och är på så sätt positivt för regional utveckling och tillväxt.

Enligt propositionen En politik för tillväxt och livskraft i hela landet (prop. 2001/02:4) skall beteckningen ändras till regionala tillväxtprogram. Nästa programperiod skall inledas 2004. Processen samordnas tidsmässigt med den långsiktiga planeringsprocessen för infrastrukturinvesteringar. Programmets huvudsakliga inriktning skall även fortsättningsvis vara att skapa hållbara utvecklingsförutsättningar

utifrån ett lokalt och regionalt perspektiv. Programmen skall bidra till att den regionala utvecklingen styrs mot en hållbar utveckling. Tillväxtprogram skall bestå av analyser, mål och regionala prioriteringar för hållbar tillväxt samt en plan för hur insatserna skall finansieras, genomföras och utvärderas. Analys, mål och regionala prioriteringar skall därför innefatta ett hållbart utvecklingsperspektiv.

Politikområden som berör ekologisk hållbarhet, jämställdhet samt integration och mångfald skall involveras i processen med tillväxtprogram. Regeringen understryker i propositionen vikten av att lyfta fram miljö och jämställdhet som drivkrafter för en hållbar utveckling. Det ekologiska perspektivet skall vara väl inarbetat i kommande regionala tillväxtprogram.

Även de lokala investeringsprogrammen är ett viktigt led i regeringens strategi för utveckling och tillväxt. En förstärkt samverkan mellan de regionala tillväxtavtalen och de lokala investeringsprogrammen kan öka effektiviteten i de båda programmen.

3.7.3 EG:s strukturfonder

EG:s strukturfonder utgörs av regionalfonden, socialfonden, jordbruksfonden och fiskefonden. För åren 2000–2006 har Sverige tilldelats 2,19 miljarder euro eller cirka 19 miljarder kronor.

I kommissionens riktlinjer för programperioden 2000–2006 tillmäts miljöpolitiken stor betydelse. Enligt Amsterdamfördraget skall unionens medel samtidigt och på lång sikt bidra till ekonomisk tillväxt, social sammanhållning och miljöskydd eller med andra ord medverka till en hållbar utveckling. De tre politikområdena sysselsättning, miljö och jämställdhet är s.k. horisontella mål, som skall kunna redovisas för varje projekt eller åtgärd i strukturfondsprogrammen.

De svenska geografiska målprogrammen, mål 1 och mål 2, arbetar med hållbar utveckling som ett genomgående tema. Det innebär bl.a. insatser för att utveckla de miljö- och naturresurser samt kultur- och kulturmiljövärden som finns i regionen som ett av flera sätt att utveckla affärsmöjligheter och turistnäringen i regionerna. Samtidigt skall åtgärder vidtas för att skydda natur- och kulturmiljön samt för att effektivisera resursanvändning. Därigenom bör åtgärderna bidra till och påskynda omställningen till ekologisk hållbarhet. De samlade insatserna i mål 1 och mål 2-programmen syftar till att skapa förutsättningar för en balanserad och hållbar regional utveckling och tillväxt i dessa regioner.

Även i mål 3-programmet, som syftar till att bekämpa arbetslöshet och kompetensutveckla anställda, är hållbar utveckling ett genomgående tema. Detta innebär att alla projekt skall analyseras utifrån perspektivet hållbar utveckling. Behovet av kompetensutveckling inom miljörelaterade frågor och deras samband med ekonomisk och social utveckling skall beaktas inom de projekt där det bedöms vara relevant. Inom programmet skall också möjligheterna att utveckla nya ”gröna jobb” tas till vara. Inom gemenskapsinitiativet LEADER+, som helt kommer att finansieras av jordbruksfonden, är ett av målen att man på lokal nivå skall finna nya vägar att understödja natur- och kulturarvets betydelse.

Enligt proposition En politik för tillväxt och livskraft i hela landet (prop. 2001/02:4) avser regeringen att noga följa upp resultaten av de nyligen avslutade strukturfondsprogrammen för perioden 1995–1999 liksom utvecklingen av de nuvarande programmen för perioden 2000–2006. I samband med halvtidsutvärderingen 2003 kan justeringar av medelsfördelningen mellan olika åtgärder komma att göras, i syfte att eftersträva ökad samverkan med den nationella politiken för regional utveckling. Den nationella politiken för hållbar regional utveckling bör så effektivt som möjligt samverka med EG:s struktur- och regionalpolitik.

3.7.4 Infrastrukturplanering

Den ständigt pågående förändringen och kraven på en långsiktigt hållbar utveckling ställer höga krav på infrastrukturplaneringen. Betydande investeringar i infrastruktur görs i syfte att säkerställa de transportpolitiska målen. Eftersom vägar och järnvägar har stor inverkan på miljön i sin helhet samtidigt som de skall ha en lång livslängd är det viktigt att insatser i form av investeringar, drift och underhåll m.m. föregås av ett noggrant planeringsarbete. Det tar minst fem till sex år, ofta ännu längre tid, att planera och genomföra investeringar i transportinfrastruktur. Prioriteringarna görs därför i en långsiktig planeringsprocess som resulterar i åtgärdsplaner för en period om cirka tio år.

Under senare år har ökade krav på hänsyn till miljöskydd, natur- och kulturmiljön samt stads- och landskapsbilden införts i den lagstiftning som skall tillämpas vid planering och byggande av vägar och järnvägar. Vidare har införts bestämmelser om estetisk utformning. Miljöbalken innebär bl.a. att framtida projekts miljökonsekvenser blir väl belysta redan i de första utredningsskedena och att regeringen numera tillåtlighetsprövar nya, större infrastrukturprojekt i ett tidigt skede, dvs. innan vägarbetsplan respektive järnvägsplan har upprättats. Det under året antagna EG-direktivet om bedömning av vissa planers och programs miljöpåverkan (2001/42/EG) kommer att ytterligare skärpa kraven på tidiga helhetsbedömningar av planerad infrastruktur.

De långsiktiga planer för åtgärder i transportinfrastrukturen under åren 1998–2007, som fastställdes 1998, genomförs för närvarande. Prioriterade åtgärder är i stor utsträckning inriktade på förbättringar av befintlig infrastruktur. Vidare görs bl.a. insatser för att minska bullerstörningar längs vägar och järnvägar.

Regeringen har nyligen till riksdagen lämnat en proposition om åtgärdsinriktning för den kommande planeringsperioden åren 2004–2015, Infrastruktur för ett långsiktigt hållbart transportsystem (prop. 2001/02:20).

Transportfrågorna behandlas även i avsnitt 3.8.2.

Bebyggelsen är en central basresurs i ett urbaniserat samhälle och är viktig både för den sociala och ekonomiska utvecklingen. Dess kvalitet och utformning vad gäller boende-, arbets- och fritidsmöjligheter är ett av måtten på individens och hushållens levnadsnivå och materiella levnadsstandard. Byggd miljö ingår som en viktig komponent i samhällets välfärdspolitik – särskilt inom bostadspolitiken men successivt mer och mer även inom andra områden som socialpolitiken (social omsorg, trygghet och säkerhet), trafikpolitiken (trafiklokalisering och mönster för bostäder och service), regionalpolitiken (infrastruktur, näringsliv och sysselsättning) och inte minst inom energi- och miljöpolitiken (bebyggelse, naturresurser och växthusgaser).

Bebyggelsens strategiska roll

Bygg- och fastighetssektorn kan definieras som byggnader och andra anläggningar, byggande och förvaltning, gatu- och vägbelysning, avlopps- och reningsverk samt el- och vattenverk. Med en sådan definition står sektorn för omkring 30 procent av koldioxidutsläppen. Utsläppen från sektorn har minskat med ungefär 20 procent mellan åren 1990 och 1997. Klimatkommittén (M 1998:06) gjorde den bedömningen att utsläppen i sektorn kommer att minska med upp till 30 procent under perioden 1990–2010. Skälet till detta anges vara främst minskad oljeanvändning genom energieffektivisering, ökad anslutning till fjärrvärme och installation av värmepumpar.

Antalet byggnader är mycket stort och omfattar närmare 700 miljoner kvadratmeter uppvärmd yta. Mer än 10 000 processanläggningar av olika slag försörjer dessa fastigheter med vatten och avlopp, energi, sophantering med mera. Sektorn svarar för cirka 40 procent av Sveriges totala energianvändning och cirka 50 procent av elanvändningen. Utsläppen till luft, mark och vatten är betydande.

Den byggda miljön har en strategisk roll i en aktiv miljö- och energipolitik. Effektiv energianvändning i bebyggelsen är ett av de viktigaste medlen för att nå angelägna miljö- och klimatmål. Sektorns andel av anspråken på Sveriges naturresurser är så stor att kraftfulla åtgärder är nödvändiga. Det gäller i första hand att minska användningen av fossila bränslen genom att effektivisera energianvändningen och öka användningen av förnybara energikällor. Den strategiska rollen understryks ytterligare av att åtgärder för att minska energianvändningen får direkta positiva effekter på miljön i form av minskad resursanvändning och minskade utsläpp av växthusgaser.

Ett utvecklat byggande i framtiden bör således ha sin utgångspunkt i visionen om en hållbar bygg- och fastighetssektor och dess betydelse för en långsiktigt hållbar samhällsutveckling.

Forskning och utveckling

Byggeforskningen ingår fr.o.m. den 1 januari 2001 i Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas). Inom byggeforskningen har nysatsningar gjorts med inriktning mot samhällsbyggande för en hållbar utveckling – ekologiskt, socialt och ekonomiskt. (Se även avsnitt 3.9.) Som exempel kan nämnas dåvarande Byggeforskningsrådets

insatsområden: Miljö- och kretslopp i byggande och förvaltning, Mark och vatten i stadsmiljön, Elanvändning i bebyggelsen, Det sunda huset samt Den hållbara staden och Staden som livsmiljö, vilka kännetecknas av tvärvetenskapliga angreppssätt för att utveckla såväl ny kunskap som nya tekniska lösningar. Viktiga inslag är även att inom strategiska områden bygga upp nya kompetenscentra som ligger i den internationella frontlinjen. I projekten, som löper under 3+3 år, medverkar även näringslivet med finansiering och andra resurser. Resultaten från projekten kommuniceras löpande mellan olika forskargrupper och med näringslivets aktörer allteftersom de växer fram.

Dialoger med näringslivet – byggsektorn

Miljövårdsberedningen (Jo 1968:A) har, som tidigare nämnts, haft regeringens uppdrag att medverka i arbetet med att ta fram strategier för utveckling av ett ekologiskt hållbart näringsliv. Av direktiven (dir. 1998:65) framgår att syftet med uppdraget är att initiera, stödja och påverka utvecklingen i näringslivet för att höja nivån på näringslivets miljöarbete. Företag skall stimuleras att ligga före lagkrav. I uppdraget ingår att ge underlag för politiska beslut och ställningstaganden om riktlinjer och styrmedel i miljöpolitiken och i andra frågor som är av strategisk betydelse för en hållbar utveckling.

Beredningen har inlett en dialog med delar av näringslivet, däribland byggsektorn, om dess arbete för en hållbar utveckling och med utgångspunkt därifrån föreslagit hur en sådan utveckling kan stödjas och drivas på i Sverige.

I Miljövårdsberedningens dialog med företrädare för byggsektorn har utvecklats långsiktiga mål för bygg- och fastighetssektorn. Miljövårdsberedningens förslag bereds för närvarande i Regeringskansliet. (Se även avsnitt 3.2.2)

Den befintliga bebyggelsen i fokus

Insatser i den befintliga bebyggelsen är nödvändiga om byggsektorn på kort och medellång sikt skall på ett påtagligt sätt kunna bidra till en minskad miljöpåverkan.

Insatserna måste samtidigt genomföras så att inte andra väsentliga samhällskrav åsidosätts. Exempelvis får åtgärder som minskar energianvändningen inte leda till en försämrad inomhusmiljö eller till förstöring av byggnaders kulturvärden. Tvärtom skall miljö- och energiförbättringar i byggnaden leda till ökad kvalitet även i övrigt. Regeringen har tidigare beslutat om flera myndighetsuppdrag som bl.a. avser inomhusmiljön.

Radonutredningen (M 1999:02) har haft i uppdrag att lämna förslag på hur ökade insatser kan göras för att minska förekomsten av radon i bostäder och vissa lokaler m.m. (dir. 1999:102). Resultaten redovisas i betänkandet av Radon – Förslag till statliga insatser mot radon (SOU 2001:7). Betänkandet har remissbehandlats och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

De bostäder och lokaler som nyproduceras är normalt mer energieffektiva än de befintliga. Trots detta kan det behövas insatser för att minska miljöbelastningen från nyproduktionen. Också beträffande

nyproduktionen är det angeläget att insatser för energieffektivisering och mindre miljöbelastning inte åsidosätter andra väsentliga samhällskrav, bl.a. god inomhusmiljö. Skr. 2001/02:50

3.8 Energi och transporter

Energi- och transportfrågorna är centrala i arbetet med hållbar utveckling. Regeringen har i propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) slagit fast att det är angeläget att utnyttja åtgärder som kan bidra till att uppnå flera miljö kvalitetsmål samtidigt och som bidrar till att uppfylla även andra politiska mål. En av de tre åtgärdsstrategier som skall vara vägledande för det framtida miljöarbetet är effektivisering av energianvändning och transporter.

3.8.1 Energipolitiken

Målen för energipolitiken är att på kort och lång sikt trygga tillgången på el och annan energi på med omvärlden konkurrenskraftiga villkor och med en låg negativ påverkan på hälsa, miljö och klimat. Den skall underlätta omställningen till ett ekologiskt uthålligt samhälle. Härigenom främjas en god ekonomisk och social utveckling.

Tyngdpunkten i det energipolitiska program som riksdagen beslutade om 1997 ligger vid långsiktiga insatser för forskning, utveckling och demonstration av ny teknik. Dessa åtgärder sträcker sig fram till utgången av 2004. Näringsdepartementet avser att under år 2002 genomföra en större utvärdering avseende effekterna av dessa insatser. Dessutom innehåller det energipolitiska programmet kortsiktiga åtgärder i syfte att minska elanvändning, främja förnybar elproduktion och en effektivare energianvändning. Dessa åtgärder sträcker sig fram till 2002.

Regeringen gör bedömningen att det även i framtiden kommer att finnas ett behov av åtgärder i syfte att främja förnybar elproduktion samt en effektiv energianvändning. Då det gäller förnybar elproduktion har regeringen tillsatt en utredning med uppdrag att föreslå en utformning av ett system för handel med gröna certifikat.

Regeringen har dessutom tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att ta fram förslag på åtgärder för en effektivare energianvändning. Syftet är att de framtida åtgärderna skall vara anpassade till den positiva utveckling som sker på marknaden.

Regeringen har också tillsatt en förhandlare med uppgift att utreda förutsättningar för långsiktiga avtal med den energiintensiva industrin om effektivare energianvändning och minskade utsläpp av klimatgaser. Samtliga dessa utredningar kommer att redovisas den 31 oktober 2001. Regeringen har också tillsatt en delegation för Ett system och regelverk för Kyoto-protokollets flexibla mekanismer (dir. 2001:56).

Transportsystemet är en del av samhället som både påverkas av och påverkar samhällets utveckling. Transportpolitiken skall bidra till en socialt, ekonomiskt, ekologiskt hållbar utveckling.

Våren 1998 beslutade riksdagen om ett nytt övergripande transportpolitiskt mål. Syftet är att transportpolitiken skall säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Transportsystemets utformning och funktion skall anpassas till krav på en god och hälsosam livsmiljö för alla, där natur och miljö skyddas mot skador. En god hushållning med mark och vatten samt energi och andra naturresurser skall främjas.

Infrastruktur och transportsystem

Transportsystemet behöver utvecklas för att svara mot omvärldens krav. Samtidigt påverkar utvecklingen av transportsystemet omvärlden. Sett över en längre tidsperiod har utbyggnad av väg- och bannät, bättre färdmedel m.m. inneburit att tillgängligheten blivit bättre. Dessa tillgänglighetsvinster har inte alltid omsatts i kortare transporttider, utan även gjort det möjligt med mer utspridd bebyggelse och annan strukturomvandling i form av t.ex. koncentration och ökad specialisering inom näringslivet. Särskilt i vissa regioner har detta medfört att avståndet till arbete och service blivit längre. Dessa effekter är dock en viktig del av transportsystemets bidrag till den ekonomiska tillväxten. Samtidigt kan negativa effekter uppstå. Tillgängligheten till service kan försämrats, särskilt för personer utan tillgång till bil i områden där underlaget för kollektivtrafikförsörjningen blir mindre. Även transporter kan ha negativa bieffekter i form av miljöpåverkan, buller, slitage på infrastruktur, trafikolyckor, trängsel m.m.

Regeringen redovisar i proposition 2001/02:20 Infrastruktur för ett långsiktigt hållbart transportsystem förslag till inriktning av den fortsatta planeringen av transportinfrastrukturen. Förslagen omfattar mål, ekonomiska ramar, planeringskriterier och ansvarsfördelning i den kommande planprocessen.

Det övergripande transportpolitiska målet från 1998 att transportpolitiken skall säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet ligger fast. Det övergripande målet kompletteras med ett nytt sjätte delmål om ett jämställt transportsystem samt en justering av delmålet om hög transportkvalitet så att det omfattar såväl medborgarna som näringslivet. Etappmål föreslås utformas för samtliga delmål för att underlätta en väl avvägd balans mellan de olika delmålen inom transportpolitiken.

Planeringsperioden för långsiktsplanerna utökas till 12 år och planeringsramen omfattar 364 miljarder kronor under perioden 2004–2015. För att säkerställa och bevara transportinfrastrukturen avsätts 150 miljarder kronor, varav 87 miljarder kronor för drift och underhåll av statliga vägar, 38 miljarder kronor för drift och underhåll av statliga järnvägar, 8 miljarder kronor för sektorsuppgifter samt 17 miljarder kronor för tjälsäkring, bärighet och rekonstruktion av vägar.

För att modernisera och utveckla transportinfrastrukturen avsätts 100 miljarder kronor till åtgärder inom järnvägssystemet, 39 miljarder kronor till åtgärder på stamvägnätet och 30 miljarder kronor till åtgärder i länsplanerna för regional transportinfrastruktur. Här ingår ett investeringsbidrag till spårfordon för regionaltrafik på 4,5 miljarder kronor.

Regeringen anser att dessa stora insatser i infrastrukturen behövs för att främja tillväxt, regional utveckling och omställningen till en ekologiskt hållbar utveckling i Sverige.

Regeringen föreslår också att ett samlat program för teknisk utveckling, demonstration och införande av nya lösningar inom transportpolitiken initieras. Sverige har unika möjligheter att vara ledande i utvecklingen av ny teknik inom transportväsendet, samtidigt som Sverige är ett av världens mest utvecklade IT-länder med en stark fordonsindustri. Det finns dessutom en god tradition av samverkan mellan staten och näringslivet när det gäller forskning och teknisk utveckling. Regeringen anser att ett samlat program för teknisk utveckling i samarbete med näringslivet kan bli mycket framgångsrikt. Programmet bör främja utveckling och kunskapsuppbyggnad inom områdena fordonsteknik, bränslen och emissioner, byggande av energieffektiva, ekologiskt hållbara system, samt användningen av IT inom transportsystemet. Programmet bör genomföras inom ramen för Vägverkets sektorsansvar.

Teknikutveckling

Den svenska bilindustrin arbetar med att miljöanpassa fordonen. Bilindustrin är också viktig för ekonomi och sysselsättning i Sverige. Kunskap om teknik och organisatoriska lösningar som kan bidra till en hållbar utveckling är viktiga konkurrensfaktorer. Många av världens ledande fordonstillverkare satsar i dag stora resurser på att skapa konkurrensfördelar genom att tidigt kunna erbjuda bränslesnålare eller alternativt drivna fordon. För en livskraftig fordonsindustri krävs att industrin gör särskilda insatser för att möta framtidens utmaningar. Ett samarbete mellan staten och näringslivet kan bidra till utvecklingen av framtidens teknik. Som ett led i detta samarbete pågår ett samarbete mellan staten och fordonsindustrin med sikte på att utveckla ny och miljövänlig fordonsteknik.

3.9 Forskning

Forskning, utveckling och ny kunskap öppnar nya möjligheter för omställning till en ekologisk hållbar utveckling. Praktiskt taget alla vetenskaper från naturvetenskap och teknik, till samhällsvetenskap och humaniora har bidrag att ge. Globalt sker en snabb teknikutveckling som har stor betydelse för den ekologiska hållbarheten. Ny teknik är en av förutsättningarna för att utvecklingen skall gå mot ökad ekologisk hållbarhet, t.ex. vad gäller energi- och resurseffektivisering samt renings- och återvinningsteknik. Men också kunskap om samhälle, organisation, levnadsvanor och normer spelar en stor roll. Samhällsvetenskaplig

forskning är därför också viktigt. Forskning om hållbar utveckling handlar också om att lägga grunden för ett nytt sätt att tänka och handla och om att skapa nya strukturer i samhället.

3.9.1 Forskningspolitik

I regeringens forskningspolitiska proposition (prop. 2000/01:3) presenterades utgångspunkterna för forskningspolitiken och förslag till prioriterade forskningsområden. Bland de prioriterade insatsområdena finns biovetenskap och bioteknik samt miljö och hållbar utveckling. Prioriterade områden för miljöforskningen är:

- forskning som underlag för miljökvalitetsmålen och klimatpolitiken,
- forskning som underlag för internationella förhandlingar,
- forskning om biologisk mångfald,
- forskning om produkter, processer och resurseffektivisering,
- forskning om kemikalier och strålskydd, och
- samhällsvetenskaplig och juridisk miljöforskning.

Regeringen avser i enlighet med regeringens skrivelse om en miljöorienterad produktpolitik (1999/2000:114) att verka för förbättrad kunskap om produkters negativa påverkan på människors hälsa och på miljön. För att förverkliga en miljöorienterad produktpolitik behövs fördjupad kunskap och utveckling inom flera områden. Som ex. kan nämnas miljöanpassad konstruktion för t.ex. demontering, reparation, återvinning och separering av material, miljöanpassad materialanvändning och nya miljöanpassade material, styrmedel, hinder och drivkrafter, utvärderingsverktyg t.ex. livscykelanalyser, viktnings- och värderingsmetoder samt beteende- och livsstilsforskning.

3.9.2 Ny forskningsorganisation

Den 1 januari 2001 inrättades fyra nya myndigheter för forskningsfinansiering och ersatte nio myndigheter som därmed avvecklades. De nya myndigheterna är Vetenskapsrådet, som skall stödja grundforskning av högsta vetenskapliga kvalitet, Verket för Innovationssystem (VINNOVA), som skall finansiera forskning och utveckling till stöd för en hållbar ekonomisk tillväxt, samt två områdesinriktade forskningsråd för arbetsliv och socialvetenskap respektive för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas). Formas övertog ansvaret för forskningsfinansiering från Bygghörsningsrådet (BFR), Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR) samt delar av ansvaret från Naturvårdsverket och Forskningsrådsnämnden (FRN). Genom att samla forskningen inom dessa områden skapades bättre förutsättningar för kraftfulla och tvärvetenskapliga satsningar på forskning till stöd för ett ekologiskt hållbart samhälle. Forskningen skall öka kunskaperna om de biologiska naturresurserna, mark- och vattenresurserna, samhällets hållbara utnyttjande av naturresurser, samhällsplanering, bygg- och förvaltningsfrågor, boendefrågor samt miljöfrågor, bidra till sektoriella

utvecklingsmål samt skapa samband och samarbete mellan forsknings-
utövare och användare av forskningsresultat. Forskningen kommer att
vara av stor betydelse för internationellt samarbete inom området. Det
nya forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande
disponerar under år 2001 totalt 470 miljoner kronor för forskning. I
budgetpropositionen för 2002 föreslår regeringen att FoU-verksamheten
får disponera totalt 550 miljoner kronor. För 2003 och 2004 beräknas
anslaget till totalt cirka 565 miljoner kronor per år. Även Vetenskaps-
rådet finansierar forskning till stöd för en hållbar utveckling.

3.10 Internationellt samarbete

Ambitionen att Sverige skall vara en internationellt pådrivande kraft och
ett föregångsland för ekologiskt hållbar utveckling står fast. Det
internationella samarbetet är nödvändigt för att åstadkomma ett
ekologiskt hållbart Sverige. Genomförandet av Agenda 21 och
förberedelserna för världstoppmötet om hållbar utveckling i
Johannesburg 2002 är centrala utgångspunkter i arbetet. Under 2001 har
Sverige deltagit aktivt i många internationella sammanhang, främst inom
EU, OECD, FN, WTO, internationella miljökonventioner samt genom
regionalt utvecklingssamarbete i vårt närområde.

3.10.1 Förenta nationerna

FN:s arbete för hållbar utveckling har på tio år fått en sammanhållen
riktning genom de världskonferenser som genomfördes på 1990-talet.
Våren 2001 har ytterligare steg tagits, inte minst vid FN-konferenser om
de minst utvecklade ländernas situation med HIV/AIDS. Femårs-
utvärderingar av genomförandet av åtaganden gjorda vid
världskonferenserna har hållits med skiftande kvalitet. Till de mer
framgångsrika hör 5-års utvärderingen om boende och bebyggelsefrågor
(Habitat, Istanbul +5), som arrangerades i New York i juni 2001. En
viktig del i mötets framgång var den tematiska kommittén som parallellt
med mötet i Generalförsamlingen genomförde en aktiv dialog om möjliga
vägar till en mera hållbar utveckling av bosättningar, bekämpning av
fattigdom liksom åtgärder för en sund samhällsutveckling och ökad
miljöhänsyn.

I december 2000 beslöt FN:s generalförsamling att tioårsuppföljningen
av Riokonferensen om miljö och utveckling skall hållas i Sydafrika i
form av ett toppmöte för stats- och regeringschefer. Mötet skall utvärdera
genomförandet av resultaten från Rio de Janeiro 1992 samt identifiera
och bemöta nya utmaningar. Beslutet innebär vidare att förberedelserna
bedrivs med utgångspunkt i lokala, nationella och regionala erfarenheter
och prioriteringar.

FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD) kommer att fungera
som förberedande kommitté. Vid ett första, organisatoriskt, möte våren
2001 fastställdes att tre tvåveckors förhandlingar skall genomföras våren
2002 och att Johannesburg-toppmötet hålls 2–12 september 2002.
Folkrörelser, näringsliv och andra viktiga samhällsgrupper skall ges stort

utrymme i processen. Sverige arrangerade i maj 2001 en ungdomskonferens för 250 deltagare från 107 länder i Borgholm i syfte att stödja ungdomsrörelsernas förberedelser inför Johannesburg. Detta möte ingick i det officiella programmet i samband med Sveriges ordförandeskap i EU.

CSD höll i april 2001 sitt nionde årliga möte i syfte att driva på och underlätta genomförandet av rekommendationerna i handlingsprogrammet Agenda 21. För första gången behandlades energifrågan på ett samlat sätt i FN. Övriga frågor på dagordningen var transporter, atmosfär, internationellt samarbete för en gynnsam miljö för utveckling samt förbättrad information för beslutsfattande.

Inom Världsbanken har under det senaste decenniet en successiv policyförskjutning skett. Sociala villkor och ekologiska förutsättningar måste beaktas i arbetet för hållbar tillväxt i de fattigaste länderna. Genom den nya miljöstrategi som Världsbanken presenterade i december 2000 skall miljöhänsyn bli en integrerad del i all verksamhet.

FN:s miljöprogram (UNEP) har de senaste åren utvecklats i riktning mot en verklig global auktoritet på miljöområdet. Vid organisationens styrelsemöte i februari 2001 tillsattes en ministeriell arbetsgrupp för att utarbeta förslag om hur den internationella miljöförvaltningen kan stärkas ytterligare. Styrelsen tog också bl.a. beslut om ett nytt tioårigt program för internationell miljö rätt samt om att se över behovet av en global kemikaliestrategi och en global utvärdering av kvicksilver. Vid UNEP/GC 21 (styrelsemötet) i februari 2001 beslutade GC att uppdra åt UNEP att undersöka behovet av en global kemikaliestrategi. Resultatet av detta arbete skall presenteras för UNEP/GC Special Session i början av 2002.

Arbetet för att precisera genomförandet av klimatkonventionens Kyoto-protokoll bröt samman hösten 2000 vid det sjätte partsmötet (COP6) i Haag. Ett utspel mot Kyoto av USA:s nyttillträdde president väckte kraftiga reaktioner världen över. EU inledde ett intensivt arbete för att få världens övriga regeringar att samlas bakom Kyoto-avtalet. Det lyckades vid återupptagna COP6-förhandlingar i Bonn i juli 2001, vilket får betecknas som ett historiskt framsteg.

Arbetet inom konventionen om biologisk mångfald befinner sig i en intensiv fas, där bl.a. skogsekosystemen står högt på agendan. En strategisk plan för konventionens fortsatta arbete och integrering i det globala miljösamfundet håller på att utarbetas, och beslut om detta förväntas inför toppmötet i Johannesburg. Förhandlingar om tillträde till och rättvis fördelning av vinster från genetiska resurser som inte omfattas av FAO:s internationella åtagande för växtgenetiska resurser inleds också.

Arbetet för hållbar utveckling i FN under våren 2001 präglades för svenskt vidkommande av ordförandeskapet i EU. Med EU i en ledande roll inom FN i dessa frågor kom Sverige för sex månader att i hög grad sätta den globala dagordningen för hållbar utveckling.

Förhandlingarna kring en global konvention som förbjuder ett antal långlivade organiska föroreningar, s.k. POP:s (Persistent Organic Pollutants), avslutades i Johannesburg i december 2000. Konventionen undertecknades vid en mellanstatlig konferens i Stockholm i maj 2001

och antar därmed namnet Stockholmskonventionen. Totalt 91 länder samt kommissionen undertecknade konventionen och 115 länder skrev under slutakten med resolutionerna som antogs vid konferensen. Sverige var en av initiativtagarna till och en av de mest pådrivande aktörerna bakom den nya Stockholmskonventionen. Världssamfundet har med Stockholmskonventionen skapat ett viktigt skydd mot en mycket farlig kategori kemikalier.

I oktober 2001 slutförde FN:s internationella sjöfartsorganisation (International Maritime Organization, IMO) arbetet med en konvention om förbud av skadliga båtottenfärger.

Tennorganiska föreningar blir den första ämnesgruppen som kommer att förbjudas enligt den legalt bindande konventionen. Sverige, som har stor erfarenhet inom området, har varit starkt pådrivande i arbetet.

Sverige har som ordförande i EU under våren 2001 initierat och genomfört bilaterala kontakter med tongivande u-länder angående Montrealprotokollet om ozonnedbrytande ämnen. Dessa kontakter har fört det internationella förhandlingsarbetet framåt.

3.10.2 OECD

Många internationella organisationer är i dag aktiva inom området miljö och hållbar utveckling. Sverige har stött att OECD skall vara en huvudaktör i utvecklingen av underlag och förslag för politiska diskussioner om hållbar utveckling. OECD:s styrka är att ta fram högkvalitativt underlag och förslag till politiska rekommendationer.

Hållbar utveckling har drivits som ett sektorsövergripande projekt i OECD och har fått stöd av OECD:s miljökommitté. Projektet rapporterade i samband med OECD:s finansministermöte (Ministerial Council Meeting), då en rapport om policies för hållbar utveckling antogs på det gemensamma mötet mellan miljö- och finansministrar i maj 2001. Policyrapporten ger förslag till ett ramverk för att förbättra integreringen av de ekonomiska, miljömässiga och sociala målen samt hur man kan frikoppla miljöförstöring från ekonomisk tillväxt. De sex policyrekommendationer som anges i rapporten antogs av ministrarna och framgår också av ministerkommunikén. Rekommendationerna behandlar hur man skall skapa effektiva och fungerande marknader, hanteringen av klimatförändringarna, skötsel av naturresurser, användande av vetenskap och teknologi, stärkande av system för beslutsfattande och information samt kopplingar till den globala ekonomin.

OECD skall fortsätta stödja medlemsländerna genom att utveckla överenskomna indikatorer som mäter framsteg över alla tre dimensioner av hållbar utveckling, inklusive frikoppling av ekonomisk tillväxt från miljöförstöring. Dessa indikatorer skall infogas i OECD:s ekonomiska, sociala och miljömässiga landexaminationer och fylla tomrum i statistiska och vetenskapliga data. OECD skall vidare identifiera hur hinder mot nödvändiga reformer kan överbryggas, i synnerhet förbättrad användning av marknadsbaserade instrument och minskning av miljömässigt skadliga subsidier. OECD skall analysera de sociala aspekterna av hållbar utveckling. OECD skall rapportera framstegen i

detta arbete under 2002, särskilt användningen av hållbarhetsindikatorer, i syfte att bidra till toppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg 2002.

Inom ramen för hållbar utveckling driver OECD också ett program kallat *Greening of governments* där man bland annat fokuserar på s.k. grön upphandling i syfte att driva på integreringen av miljöhänsyn i offentlig förvaltning. Sverige deltar i styrgruppen för detta arbete. En fråga som belyses är bl.a. hur grön upphandling och medlemsländernas budgetsystem kan utvecklas på ett ömsesidigt stödjande sätt.

Vid miljöministrarnas möte inom OECD i maj 2001 beslutades även om en miljöstrategi för de kommande 10 åren och en miljörapport i ett 20-årsperspektiv för att uppnå hållbar utveckling. Strategin formulerar fem mål och ett antal prioriterade områden inom vart och ett av dessa. Målen avser dels en effektiv hushållning med naturresurserna samt att bryta sambandet mellan ekonomisk tillväxt och sociala risker liksom användning av naturresurser och annan belastning på miljön, dels förbättrad information för beslutsfattande och bättre miljöindikatorer och slutligen att integrera miljö, ekonomi och sociala frågor. Särskilt framhålls behovet att utveckla skärningspunkterna mellan miljö och sociala frågor: miljö och hälsa, miljö och sysselsättning samt miljö och demokrati, dvs. allmänhetens deltagande i beslutsprocessen och tillgång till kunskap och information. De globala miljöfrågorna och det ömsesidiga beroendet länderna emellan samt behovet av bättre information för politikens utformning är också en del av strategin.

Inom OECD:s exportkreditgrupp pågår ett arbete med att utarbeta riktlinjer för miljöhänsyn vid tilldelning av exportkreditgarantier. Detta arbete skall vara slutfört 2001.

Eftersom även företag kan lämna viktiga bidrag till en ekologiskt hållbar utveckling innehåller OECD:s riktlinjer för multinationella företag praktiska anvisningar på miljöområdet. I riktlinjerna uppmanar OECD:s regeringar företag att bl.a. utvärdera och kontrollera miljörisiker samt att inte använda frånvaro av vetenskaplig bevisning som en orsak att underlåta att agera mot miljörisiker (försiktighetsprincipen).

Vidare har OECD genom sin kommitté för utvecklingssamarbete (DAC) och dess arbetsgrupp för miljö en viktig roll att ta fram riktlinjer för integrering av miljöhänsyn i utvecklingssamarbetet. Vid OECD:s biståndsministermöte i april 2001 antog man riktlinjer för hur strategier för hållbar utveckling bör integreras i utvecklingssamarbetet.

3.10.3 Europa utom EU

Alleuropeiskt miljösamarbete

Inom det alleuropeiska miljösamarbetet som bedrivs genom FN:s ekonomiska kommission för Europa (UN/ECE) har Sverige verkat för att bl.a. ökad efterlevnad och genomförande av existerande konventioner och protokoll samt integration av miljöhänsyn i olika sektorer skall bli huvudfrågor på den femte alleuropeiska miljöministerkonferensen som skall hållas i Kiev 2003.

Pan-europeiskt arbete bedrivs bl.a. genom förberedelser för ministerkonferenser inom ramen för biologisk mångfalds- och landskapsstrategin

och skogsprocessen. Sverige har också undertecknat Europarådets landskapskonvention. Skr. 2001/02:50

Bilateralt miljösamarbete

Inom ramen för östbiståndet har bilateralt miljösamarbete bedrivits genom Sida och Naturvårdsverket, framför allt i Östersjöregionen och nordvästra Ryssland men även i Centraleuropa och genom utlandsbiståndet i centralasiatiska länder. Huvudinriktningen för Miljödepartementets arbete med Ryssland har varit att stärka kontakterna med ministeriet för naturresurser i Moskva, verka för ökad finansiering av miljöinvesteringar i nordvästra Ryssland och att aktivera Ryssland i projektsamarbetet.

På den militära sidan bedriver, på regeringens uppdrag, bl.a. Försvarsmakten bilaterala försvarsmiljöprojekt i Östersjöregionen. Sverige har också på departementsnivån utvecklat ett försvarsmiljö-samarbete med Schweiz. En viktig punkt i det samarbetet är införandet av miljöledningssystem i den militära sektorn.

3.10.4 Västerhavet, Arktis- och Barentssamarbetet

OSPAR och Nordsjökonferensen

Oslo-Pariskonventionen (OSPAR) till skydd för den marina miljön i Nordostatlanten antogs 1992 och trädde i kraft 1998. OSPAR-konventionen har undertecknats av Belgien, Norge, Portugal, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland och EG.

Konventionens verkställande organ är kommissionen, till vilken ett flertal arbets- och projektgrupper är knutna. Dessa arbetar med genomförande av fem strategier som avser täcka miljöskyddsbehovet genom verkliga lösningar på konkreta problem. Sverige är pådrivande i detta arbete. OSPAR kommer att ha ett ministermöte 2003 i Tyskland.

Nordsjökonferenserna har sedan 1984 framgångsrikt samarbetat för att förbättra Nordsjöns marina miljö. Länderna förbinder sig att verka för vissa gemensamma mål både nationellt och internationellt genom utarbetandet av deklARATIONER. Inom ramen för Nordsjökonferensen kommer en ministerkonferens att hållas i Bergen i mars 2002 – den femte Nordsjökonferensen. Sverige har aviserat att man är mycket angelägen om att driva Nordsjökonferensprocessen framåt och är därmed beredda att överta ansvaret för förberedelserna av nästa ministerkonferens och även sekretariatsfunktionen.

Arktis- och Barentssamarbetet

I samarbetet mellan de arktiska länderna och mellan länderna i Barentsrådet har Sverige verkat för att miljöfrågorna prioriteras och för en bättre samordning. Vi har genom ordförandeskapet i EU kunnat samarbeta närmare EU-kommissionen och med medlemsländerna i det regionala miljösamarbetet, inte minst avseende nordvästra Ryssland och med hänsyn till Nordliga dimensionen. Det är viktigt att EU:s medverkan stärks.

Barentsrådet

Sverige är sedan mars 2001 ordförande i Barentsrådet (Barents Euro-Arctic Council/BEAC) i två år och från augusti, då miljöministrarna samlades till möte i Kirkenes och Murmansk, ordförande i Barentsrådets miljögrupp i två år. Sverige har föreslagit följande prioriteringar för vårt ordförandeskap i miljöarbetsgruppen: industriutsläpp, renare produktion, energieffektivitet, skogsskötsel och biodiversitet.

Övergripande mål för Sveriges ordförandeskap är dels att få med Ryssland i arbetet, dels att initiera och genomföra projekt.

Arbetet syftar också till att integrera miljöhänsyn i andra aktiviteter och sektorer som har påtaglig inverkan på miljön i Barentsregionen. Arbetet skall koordineras med aktiviteter i Barents regionråd och dess miljökommitté samt med lokalt Agenda 21-arbete.

Arktiska rådet

Arktiska rådet har haft ett ministermöte i Alaska i oktober 2000 och miljösamarbetet firade tioårsjubileum i Rovaniemi i juni 2001.

Rådet har fyra miljöarbetsgrupper; om inventering och mätning av miljötillståndet, skydd av havet, flora och fauna samt skydd av kuster mot oljeskador. Det finns också en arbetsgrupp för hållbar utveckling, en handlingsplan för minskning av utsläpp i Arktis och det pågår ett regionalt klimatprojekt.

Sverige har initierat och tagit ledningsansvaret för ett projekt om att minska användningen och utsläppen av långlivade organiska föroreningar (POP:s) i nordvästra Ryssland.

Programmet om hållbar utveckling omfattar bl.a. områdena institutionell uppbyggnad och infrastruktur, naturresurser och havets resurser, utbildning och det kulturella arvet samt hälsa.

3.10.5 Östersjöregionen

Sverige verkar aktivt för en hållbar utveckling inom Östersjöregionen. År 1996 kom statsministrarna i Östersjöregionen och Europeiska kommissionen vid ett möte i Visby överens om att hållbar utveckling skall vara grunden för det fortsatta samarbetet i regionen. År 1998 antog utrikesministrarna och EU inom Östersjörådet en Agenda 21 för Östersjöområdet kallad Baltic 21. Denna inkluderar mål och scenarier för hållbar utveckling i ett 30-årigt perspektiv inom regionen och ett handlingsprogram med tidsplaner, aktörer och finansiering. Baltic 21 fokuserade ursprungligen på sex sektorer (jordbruk, energi, fiske, skog, turism och transporter) vars utveckling bedömdes vara av särskilt stor betydelse för att uppnå ett hållbart Östersjöområde. Dessutom lyftes arbetet med regional utvecklingsplanering i samarbete med VASAB (Visions and Strategies Around the Baltic Sea) fram som en viktig fråga. Arbetet inriktas på genomförandet av aktionsprogrammet för vilket sektorerna själva ansvarar. År 2000 tillkom utbildningssektorn, för vilken Sverige har delat samordningsansvar, och arbete pågår nu för att ta fram en handlingsplan. Ett stort antal folkrörelser och mellanstatliga organisationer deltar i arbetet i alla sektorer.

Sverige är tillsammans med Ryssland även ansvarigt för samordningen av åtgärder inom näringslivssektorn. Ett internationellt upptaktsmöte för industrisektorn hölls våren 2000 i Stockholm med representanter för alla medlemsländer. Vid mötet antogs en internationell strategi för att genomföra handlingsprogrammet för näringslivssektorn samt etablerades en ny grupp, Baltic 21 Industrial Sector Task Force, under delat svenskt-ryskt ordförandeskap. Aktiviteterna inom sektorn har vidareutvecklats under 2001.

NUTEK har i slutet av år 2000 anvisats 10 miljoner kronor från Östersjömiljarden för att inom ramen för sitt arbete med Baltic 21 – Näringsliv medfinansiera projekt avseende näringslivsinsatser inom området hållbar utveckling med inriktning på Östersjöregionen.

Sverige har också delat samordningsansvar inom turismsektorn.

En andra lägesrapport kommer att utarbetas till år 2003. Den första rapporten om genomförandet av Baltic 21 presenterades år 2000. Den bygger på bl.a. ett stort antal indikatorer för hållbar utveckling i regionen.

Baltic 21 styrs av the Senior Officials Group (SOG) med representanter från samtliga länder och organisationer. Sverige, som haft ordförandeskapet för SOG sedan starten, överlämnade vid halvårsskiftet 2000 detta till Estland. Sverige och Ryssland valdes in i den byrå som tillsammans med Danmark och Polen bistår ordföranden och sekretariatet i deras arbete från och med halvårsskiftet. Styrgruppen har stötts av ett interimsektariat som har varit lokaliserat till Stockholm från starten av arbetet och som t.o.m. år 2000 varit helt finansierat av Sverige. Fr.o.m. år 2001 är sekretariatet integrerat som en funktion i Östersjöstaternas rådssekretariat i Stockholm.

Även andra organisationer och insatser är viktiga för att främja en hållbar utveckling i Östersjöregionen. Det gäller t.ex. International Baltic Sea Fishery Commission (IBSFC), Helsingforskommissionen för att skydda Östersjöns miljö (HELCOM) och VASAB – det sistnämnda ett samarbete organiserat av ministrarna ansvariga för regional utvecklingsplanering. Dessa organisationer deltar också aktivt i Baltic 21. Miljösamarbetet vad avser Östersjöns marina miljö sker inom HELCOM som är det verkställande organet för konventionen till skydd för Östersjöregionens marina miljö. Inom ramen för konventionen som trädde i kraft i januari 2000 samarbetar Sverige, Finland, Estland, Lettland, Polen, Ryssland, Tyskland, Danmark, Litauen och EU-kommissionen i utvecklingen av principer som rör alla väsentliga aspekter av Östersjöns marina miljö. Vid ett extrainsatt ministermöte i september 2001 enades länderna om att utvidga HELCOM med ett antal punkter som förbättrar sjösäkerheten. Överenskommelsen omfattar bl.a. nya rutter för att minska riskerna med djupgående fartyg nära känsliga områden, en tidigareläggning av utfasningen av fartyg med enkelskrov till år 2015 och ett utökat miljöskydd. Ett HELCOM-ministermöte kommer att hållas våren 2003. Det nordiska samarbetet inom ramen för Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet (NMR), med sin starka koncentration på närområdena, är också viktigt för en hållbar utveckling av regionen, särskilt med beaktande av det arbete med hållbar utveckling som initierades inom NMR under det svenska ordförandeskapet år 1998.

Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen och Statens kärnkraftsinspektion genomför ett omfattande projektsamarbete med sina motparter i de baltiska länderna och nordvästra Ryssland. Samarbetet med Östersjöregionen har stor betydelse för närmandet av kandidatländerna till Europeiska unionen. Investeringsstödet till utbyggnad av avloppsrening fortsätter i de baltiska länderna och Ryssland. En prioriterad fråga för Sverige under ordförandeskapet i EU var att få till stånd ett investeringsavtal för sydvästra reningsverket i S:t Petersburg. Frågan fick också stöd bland medlemsländerna och Ryssland. Efter omfattande förstudier pågår för närvarande förhandlingar om en finansieringslösning med flera internationella finansieringsinstitut och banker i Sverige, Finland, Ryssland, Danmark och EU. Rening av avloppsvatten och dricksvatten är exempel på prioriterade hälsorelaterade miljöprojekt i Östersjöområdet som Sverige har satsat på genom åren. Ett bra exempel från senare tid är avloppsrening i Kaliningrad.

Kulturministrarna i Östersjöländerna beslutade 1997 att tillsätta en gemensam arbetsgrupp för att utveckla och stärka arbetet för kulturmiljön i Östersjöområdet. Ett handlingsprogram antogs 1999. Syftet är att med fyra aktivitetsprogram genom utbildning, erfarenhetsutbyte och informationsspridning hålla kunskapen om traditionella material och metoder levande. Riksantikvarieämbetet samordnar och deltar i arbetet. Aktivitetsprogrammen redovisades vid ett kulturministermöte i Köpenhamn i september 2001.

Inom ramen för EU:s nordliga dimension drev Sverige under ordförandeskapet i EU särskilt frågor om miljöinvesteringar och ett initiativ om ett s.k. Northern Dimension Environmental Partnership.

På regeringens uppdrag genomför Försvarsmakten, Försvarets materielverk och Totalförsvarets forskningsinstitut olika försvarsmiljöprojekt i staterna runt Östersjön. En del av dessa projekt genomförs i samverkan med USA. Vidare deltar Kustbevakningen inom ramen för HELCOM bl.a. i gemensamma flygövervakningsoperationer runt Östersjön i syfte att upptäcka och bekämpa illegala oljeutsläpp.

Oljeutsläppsutredningen lämnade i januari 1999 sitt betänkande Att komma åt oljeutsläppen (SOU 1998:158). Utredningen pekar bl.a. på vikten av att förhindra oljeutsläpp främst genom att fungerande mottagningsanordningar finns i varje hamn och att olagliga utsläpp effektivt beivras. I propositionen Åtgärder mot föroreningar från fartyg (prop. 2000/01:139) föreslog regeringen bl.a. att svensk domsrätt införs beträffande olagliga utsläpp från utländska fartyg i Sveriges ekonomiska zon. Förslagen gör det möjligt att mera effektivt bekämpa illegala utsläpp från sjötrafik. Propositionen kommer att behandlas av riksdagen under hösten 2001. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 februari 2002.

3.10.6 Norden

Det nordiska samarbetet har betydelse inte bara för de nordiska länderna utan också för vårt närområde, Östersjöregionen och Barentsregionen samt de nordiska delarna av Arktis. Det har hållits tre miljöministermöten under perioden och flera gemensamma nordiska initiativ i internationella miljöfrågor har tagits, bl.a. i EU om offentlig upphandling

och EU:s Nordliga dimension, brev till och möten med den ryska miljöadministrationen samt samnordiskt agerande i Arktiska rådet och i de globala POP:s förhandlingarna. Prioriterade frågor under det finska ordförandeskapet har varit bl.a. miljö och hälsa samt miljön i närområdet.

Den nordiska hållbarhetsstrategin Bæredygtig udvikling – en ny kurs for Norden (Nord 2001:3) antogs av Nordiska ministerrådet hösten 2000 och trädde i kraft den 1 januari 2001.

Centrala frågor i hållbarhetsstrategin är klimatförändringar, biologisk mångfald, skydd av den marina miljön, kemikalier, livsmedelssäkerhet, energieffektivitet och förnybar energi, hållbara transportsystem, en hållbar utveckling i sektorerna lantbruk, fiske och skogsbruk samt i industrin och näringslivet. Det nya miljöhandlingsprogrammet omfattar centrala miljöområden, bl.a. klimatet, luftföroreningar, skydd av den marina miljön, biologisk mångfald, kemikalier och avfall samt ett antal tvärssektoriella samarbetsområden t.ex. jord- och skogsbruk, fiske, transporter, energi och hälsa. Det nationella genomförandet planeras för närvarande. Erfarenheter kommer att dras från arbetet med Baltic 21.

Huvuddelen av miljöområdets projektverksamhet har bedrivits i fasta arbetsgrupper för havs- och luftfrågor, miljöövervakning och data, natur och friluftsliv, kemikalier samt produkter och avfall. Arbetet har till betydande del varit inriktat på att ta fram förhandlingsunderlag och förbereda nordiska initiativ i EU och i det övriga internationella miljösamarbetet

Nordiska rådets natur- och miljöpris för år 2000 utdelades på Nordiska rådets session i Reykjavik i november till den norska miljöorganisationen Bellona för deras insatser i nordvästra Ryssland avseende miljöförstöring, kärnsäkerhet och kärnavfall.

På försvarsmiljöområdet pågår sedan flera år ett nordiskt samarbete på departementsnivån. Samarbetet syftar bl.a. till att hitta gemensamma nordiska lösningar i miljöfrågor som rör militär verksamhet.

3.10.7 Världshandelsorganisationen

En hållbar utveckling är redan i dag ett uttalat mål för Världshandelsorganisationen (WTO). Handelssystemet och WTO måste därmed engageras och ge sitt bidrag till det globala arbetet med hållbar utveckling. Detta är nödvändigt för att förtroendet för organisationen skall upprätthållas och för att förståelsen för fördelarna med en öppen handel skall kunna öka. Regeringen har i skrivelsen om handelspolitiken (skr. 1998/99:59) klargjort att detta är ett av många viktiga mål i en ny runda i WTO.

Sverige deltar i de internationella diskussionerna om handel och miljö främst inom WTO:s kommitté för handel och miljö, CTE. Denna kommitté är huvudforum för behandlingen av sambandet mellan handel och miljö. Arbetet inom CTE är av stor betydelse för att påverka och genomdriva eventuella förändringar i handelsregelverket med inriktning mot en hållbar utveckling. Sverige arbetar för att en liberalisering av handeln bidrar till en hållbar utveckling.

För att nå önskat resultat på området verkar, som nyss nämnts, Sverige och EU för att miljöfrågorna skall ingå i en kommande ny förhandlings-

runda i WTO. En ny runda kan komma att inledas vid WTO:s fjärde ministermöte i Doha, Qatar i november 2001. Det anses allmänt att miljöfrågorna endast kan lösas inom ramen för en bredare WTO-förhandling. Sverige och EU verkar här för att uppnå ett klagörande av hur befintliga WTO-regler förhåller sig till vissa miljöfrågor. Hit hör bl.a. den viktiga frågan om relationen mellan handelsregelverket och handelsåtgärder i miljökonventioner, försiktighetsprincipens utrymme i WTO-regelverket samt frågan om miljömärkningssystemens relation till WTO-avtalet.

Hos ett antal länder – varav många är u-länder – finns en misstänksamhet och en rädsla för att miljöhänsyn skall användas i protektionistiska syften. Dessa länder har hittills varit skeptiska till att i en kommande WTO-runda ta upp de specifika punkterna om klagörande.

Inför det kommande ministermötet i WTO i november 2001 tillhör miljö och de tre identifierade frågorna de mest kontroversiella områdena.

3.10.8 Samarbete med Asien

Miljöproblemen i Asien påverkar i allra högsta grad den övriga världen. I takt med förändrade konsumtions- och produktionsmönster samt växande storstadsregioner blir miljösituationen i Asien bara värre. Regeringen anser därför att det är viktigt för Sverige att utveckla och fördjupa miljösamarbetet med länderna i Asien. I skrivelsen *Framtid med Asien, En svensk Asienstrategi inför 2000-talet* (skr. 1998/99:61) pekas området Miljö och hållbar utveckling ut som särskilt prioriterat i Sveriges relationer till Asien.

I genomförandet av regeringens särskilda program för främjande av svensk miljöexport har Exportrådet gett Asiens storstäder särskild prioritet. Som en del i detta arbete ledde miljöministern en näringslivsdelegation till Indien den 29–31 oktober 2000. Delegationen genomförde ett miljöteknikseminarium i New Delhi och fick även chansen vid flera tillfällen att ge kortare presentationer av sina företag och produkter för nyckelpersoner i den indiska administrationen.

I det Asien-Europeiska samarbetet har miljöfrågorna en framträdande roll. I slutsatserna från det första ASEM-mötet i Thailand 1–2 mars 1996, där samtliga medlemsstater inom EU samt kommissionen, Thailand, Indonesien, Malaysia, Filippinerna, Singapore, Brunei, Vietnam, Kina, Republiken Korea samt Japan medverkade, framhölls vikten av ett stärkt miljösamarbete mellan de två regionerna. Särskilt betonades miljösamarbete till gagn för båda regionerna och ömsesidig överföring av miljöteknik för att främja en hållbar utveckling. I syfte att främja detta samarbete beslutade ASEM om upprättandet av Asia-Europe Environmental Technology Centre (AEETC) med säte i Thailand. ASEM utsåg även en särskild grupp kallad Pilot Phase Guidance Group (PPGG) med representanter från fem asiatiska och fyra europeiska länder jämte EU-kommissionen att styra centrets verksamhet. I juli 2000 blev Sverige medlem i styrgruppen och har därefter kunnat vara med och påverka det Asien-Europeiska miljösamarbetet.

Som en uppföljning av ett gemensamt svensk-thailändskt seminarium om kemikalier i produkter anordnades en studievecka i Stockholm i oktober 2000 med fokus på svensk kemikaliehantering och på erfarenhetsutbyte. I studieveckan deltog Thailand, Kina och Indonesien.

Sveriges miljöminister och den kinesiske miljöministern enades på ett möte i maj 2000 om att ett samarbetsavtal mellan Sverige och Kina skall tas fram på miljöområdet. Ett svenskt förslag överlämnades till det kinesiska miljödepartementet (SEPA) första halvåret 2001.

3.11 Europeiska unionens arbete för hållbar utveckling och integrering av miljö

3.11.1 Sveriges ordförandeskap i EU

Utvidgningen, sysselsättningen och miljön var de högst prioriterade frågorna under Sveriges ordförandeskap i EU från 1 januari till 30 juni 2002.

Ambitionen under ordförandeskapet var att fördjupa EU-samarbetet på området för miljö och hållbar utveckling. Vid Europeiska rådets möte i Göteborg antogs en strategi för hållbar utveckling, som syftar till att anpassa EU:s politik till en långsiktig ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling. Till toppmötet i Göteborg redovisades också arbetet med att integrera miljöhänsyn inom alla EU:s politikområden, den s.k. Cardiff-processen.

Sveriges främsta prioritering i miljørådet var behandlingen av det sjätte miljöhandlingsprogrammet som lägger upp riktlinjerna för EU:s miljöpolitik under de närmaste tio åren. Under ordförandeskapet beslutades även om riktlinjer för en ny framtida kemikaliestrategi för EU som blev mycket bra sedda ur en svensk synvinkel. Även klimatfrågan var central under ordförandeskapet.

EU är en viktig partner i det globala miljösamarbetet. Under det svenska ordförandeskapet var centrala frågor förberedelserna inför Världstoppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg år 2002, inklusive frågan om global miljöförvaltning och beslut om framtagande av en global kemikaliestrategi samt undertecknandet av Stockholmskonventionen om långlivade organiska föroreningar (POP:s) i maj.

3.11.2 EU:s strategi för hållbar utveckling

Hållbar utveckling – att tillgodose vår generations behov utan att ge avkall på kommande generationers – är ett grundläggande mål för EU.

Sverige har under förberedelserna och genomförandet av ordförandeskapet i EU haft som en del av sina huvudprioriteringar att fördjupa samarbetet när det gäller att främja en hållbar utveckling. I enlighet med beslut på toppmötena i Helsingfors (december 1999) och Santa Maria da Feira (juni 2000) skulle en strategi som syftar till att långsiktigt anpassa EU:s politik till en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling på grundval av ett förslag från kommissionen antas vid Europeiska rådets möte i Göteborg i juni 2001.

Sverige har haft ett nära samarbete med kommissionen, Europaparlamentet och intresserade organisationer under arbetet med hållbarhetsstrategin. Bl.a. hölls i Stockholm i november 2000 ett seminarium med de Europeiska Miljöorganisationers sekretariat, EEB, i februari 2001 ett större möte för European Environmental Environment Councils samt i april 2001 ett möte med European Consultative Forum on Environment and Sustainable Development. Under maj 2001 hölls överläggningar i alla EU:s huvudstäder vid två tillfällen på hög politisk nivå.

Kommissionen antog den 15 maj ett förslag till strategi (A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development The Commission's proposal to the Gothenburg European Council) med utgångspunkt i kommentarer från alla intresserade institutioner och organisationer på ett konsultationsdokument som tagits fram i mars 2001. Bl.a. hade Sveriges miljöminister skickat synpunkter till ordföranden i EU-kommissionen på vägnar av EU:s miljöministrar. Kommissionens förslag utgick från de ohållbara trender som identifierats inom EU vad gäller bl.a. klimatförändringar, långsiktiga effekter av farliga kemikalier, försämring av biologisk mångfald, trafikstockningar, fattigdom och en åldrande befolkning.

Förslaget från kommissionen innehöll en rad konkreta förslag till hur denna utveckling skall kunna vändas för att uppnå en långsiktigt hållbar utveckling. Det gäller exempelvis att begränsa utsläppen av växthusgaser, förbättra livsmedels säkerheten och användningen av kemikalier, att hushålla med naturresurserna, samt att förbättra transportsystemen. Ett nytt element av sektorsövergripande karaktär nämligen värdet av kunskapsutveckling och utbildningens roll i arbetet för hållbar utveckling betonades.

Vid toppmötet i Göteborg den 15–16 juni 2001 enades EU:s regeringschefer om en strategi för hållbar utveckling som syftar till att i framtiden kunna garantera EU:s medborgare ekonomisk stabilitet, social trygghet och en ren och hälsosam miljö. Strategin är en del av ordförandeskapets slutsatser (paragraferna 19–32).

Alla nya viktiga förslag till beslut inom större politikområden i EU skall bedömas med avseende på deras ekonomiska, sociala och miljömässiga effekter. Miljödimensionen läggs till den s.k. Lissabonstrategin för social och ekonomisk utveckling. Detta innebär att EU kommer att besluta om hur vissa långsiktigt ohållbara trender skall kunna vändas. Ett exempel på en sådan ohållbar trend är klimatförändringarna. EU vill arbeta för att Kyoto-protokollet träder i kraft senast under år 2002.

EU:s strategi för hållbar utveckling grundas på principen att de ekonomiska, sociala och miljömässiga verkningarna av all politik bör behandlas på ett samordnat sätt och beaktas när beslut fattas.

Uppföljning

Europeiska rådet kommer vid sina årliga vårmöten att i enlighet med slutsatserna från toppmötena i Stockholm i mars och Göteborg i juni 2001 gå igenom vilka framsteg som gjorts vid utarbetandet och genomförandet av strategin. Europeiska rådet anmodade även rådet att ta

vederbörlig hänsyn till energi, transport och miljö i det sjätte ramprogrammet för forskning och teknisk utveckling. I slutsatserna från Göteborg sägs att Europeiska rådet skall ge "nödvändig politisk vägledning för att främja hållbar utveckling i unionen".

Europeiska rådet valde som ett första steg ut ett antal primära mål och åtgärder som en allmän riktlinje för utvecklingen av den framtida politiken på fyra prioriterade områden, nämligen klimatförändringar, transporter, folkhälsa och naturresurser, vilket alltså innebär en komplettering av slutsatserna om sociala och ekonomiska frågor från Europeiska rådet i Stockholm.

I slutsatserna från Göteborg ingår ett antal konkreta mål som skall uppfyllas. Exempel på detta är att minst 22 procent av elanvändningen inom EU år 2010 skall komma från förnyelsebara energikällor. Andra exempel handlar om miljövänliga transportmedel, en ny kemikalie-strategi, att jordbrukspolitiken skall främja bl.a. hälsosamma kvalitets-produkter och produktionsmetoder som är ekologiskt hållbara och att fiskepolitiken skall anpassas till fiskevattnens förmåga.

Flera mål finns i kommissionens förslag till strategi samt i det blivande sjätte miljöhandlingsprogrammet. Regeringscheferna uppmanar rådet att vid genomförandet av strategin uppmärksamma förslagen i dessa dokument, särskilt om övergripande mål och åtgärder, liksom strategierna för integrering av miljö i EU:s olika sektorer.

Strategins fyra teman

Europeiska rådet i Göteborg slog fast att strategin för hållbar utveckling skall gå ut på att en miljöpolitisk dimension tillförs Lissabonstrategin och EU:s målsättningar för sociala och ekonomiska reformer, vilka senast diskuterades vid Europeiska rådets möte i Stockholm i mars 2001. Den miljöpolitiska dimensionen koncentreras till ovan nämnda fyra teman: klimat, transporter, folkhälsa och naturresurser. I slutsatserna från Göteborg fastställs bland annat följande mål och åtgärder på det ekologiska eller miljöpolitiska området.

Klimat

EU:s medlemsländer står fast vid att uppfylla sina åtaganden enligt Kyotoöverenskommelsen som innebär att EU skall minska sina utsläpp av växthusgaser med åtta procent till år 2010 jämfört med år 1990. EU fortsätter nu arbetet för att snabbt ratificera Kyoto-protokollet så att det också blir juridiskt bindande.

Senast år 2005 skall EU visa påvisbara framsteg med att leva upp till åtagandena från Kyoto.

Minst 22 procent av elproduktionen inom EU skall år 2010 komma från förnyelsebara energikällor.

Transporter

Transportpolitiken skall innefatta åtgärder mot ökade trafikvolym, trängsel, buller och föroreningar och uppmuntra miljövänliga transport-sätt.

Rådet och Europaparlamentet uppmanas att till år 2003 anta reviderade riktlinjer för transeuropeiska transportnätverk. Kollektiva och

miljövänliga transportmedel, dvs. spårbundna transporter som tåg och tunnelbanor, samt sjötransporter skall prioriteras i EU:s riktlinjer för infrastruktur.

Kommissionen skall föreslå en ram så att transportavgifter bättre speglar trafikens miljö- och samhällskostnader. Senast år 2004 skall det vara klart.

Folkhälsa

Den nya kemikaliepolitiken för EU (en strategi för kemikaliepolitiken antogs på miljöministrarnas möte den 7 juni 2001) skall utarbetas till år 2004.

En handlingsplan för att begränsa eller helst eliminera utbrott av smittsamma sjukdomar och antibiotikaresistens skall läggas fram av kommissionen under år 2001.

Rådet och parlamentet bör snabbt enas om beslut om den europeiska livsmedelsmyndigheten.

Naturresurser

Jordbrukspolitiken skall främja hälsosamma produkter av god kvalitet, från miljösynpunkt hållbara tillverkningsmetoder inklusive ekologisk produktion, förnybara råmaterial och skydd av den biologiska mångfalden.

Åtgärder som uppmuntrar till överfiske skall upphöra i samband med översynen av den gemensamma fiskeripolitiken år 2002.

EU:s integrerade produktspolitik (som miljöministrarna fattade beslut om vid rådsmötet den 7 juni 2001) bör genomföras i samarbete med näringslivet. Syftet med en integrerad produktspolitik är miljöanpassade produkter, och en effektivare användning av naturresurser.

Kommissionen har lagt fram aktionsplaner för biologisk mångfald som bl.a. innebär att utarmningen av hotade djur- och växtarter i dag skall upphöra inom EU till år 2010.

EU:s hållbarhetsstrategi – den globala dimensionen

Hållbar utveckling kräver globala lösningar. EU arbetar för att uppnå en global överenskommelse på detta område. Unionen avser vidare att göra hållbar utveckling till ett mål i utvecklingssamarbetet och i alla internationella organisationer.

EU avser också främja frågor om styrningen av det globala miljöarbetet samt att säkerställa att den internationella handels- och miljöpolitiken stödjer varandra. Strategin är en del av EU:s förberedelser till FN:s världstoppmöte i september 2002 i Johannesburg om hållbar utveckling. Kommissionen kommer senast i januari 2002 att föreslå hur EU ytterligare kan bidra till global hållbar utveckling.

EU bekräftar sitt åtagande att nå FN-målet om att minst 0,7 procent av ländernas bruttonationalprodukt skall användas för utvecklingsbistånd.

3.11.3 EU:s kemikaliestrategi

Kommissionen presenterade i februari 2001 en vitbok med en strategi för den framtida kemikaliepolitiken. Den föreslår en genomgripande

förändring av den nuvarande kemikaliepolitiken med krav på att kunskap om egenskaperna hos alla kemikalier som tillverkas över en viss volym per år skall tas fram till 2012. Mot bakgrund av vitboken antog miljørådet vid sitt möte i juni 2001 slutsatser som skall styra kommissionens fortsatta arbete med den detaljerade lagstiftning som behövs för att den nya politiken skall kunna genomföras.

3.11.4 Produkter och avfall inom EU

EG-kommissionen presenterade den 7 februari 2001 en grönbok om den produktrelaterade miljöpolitikens bidrag till hållbar utveckling (KOM (2001)68 slutlig). Produktionen och användningen och omhändertagandet av produkter och tjänster har stor betydelse för förbrukningen av energi och andra naturresurser samt för utsläpp av skadliga substanser. Initiativ har därför tagits på nationell nivå och EU-nivå för att minska den negativa påverkan på människa och miljö från produktion och konsumtion. Grönboken behandlades under det svenska ordförandeskapet och rådsslutsatser antogs vid ministermötet den 7–8 juni. Kommissionen avser att presentera en vitbok vid årsskiftet 2001/02.

EG-kommissionen presenterade i augusti 2000 två direktiv på elektronikområdet. Det ena behandlar s.k. producentansvar för elektriska och elektroniska produkter och det andra rör krav på ersättning av farliga ämnen i nytillverkad elektrisk och elektronisk utrustning. Direktiven behandlades i rådets miljöarbetsgrupp under hösten och fortsatte under det svenska ordförandeskapet. Vid miljørådsmötet i Luxemburg den 7–8 juni 2001 beslutade miljöministrarna om en gemensam ståndpunkt.

Europaparlamentet och rådet har i september 2000 beslutat om ett nytt direktiv för skrotbilar. Direktivet syftar till att få bort farliga ämnen ur bilar, att öka återvinningen av bilar samt att ställa högre miljökrav vid bilskrotning.

3.11.5 Sektorsintegrationen ("Cardiffprocessen")

Sverige har sedan EU-medlemskapets början varit pådrivande i arbetet med att integrera miljöhänsyn och hållbar utveckling i all EU-politik. Med Amsterdamfördraget, som trädde i kraft den 1 maj 1999, har förutsättningarna för detta arbete stärkts väsentligt. Frågan prioriterades under det svenska ordförandeskapet vilket ledde till beslut i berörda sektorsråd under våren. Detta arbete ledde fram till en samlad uppföljning och beslut om fortsatt arbete vid toppmötet i Göteborg i juni 2001.

På svenskt förslag tog Europeiska kommissionen 1998 fram en särskild rapport om hur miljöfrågorna bättre skall integreras i EU:s sektorer. Huvudlinjerna i kommissionens rapport antogs vid Europeiska rådets toppmöte i Cardiff i juni 1998. Vid toppmötet i Cardiff uppmanades de olika sektorsråden att utforma särskilda strategier för att integrera miljöhänsyn och hållbar utveckling inom sina verksamhetsområden. Transportsektorn, energisektorn och jordbrukssektorn inbjöds att påbörja detta arbete. I Wien i december 1998 inbjöds

tre nya rådskonstellationer – inre marknad, industri och biståndsfrågor – att delta i arbetet med sektorsintegration. I Köln i juni 1999 uppmanades ytterligare tre råd, med ansvar för ekonomiska och finansiella frågor, fiskefrågor och utrikesfrågor, att rapportera om integration av miljö och hållbar utveckling till Europeiska rådet under år 2000. Inför toppmötet i Helsingfors i december 1999 hade i vissa fall enbart preliminära sektorsstrategier tagits fram inom sex rådskonstellationer (transport, energi, jordbruk, inre marknad, industri och utvecklingssamarbete). Till Helsingfors hade kommissionen också tagit fram en rapport med en bedömning av läget i arbetet med att integrera miljöhänsyn inom de olika områdena. Kommissionen pekade bl.a. på att det över lag saknades tydliga tidtabeller och målsättningar för strategierna.

Vid toppmötet i Helsingfors beslutades att nästa större översyn av sektorsintegrationen skulle göras vid toppmötet i Göteborg i juni 2001. Inför Göteborgsmötet skulle samtliga berörda rådskonstellationer ha färdigställt och påbörjat genomförandet av sina respektive strategier.

Syntesrapport

På basis av arbetet i sektorerna gjorde det svenska ordförandeskapet under våren 2001 en syntesrapport om sektorsarbetet som presenterades inför toppmötet i Göteborg och låg till grund för överläggningarna där. Sektorsrapporten utarbetades i samråd med kommissionen och var föremål för diskussioner i miljörådsarbetsgruppen och på COREPER samt diskuterades av miljöministrarna på deras möte i juni 2001.

Göteborgstoppmötet

På Europeiska rådets möte i Göteborg i juni 2001 uppmanades rådet att färdigställa och ytterligare utveckla sektorsstrategierna för integrering av miljöhänsyn i alla gemenskapens relevanta politikområden så att de kan genomföras snarast möjligt och att lägga fram resultatet av detta arbete för Europeiska rådets vårmöte 2002.

Relevanta mål enligt det kommande sjätte miljöhandlingsprogrammet och strategin för hållbar utveckling bör beaktas enligt toppmötets beslut.

Arbetet i de olika råden

Sammanfattningsvis är läget följande för de olika råden.

Rådskonstellation	Innan 2001	Våren 2001
Transport	Strategi oktober 1999	Rådsresolution 4–5 april
Energi	Strategi december 1999	Rådsresolution 14–15 maj
Jordbruk	Strategi november 1999	Rådsslutsatser 24 april
Industri	Rapport november 1999	Rådsslutsatser 14–15 maj
Inre marknad	Rapport december 1999	Strategi antagen 31 maj
Utveckling	Rapport maj 1999	Strategi antagen 30 maj
Fiske	–	Rådsslutsatser 25 april
ECOFIN	Rapport december 2000	–
Allmänna Rådet	–	Rapport april

Transport

EU:s transportministrar antog i oktober 1999 en strategi för integrering av miljö och hållbar utveckling i transportpolitiken. Sverige har som ordförandeland arbetat aktivt med den första uppföljningen och

översynen av strategin. Uppföljningen resulterade i att EU:s transportministrar i april 2001 antog en rådsresolution om integrering av miljö och hållbar utveckling i transportpolitiken (7329/01 TRANS 48 ENV 136). Genom resolutionen har transportministrarna för första gången enats om en definition av ett hållbart transportsystem. Definitionen lyfter fram de sociala, ekonomiska och ekologiska krav som måste ställas på ett hållbart transportssystem. Transportministrarna betonar också att integrationen av miljöhänsyn kan och bör ske på ett sätt som skapar nya affärsmöjligheter, stimulerar ekonomisk tillväxt och bidrar till nya arbetstillfällen. Resolutionen lyfter också fram ett antal prioriteringar för de närmaste årens arbete. Till prioriteringarna hör bl.a. att analysera målstyrning som ett medel för att uppnå hållbara transporter samt att utarbeta en EU-strategi för introduktion av förnybara drivmedel i transportsystemet.

Energi

Under det svenska ordförandeskapet drev Sverige frågan om ett fortsatt arbete med strategin för integration av miljö och hållbar utveckling inom energiområdet. Energiministrarna antog i maj 2001 en resolution avseende detta område. Exempel på frågor som skall prioriteras i rådets fortsatta arbete är den inre marknaden för energi, förnybara energikällor, energieffektivisering, forskning och utveckling, Kyoto-protokollets flexibla mekanismer samt andra ekonomiska styrmedel och finansiella åtgärder.

Jordbruk

Sverige verkar för en jordbruks- och livsmedelspolitik inom EU vars övergripande mål bl.a. är att främja en hållbar produktion. Jordbruksrådet antog i november 1999 en strategi för att integrera miljöhänsyn och hållbar utveckling i den gemensamma jordbrukspolitiken. Under det svenska ordförandeskapet antog jordbruksrådet ett antal rådsslutsatser. Några av de viktigaste slutsatserna är att kommissionen 2002–2003 i samband med halvtidsutvärderingen av Agenda 2000 skall bedöma politikens effekter för miljön och hållbar utveckling och revidera strategin. Kommissionen uppmanas också att för nya förslag bedöma miljökonsekvenserna och konsekvenserna för hållbar utveckling och att vidareutveckla arbetet med indikatorer.

Industri

Industriministrarna antog i maj 2001 slutsatser om en strategi för integration av hållbar utveckling i näringspolitiken. Det svenska ordförandeskapet var drivande för att frågan skulle tas upp. Sverige tog också fram ett underlag som utgjorde utgångspunkt för rådsslutsatserna. Slutsatserna omfattar ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar utveckling. I slutsatserna betonas bl.a. betydelsen av dialog mellan stat och näringsliv och betydelsen av balans mellan olika styrmedel.

Inre marknad

Strategin för integrering av hållbar utveckling och miljöskydd på den inre marknaden är ett viktigt delmoment till den övergripande

hållbarhetsstrategin (SDS). Strategin för den inre marknaden bygger på den rapport som lämnades till Europeiska rådet i Helsingfors 1999 som i sin tur bygger på kommissionens meddelande om inre marknaden och miljön. I strategin har identifierats ett antal instrument som redan finns på den inre marknaden och som kan användas för att uppnå ett bättre miljöskydd och en hållbar utveckling. Exempel på de instrument som anges i strategin är standardisering, miljömärkning, offentlig upphandling och ömsesidigt erkännande. Mål, indikatorer och förslag till åtgärder finns kopplade till de flesta instrumenten och till strategin och möjliggör en adekvat och överskådlig uppföljning.

Vid sidan av konkreta instrument och mål innehåller även strategin ett avsnitt om de grundläggande principer som måste vara vägledande vid utformandet av all politik samt de speciella miljöprinciper som skall appliceras. Det skall ses mot bakgrund av att den inre marknaden är en av grundstenarna i EU-samarbetet och dess effektivitet och funktion måste säkerställas. Strategin är som ett första steg till största delen inriktad mot varuområdet.

Internationellt utvecklingssamarbete

Romfördragets artikel 6 liksom EG:s utvecklingspolitik föreskriver att miljöhänsyn skall integreras i gemenskapens insatser i syfte att främja en hållbar utveckling. Utvecklingsrådet fick av Europeiska rådet i Helsingfors 1999 i uppdrag att slutföra arbetet med en sektorsstrategi för integrering av miljö och hållbar utveckling och presentera det till Europeiska rådet i Göteborg 2001. Sverige drev mot denna bakgrund aktivt denna fråga under sitt ordförandeskap.

En strategi för integrering av miljöhänsyn i utvecklingssamarbetet antogs av Utvecklingsrådet i maj 2001. Strategin presenterar hur miljöhänsyn kan bidra till fattigdomsbekämpning och hur EG bäst kan stödja utvecklingsländerna att själva verka för en hållbar utveckling.

Miljöhänsyn bör integreras i alla instrument och program, i synnerhet i landsstrategierna och i de sex prioriterade områdena inom den nya utvecklingspolitiken. Vidare understryks vikten av att stödja utvecklingsländerna genom ökad samstämmighet mellan olika politikområden, t.ex. handel, fiske och jordbruk. Strategin skall regelbundet revideras med början 2004. Kommissionen uppmanas att fördela nödvändig kapacitet och kompetens för att genomföra de planerade förändringarna. Viktigare insatser under 2002 är att miljöprofiler och integrering av miljö genomförs i alla landprogram för AVS-länderna och att miljökonsekvensbedömningar görs för alla relevanta biståndsprojekt. Interna utvecklingsinsatser och utbildningar pågår inom kommissionen. Sverige bör aktivt verka – särskilt i verkställighetskommittéerna – för att strategin genomförs på alla nivåer av EG:s utvecklingssamarbete.

Fiske

Det överordnade målet om hållbar utveckling inom fiskepolitiken syftar till att bl.a. främja en hållbar produktion. Genom rådsslutsatserna från Kölnmötet i juni 1999 utpekades bl.a. fiskesektorn som en sektor där en strategi om integrering av miljöhänsyn i sektorspolitiken skulle utvecklas. Fiskerådet presenterade i juni 2000 sin första rapport för det

Europeiska rådet. Denna rapport gav en god bild av hur fiskesektorn arbetar med integrering av miljöhänsyn i fiskepolitiken.

Under det svenska ordförandeskapet antog fiskerådet slutsatser, som syftar till ett förvaltningssystem som grundas på ekosystemen samt ett förbättrat skydd för den marina biologiska mångfalden. Nästa steg i processen innebär att en strategi skall utarbetas. Vidare presenterade kommissionen en strategi för att integrera miljöskydds krav i den gemensamma fiskeripolitiken.

Under det svenska ordförandeskapet antogs även en aktionsplan med slutsatser för biologisk mångfald på fiskets område. Aktionsplanen innehåller flera avgörande konkreta åtgärder för att fisket skall bli mer miljövänligt och långsiktigt hållbart. Vidare antogs också slutsatser om tillämpningen av försiktighetsprincipen och fleråriga förfaranden för fastställandet av TAC (Total Allowable Catch). Genom detta möjliggörs beslut om mer långsiktiga TACer vilket kommer att innebära ekonomisk stabilitet för fiskerinäringen och samtidigt har klargjorts hur försiktighetsprincipen skall tillämpas inom den gemensamma fiskeripolitiken.

Ekonomiska och finansiella frågor

Ekofinrådet fick av Europeiska rådet i Köln 1999 i uppdrag att leverera en sektorsstrategi för integrering av miljö och hållbar utveckling till Europeiska rådet under 2000. Sverige drev mot denna bakgrund aktivt denna fråga i Ekofinrådet under 2000.

På basis av en rapport från kommissionen utarbetade kommittén för ekonomisk politik ett första steg mot en fullständig sektorsstrategi. Efter diskussion i Ekofinrådet den 17 oktober 2000 antogs strategin i Ekofinrådet den 27 november. Sektorsstrategin noterades därefter av Europeiska rådet i Nice i december 2000.

I strategin betonas vikten av att införa och tillämpa prismekanismer samt att använda ekonomiska styrmedel för att främja en effektiv resurshushållning. Det framhålls också att konkurrensfrågor måste beaktas särskilt och att gradvisa förändringar skall införas där detta är nödvändigt. I strategin betonas även att det inte finns någon naturlig motsättning mellan ekonomisk tillväxt och en ekologiskt hållbar utveckling. Strategin slår fast att miljö skall integreras ytterligare i de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken, att fördjupade ansträngningar skall göras för att komma överens om ett energiskattedirektiv och att miljö och hållbar utveckling skall inkluderas som ett tema i något av kommande års multilaterala ländergranskningar i kommittén för ekonomisk politik.

Utrikesfrågor och horisontella frågor

Vid Europeiska rådets möte i Köln 1999 fick Allmänna rådet (GAC) i uppdrag att ta fram en sektorsstrategi för integrering av miljö och hållbar utveckling. Strategien skulle tillsammans med övriga sektorsstrategier rapporteras till Göteborgstoppmötet.

Enligt uppdraget från Köln skulle Allmänna rådets rapport ha antagits under 2000. Antagandet försenades dock. Under våren 2001 utarbetade

det svenska ordförandeskapet i nära kontakt med kommissionen ett underlag till rapport. Skr. 2001/02:50

Rapporten innehåller en beskrivning av i vilken utsträckning miljöhänsyn i dag är integrerad i GAC:s politikområden samt målsättningar och förslag till framtida åtgärder. Kommissionen fick i uppdrag att lämna förslag till en vidareutvecklad strategi i slutet av år 2001 som även innehåller indikatorer. Vidare skall strategin ses över regelbundet. Nästa översyn skall göras före år 2003.

Bland de områden som uppmärksammas i rapporten finns bl.a.:

- behovet av att engagera USA i en konstruktiv dialog i implementeringen av Kyoto-protokollet,
- ett paket av åtgärder för att förebygga och hantera miljörelaterade orsaker till väpnade konflikter (och migration), bl.a. genom att identifiera hotspots i tredje land,
- att prioritera avslutandet av arbetet med metoder för hållbarhetsbedömningar (Sustainability Impact Assessments) av bl.a. handelsavtal,
- att bjuda in intresserade att undersöka potentialen för att välja ett redan existerande tredjelandsavtal som "case study" för miljöanalyser,
- behovet av att, i samband med bilaterala förhandlingar och en ny WTO-runda, söka sina partners stöd för att prioritera förbättrat marknadstillträde för miljörelaterade varor och tjänster,
- att miljöbestämmelser skall integreras i EU:s gemensamma strategier och regionala program,
- att framtida orienteringsdebatter om prioriteringar i unionens externa relationer också skall ta upp miljöfrågor.

3.11.6 Det sjätte miljöhandlingsprogrammet

Sverige har prioriterat framtagandet av ett sjätte miljöhandlingsprogram för den Europeiska unionen. Miljöhandlingsprogrammet skall systematiskt främja en hållbar utveckling samt bidra till EU:s strategi för hållbar utveckling, bland annat genom att ange miljöprioriteringar för strategin.

Kommissionens förslag förelåg i början av februari 2001. Sverige arbetade som ordförande i EU för en snabb behandling av detta. Det blev också möjligt att på miljørådets möte i juni anta en gemensam ståndpunkt i frågan som innebar att förslaget blivit tydligare och mer målinriktat än i kommissionens förslag.

Det sjätte miljöhandlingsprogrammet antogs enhälligt av miljørådet. Programmet lägger fast riktlinjerna för EU:s miljöpolitik de närmast kommande tio åren. Det är ett dokument som till skillnad från tidigare program på området är rättsligt bindande och skall antas slutligt efter en andra läsning av Europaparlamentet och rådet.

Det förslag som antogs av rådet innebär att de åtgärder som föreslås i programmet skall redovisas senast fyra år efter ikraftträdandet och att de skall vara genomförda före programtidens utgång, alltså inom tio år.

Programmet innebär bland annat att det fastställs ett långsiktigt klimatmål att stabilisera mängden växthusgaser till 550 ppm, att 12

procent av den totala energianvändningen år 2010 skall bestå av förnyelsebar energi, att förlusterna av biologisk mångfald skall hejdas, om möjligt till år 2010, att en ökad integration av miljöhänsyn skall främjas vid kommande översyner av den gemensamma fiske- och jordbrukspolitiken, att riskerna av användningen av bekämpningsmedel skall minska, att sambanden mellan ekonomisk tillväxt och resursutnyttjande måste brytas, att mängden producerat avfall måste minska samtidigt som återvinning och återanvändning prioriteras, att subventioner till fossila bränslen skall avskaffas samt att EU:s politik för offentlig upphandling skall ta miljöhänsyn i ett livscykelperspektiv.

Dessutom betonas det globala ansvaret genom att miljöhänsyn skall integreras i samtliga unionens externa relationer och de globala miljöinstitutionerna stärkas. Relationen mellan handel och miljö skall tydliggöras genom att alla handelsavtal skall analyseras utifrån hållbar utveckling. Programmet innebär också nya vägar för att involvera och möjliggöra för det civila samhället att påverka olika miljöbeslut samt att möjliggöra för dem att följa upp fattade beslut.

Kommissionens förslag till program har skärpts betydligt av rådet. Dessa skärpningar ligger också i linje med en övervägande del av de ändringsförslag som Europaparlamentet lagt fram. De största förändringarna jämfört med kommissionens ursprungliga förslag är att tematiska strategier skall tas fram, att programmet innehåller en generell tidsram innebärande att förslag till åtgärder skall vara presenterade senast fyra år efter ikraftträdandet och genomförda före programtidens utgång, att det utöver de tidigare angivna tematiska strategierna också skall tas fram en strategi för stadsmiljö samt att ett större antal mål och åtgärder har lagts till. Programmet betonar tydligt miljöpolitikens principer, bland annat föreslås substitutionsprincipen få en ökad roll. Programmet skall också medverka till att alla redan uppsatta mål för EU:s miljöpolitik uppnås. Det kan gälla i direktiv och tidigare program.

Programmet innebär också att sju strategier skall utvecklas av kommissionen för att fastställa ytterligare kvantifierbara och tidsbestämda mål. Strategierna omfattar luftkvalitet, marin miljö, resursanvändning, bekämpningsmedel, avfallsåtervinning, markfrågor och stadsmiljö. De skall vara färdiga för genomförande inom fem år från det att programmet trätt i kraft. En av dessa "Clean Air for Europe" är redan presenterad.

I slutsatserna från toppmötet i Göteborg understryks att programmets målsättningar skall vara vägledande för sektorspolitiken.

4 Åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling inom olika departementens verksamhetsområden

I detta avsnitt redovisas hur de olika departementens arbete med åtgärdsprogrammen för ekologisk hållbarhet har framskridit. Vissa av åtgärderna har kunnat slutföras under året. Många är dock av mer långsiktig karaktär och arbetet med att genomföra dem pågår under flera år. De ursprungliga åtgärderna kan också ha kompletterats med nya följdåtgärder. Åtgärderna har numrerats på samma sätt som i tidigare års skrivelser, dvs. 97:1, 97:2, 98:1, etc., med en inledande bokstavs-beteckning som anger vilket departement som har ansvaret för att åtgärden genomförs. De nya åtgärder som har tillkommit redovisas under en särskild rubrik under respektive departement. Där inget annat anges finansieras åtgärder och initiativ inom departementets/ utgiftsområdets egna budgetramar.

Ett antal åtgärder har bytt åtgärdsnummer sedan första redovisningen 1998 p.g.a. att ansvaret för en del frågor har ändrats mellan departementen. Omorganisation av Regeringskansliet har också bidragit till ändringar av beteckningar. För att underlätta möjligheten att göra en återkoppling till tidigare redovisningar anges, där det är nödvändigt, inom parentes i rubriken för relevant åtgärd även dess nummer i tidigare års skrivelser. Årets skrivelse följer i övrigt numreringen i förra årets skrivelse (skr. 2000/01:38).

4.1 Justitiedepartementet

Inom Justitiedepartementets ansvar ligger bland annat frågor om straffrättsligt och skadeståndsrättsligt ansvar för miljöförorenningar. Till departementets ansvar hör också processuella frågor vid handläggning av mål enligt miljöbalken.

I samband med behandlingen av budgetpropositionen för 1998 gav riksdagen som sin mening till känna att regeringen borde utarbeta och under 1998 redovisa en strategi för att förebygga och bekämpa miljöbrott (bet. 1997/98:JuU1). Regeringen beslutade om en preciserad och vidareutvecklad miljöbrottsstrategi i oktober 1998 (skr. 1998/99:25). Regeringen hade i april 1995 beslutat om en strategi i ämnet (skr. 1994/95:217).

Den nya strategin innehåller ett brett åtgärdsprogram för att minska miljöbrottsligheten. Det är bl.a. fråga om att genomföra effektivitets-höjande organisationsförändringar hos de brottsutredande myndigheterna, effektivisera myndighetssamarbetet och höja miljökompetensen hos åklagare och poliser. Det slås fast att miljöbrottsbekämpning skall vara en prioriterad verksamhet för polis- och åklagarorganisationen.

Begångna miljöbrott skall utredas och lagföras betydligt snabbare än i dag. Skr. 2001/02:50

Regeringen meddelar årligen myndighetsgemensamma mål och riktlinjer för åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten, inklusive miljöbrott. I målen och riktlinjerna för 2000 betonas att en viktig förutsättning för en effektiv miljöbrottsbekämpning är att berörda myndigheter – främst miljö- och hälsoskyddsnämnder, länsstyrelser och andra tillsynsmyndigheter samt polis och åklagare – samordnar sitt arbete och samarbetar när det gäller exempelvis strategiska frågor, konkreta ärenden, arbetsmetoder och kompetens. Vidare är ett mycket viktigt inslag i effektiviseringen av miljöbrottsbekämpningen att målmedvetet utveckla kompetens och rutiner när det gäller anmälan av misstänkt miljöbrottslighet. Det framhålls också att det är av särskild betydelse för miljöbrottsbekämpningen att kunskap om reglerna förs ut till verksamhetsutövarna och att informations- och utbildningsinsatser därför är en viktig myndighetsuppgift i sammanhanget.

Justitiedepartementet hanterar en rad frågor som rör skadeståndsansvar för miljöskador. En sådan fråga är ersättning för skador orsakade av atomanläggningar. Med anledning av ett förslag från regeringen (prop. 2000/01:43) beslutade riksdagen under våren 2001 om en höjning av ansvarsbeloppet för innehavare av atomanläggningar (bet. 2000/01:LU7, rskr.148). Under året har vidare arbetet med att revidera de internationella överenskommelser som reglerar ansvar för atomkraftsanläggningar, de s.k. Paris- och Brysselkonventionerna, fortsatt. En annan fråga inom miljöskadeområdet är frågan om ersättning för miljöskador till havs. Inom detta område har det under våren inom ramen för FN:s sjöfartsorganisation, International Maritime Organization (IMO), antagits en konvention om ersättning för skador orsakade av bunkerolja. Därutöver har frågor om ersättning för andra oljeskador behandlats både i Internationella oljeskadefonden och inom gemenskapen. En tredje fråga är ersättning för miljöskador orsakade av flygplan. Under året har Sverige tagit initiativ till en revision av den internationella överenskommelse som reglerar dessa frågor, den s.k. Romkonventionen.

Sedan den 1 januari 1999 finns det en miljööverdomstol vid Svea hovrätt och fem regionala miljödomstolar i Stockholms, Växjö, Vänersborgs, Östersunds och Umeå tingsrätter. Högsta domstolen är slutinstans i mål som en miljödomstol prövat som första beslutsinstans. Koncessionsnämnden för miljöskydd, vattendomstolarna, och Vattenöverdomstolen har upphört.

Ordinarie domare och miljøråd har anställts och sakkunniga har förordnats. I Domstolsverkets regi har utbildning anordnats för ordinarie domare och miljøråd, sakkunniga, beredningsjurister och kanslipersonal. Avgöranden från Koncessionsnämnden för miljöskydd har gjorts tillgängliga via intranätet. Förordningen (1997:139) om försöksverksamhet med beredningsjurister vid vissa tingsrätter har utökats till att även omfatta miljödomstolarna. Behövliga författningsändringar sker även fortlöpande för att integrationen av miljölagstiftningen skall kunna fullföljas.

Pågående åtgärder

Åtgärd Ju 99:1 Former för effektivare miljöbrottsbekämpning

Den 1 januari 2000 inrättade Riksåklagaren i samverkan med Rikspolisstyrelsen på regeringens uppdrag en flexibel organisation för bekämpning av brotten mot miljön. Inom åklagarorganisationen fanns det vid utgången av år 2000 sammanlagt 19 miljöåklagare som helt eller till övervägande del arbetar med brott mot den yttre miljön. Även de poliser som handlägger miljöbrottsärenden har specialistkompetens. Som sådana ärenden räknas för närvarande brott mot miljöbalken med tillhörande författningar, brott enligt lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg, sådana brott mot miljön som faller in under strängare brottsrubriceringar t.ex. bestämmelserna i brottsbalken samt jaktbrott som avser de fredade rovdjuren.

Under 1999 kom det in cirka 750 anmälningar om miljöbrott till åklagarorganisationen. Av de 2 803 miljöbrottsärenden som kom in till åklagarorganisationen under år 2000 avgjorde åklagarna 961. Vid utgången av år 2000 fanns det 2 176 sådana ärenden i balans. Andelen inkomna miljöbrottsärenden som ledde till lagföring var 13 procent. Den låga lagföringsandelen beror enligt Riksåklagaren huvudsakligen på att alla anmälda brott mot miljön till skillnad från andra brott går direkt till åklagare för bedömning. Polisen skriver således inte av några miljöbrottsärenden. En annan bidragande orsak till den låga lagföringsandelen är enligt Riksåklagaren att många äldre miljöbrottsärenden flyttades över till organisationen för bekämpning av miljöbrott. Riksåklagaren förväntar sig att lagföringsandelen skall öka i takt med att de äldsta ärendena avgörs. Lagföringsandelen i färdiga förundersökningar om brott mot miljön var 73 procent. Under det första halvåret 2001 kom det in 1 573 misstankar om brott mot miljön till åklagarorganisationen, vilket motsvarar drygt 2 700 miljöbrottsärenden på årsbasis. Den 30 juni 2001 var antalet balanserade brottsmisstankar avseende brott mot miljön 3 050. Enligt Riksåklagaren finns det inget som tyder på att antalet anmälda miljöbrott skulle komma att minska under överskådlig tid.

Det pågår ett arbete för att utveckla nya och effektivare arbetsmetoder och arbetsformer inom miljöbrottsbekämpningen. Det är tillsynsmyndigheterna på området som till övervägande del anmäler brott mot miljön till åtal. Åklagarorganisationen har tagit på sig ett ansvar för att etablera och utveckla samverkan med tillsynsmyndigheterna på såväl regional som på lokal nivå. Lokala och regionala samverksansgrupper har etablerats på många håll i landet. Dessutom har Riksåklagaren år 2000 tagit initiativ till bildandet av ett miljöbrottsråd för att förstärka samverkan på central nivå. I rådet ingår bl.a. företrädare för Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Naturvårdsverket, Kustbevakningen och Tullverket. Riksåklagaren är ordförande i rådet.

Åtgärd Ju 99:2 Ersättning för miljöskador orsakade av atomverksamhet Skr. 2001/02:50

Atomansvarighetslagen (1968:45) reglerar ersättningsansvaret för skador som har orsakats av atomolyckor i atomanläggningar (t.ex. kärnkraftsreaktorer) och under transport. Lagen bygger på två internationella konventioner, 1960 års Pariskonvention och 1963 års Brysselkonvention. Båda dessa konventioner är föremål för revision. Revideringsarbetet förväntas vara avslutat 2001.

Anläggningsinnehavarens ansvar för atomskador är strikt enligt såväl dessa konventioner som enligt svensk lag. Ansvaret är dock begränsat. Ansvarsbeloppet enligt atomansvarighetslagen är efter en lagändring som trätt i kraft den 1 april 2001 (SFS 2001:93) begränsat till 300 miljoner särskilda dragningsrätter per olycka (cirka 3,3 miljarder kronor). Anläggningsinnehavaren är skyldig att täcka hela detta belopp med försäkring. Om ansvarsbeloppet inte är tillräckligt utgår ersättning från de stater som är parter till Brysselkonventionen. Kvarstår även därefter skador utgår ytterligare ersättning från svenska staten enligt särskilda bestämmelser i lagen.

Målsättningen är att införa ett obegränsat ansvar för innehavare av atomanläggningar. Detta är dock inte möjligt innan Pariskonventionen har ändrats. I det pågående revideringsarbetet råder för närvarande enighet om att det i konventionen skall införas en regel som möjliggör för konventionsstaterna att ålägga anläggningsinnehavare ett obegränsat ansvar. För att förbereda övergången till ett obegränsat ansvar skall en särskild utredare ges i uppdrag att föreslå hur ett sådant ansvar bör genomföras i atomansvarighetslagen.

Åtgärd Ju 99:3 Ersättning för föroreningskador orsakade vid sjötransport av olja och andra farliga och skadliga ämnen

Under året har arbetet med förstärkta regler för skador orsakade av oljeutsläpp till sjöss fortsatt. Detta har främst skett inom FN:s sjöfararorganisation (IMO), och 1992 års Internationella oljeskadefond men även på gemenskapsnivå.

Vid en internationell konferens anordnad av IMO antogs i mars 2001 en internationell konvention om ansvarighet och ersättning för skada genom förorening orsakad av bunkerolja. Genom denna konvention ersätts föroreningskador som har orsakats genom utsläpp av vissa oljetyper som används för ett fartygs drift. Skadeståndsansvaret åvilar fartygets ägare, varmed avses den registrerade fartygsägaren, s.k. bareboatbefraktare, redare och den som i en redares ställe har hand om fartygets drift. Skadeståndsansvaret är strikt och den registrerade fartygsägaren är skyldig att ta och vidmakthålla försäkring till täckande av ansvarigheten enligt konventionen. Denna konvention utgör ett viktigt komplement till de tidigare antagna skadeståndsreglerna på oljeskadeområdet eftersom dessa regler inte omfattar föroreningskador som har orsakats genom utsläpp av bunkerolja från andra fartyg än tankfartyg.

Under 2000 inrättade 1992 års Internationella oljeskadefond en särskild arbetsgrupp för att studera behovet av en revidering av det befintliga ersättningssystemet för skador orsakade av oljeutsläpp från tankfartyg. Inom arbetsgruppen har det utarbetats ett förslag till en

kompletterande oljeskadefond som skall tillhandahålla ersättning i de fall den ersättning som kan betalas enligt gällande regler inte är tillräcklig. Ambitionen är att arbetet med förslaget skall överflyttas till IMO och att en diplomatkonferens för antagande av ett rättsligt instrument skall kunna hållas under år 2003. Arbetsgruppen har vidare diskuterat frågan om utvidgning av den Internationella oljeskadefondens principer för ersättning av miljöskada. Målsättningen är att ett beslut i den frågan skall kunna fattas vid ett möte med fondens Församling i oktober 2001.

Efter olyckan med det maltesiska tankfartyget Erika utanför Frankrikes västkust i december 1999 utarbetade kommissionen flera förslag för att förbättra sjösäkerheten och skyddet för den marina miljön, de två s.k. Erikapaketen. En del av det andra Erikapaketet utgörs av ett förslag om att inrätta en regional oljeskadefond som skall täcka skador som uppgår till belopp över de maximibelopp som gäller för den internationella oljeskadefonden. Medlemsstaterna har ansett att en förstärkning av ersättningsmöjligheterna vid oljeskador bör genomföras i första hand på internationell nivå. Mot denna bakgrund har under det svenska ordförandeskapets ledning utarbetats en s.k. gemensam inriktning för medlemsstaterna med avseende på det pågående utvecklingsarbetet inom den Internationella oljeskadefonden och IMO. Inriktningen går ut på att medlemsstaterna skall verka för inrättandet av en kompletterande oljeskadefond på internationell nivå. Den gemensamma inriktningen antogs av transportministrarna vid rådets möte den 28 juni 2001.

År 1996 antogs en inom IMO utarbetad konvention om ansvar och ersättning för skada i samband med sjötransport av farliga och skadliga ämnen, den s.k. HNS-konventionen. De ämnen som omfattas av konventionen utgörs bl.a. av lättare eldningsolja, flygfotogen och andra skadliga flytande ämnen. Skadeståndsansvaret bärs av fartygsägaren och är strikt. Fartygsägaren har rätt att begränsa sitt ansvar till ett belopp som bestäms med hänsyn till fartygets tonnage. Även enligt denna konvention gäller en försäkringsplikt för fartygsägaren. Räcker inte fartygsägarens ansvar till för att täcka uppkomna skador finns möjlighet att erhålla kompletterande ersättning från en internationell fond. HNS-konventionen har ännu inte trätt i kraft. Arbetet pågår inom en särskild beredningsgrupp som upprättats av IMO för att underlätta anslutningen till konventionen. För svensk del är målsättningen att kunna tillsätta en utredning under innevarande år med uppdraget att belysa frågan om ett svenskt tillträde till konventionen och hur denna bör införlivas i svensk rätt.

Åtgärd Ju 99:4 Ersättning för miljöskador orsakade av luftfart

Sverige har under hösten 2000 tagit ett initiativ till bättre internationella ersättningsregler för skador på miljön som orsakas av luftfarten. Det svenska initiativet gäller inte bara skador på miljön utan också skador som personer på marken tillfogas. Frågor om ersättningsansvar för miljöskador och för skador som tillfogats tredje man på marken regleras på det internationella planet i den 1952 års Romkonvention om skada orsakad tredje man på marken av främmande luftfartyg (Romkonventionen). Romkonventionens regler är omoderna. Bland annat är den maximala ersättningen starkt begränsad. Det saknas också regler om ersättning för kostnader för sanering vid olyckor och för

återställande av miljön. Arbetet med moderniseringen av konventionen har inletts inom ramen för FN:s luftfartsorganisation, ICAO. Det egentliga förhandlingsarbetet kan förväntas inledas under 2002/2003. Skr. 2001/02:50

Åtgärd Ju 99:5 Uppföljning av miljödomstolarnas verksamhet

Det sker ett fortsatt kontinuerligt arbete för att åstadkomma de bästa förutsättningarna för miljöbalksreformens genomförande och skapandet av en god arbetsmiljö för samtliga anställda vid miljödomstolarna. Uppföljning av miljödomstolarnas verksamhet kommer att ske inom Regeringskansliet och de reformer som det under arbetets gång i domstolarna kan tänkas uppstå behov av kommer att genomföras.

Åtgärder som under året har flyttats mellan departement

Åtgärd Ju 97:2 (f.d. Fi 97:7 och In 97:2 och 8) Stödja utvecklingen av ändrade beteendemönster hos konsumenter och hushåll. Öka kunskapsnivån om konsumtion och miljö bl.a. genom att underlätta för konsumenten att få tillgång till relevant information.

Under Sveriges ordförandeskap i Nordiska ministerrådet 1998 har ett nordiskt konsumentpolitiskt handlingsprogram för åren fram till 2004 utarbetats. Detta antogs slutligt vid de nordiska konsumentministrarnas möte på Island i augusti 1999. Handlingsprogrammet innehåller konkreta målsättningar för hushållsrelaterade miljöfrågor.

För att förmedla och öka kunskapen om miljöfrågor som rör konsumenterna har regeringen i mars 1999 gett Konsumentverket i uppdrag att inrätta en webbplats med hushållsrelaterad miljöinformation. En sådan webbplats kan användas av enskilda konsumenter, informatorer, företag och organisationer samt fungera som ett läromedel i skolan. Genom webbplatsen kan berörda grupper få reda på hur vissa varor och tjänster påverkar miljön, undersöka utbudet av miljöanpassade varor, få goda råd, utbyta erfarenheter samt få förklaringar till olika begrepp. Webbplatsen skall även innehålla information om hur hushållen kan minska sin energiförbrukning. Webbplatsen innehåller en Köpguide där man inför köp kan gå in och jämföra produkter med varandra. Det som kan jämföras är bl.a. produkternas miljöpåverkan, pris, prestanda och energiförbrukning.

Åtgärd Ju 97:3 (f.d. Fi 97:8 och In 97:9) Verka för fortsatt information om produkters miljöeffekter

Arbetet med en utvärdering av det nordiska miljömärkningssystemet påbörjades under 1998 inom ramen för en tvärssektoriell grupp för samarbete mellan ÄK-Konsument och ÄK-Miljö. Utvärderingen omfattar bl.a. konsumenters attityder till och kunskaper om Svanen samt miljöeffekter av det nordiska miljömärkningssystemet. Slutrapport är antagen av Ministerrådet den 19 juni 2001 och är publicerad i Tema Nord 2001:516.

Europeiska rådet förhandlade under 1999 fram en revidering av gemenskapens miljömärkningsförordning. Ministerrådet fastställde Europaparlamentets och rådets förslag till förordning den 29 juni 2000. I

enlighet med artikel 5 i förordningen arbetar man med att ta fram en arbetsplan för EU:s miljömärkningsarbete. Skr. 2001/02:50

Åtgärd Ju 98:4 (f.d. Fi 98:1 och In 98:6) En handlingsplan för Konsumenterna och miljön

Arbetet med att fullfölja de aviserade åtgärderna i handlingsplanen Konsumenterna och miljön – en handlingsplan för hållbar utveckling (skr. 1997/98:67, bet. 1997/98:LU21, rskr. 1997/98:220) fortskrider, och uppföljningen av handlingsplanen har påbörjats. Konsumentverket har i regleringsbrevet bl.a. fått i uppgift att arbeta med miljöaspekter i samband med varuprovning, kunskapsutveckling för att påverka marknaden mot ökad miljöanpassning av varor och tjänster samt genomföra insatser för att motverka otillbörlig marknadsföring med miljöargument.

Regeringen skall under hösten 2001 avge en lägesrapport till riksdagen om hur arbetet med miljömålet i konsumentpolitiken fortskrider och år 2002 skall effekterna av detta arbete redovisas till riksdagen.

Åtgärd Ju 98:5 (f.d. Fi 98:3 och In 98:8) Fortsätta att stödja arbetet med miljöledningssystem hos myndigheterna inom verksamhetsområdet

Konsumentverket är en av de myndigheter som infört miljöledningssystem som ett verktyg för att integrera miljöhänsyn, vilket bl.a. innebär att verket har kartlagt verksamhetens direkta och indirekta miljöpåverkan.

Åtgärd Ju 98:6 (f.d. Fi 98:4) Sektorsansvar

Konsumentverket har getts ett sektorsansvar för konsumentrelaterade miljöfrågor genom en ändring i myndighetsinstruktionen. Detta innebär att verket kommer att vara samordnande, stödjande och pådrivande i sådana frågor.

Åtgärd Ju 99:4 (f.d. Ku 99:4) Ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande skall tas till vara som en resurs, t.ex. i arbetet med miljöfrågor

Riksdagen har fattat beslut om mål som anger inriktningen för den nationella ungdomspolitik (prop. 1998/99:115, bet. 1999/2000:KrU4, rskr. 1999/2000:53). Ett av dessa mål är att ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande skall tas till vara som en resurs. Att stimulera och ta tillvara ungdomars kompetens bör vara en av utgångspunkterna i arbetet för ett hållbart samhälle vare sig det gäller ekologiska, sociala eller ekonomiska aspekter.

De ungdomspolitiska målen ingår i en målstruktur som även innefattar delmål som beslutas av regeringen vilka utgör en utgångspunkt för den ordinarie mål- och resultatstyrningen samt goda exempel som skall bidra till att ungdomspolitikens mål uppnås.

Regeringen fattade i december 1999 beslut om delmål för den nationella ungdomspolitik vilka under 2001 har setts över. Regeringen beslutade i oktober 2001 att Ungdomsstyrelsen skall följa upp och analysera utvecklingen av ungdomars villkor i förhållande till de nya

reviderade delmålen. Av de totalt 32 delmålen har fyra anknytning till målet om att ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande skall tas till vara som en resurs. De aktuella delmålen är inriktade på att ungdomars engagemang i högre grad skall tas till vara som en resurs inom Regeringskansliet och berörda myndigheters verksamhet, att andelen nya företag som bildats av unga skall öka och att andelen unga ledamöter i statliga kommittéer, nämnder och styrelser samt i kommunala beslutsorgan skall öka.

Ungdomsstyrelsen rapporterade våren 2001 den första uppföljningen av den nationella ungdomspolitik. Ett av de delmål som ingick i denna uppföljning var inriktat på att ungdomar som har engagemang och särskild kunskap om miljöfrågor i högre grad skall tas till vara som en resurs. Av uppföljningen framgår att Naturvårdsverket i sitt pådrivande arbete vänder sig såväl till ungdomar som har engagemang i miljöfrågorna som till ungdomar som ännu inte har engagerat sig i miljöfrågorna och till vidareförmedlare, främst lärare. Naturvårdsverket har bl.a. inom projektet Sverige 2021 publicerat ett magasin för ungdomar där ungdomar med särskilt miljöintresse har intervjuats. Verket ger också ut tidningen Miljöaktuellt med särskilda skolsidor till lärare samt har en webbplats om miljöarbete. Naturvårdsverket har bidragit till bildandet av Svenska ekodemiker som verkar för en hållbar utveckling. I maj 2000 redovisade Svenska ekodemiker ett första steg i kampanjen Ekodemisk granskning som syftar till att kartlägga högskolornas miljöinsatser.

Nya åtgärder som har föreslagits under året

Åtgärd Ju 2001:1 (f.d. Fi 98:2 och In 98:7) Främja forskning om konsumenterna och miljön

Ett Centrum för konsumentforskning (CFK) har under våren 2001 inrättats i Göteborg. Etableringen har skett genom en centrumbildning vid Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola. I propositionen 2000/01:135 Handlingsplan för konsumentpolitiken 2001–2005 slår regeringen fast att forskning med tydligt konsumentperspektiv är viktig för möjligheten att utveckla en aktiv konsumentpolitik och ett gott konsumentskydd. CFK skall initiera och bedriva flerdisciplinär forskning som utgår från konsumenternas perspektiv. Forskningen skall inriktas på bl.a. konsumenter och miljö.

4.2 Utrikesdepartementet

En del av Utrikesdepartementets övergripande utrikespolitiska ansvar inom Regeringskansliet utgörs av Sveriges FN-politik och politik för utvecklings-samarbete. Departementet har även det övergripande ansvaret för frågor som gäller den inre marknadens funktion, den multilaterala handelspolitiken och det statliga exportfrämjandet. I departementets arbete för en ekologiskt hållbar utveckling läggs tonvikten på det internationella samarbetet, genom bilateralt och multilateralt agerande. Under det svenska ordförandeskapet i EU under första halvåret 2001 utgjorde hållbar utveckling ett av de prioriterade områdena.

De stora världskonferenserna under 90-talet tillsammans med FN:s millenniedeklaration visar på en stark global enighet om att främja hållbar utveckling med fattigdomsbekämpning som övergripande mål. Av särskild betydelse är förberedelserna inför FN:s världstoppmöte för hållbar utveckling i Johannesburg 2002, uppföljning av FN:s konferens om miljö och utveckling 1992 i Rio de Janeiro och förberedelserna inför världskonferensen i Mexico i mars 2002 om finansiering för utveckling. Vad gäller hållbar utveckling har departementet även ett särskilt sakansvar för bland annat arbetet med de internationella utvecklingsbankerna, ökenkonventionen och den globala miljöfonden. Vidare åligger det UD att informera i utlandet om svenska insatser för hållbar utveckling. Styrelsen för internationellt utvecklings-samarbete, Sida, är en av de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling.

I det handelspolitiska arbetet verkar UD för att söka finna effektiva lösningar och att medverka till underlag för att få till stånd en hållbar utveckling inom ramen för såväl EU:s inre marknad som multilateralt. Ett viktigt steg togs under svenskt EU-ordförandeskap då man enades om ett underlag för att utforma en strategi för integrering av miljöhänsyn inom alla aspekter av EU:s externa politik, liksom antagandet av en strategi för integrering av miljöskydd och hållbar utveckling på den inre marknaden. UD representerar Sverige i den horisontella rådsarbetsgruppen för den inre marknaden och i kommissionens rådgivande kommitté för den inre marknaden (IMAC). Arbetet i den förra präglas av framtagande av strategier och konkreta åtgärder för att främja en hållbar utveckling och adekvat uppföljning av sektorsstrategin för den inre marknaden. På internationell nivå sker arbetet inom ramen för Världshandelsorganisationens (WTO:s) kommitté för handel och miljö, CTE. På myndighetsnivå har Kommerskollegium ett särskilt sektorsansvar.

UD har det övergripande ansvaret för det internationella utvecklings-samarbetet. Det övergripande målet är att höja de fattiga folkens levnadsnivå. För att nå detta mål har sex delmål antagits av riksdagen varav ett är att främja en framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön.

Inom den så kallade Cardiffprocessen svarar UD för att bidra till att utvecklingssamarbetet, EU:s liksom medlemsstaternas, genomsyras av omsorg om hållbar utveckling och att samstämmigheten ökar mellan politikområdena utvecklingssamarbete, miljö, handel och jordbruk. Under det svenska ordförandeskapet antogs en strategi för integrering av miljöhänsyn inom EG:s hela utvecklingssamarbete. UD kommer tillsammans med Sida att verka för att Europeiska kommissionen ger arbetet för hållbar utveckling inom biståndet en central roll. Inom en rad andra områden såsom den inre marknaden samt den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken har framsteg gjorts vad gäller att säkra miljöhänsyn på områdena i fråga. Ett av de nyare områden som behandlats är kopplingen mellan miljösituationen och säkerhetspolitiska förhållanden i ett visst område. Vid EU:s toppmöte i Göteborg i juni 2001 enades man om en EU-strategi för hållbar utveckling som ligger till grund för det fortsatta arbetet inom de skilda sektorerna. I enlighet med slutsatserna från toppmötet i Göteborg kommer Allmänna rådet att ha en samordnande roll för EU:s fortsatta arbete med en strategi för hållbar utveckling.

UD har fortsatt att vidare operationalisera vad som krävs av EU:s och medlemsstaternas bistånd för att främja hållbar utveckling och ägarskap av miljökonventionerna inom utvecklingsländerna. Det sker bland annat genom att stödja framtagandet av miljöpolicy inom utvecklingsbankerna.

Inom FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD) har Sverige som EU-ordförande verkat för att förberedelseprocessen inför Johannesburg getts hög politisk profil inom såväl EU som världssamfundet. Sverige har valts in i byrån för förberedelserna av världstoppmötet 2002.

Pågående åtgärder

Åtgärd UD 97:1 Uppmärksamma frågor om ekologisk hållbarhet i analys och rapportering

UD:s insatser kring analys och rapportering avseende ekologisk hållbarhet i utvecklingssamarbetet berör såväl UD:s eget landanalysarbete och utlandsmyndigheternas länderrapportering som de svenska insatserna för att internationellt analys- och rapportarbete beaktar dessa frågor.

UD begär i ökad utsträckning i sin verksamhetsplanering och i sina instruktioner till utlandsmyndigheterna sådan analys och rapportering. Den andra aspekten tillgodoses genom att UD i samband med svensk finansiering av internationellt arbete inom miljöområdet till de olika uppdragen kopplar krav på rapportering om hur insatserna tillgodoser ekologiska hållbarhetskrav.

Ett viktigt tema under det nionde mötet med FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD) 2001 var att utveckla informationen och indikatorer för hållbar utveckling inom miljöområdet. Sverige driver aktivt detta arbete, vilket bl.a. är ägnat att utveckla gemensamma indikatorer för att förbättra beskrivningen av utvecklingen i fråga om ekologisk hållbarhet.

En viktig insats under året är två studier finansierade av Sverige inom området finansiering av internationella allmänna nyttigheter (global public goods). Den första rapporten gäller insatser knutna till gränsöverskridande vatten, Transboundary Water Management as an International Public Good, den andra Financing Global Public Goods innefattar två fallstudier kring finansiering av insatser inom områdena klimat och biologisk mångfald.

Åtgärd UD 97:2 Fortsätta främja miljöhänsyn och hållbar utveckling i det bilaterala och multilaterala utvecklingssamarbetet samt i EU-biståndet, med särskild betoning av fattigdomsaspekterna

Arbete pågår med att förstärka integrationen av miljö och hållbar utveckling i FN:s verksamhet, inte minst inom ramen för general-sekreterarens reformarbete på områdena hållbar utveckling och bosättning samt inom FN:s flyktingprogram, UNHCR. Vidare pågår arbete för att utveckla och driva svenska prioriteringar genom regleringsbrev, i det multilaterala utvecklingssamarbetet samt i det bilaterala arbetet med lands- och regionstrategier, och i EG-kommissionens policyarbete för EU:s utvecklingssamarbete. Arbetet utgår från de riktlinjer som lades fast i regeringens skrivelse Sveriges internationella samarbete för hållbar utveckling (skr. 1996/97:2). Asien-strategins (skr. 1998/99:61) betoning av hållbar utveckling genomförs bl.a. genom intensifierat samarbete med Kina.

En ny politik för EG:s utvecklingssamarbete antogs i november 2000 i vilken fastslås att fattigdomsbekämpning är det övergripande målet för utvecklingssamarbetet och att horisontella frågor som hänsyn till miljön skall genomsyra EG:s utvecklingssamarbete. Vidare antogs i maj 2001 en strategi för integrering av miljöhänsyn i EG:s bistånd och ett handlingsprogram för biologisk mångfald och utvecklingssamarbete. UD söker i nära samarbete med Sida att verka för att Europeiska kommissionen konkretiserar och genomför de riktlinjer som lagts fast i denna nya strategi. Nyckelfrågor för kommissionen är att förbättra den interna kompetensen och verka för samstämmighet mellan EU:s olika politikområden för att främja hållbar utveckling.

FN beslutade år 2000 att inrätta ett skogsforum (UNFF) för globalt samarbete kring hållbart skogsbruk. Sverige har aktivt deltagit i utformandet av detta forum och fastställandet av dess femåriga arbetsprogram. UNFF har även utarbetat ett handlingsprogram för hur skogsbruket skall bli mer hållbart. I denna plan behandlas även hur u-länderna skall stödjas i sitt arbete för uthålligt skogsbruk.

Det ökande trycket på de begränsade sötvattenresurserna påverkar framför allt fattiga delar av befolkningen. I FN:s milleniedeklaration anges bl.a. som målsättning att antalet personer som inte har tillgång till sötvatten skall halveras till år 2015 och att strategier för hållbar vattenhantering skall utarbetas. Sverige arbetar aktivt för att bidra till att denna målsättning kan uppfyllas.

UD ansvarar vidare för det svenska arbetet inom de internationella utvecklingsbankerna. Sverige driver aktivt att dessa institutioner skall utveckla strategier och riktlinjer för att integrera miljöhänsyn i sitt arbete. Under 2001 har världsbanken presenterat ett utkast till strategi. Även

inom andra utvecklingsbanker pågår liknande arbete. Sverige kommer att fortsätta att verka aktivt för att dessa institutioner skall arbeta med integrering av miljöhänsyn i verksamheten.

Åtgärd UD 97:3 Följa upp FN:s generalförsamlings extra möte om uppföljningen av världskonferensen om miljö och utveckling (UNGASS 1997)

FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD) möts årligen för en översyn av tillämpningen och vidareutvecklingen av besluten från Riokonferensen 1992 samt från generalförsamlingens nittonde extra möte 1997. CSD har ett tematiskt arbetsprogram där några valda avsnitt ur Agenda 21 behandlas varje år. CSD har bl.a. tagit upp frågan om världshaven, hållbara konsumtions- och produktionsmönster, jordbruk och markanvändning, finansiering av hållbar utveckling och handel. Vid CSD:s nionde möte våren 2001 behandlades bl.a. energi, transport och information till beslutsfattare.

Vidare har FN:s generalförsamling beslutat att arrangera ett världstoppmöte om hållbar utveckling i Johannesburg september 2002 för att utvärdera Agenda 21 och ta konkreta nya initiativ för hållbar utveckling. CSD har uppgiften att förbereda världstoppmötet och ett första möte inom den förberedande kommittén (CSD 10) hölls våren 2001. Under våren 2001 har förberedelserna inletts, och det svenska EU-ordförandeskapet har spelat en mycket aktiv och drivande roll inom EU såväl som internationellt. Sverige har också invalts i byrån för toppmötets förberedande kommitté.

Åtgärd UD 97:4 Fortsätta arbeta aktivt för hållbar utveckling inom globala konventioner

Under 2000 och 2001 har Sverige deltagit vid partsmöten för konventionen om biologisk mångfald, FN:s konvention mot öken-spridning, FN:s konvention om klimat och möten inom Montreal-protokollet.

Under åren 2000 och 2001 har förhandlingarna inom ramen för klimatkonventionen varit intensiva. Det hela kulminerade på den återupptagna sessionen av den sjätte partskonferensen som ägde rum i Bonn i juli 2001. Samtliga parter, utom USA, kunde då enas om ett förhandlingspaket som bl.a. innebar att de utestående frågorna gällande Kyoto-protokollet har lösts: institutioner etableras, reglerna för handel med utsläppsrätter förtydligas, likaså förtydligas villkoren för att använda de s.k. projektbaserade mekanismerna varav en, Mekanismen för ren utveckling, är särskilt intressant för u-länder. Vägen ligger nu öppen för ratificering och ikraftträdande av protokollet som innebär att åtagandena om att reducera utsläppen av växthusgaser blir juridiskt bindande.

Förhandlingsuppgörelsen i Bonn innebar också att frågan hur ytterligare stöd från i-länderna till u-länderna skall utformas, volymen på stödet och institutionella frågor i anslutning till detta besvarades. Stöd för kapacitetsutveckling, teknologiöverföring ("ren teknik") och stöd till att minska skadeverkningarna av klimatförändringar kommer att vara viktigt framgent. På EU:s initiativ gjordes en politisk deklaration i samband med

överenskommelsen. Deklarationen innebär bl.a. ett starkt politiskt åtagande att ge ytterligare stöd till de ovan nämnda områdena.

Våren 2000 hölls den femte partskonferensen om biologisk mångfald. Vid denna behandlades bl.a. frågan om fördelning av biologiska nyttigheter mellan länderna i syd som äger genetiska resurser och länderna i nord som förädlar och industrialiserar dessa. Vidare undertecknades det globala Cartagena-protokollet om biosäkerhet vid handel med gentekniskt modifierade organismer (GMO) efter många års förhandlingar. Protokollet lyder under konventionen om biologisk mångfald och stimulerar till ökat samarbete mellan i- och u-länder i syfte att ta tillvara teknikens positiva effekter för u-länderna och minska de negativa effekterna. I dag saknar ungefär 85 procent av världens länder nationella regler, de flesta av dessa är u-länder.

En av Montrealprotokollets viktigaste frågor ur svensk synvinkel är bistånd till u-länder för en effektiv utfasning av ozonnedbrytande ämnen med utnyttjande även av våra egna erfarenheter. Särskild uppmärksamhet ägnas arbetet inom styrelsen för Montrealprotokollets multilaterala fond. Inom detta ges prioritet åt att fastställa nya riktlinjer som ökar u-ländernas ägarskap av utfasningen av ozonnedbrytande ämnen och insatser för att fonden utnyttjas på ett långsiktigt hållbart sätt, bland annat genom att driva på att fonden successivt upphör att ge bidrag till att ersätta CFC med HCFC.

Vid ökenkonventionens partsmöte i december 2000 och det intersessionella mötet i mars 2001 behandlades genomförandet av konventionen i de drabbade länderna. Vidare antogs ett nytt regionalt annex som inkluderar de regioner i Central- och Östeuropa som är drabbade av markförstöring av den typ som omfattas av konventionen. Sverige är medlem i konventionens byrå 2000–2001. Sverige stödjer särskilt den fortsatta utvecklingen av den s.k. Globala Mekanismen ett organ inom konventionen vars uppgift är att hjälpa drabbade länder att nå internationell finansiering till åtgärder inom torrområden och att hindra spridning av öknar.

Stockholmskonventionen om långlivade organiska föreningar undertecknades vid en diplomatkonferens i Stockholm i maj 2001. Konventionens syfte är att eliminera de långlivade organiska föreningarna, bl.a. dioxin och PCB, så att människors hälsa och miljön skyddas.

Åtgärd UD 97:5 Verka för en tillfredsställande påfyllnad av den globala miljöfonden

Den globala miljöfonden (GEF) medverkar till att finansiera de merkostnader (s.k. incremental costs) för utvecklingsprojekt i utvecklingsländer som kan uppkomma för att uppnå globala miljövinster. GEF är finansiell mekanism för FN:s klimatkonvention och för konventionen om biologisk mångfald. Fonden disponerar 2,75 miljarder USD för perioden 1998–2002. Förhandlingarna inför nästa påfyllningsperiod har inletts och beräknas vara avslutade i början av 2002. Parallellt med dessa förhandlingar genomförs en av Sverige initierad oberoende utvärdering av fondens verksamhet. Sverige kommer att fortsätta det konstruktiva engagemanget i GEF:s styrelse och är berett att öka sina bidrag för att

GEF även i fortsättningen skall få en tillfredsställande finansiering med en rimlig bördefördelning mellan givarna. Skr. 2001/02:50

Åtgärd UD 97:6 Verka för att miljöaspekter för en hållbar utveckling integreras i WTO bl.a. i kommande förhandlingar om handelsliberalisering

Sverige deltar i de internationella diskussionerna om handel och miljö främst inom Världshandelsorganisationens (WTO:s) kommitté för handel och miljö, CTE. Denna kommitté är huvudforum för behandlingen av frågor som rör sambandet mellan handel och miljö. Arbetet inom CTE är av stor betydelse för att påverka och genomdriva eventuella förändringar i handelsregelverket med inriktning mot en hållbar utveckling. Som framgår av ovan arbetar Sverige för att miljö och hållbar utveckling skall integreras i handelsregelverket så att en liberalisering av handeln kan medverka till en hållbar utveckling.

För att nå ett önskat resultat på området verkar Sverige och EU för att miljöfrågorna skall ingå i en ny förhandlingsrunda i WTO. Utöver att arbeta för att förhållandet mellan handels- och miljöpolitiken skall klargöras på ett antal områden i en kommande WTO-runda, verkar Sverige för att frågan om liberalisering av miljörelaterade produkter, teknik och tjänster skall prioriteras inom ramen för bilaterala och multilaterala förhandlingar.

För att bl.a. öka u-ländernas förtroende för EU:s politik på området vill Sverige att EU skall öppna sina marknader för produkter som är av intresse för u-länderna samt se över och helst kraftigt reducera eller avveckla ohållbara subventioner inom t.ex. jordbruket och fisket. Det är även viktigt att Sverige och EU medverkar till kapacitetsuppbyggnad och tekniskt bistånd som kan bidra till en ökad kunskap om EU:s miljöregler på området.

Sveriges handelsrelaterade bistånd bör även bl.a. ha som mål att förbättra u-länders förmåga att adressera miljö- och hållbarhetsaspekter av existerande WTO-avtal och övrig handelsliberalisering.

Åtgärd UD 97:7 Genom bl.a. biståndet stödja utvecklingsländernas produktion och export av miljöanpassade produkter

Det ökande miljömedvetandet i EU-länderna har medfört strängare miljökrav på produkter både från konsumenter och myndigheter. De nya kraven kan upplevas som handelshinder av producenter och exportörer i u-länderna. Samverkan mellan UD och Sida i frågan om underlättande av ekologisk jordbruksproduktion i och export från utvecklingsländer pågår fortsatt. En viktig uppgift är att öka kunskapen i u-länderna om vilka miljökrav som gäller i EU-länderna. En handbok för handel med ekologiska produkter har tagits fram med syftet att öka kunskapen om vilka miljökrav som ställs inom EU. Handboken tar bl.a. upp Agenda 21, EU:s uppbyggnad och lagar och regler inom EU som rör miljön. Den vänder sig till exportråd och exportörer i u-länderna som handlar med länder inom EU.

4.3 Försvarsdepartementet

Regeringen har i skilda sammanhang redovisat det miljöarbete som bedrivs av myndigheterna under Försvarsdepartementet. Detta miljöarbete har fortsatt bedrivits aktivt och med ett betydande engagemang.

Av särskild betydelse är det sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling som regeringen tilldelat Försvarsmakten och Statens räddningsverk. Detta ansvar utgör en grundläggande inriktning för myndigheternas fortsatta arbete och för arbetet inom respektive sektor. En huvudpunkt i miljöarbetet är införandet av miljöledningssystem. Regeringen har i regleringsbrevet för år 2001 angivit tidpunkter för flera myndigheter när ett sådant system skall vara infört. Så gäller t.ex. att Försvarsmakten skall ha infört miljöledningssystem i hela organisationen senast 2001. Övriga myndigheter skall fortsätta pågående arbete i detta avseende. En annan viktig uppgift för den militära sektorn är tillämpningen av riktlinjerna för miljöanpassad försörjning med försvarsmateriel.

Försvarsmiljöinsatserna i de baltiska staterna har fortsatt och nya projekt har satts i gång under 2000 och 2001. Regeringen anser att försvarsmiljöprojekten i Östersjöregionen i både det omedelbara perspektivet och i det långsiktiga perspektivet har betydelse för de berörda försvarsmakternas miljöarbete och för miljön i Östersjöregionen.

Det är enligt regeringens mening angeläget att myndigheterna inom Försvarsdepartementets sektor fortsätter sitt föredömliga arbete för ett ekologiskt hållbart Sverige.

Pågående åtgärder

Åtgärd Fö 97:1 och 2 Fortsätta att målmedvetet bedriva miljöarbetet inom Försvarsdepartementets verksamhetsområde enligt de riktlinjer som tidigare redovisats för riksdagen. Agera för att myndigheterna inom Försvarsdepartementets verksamhetsområde ägnar stor uppmärksamhet åt att genomföra den av statsmakterna anvisade inriktningen av miljöarbetet

Försvarsmakten

Huvuduppgifterna för Försvarsmakten i miljöhänseende är arbetet med sektorsuppdraget, miljöledningssystem och miljöanpassad försörjning med försvarsmateriel – se även åtgärderna Fö 98:1, Fö 99:1 och 2. Inom ramen för arbetet med att införa ett miljöledningssystem skall Försvarsmakten lägga särskild vikt vid bl.a. en fortsatt miljöutbildning och fortsatta åtgärder för att begränsa utsläppen av fossila bränslen och andra skadliga ämnen, liksom vid att fortsätta att avveckla användningen av ämnen som bryter ned ozonskiktet. Försvarsmakten skall ävenledes fortsätta arbetet med att återställa områden som har skadats av militär

verksamhet. I regleringsbrevet för år 2001 har regeringen också uppdragit åt Försvarmakten att fördjupa och konkretisera arbetet med strategiska miljöbedömningar i planerings- och beslutsprocessen, se åtgärd Fö 2000:1.

Statens räddningsverk, Kustbevakningen samt det civila försvarets miljöarbete

Kustbevakningen bedriver miljöövervakning till sjöss. Övervakningen är främst inriktad på tidig upptäckt av olje- och kemikalieutsläpp, men även på algblooming samt tillsyn av djur- och naturskyddsområden. Under 2000 upptäcktes knappt 300 oljeutsläpp. Trots omfattande insatser bedömer regeringen att antalet utsläpp fortfarande ligger på en oacceptabelt hög nivå. Luftburen övervakning är ett effektivt sätt att upptäcka och minska antalet illegala utsläpp. I propositionen Svenska miljömål - delmål och åtgärdsstrategier har regeringen därför föreslagit att Kustbevakningen skall tillföras ytterligare resurser för att skärpa övervakningen till havs samt att öka satellitspaningen (prop. 2000/01:130). Vidare anser regeringen att det måste bli enklare att beivra olagliga utsläpp. Regeringen har därför i propositionen Åtgärder mot föroreningar från fartyg bl.a. föreslagit att Kustbevakningen skall få vissa utökade befogenheter, t.ex. att inleda förundersökning, i syfte att effektivisera rättsprocessen (prop. 2000/01:139).

Arbete pågår inom Räddningsverket med att kartlägga olyckors miljöpåverkan. Som en del av sektorsansvaret har cirka 200 miljödömsstolsärenden handlagts. Utvecklingsarbetet Den gröna räddningstjänsten har hittills resulterat i en lärobok och i stöd till den kommunala räddningstjänsten för miljövänligare övningsmetoder och övningsplatser. Miljöutbildningar har internt genomförts. Upphandling av certifieringsorgan har genomförts för att certifiering skall kunna genomföras under 2001. Även i det omfattande räddningstjänst-samarbetet med Estland, Lettland och Litauen betonas miljöaspekterna.

Arbetet med Räddningsverkets interna miljöpolicy har bl.a. resulterat i fördjupat samarbete med hyresvärdarna för att minska förbrukningen av vatten, värme och el. Investeringar för att kunna nyttja alternativa drivmedel har även utförts. Konkreta mål för att minska pappersförbrukningen har formulerats och resultaten av dessa mål har överträffat förväntningarna.

I regeringens beslut den 9 december 1999 fick Överstyrelsen för civil beredskap i uppdrag att införa ett miljöledningssystem. Som ett första steg har Överstyrelsen för civil beredskap genomfört en omfattande miljöutredning. Utredningen blev klar i februari 2001 och kartlägger direkta och indirekta miljöpåverkande faktorer. Utredningen visar hur myndighetens verksamhet påverkar miljön och pekar ut de faktorer som har störst miljöpåverkan. Utredningen skall tillsammans med nyckeltal ge fortlöpande underlag för beslut om vilka aktiviteter och miljöaspekter som skall prioriteras i miljöpolicy och miljöhandlingsplan. Miljöarbetet har inledningsvis berört transporter, lokaldrift, kontorsutrustning, information, lokalvård och förbrukningsmateriel samt avfall.

Den totalförsvarsgemensamma verksamheten

Miljöarbetet hos myndigheterna inom den totalförsvarsgemensamma verksamheten utvecklas vidare. Miljöledningssystem skall införas hos Fortifikationsverket¹, Försvarets materielverk och Totalförsvarets forskningsinstitut. Dessa myndigheter skall bedriva sitt miljöarbete i enlighet med vad som anges i regeringens särskilda beslut med uppdrag till statliga myndigheter gällande miljöledningssystem i statlig förvaltning. Materielverket skall även tillämpa de av regeringen fastställda riktlinjerna för miljöanpassad försörjning med försvarsmateriel.

Åtgärd Fö 97:3 Fortsätta att bedriva ett aktivt internationellt miljöarbete rörande militär verksamhet

Inom det internationella försvarsmiljösamarbetet fortsätter Sverige att spela en aktiv roll. Den svenska medverkan i Nato:s miljökommitté (NATO/CCMS) fortsätter och utvecklas. Sverige deltar för närvarande i pilotstudien om konsekvenser för miljön och säkerheten av folkomflyttningar i stora städer och i pilotstudieprojektet om hållbart byggande inom den militära infrastrukturen.

Arbetet inom det nordiska försvarsmiljösamarbetet på departementsnivå fortsätter. Genom att diskutera försvarsmiljöfrågorna gemensamt i Norden och genom att samnordiskt driva dessa frågor både nationellt och internationellt kommer den gemensamma nordiska miljön att förbättras.

Genom den s.k. Östersjömiljarden finansierades tidigare den svenska delen av de gemensamma svensk-amerikanska försvarsmiljöprojekten i Baltikum. Dessa projekt avslutades 1999. Därefter har nya försvarsmiljöprojekt i Östersjöregionen satts i gång, nu finansierade genom det s.k. säkerhetsfrämjande stödet (prop. 2000/01:119). Försvarets materielverk utarbetar på regeringens uppdrag härvidlag ett fördjupat underlag om möjligheterna till svenskt stöd rörande miljöanpassad ammunitionsavveckling i Ryssland. I ett annat projekt översätter Försvarsmakten tillsammans med estniska myndigheter Försvarsmaktens miljöhandbok till estniska och anpassar den till estniska förhållanden. I ett tredje projekt har regeringen uppdragit åt Försvarsmakten att tillsammans med amerikanska och litauiska myndigheter fortsätta miljöutbildningen av baltisk försvarsmaktspersonal vid Nemencine i Litauen. Regeringen har härutöver uppdragit åt Försvarets forskningsanstalt – numera Totalförsvarets forskningsinstitut – att tillsammans med ryska myndigheter genomföra en miljöriskbedömning av armébasen Ostrov i Ryssland och ge förslag till åtgärdsplan för basen. Slutligen har Försvarsmakten regeringens uppdrag att genomföra utbildning för de tre baltiska staternas försvarsmakter i upprättandet av miljöplaner och miljöriskbedömningar för militära anläggningar. Regeringen vill peka på att dessa modeller för miljöplaner och

¹ Fortifikationsverket lyder under Finansdepartementet, verksamhetsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, sedan den 1 januari 1999. Delar av Fortifikationsverkets verksamhet ligger dock kvar inom Försvarsmaktens sektorsområde.

miljöriskbedömningar har utarbetats inom tidigare försvarsmiljöprojekt i Estland och Lettland.

Regeringen har tidigare erinrat om insatsernas betydelse för att bygga upp ett miljökunnande i de baltiska försvarsmakterna. De hittills genomförda projekten har givit mycket goda resultat i detta avseende. Insatserna bidrar också till att stärka de demokratiska grunderna i dessa staters försvarsmakter. På detta sätt stärks också den pågående demokratiseringsprocessen i denna region.

Tillsammans med Belgien, Nederländerna och Schweiz anordnade Sverige, inom ramen för NATO/CCMS och Euro-atlantiska partnerskapsrådet, EAPR, i januari 2001 en konferens i Schweiz om införande av miljöledningssystem i den militära sektorn. Grunder för konferensen var dels den plan – kallad Model Work Programme – som utarbetades vid den av Sverige, USA och Polen anordnade försvarsmiljökonferensen i Warszawa 1998, dels de riktlinjer om miljöledningssystem som NATO/CCMS pilotstudie om miljöledningssystem i militära sektorn utarbetat 1996–2000. Konferensen samlade cirka 75 deltagare från 27 stater. Vid konferensen utarbetades kompletterande riktlinjer om införandet av miljöledningssystem i den militära sektorn.

Även inom EU har försvarsmiljöarbetet fått aktualitet. Så anordnade Försvarsdepartementet i juni 2001 en workshop för EU-staternas militära sektor om EU, miljön och det militära försvaret. Ett resultat av denna workshop är att ett informellt nätverk på tjänstemannanivån för försvarsmiljöfrågor inom EU har formats. Regeringen vill i sammanhanget erinra om att EU saknar formell kompetens i fråga om militär verksamhet, utom vad avser militär krishantering.

På det bilaterala planet har ett närmare försvarsmiljösamarbete inletts mellan Sverige och Schweiz. Ett viktigt inslag i detta samarbete är införandet av miljöledningssystem i den militära sektorn.

På myndighetsnivån fortsätter samarbetet mellan bl.a. de nordiska försvarsmakterna. Detta avser bl.a. införande av miljöledningssystem. Även med Ryssland har ett samarbete på försvarsmiljöområdet inletts. I april 2001 bemyndigade regeringen Försvarsmakten att ingå ett samarbetsavtal på miljöområdet med den behöriga ryska myndigheten. Grundat på detta ramavtal skall konkreta samarbetsprojekt genomföras.

Åtgärd Fö 97:4 Fortsätta att bedriva ett aktivt internationellt arbete rörande kemikalieolyckor och oljebekämpning

Statens räddningsverk och Sprängämnesinspektionen har aktivt deltagit i det löpande internationella arbetet med utveckling av regelverken inom områdena allvarliga industriolyckor samt transport av farligt gods. Kustbevakningen deltar aktivt i det globala miljöarbete som bedrivs inom FN:s sjöfartsorganisation (IMO) och i samarbete inom ramen för Arktiska rådet, vilket framför allt omfattar förberedelsearbetet för att kunna handskas med miljöfarliga olyckor som inträffar norr om polcirkeln samt i snö och is. Vidare beslutade Europaparlamentet och rådet den 20 december 2000 att upprätta en gemenskapsram för samarbete om oavsiktliga och avsiktliga föroreningar av havet (2850/2000/EG). Ramverket är sjuårigt och trädde i kraft vid årsskiftet

2000/01. Kustbevakningen arbetar dessutom aktivt i samarbetet inom tre regionala konventioner eller avtal som reglerar frågor om bekämpning av utsläpp till sjöss: Köpenhamnsavtalet, Helsingforskonventionen och Bonnöverenskommelsen.

Skr. 2001/02:50

Åtgärd Fö 98:1 Uppdrag avseende sektorsansvar för ekologisk hållbar utveckling samt sektorsmål och åtgärder avseende miljö kvalitetsmålen

Försvarsmakten

Sedan 1998 har Försvarsmakten ett särskilt sektorsansvar för ekologisk hållbarhet inom försvarssektorn. Inom ramen för detta ansvar fördjupar Försvarsmakten arbetet med ekologisk hållbarhet inom sektorn. För att underlätta samordning och samverkan inom sektorn har sektorns myndigheter, dvs. Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Fortifikationsverket, Totalförsvarets forskningsinstitut, Försvarets radioanstalt och Försvarets högskolan, format Försvarssektorns miljödelegation.

Åtgärd Fö 99:1 Införande av miljöledningssystem i den militära sektorn

Regeringen har i 2001 års regleringsbrev uppdragit åt ett antal myndigheter inom den militära sektorn att inom de närmaste åren införa miljöledningssystem. Systemet skall uppfylla minst kraven enligt standarden ISO 14001 kompletterat med kraven på offentlig redovisning enligt standarden EMAS. Försvarsmakten skall ha infört miljöledningssystem vid utgången av innevarande år. I och med att Flygtekniska försöksanstalten och Försvarets forskningsanstalt lades ned den 31 december 2000 och en ny myndighet för försvarsforskning – Totalförsvarets forskningsinstitut – inrättades den 1 januari 2001 har arbetet med införandet av miljöledningssystem inom Forskningsinstitutet förskjutits till 2003.

Åtgärd Fö 99:2 Riktlinjer för miljöanpassad försörjning med försvarsmateriel

Regeringen uppdrog i december 1998 åt Försvarsmakten och Försvarets materielverk att tillämpa det förslag till riktlinjer för miljöanpassad försörjning av försvarsmateriel som myndigheterna hade utarbetat. Införandet av dessa riktlinjer pågår.

Åtgärd Fö 2000:1 Strategiska miljöbedömningar

I mars 1999 redovisade Försvarets forskningsanstalt med rapporten Det framtida försvaret och miljön ett regeringsuppdrag rörande försvaret och miljön. Rapporten behandlar bl.a. strategiska miljöbedömningar. Sedan dess har Försvarsmakten regeringens uppdrag att i ökad utsträckning utnyttja strategiska miljöbedömningar i försvarets planerings- och beslutsprocess.

Åtgärd Fö 2001:1 Försvarets indirekta miljöpåverkan

I december 2000 redovisade dåvarande Försvarets forskningsanstalt ett regeringsuppdrag om försvarets indirekta miljöpåverkan. I rapporten görs bl.a. en genomgång av miljösystematiska verktyg och diskuteras systemavgränsningar. Inriktningen för det fortsatta arbetet är att göra beräkningar av försvarets totala miljöpåverkan, således både den direkta miljöpåverkan och den indirekta.

4.4 Socialdepartementet

Socialdepartementets arbete i strävan efter ekologiskt hållbar utveckling fokuserar på sambandet mellan hälsa och välfärd samt miljö och hälso- och sjukvård.

Insatser för en god hälsa bland befolkningen är en ytterst viktig investering för framtiden. Olika åtgärder för att sluta kretslopp och för att minska belastningen på miljön i övrigt måste förenas med kraven inom hälsoområdet. Konflikter mellan hälsa och miljö kan uppkomma om inte en helhetssyn tillämpas på området och hälsobegreppet är därför tungt vägande i uppsatta miljö kvalitetsmål.

Miljöhälsoutredningen lämnade i sitt slutbetänkande Miljö för en hållbar hälsoutveckling (SOU 1996:124) ett förslag till ett nationellt handlingsprogram för att minska miljörelaterade hälsorisker i Sverige. Miljöhälsoutredningens betänkande har ingått i Miljömålskommitténs (M 1998:07) arbete med att utveckla de miljö kvalitetsmål som beslutades i samband med miljömålspropositionen (prop. 1997/98:145). Dessutom har Socialstyrelsen haft i uppdrag att göra en samlad översyn av vilka hälsorelaterade delmål och åtgärder som behövs för att miljö kvalitetsmålen skall nås inom en generation.

Nationella folkhälsokommitténs slutbetänkande Hälsa på lika villkor – nationella mål för folkhälsan (SOU 2000:91) innehåller två mål – sex och sju - som har direkt anknytning till miljöområdet. Mål sex handlar om tillgängliga grönområden för rekreation. Man vet idag att naturen är en särskilt läkande kraft mot olika stresstillstånd. Kommittén påtalar därför behovet av bullerfria och säkra grönområden i närheten av bostadsområden, stimulerande förskole- och skolgårdar för barn och bra utemiljöer vid särskilda boendeformer för äldre. I mål sju som heter sunda inne- och utemiljöer uppmärksammas när det gäller inomhusmiljön främst förekomsten av radon, fukt och otillräcklig ventilation samt utsattheten för passiv rökning. När det gäller utemiljön framhåller kommittén betydelsen av en god bebyggd miljö, säker strålmiljö, frisk luft, rent dricksvatten och en giftfri miljö enligt Miljömålskommitténs förslag. Vidare konstateras att buller är den miljöfaktor som berör flest människor.

Socialstyrelsen och Riksförsäkringsverket ingår bland de myndigheter som tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling. Myndigheterna inkom den 1 oktober 1999 till regeringen med en första lägesredovisning i vilken de belyser hur myndigheten har definierat sin roll, arbetets omfattning, eventuella problem och på vilket sätt detta kan integreras i myndighetens verksamhet. I huvudsak har nu samtliga myndigheter och allmänna försäkringskassor under Socialdepartementet fått i uppdrag att införa miljöledningssystem.

Åtgärd S 97:1 Internationellt samarbete inom hälsoskydd och miljömedicin

Ett fortsatt väl utvecklat internationellt samarbete kring hälsoskydd och miljömedicin är av stor betydelse. Sverige har sedan lång tid lagt stor vikt vid att upprätthålla en hög hälsoskyddsnivå i samhället och har därför goda förutsättningar att vara en drivande kraft kring dessa frågor.

Världshälsoorganisationens (WHO) globala program för området miljö och hälsa är väl samordnat med uppföljningen av Agenda 21 och stöds av Sverige, bl.a. genom frivilliga bidrag. WHO:s arbete omfattar både hälsomålen i Agenda 21 och frågor som miljömedicin, kemikaliesäkerhet, hälsorisker och säkerhetsfrågor inom industri, vatten och sanitet etc.

Inom WHO:s europaregion ägde en tredje miljö- och hälsoministerkonferens rum i London i juni 1999. Planeringen av konferensen har beretts inom den europeiska miljö- och hälsokommittén (EEHC) där förutom WHO och vissa medlemsländer även representanter för bl.a. Europeiska kommissionen, FN/ECE, UNEP, OECD, EEA och Världsbanken ingår. Vid ministerkonferensen undertecknades ett protokoll om vatten och hälsa till FN/ECE:s konvention om skydd och användning av gränsöverskridande vattendrag och internationella sjöar. Vidare antogs en rekommendation om transporter, miljö och hälsa som betonar vikten av att integrera hälso- och miljöaspekter i transportpolitik och planering av mark och vatten.

I de åtaganden som gjordes vid miljö- och hälsoministerkonferensen i Helsingfors 1994 ingick att varje medlemsland skulle utarbeta nationella program för miljö och hälsa. Miljöhälsoutredningen (SOU 1996:124) ingick som ett led i att för svenskt vidkommande leva upp till detta åtagande. I dag har 43 av regionens 51 medlemsländer färdigställt eller kommit långt i arbetet med de nationella planerna. Det kan ses som ett stort framsteg att nästan alla länder har utarbetat sådana planer och att man under arbetet har lärt av och hjälpt varandra. Särskilt viktigt är det att länderna i Central- och Östeuropa har fått stöd i sitt nödvändiga arbete.

Sverige deltar i en samverkansgrupp mellan länderna i Norden och Baltikum i syfte att ta fram handlingsprogram för miljörelaterat hälsoarbete inom Östersjöområdet. Inom WHO:s europakontors särskilda insatsområde för Central- och Östeuropa, EUROHEALTH-programmet, ingår dessutom miljö och hälsa som ett av sex prioriterade områden.

Åtgärd S 97:2 Lyfta fram åtgärdsbehov inom hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvårdens ansvar för hälsa och miljö utgörs av:

- ett lagreglerat ansvar för den egna verksamheten, enligt miljöbalken, läkemedelslagen och arbetsmiljölagen m.m., och
- ett ansvar för befolkningens och individers hälsa enligt hälso- och sjukvårdslagen och smittskyddslagen, vilket omfattar bl.a. samhälls- och miljömedicin, epidemiologi och smittskydd.

Samtliga landsting samt Region Skåne och Västra Götalandsregionen har av fullmäktige antagna miljöprogram. Dessa omfattar främst miljöåtgärder vid landstingens egna verksamheter, t.ex. sjukhus, vårdcentraler och tandvårdskliniker. Landstingens miljöarbete redovisades 1997 i en av Landstingsförbundet framlagd rapport Landstingen och miljön. Landstingens operativa verksamhet styrs inte direkt av riksdag och regering. Regeringen vill dock lyfta fram några områden där ytterligare åtgärdsbehov finns.

Miljöledningssystem

Arbete med att införa miljöledningssystem pågår och kommer enligt tidsplaner att pågå de närmaste åren i samtliga landsting och regioner. Landstingsförbundet bedömer att de flesta sjukvårdshuvudmän har påbörjat eller är på väg att införa miljöledningssystem enligt företrädesvis ISO 14001 och EMAS i olika verksamheter. Ett resultat av detta arbete är att Länssjukhuset i Halmstad som första sjukhus i Europa registrerats enligt EMAS.

Minska avfallens mängd och farlighet från sjukvården

Landstingsförbundet har under perioden 1995–1998 producerat rapporterna Miljöstatistik för sjukhusen som avser landets cirka 90 akutsjukhus. Ett av flera syften med statistiken är att förse sjukhusen med verktyg, t.ex. nyckeltal, för att i första hand kunna följa upp och förbättra sitt eget miljöarbete, exempelvis avseende avfallet. Av särskilt intresse för hälso- och sjukvården är det smittförande avfallet. Socialstyrelsen har under 1999 givit ut föreskrifter och allmänna råd om hantering av smittförande avfall från hälso- och sjukvården (SOSFS 1999:27). Under 2001 har Socialstyrelsen också givit ut allmänna råd om försiktighetsmått vid hantering och märkning av sådant biologiskt avfall som kan medföra olägenhet för människors hälsa enligt miljöbalken (SOSFS 2001:8).

Åtgärd S 97:3 Åtgärder för att avveckla amalgamanvändningen inom tandvården

I propositionen Reformerat tandvårdsstöd (prop. 1997/98:112), som godkänkts av riksdagen, föreslog regeringen att tandvårdsersättning för amalgamfyllningar skulle slopas. Denna ändring trädde i kraft den 1 januari 1999. I både tandvårdspropositionen och miljömålspropositionen (prop. 1997/98:145) betonar regeringen att det är angeläget att användningen av amalgam inom tandvården snarast upphör. Eftersom det har bedömts svårt att förbjuda amalgam av hälsoskäl med hänsyn till innehållet i EU:s direktiv om medicintekniska produkter (93/42/EEG) har regeringen inriktat sig på att undersöka möjligheterna att förbjuda kvicksilver i amalgam av miljöskäl. För närvarande arbetar EU-kommissionen med en riskvärdering av användning av kvicksilver för olika ändamål som beräknas vara klar i slutet av året. Därefter kan frågan om en begränsning av användning och utsläppande på marknaden av produkter som innehåller kvicksilver tas upp i en arbetsgrupp med representanter för medlemsländerna. Detta arbete kan enligt uppgift från kommissionen påbörjas 2002. I propositionen 2000/01:65 Kemikaliestrategi för giftfri miljö, som har bifallits av riksdagen, föreslår

regeringen att ett delmål till miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö skall vara att nyproducerade varor så långt möjligt skall vara fria från kvicksilver senast år 2003. Delmålet kommer att vara vägledande för den kvarvarande användningen av kvicksilver i produkter.

Åtgärd S 98:2 Slutföra arbetet med nationella folkhälsomål

Även om hälsan allmänt sett har utvecklats positivt i Sverige finns det fortfarande allvarliga sjukdomar och skador som är möjliga att förebygga. Det finns bl.a. stora och i vissa fall ökande skillnader i hälsa mellan olika sociala grupper, geografiska områden samt mellan könen.

Regeringen beslutade i december 1995 om direktiv till en parlamentarisk kommitté (dir. 1995:158) med uppgift att utarbeta ett förslag till nationella mål för hälsoutvecklingen i Sverige. I oktober 2000 redovisade den nationella folkhälsokommittén sitt slutbetänkande. I detta föreslås mål som skall vara vägledande för samhällets insatser för att främja folkhälsan, förebygga ohälsa, minska hälsorisker samt förhindra förtida och undvikbar funktionsnedsättning. Kommittén har även lämnat förslag till strategier för att nå målen och hur målen kan förankras i olika besluts- och utvecklingsprocesser. Arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling är en av de aktiviteter där dessa mål och strategier har förankrats. I inledningen till avsnitt 4.4 ovan redovisas den del av slutbetänkandet som berör miljö och hållbar utveckling.

Arbetet med folkhälsomålspropositionen pågår just nu i Regeringskansliet. Propositionen beräknas vara klar att läggas fram för riksdagen vid årsskiftet.

Åtgärd S 98:4 Verka för att lokala och regionala planer och program inom hälsoskyddet och miljömedicinen tas fram samt att förbättra den miljömedicinska kunskapsförsörjningen

Miljömålsarbetet inom hälsoskydd och miljömedicin drivs vidare, bl.a. med syfte att stimulera arbetet med att bryta ner målen regionalt och lokalt, genom både länsträffar med hälsoskyddsansvariga och kommunträffar med tjänstemän och politiker från miljö- och hälsoskyddsnämnderna. Under året har Socialstyrelsen haft två länsstyrelseträffar och sju länsvisa kommunträffar. Med stöd av miljöbalken utvecklar Socialstyrelsen tillsammans med andra myndigheter i Tillsyns- och föreskriftsrådet en modell för tillsyn över kommunernas verksamhet bl.a. när det gäller den miljömedicinska kunskapsförsörjningen. Socialstyrelsen har prövat en modell för tillsyn i tre län och resultatet visar delvis på brister framför allt i miljömedicinskt underlag för prioriteringar av verksamheten.

Åtgärd S 98:5 Utarbeta en nationell miljöhälsorapport

Socialstyrelsen presenterade på uppdrag av regeringen Miljöhälsorapport 2001 i januari i år. Institutet för Miljömedicin (IMM) har tillsammans med Miljömedicinska enheten vid Stockholms läns landsting, på Socialstyrelsens uppdrag utarbetat rapporten. Rapporten beskriver det nationella läget när det gäller hälsorisker i miljön och miljörelaterad ohälsa. Det konstateras att miljön i Sverige i många avseenden förbättrats under de senaste decennierna genom skärpta miljökrav, men också att

nya problem tillkommer till exempel genom den ökande användningen av kemikalier. Rapporten fokuserar på ett begränsat antal miljöfaktorer. Luftföroreningssituationen utomhus i Sverige har förbättrats under de senaste decennierna. Halterna inandningsbara partiklar och ozon har dock inte minskat. Synen på luftföroreningars skadeverkningar har skärpts avsevärt under senaste decenniet. Drygt en miljon människor rapporterar symptom som de anser beror på inomhusmiljön t.ex. i bostaden, i skolan eller på arbetsplatsen. Vi ser en minskad spridning av bly i den yttre miljön under de senaste tjugo åren. Det finns ingenting som tyder på att halterna av kvicksilver i fisk minskar. Buller är den störning som berör det största antalet människor. Omfattande forskning pågår fortfarande när det gäller att reda ut elektromagnetiska fält och vilken påverkan på människan de kan ha. Allmänt sett har Sverige en bra kvalitet på råvattnet och dricksvattnet.

Åtgärd S 99:1 Utredning om förutsättningar att avveckla ftalater i medicintekniska produkter, läkemedel och läkemedelsnära produkter samt andra produkter inom hälso- och sjukvården

Läkemedelsverket och Socialstyrelsen gavs i regleringsbrevet för år 1999 i uppdrag att i samråd med Kemikalieinspektionen, sjukvårdens huvudmän och andra berörda parter utreda förutsättningarna för att i första hand avveckla och i andra hand begränsa användningen av ftalater och andra mjukgörare med skadliga eller misstänkt hälso- och miljöskadliga effekter i medicintekniska produkter, i läkemedel och läkemedelsnära produkter samt i andra produkter inom hälso- och sjukvården. Uppdraget har redovisats till regeringen. Socialdepartementet har överlämnat utredningen till Miljödepartementet som ansvarar för den fortsatta beredningen.

Nya åtgärder som har föreslagits under året

Åtgärd S 2001:1 FHI:s uppdrag om hälsokonsekvensbeskrivningar

Statens folkhälsoinstitut (FHI) har haft regeringens uppdrag att utveckla och pröva metoder för hälsokonsekvensbedömningar eller -beskrivningar (HKB). I likhet med miljökonsekvensbeskrivningar (MKB), som dessutom är etablerade i lagstiftning, handlar det om att tillföra underlag som belyser effekter och konsekvenser på hälsan av olika beslut. I MKB ligger tonvikten på miljön och i HKB på människors hälsa. Eftersom hälsan i stor utsträckning påverkas av, förutom genetiska förutsättningar och ålder, även levnadsvillkor, miljö och levnadsvanor, är det nödvändigt att belysa hur politiska beslut påverkar dessa förutsättningar och i slutändan folkhälsan. HKB kan fylla en sådan funktion genom att bidra till en mer allsidig belysning av olika förslag som primärt inte förknippas med hälsa. I dag saknas dock en allmänt vedertagen modell och metodik för hur HKB skall genomföras. FHI har inom uppdragets ram koncentrerat arbetet till att utveckla en s.k. principmodell för HKB. Principmodellen utgår från Nationella folkhälsokommitténs förslag till hälsomål som har formulerats med utgångspunkt från hälsans bestämningsfaktorer. Det återstår ett fortsatt utvecklingsarbete med att ta

fram säkerställda underlag om olika åtgärders påverkan på olika bestämningsfaktorer för hälsan samt praktisk tillämpning av principmodellen.

Åtgärd S 2001:2 Miljötabaksrök

Regeringen har under år 2001 anslagit 6 miljoner kronor för tobakspreventivt arbete. Statens folkhälsoinstitut har på regeringens uppdrag genomfört detta arbete och särskilt inriktat sig på den passiva rökningens hälsokonsekvenser. FHI har också bidragit till Sluta Röka linjen och även utvecklat ett självhjälp-material för företag, Rökfri på jobbet, i samarbete med arbetsmarknadens parter.

Åtgärd S 2001:3 Stärka arbetet med folkhälsofrågor inom EU

Ett viktigt inslag i det internationella arbetet är att stärka arbetet med folkhälsofrågor inom EU. Sverige verkar för att ett nytt åtgärdsprogram inom folkhälsoområdet skall antas. Många av de viktigaste och mest grundläggande bestämningsfaktorerna för hälsa ligger utanför den traditionella folkhälsopolitiken. Sverige strävar därför efter att hälsoaspekter skall integreras och har i utformningen av den framtida folkhälsopolitiken understrukt att en sådan integrering måste ske på ett tidigt stadium. Sverige har bland annat poängterat att arbetet med de sociala bestämningsfaktorerna för folkhälsan måste stärkas och ges ökad tyngd.

År 1994 blev folkhälsa formellt ett samarbetsområde inom EG genom Maastrichtfördraget och med Amsterdamfördraget vidgades gemenskapens kompetens i frågor som rör folkhälsa. I maj 2000 presenterade kommissionen ett meddelande om den framtida hälsostrategin inom den Europeiska gemenskapen samt ett förslag till nytt åtgärdsprogram på folkhälsoområdet åren 2001–2006.

Den nuvarande strukturen med flera separata program föreslås ersättas av ett enda sammanhållet program som är tänkt att inriktas på tre övergripande åtgärdsområden:

- förbättrad information för förbättring av hälsan
- snabba åtgärder vid risker mot hälsan
- arbete med bestämningsfaktorer för hälsan genom hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande åtgärder.

Inom dessa tre åtgärdsområden föreslås åtgärder som syftar till att öka kunskapen om miljöföroreningars effekter för människors hälsa och möjliggöra en begränsning av deras skadeverkningar.

Förslaget till nytt folkhälsoprogram har fått starkt stöd av både rådet och Europaparlamentet. Vid hälsorådet i juni 2001 antogs en gemensam standpunkt om förslaget.

4.5 Finansdepartementet

Från och med den 1 januari 1999 ansvarar Finansdepartementet också för vissa frågor som tidigare handlagts inom Inrikesdepartementet. Det gäller kommun-, bostads- och länsstyrelsefrågor.

Inom Finansdepartementets verksamhetsområde läggs tonvikten bl.a. på skatter och utveckling av miljöräkenskaper. Skatter kan i många fall utgöra kostnadseffektiva instrument för att bidra till en hållbar utveckling. För att nå en ökad förståelse av vad som krävs för en hållbar utveckling kan arbetet med miljöräkenskaperna, där både utsläpp och naturresurser beaktas, vara värdefullt. Sedan 1999 redovisar regeringen ett antal gröna nyckeltal i Finansplanen i de ekonomiska propositionerna (höstens budgetproposition och den ekonomiska vårpropositionen). De gröna nyckeltalen utgör ett komplement till de ekonomiska nyckeltal som i övrigt redovisas i dessa propositioner.

Pågående åtgärder

Åtgärd Fi 97:1 Öka skattesystemets miljöstyrande effekt och se över ekonomiska styrmedel. Områden som analyseras är bl.a. vägskatterna och energiområdet

I budgetpropositionen för år 2001 aviserades följande fyra utredningsuppdrag inom området:

1. Utformningen av nedsättningssystemet för tillverkningsindustrin samt jord- och skogsbruket.
2. Fördjupad analys av alternativa ekonomiska styrmedel.
3. En ökad miljörelatering av vägtrafikbeskattningen.
4. Översyn av övriga miljörelaterade skatter.

Utredningar med de aviserade inriktningarna har numera tillsatts. Utredningen om nedsättningssystemet sker i form av en parlamentarisk kommitté (dir. 2001:29). På området för fördjupad analys av alternativa ekonomiska styrmedel pågår en utredning om utformandet av ett system för certifikatshandel för användningen av el från förnybara energikällor (dir. 2000:7). Inom samma område pågår det en studie av en arbetsgrupp som undersöker om långsiktiga avtal om energieffektiviserande åtgärder för olika sektorer av industrin kan vara ett lämpligt styrmedel. Vidare har det tillsatts en utredning om ett system och regelverk för Kyoto-protokollets flexibla mekanismer (dir. 2001:56). En utredning om översyn av vägtrafikbeskattningen har påbörjat sitt arbete (dir. 2001:12). När det gäller översynen av övriga miljörelaterade skatter pågår dels en översyn av vissa avfallsskattefrågor (dir. 2001:13), dels har en utredning tillsatts för att göra en översyn av skatterna på bekämpningsmedel och handelsgödsel (dir. 2001:55).

I höstens budgetproposition föreslår regeringen att ett andra steg tas i en fortsatt grön skatteväxling på energiområdet. Det sker genom att

koldioxidskatten höjs med 15 procent för bränslen som används för uppvärmning. Energiskatten på el höjs med 1,2 öre per kWh. Avfallsskatten höjs från 250 till 288 kronor per ton. Skatten på drivmedel berörs inte av förslaget. Inte heller industrin och jordbruket. De ökade skatteintäkterna (cirka 2 miljarder kronor) används för att höja grundavdraget vid inkomstbeskattningen med 900 kronor.

En skattestrategi för sänkt skatt för alternativa, koldioxidneutrala drivmedel läggs fram inom en ram på 900 miljoner kronor från år 2003. Naturvårdsverket undersöker de tekniska och miljömässiga förutsättningarna för sänkt skatt på alkylatbensin. Gränsen för uttag av svavelskatt på oljeprodukter sänks så att skatten tas ut så snart svavelhalten överstiger 0,05 procent, mot 0,1 procent i dag.

Åtgärd Fi 97:2 Fortsätta utveckla och använda miljöräkenskaper

Arbete med miljöräkenskaper pågår vid Statistiska Centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Naturvårdsverket. De tre myndigheterna har ett nära samarbete och presenterar resultaten i en gemensam rapportserie. Arbetet skall vidga förståelsen för sambandet mellan ekonomi och miljö genom att miljöstatistik utformas så att den kan hänföras till olika verksamheter (i enlighet med Nationalräkenskapernas uppbyggnad) och genom att ekonomiska modeller utvidgas till att även inkludera vissa miljövariabler.

Åtgärd Fi 97:3 Beakta miljöhänsyn vid placering av medel inom Allmänna Pensionsfonden och premiereservsystemet utan att göra avkall på de försäkrades intresse av god avkastning

När sju fondstyrelsen, nuvarande Sju AP-fonden, inom Allmänna pensionsfonden (AP-fonden) infördes 1996 konstaterade regeringen att miljöargument i allt större utsträckning blir en konkurrensfaktor för företagen. Regeringen fann därför att det inom ramen för de grundläggande kraven på långsiktigt hög avkastning och tillfredsställande riskspridning bör vara väl motiverat för Sju AP-fonden, liksom för övriga AP-fonder, att ta miljörelaterad hänsyn vid sina placeringar. Riksdagen beslutade 1998 om ett reformerat system för inkomstgrundad ålderspension (prop. 1997/98:151, bet. 1997/98:SfU13).

Riksdagen fattade i mars 2000 beslut om en genomgripande reformering av AP-fonden (bet. 1999/2000:FiU19, rskr. 1999/2000:181). Reformeringen ingår som en del i ålderspensionssystemet som beslutats under senare år. Förslagen bygger på uppgörelsen mellan Socialdemokraterna, Moderata samlingspartiet, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Folkpartiet liberalerna om ett nytt pensionssystem. Reformeringen av AP-fonden innebär dels en omorganisation där Första–Femte fondstyrelserna ombildas till Första–Fjärde AP-fonderna, dels nya förvaltningsmål och placeringsbestämmelser. I målen för förvaltningen anges att hänsyn till miljö och etik skall tas i placeringsverksamheten utan att avkall görs på det övergripande målet om hög avkastning.

Som en del i den reformerade allmänna ålderspensionen finns bl.a. ett premiereservsystem. I detta system skall medel motsvarande intjänade pensionsrätter förvaltas i fristående värdepappersfonder som väljs av de enskilda. För dem som inte gör något eget val skall medlen förvaltas av

en ny Sjunde AP-fond i den s.k. Premiesparfonden. Sjunde AP-fonden skall även förvalta en särskild fond, Premievals-fonden, för dem som aktivt vill välja en statlig placering för premiepensionsmedlen. Pensionsspararnas intresse av långsiktigt hög avkastning och, i fråga om Premiesparfonden, låg risk är grundläggande krav på Sjunde fondens medelsförvaltning. Utan att åsidosätta dessa primära krav bör även strävan efter en ekologiskt hållbar utveckling kunna beaktas i placeringsverksamheten.

Åtgärd Fi 97:4 Ekologiskt hållbar inriktning vid förvaltning av statliga fastigheter

Statens fastighetsverk förvaltar 1,6 miljoner kvadratmeter lokaler och har upprättat en miljöledningsplan som beskriver det långsiktiga miljöarbetet inom verket. Planens uppläggning ansluter till det internationella miljöledningssystemet ISO 14001. Denna standard ställer krav på att miljöarbetet bedrivs organiserat med fastställda rutiner och innehåller krav på bl.a. policy, mål och handlingsplan.

Åtgärd Fi 97:5 (f.d. In 97:1, delvis) Verka för en helhetssyn i samhällsplaneringen genom att utveckla samordningen, miljömålsarbete

Länsstyrelserna har en övergripande och samordnande roll för att de nationella miljömålen får genomslag i länen och är därmed viktiga aktörer i arbetet för hållbar utveckling. De har i uppdrag att fortlöpande inom ramen för STRAM-arbetet regionalt anpassa, precisera och konkretisera 14 av de 15 nationella miljökvalitetsmålen. För miljökvalitetsmålet Levande skogar har skogsvårdsstyrelserna ansvaret på regional nivå men skall i sitt målarbete samverka med länsstyrelserna.

Länsstyrelserna skall också i bred dialog och i samråd med övriga myndigheter, regionala organ, kommuner, näringsliv och andra aktörer samordna arbetet med anpassning av delmål och sektorsmål till sina län. Dessa skall därvid ta de initiativ som behövs för att stimulera miljömålsarbetet inom olika samhällssektorer och för att målen skall få genomslag i den lokala och regionala samhällsplaneringen.

Flera länsstyrelser har kommit långt i målarbetet medan andra befinner sig i ett inledande skede. Samtliga länsstyrelser har utvecklat en organisation för arbetet med inriktning att nå en bred förankring av mål och åtgärder hos regionala och lokala aktörer. De flesta länsstyrelser har utvecklat samarbetet med kommunerna i miljömålsarbetet och samarbete över länsgränserna är under utveckling.

I propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) föreslår regeringen nationella delmål för det fortsatta arbetet med att uppnå miljökvalitetsmålen. Regeringen anger i propositionen att länsstyrelserna bör utveckla samarbetet med övriga regionala myndigheter och andra regionala organ i målarbetet, bl.a. för att bättre samordna tillväxt- och sysselsättningsskapande åtgärder med åtgärder för att uppnå miljökvalitetsmålen. Vidare bör det länsövergripande samarbetet i miljö- och resurshushållningsfrågor utvecklas ytterligare. Arbetet för en hållbar utveckling bör genomsyra

länsstyrelsernas hela verksamhet, bl.a. i det fortsatta arbetet med infrastrukturplanering, regionala tillväxtavtal och strukturfondsprogram.

Den resursförstärkning för länsstyrelserna som presenterades i budgetpropositionen för år 2002 ger förutsättningar att intensifiera länsstyrelsernas regionala miljömålsarbete. Arbetet bör också kunna ge ökad tyngd åt den ekologiska dimensionen i hållbarhetsperspektivet för fysisk planering, regional utveckling och andra verksamheter.

Åtgärd Fi 97:6 (f.d. In 97:10, delvis) Verka för en effektiv försörjning med geografiska data som en del av samhällets informationsförsörjning

Länsstyrelserna bedriver sedan 1999 på regeringens uppdrag en bred utbildning i GIS, geografiska informationssystem, främst inom området samhällsplanering. Satsningen görs med sikte på ett teknikskifte hos främst länsstyrelser och kommuner. Utbildningen kommer enligt planerna att fortsätta även under 2001.

Åtgärd Fi 97:7 (f.d. In 97:2 och 8) Stödja utvecklingen av ändrade beteendemönster hos konsumenterna och hushåll. Öka kunskapsnivån om konsumtion och miljö bl.a. genom att underlätta för konsumenterna att få tillgång till relevant information

Flyttad till Justitiedepartementet, se åtgärd Ju 97:2.

Åtgärd Fi 97:8 (f.d. In 97:9) Verka för fortsatt information om produkters miljöeffekter

Flyttad till Justitiedepartementet, se åtgärd Ju 97:3.

Åtgärd Fi 98:1 (f.d. In 98:6) En handlingsplan för Konsumenterna och miljön

Flyttad till Justitiedepartementet, se åtgärd Ju 98:4.

Åtgärd Fi 98:3 (f.d. In 98:8) Fortsätta att stödja arbetet med miljöledningssystem hos myndigheterna inom verksamhetsområdet

Flyttad till Justitiedepartementet, se åtgärd Ju 98:2.

Åtgärd Fi 98:4 Sektorsansvar

Flyttad till Justitiedepartementet, se åtgärd Ju 98:3.

Åtgärd Fi 99:1 Översyn av sambandet mellan tillväxt och miljö samt behov av åtgärder för en effektivare användning av naturresurser i syfte att nå en hållbar utveckling

Resurseffektivitetsutredningen lämnade vid årsskiftet sitt slutbetänkande "Effektiv användning av naturresurser" (SOU 2001:2). Utredningen har haft som uppgift att genomföra en översyn av sambandet mellan miljö och tillväxt samt behovet av åtgärder för en effektivare användning av naturresurser i syfte att nå en hållbar utveckling. Vidare har ingått att bedöma behovet av effektiviseringsmål på nationell nivå på kort och lång sikt och föreslå sådana mål om utredningen finner det ändamålsenligt.

Utredningens huvudslutsatser är att material- och energianvändningen effektiviserats betydligt de senaste årtionden även om en ökning skett i

absoluta tal. Utredningen finner det inte vara ändamålsenligt med specifika mål för resurseffektivisering totalt i ekonomin, i bestämda regioner eller i enskilda branscher. I stället bör målen inriktas på en reducering av olika slags utsläpp i absoluta tal. Enligt utredningen kommer det att på sikt krävas en skärpt miljöpolitik för att bl.a. begränsa miljö- och klimatpåverkande utsläpp. Betänkandet har remissbehandlats under våren och arbete med att sammanställa de inkomna remissvaren pågår. Skr. 2001/02:50

4.6 Utbildningsdepartementet

Utbildningsdepartementet ansvarar för frågor som rör utbildning på alla nivåer, från förskola till högskoleutbildning, forskarutbildning och vuxenutbildning. Departementet har också ansvar för forskning inom universitet och högskolor, för den övergripande forskningspolitiken samt har samordningsansvar för regeringens forskningspolitik.

Forskning, utveckling och utbildning på alla nivåer, från förskola till högskoleutbildning och vuxenutbildning, är viktiga horisontella verktyg för att uppnå en hållbar utveckling och för att förståelsen för behovet av en hållbar utveckling skall genomsyra alla samhällssektorer. Utvecklingen av ett ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart samhälle kan underlättas och påskyndas genom att öka medborgarnas medvetenhet och kunskap.

Pågående åtgärder

Åtgärd U 97:1 Satsningen på utmärkelsen miljöskolor

Arbetet i skolorna för att erhålla utnämningen Miljöskola startade år 1999 (SKOLFS 1998:122 samt Statens skolverks föreskrifter). Intresset ökar från enskilda skolor att arbeta för att nå utmärkelsen. Sådana ambitioner har i många fall starkt stöd även från respektive kommuner.

38 skolor har nu erhållit utmärkelsen och får kalla sig miljöskola och får använda den speciella symbolen för miljöskolor som Skolverket tagit fram. Ytterligare cirka 50 skolor är på god väg efter att ha upprättat handlingsprogram som granskats och godkänts av Skolverket. Utmärkelsen handlar om hur frågor om arbetsmiljö och hälsa men också om den fysiska miljön tas upp i undervisningen. Syftet är att utveckla undervisningen och verksamheten vid skolan för en hållbar utveckling. Utmärkelsen gäller i tre år men kan förnyas om skolorna visar nya resultat som uppfyller fordringarna för utmärkelsen.

Arbetet ingår nu som en del av reguljär verksamhet och åtgärden kan avslutas.

Åtgärd U 97:5 Arbetet vid universitet och högskolor med att införa miljöledningssystem

Miljöledningssystem fortsätter att införas vid landets institutioner och lärosäten för högre utbildning. Under år 2000 hade 24 myndigheter inom högre utbildning denna uppgift, dvs. ytterligare 7 lärosäten fick under året ett sådant uppdrag. Under år 2001 har ytterligare 8 lärosäten givits detta ansvar.

Några av de lärosäten som har arbetat längst med miljöledningssystem har under 2000 genomfört extern- och/eller internrevision av sitt miljöarbete. Flera lärosäten har även tagit fram nya miljömål och också vidgat begreppet till att omfatta en hållbar utveckling. I detta arbete redovisas även en strävan att integrera miljöledningsarbetet i den

ordinarie verksamheten. Flera universitet och högskolor har satt upp mål om certifiering inom de närmaste åren. Högskolans personal och studenter visar ett stort engagemang i miljöfrågor. Därutöver är ett starkt stöd från ledningen en förutsättning för ett framgångsrikt miljöledningsarbete.

Åtgärd U 98:1 Identifiera forskningsbehov utgående från de åtgärder som krävs för omställningen mot en hållbar utveckling

Ett av syftena med den nya organisationen för forskningsfinansiering som trädde i kraft den 1 januari 2001 är att främja ämnesövergripande forskning till stöd för en hållbar utveckling. Mycket av den forskning som forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap finansierar utgör ett strategiskt viktigt kunskapsunderlag för en ekonomisk och socialt hållbar utveckling. Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande har ett särskilt ansvar för att stödja forskning som kan utgöra en grund för en ekologiskt hållbar utveckling, medan ett av de övergripande målen för det nya Verket för Innovationssystem är att främja en hållbar tillväxt. Ett förstärkt samarbete mellan forskning till stöd för en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling förväntas ske i och med att den nya forskningsfinansieringsorganisationen finner sina former.

Regeringen har i den forskningspolitiska propositionen Forskning och förnyelse (prop. 2000/01:03) föreslagit att 20 miljoner kronor fördelas till förstärkning av forskningen om miljö och hållbar utveckling (se vidare avsnitt 3.9 Forskning). I den ekonomiska vårpropositionen 2001 tilldelades forskning till stöd för miljö och ekologiskt hållbar utveckling ytterligare resursförstärkningar om 140 miljoner kronor per år under 2002–2003 och 160 miljoner kronor under 2004.

Åtgärd U 98:2 Fortsätta arbetet med att ge miljöforskning en viktig roll inom EU:s ramprogram för forskning och utveckling

Avgörande för möjligheterna att driva en framgångsrik miljö- och lantbrukspolitik är att Sverige kan motivera sina ställningstaganden med stöd av forskningsresultat. Svenska forskningsframgångar i EU:s ramprogram grundas på att man i Sverige lyckats kombinera grundläggande lantbruks- och miljöforskning med kravet på fokusering på relevanta problem inom områdena (jfr åtgärd U 98:1). Bildandet av det nya forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, som har ett uttalat ansvar för grundforskning till stöd för en ekologiskt hållbar utveckling, bidrar till att denna inriktning ytterligare förstärks.

Åtgärd U 99:3 NOT-projektet – förbättrade kunskaper i naturvetenskap, teknik och miljö

Ett femårigt NOT-projekt med syfte att stimulera intresset för naturvetenskap och teknik har beslutats för perioden 1999–2003. Projektet har två inriktningar: dels att bidra till att utveckla metoder för undervisning, dels fortsatt arbete med attitydpåverkan för att öka intresset för naturvetenskap och teknik. Hittills gjorda insatser visar att elevintresset har ökat för detta område. Projektets insatser inriktas nu på

barn i förskolor och i grundskolans lägre årskurser varför effekterna av dessa inte kan avläsas förrän på lång sikt. Skr. 2001/02:50

Åtgärd U 99:4 Stöd till kompetensutveckling av lärare i naturvetenskap, teknik och miljö

Ett särskilt stöd lämnas under perioden 1999–2001 till kompetensutveckling av lärare i naturvetenskap, teknik och miljö. Skolverket fördelar medel till kommunerna för grundläggande ämnesmässig kompetensutveckling och utveckling av den didaktiska kompetensen. Regeringen avser att ge fortsatt stöd till arbetet med naturvetenskap och teknik i skolan, bl.a. för fortbildande insatser i samarbete med olika resurscentra.

Hittills gjorda insatser visar att elevintresset har ökat för detta område. Projektets insatser inriktas nu på barn i förskolor och i grundskolans lägre årskurser. Effekterna av dessa insatser kan inte avläsas förrän på lång sikt.

Åtgärd U 99:7 Studentinflytande

År 2000 antog riksdagen propositionen Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan (prop. 1999/2000:28). Genom ändringar i högskolelagen (1992:1434); SFS 2000:260 och högskoleförordningen (1993:100); SFS 2000:261 stärktes studenternas inflytande. Högskolelagen föreskriver i och med ändringen att högskolorna skall verka för att studenterna tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen. (Åtgärden avslutas.)

Åtgärd U 2000:1 Agenda 21 för utbildning för hållbar utveckling i Baltic 21-regionen

Utbildningsministrarna i Baltic 21-samarbetet beslutade vid möte på Haga slott i mars 2000 att inrätta ett sektorsnätverk för att utveckla en Agenda 21 för utbildning i Östersjöregionen. Litauen och Sverige utsågs till s.k. Lead Parties. Tre arbetsgrupper med företrädare för de ingående länderna, en för formell utbildning lägre än högskolenivån, en för den högre utbildningen och en för folkbildningen, har under 2001 fortsatt arbetet med att ta fram underlag för respektive område och i respektive land. Underlagen skall sammanfattas i en sektorsrapport för hela Östersjöregionen, vilken i sin tur skall bilda underlag för ett handlingsprogram om utbildning för hållbar utveckling. Utbildningsministrarna skall ta ställning till sektorsrapporten och besluta om handlingsplan vid ett nytt möte i januari 2002. Den svenska rapporten avses bl.a. ingå i underlag för den nationella rapporten till världstoppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg i september 2001.

Åtgärd U 2000:2 Förnyad lärarutbildning

Riksdagen antog den 12 oktober 2000 regeringens förslag om en förnyad lärarutbildning (prop. 1999/2000:135). Från och med hösten 2001 startas denna nya lärarutbildning, i vilken bl.a. aspekter av utbildning för hållbar utveckling betonas. (Åtgärden avslutas.)

Åtgärd U 2000:3 Stöd till fortsatt arbete med värdegrundsfrågor
 Regeringen har beslutat satsa totalt 12 miljoner kronor under tre år för att stödja kunskaps- och skolutveckling i värdegrundsfrågor. Beslutet innebär projektmedel till Umeå universitet i samverkan med Ersta/Sköndals högskola och Göteborgs universitet under tre år för att öka lärarnas kunskap och kompetens och stödja skolutveckling inom detta område.

Åtgärd U 2000:4 Rymd- och miljövetenskaplig utbildning i Kiruna
 Under 2001 påbörjas arbetet med planering och genomförande av en utökad rymd- och miljövetenskaplig utbildning i Kiruna för högskoleutbildningar anordnade av Umeå universitet och Luleå tekniska universitet. Dessa utbildningar kommer fortsättningsvis att ingå i det reguljära utbildningsutbudet. (Åtgärden avslutas.)

Åtgärd U 2000:5 Kvalitetsutveckling i högskolan
 Högskoleverkets resursförstärkning under 2000 för arbetet med att granska och säkra kvaliteten i det svenska högskolesystemet innebar att verket fortsättningsvis kommer att genomföra återkommande och heltäckande ämnes- och programutvärderingar vart sjätte år. (Åtgärden avslutas.)

Nya åtgärder som har föreslagits under året

Åtgärd U 2001:1 Ökad fokusering på värdegrundsuppdraget i skolledarutbildningar

Inom ramen för den statliga rektorsutbildningen samt annan kompetensutveckling av rektorer och andra ledare för läroplansbundna verksamheter har regeringen avsatt särskilda medel för fokusering på läroplanernas värdegrundsuppdrag och övergripande mål.

Åtgärd U 2001: 2 Kompetensutveckling av lärare i skolor med många olika nationaliteter och språk

I budgeten för 2000 och 2001 har medel avsatts för kompetensutveckling av lärare i skolor med många olika nationaliteter och språk. Skolverket har även haft i uppdrag att kartlägga och granska undervisningen i skolor med många nationaliteter. Regeringen bedömer att satsningen bör fortsätta särskilt för personal i grundskolans senare år.

Åtgärd U 2001:3 Stöd till utvecklingen av undervisningen i skolan i biologi och bioteknik

I budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/02:1) föreslås att det på nationell nivå inrättas ett resurscentrum med ansvar för pedagogisk utveckling och kompetensutveckling av lärare inom biologi och bioteknik.

Åtgärd U 2001:4 Stöd till arbetet i skolan med frågor om jämställdhet mellan könen Skr. 2001/02:50

I budgetpropositionen 2002 (prop. 2001/02:1) aviseras särskilda medel för att utbilda pedagogiskt kvalificerade resurspersoner i kommuner i jämställdhet och genuskunskap.

Åtgärd U 2001:5 Uppdrag till Högskoleverket angående sammanställning av högskolesektorns redovisning av arbetet med miljöledningssystem

I regleringsbrevet för 2001 har Högskoleverket givits i uppdrag att ansvara för att samla in och sammanställa högskolesektorns redovisning av arbetet med miljöledningssystem och hållbar utveckling. Rapportering skall ske i årsredovisningen, med början i årsredovisningen för 2001.

Åtgärd U 2001:6 Uppdrag till Högskoleverket att administrera sektorsarbetet inom Baltic 21-samarbetets högskoleled

Regeringen uppdrog den 8 februari 2001 åt Högskoleverket att administrera det svenska deltagandet i Arbetsgrupp 2 (WG2) inom sektorn utbildning i Baltic 21-samarbetet. Våren/sommaren 2001 har en kartläggning gjorts av läget beträffande utbildning för hållbar utveckling inom högre utbildning i Sverige. Fortsatt arbete kommer att krävas nationellt och regionalt sedan överenskommelse nåtts om en handlingsplan och prioritering av konkreta arbetsområden. Uppdraget knyter an till Högskoleverkets uppgift att sammanställa högskolesektorns uppgift med miljöledningssystem och hållbar utveckling. Uppdraget skall redovisas i årsredovisningarna för 2001–2003.

4.7 Jordbruksdepartementet

Ett ekologiskt hållbart jordbruk är resursbevarande, miljöanpassat och etiskt godtagbart. Ett grundläggande krav för ett ekologiskt hållbart produktionssystem inom jordbruket är att det framtida handlingsutrymmet bibehålls. Ett jordbruk som bidrar till bevarande av naturresurserna, främjar positiva effekter på miljön och minimerar jordbrukets negativa miljöeffekter innebär att framtida generationer kommer att ha bättre förutsättningar och valmöjligheter att utforma ett samhälle med god livskvalitet. Jordbruket skall även vara etiskt godtagbart.

Som en del i överenskommelsen om en reformerad jordbrukspolitik, Agenda 2000, antogs en ny förordning om stöd till en hållbar utveckling av landsbygden. Åtgärder för landsbygdsutveckling skall komplettera andra delar av den gemensamma jordbrukspolitiken. I enlighet med den nya landsbygdsförordningen har ett svenskt miljö- och landsbygdsprogram för perioden 2000–2006 beslutats och genomförandet påbörjats.

Sverige verkar för en jordbruks- och livsmedelspolitik inom EU vars övergripande mål bl.a. är att främja en hållbar produktion. En strategi för integrering av miljöhänsyn i jordbrukspolitiken har beslutats som ett led i den s.k. Cardiff-processen. Under det svenska ordförandeskapet har beslutats att den gemensamma jordbrukspolitiken effekter på miljön och hållbar utveckling skall bedömas i anslutning till kommande översyner av den gemensamma jordbrukspolitiken.

Inom ramen för de lokala investeringsprogrammen för ekologisk hållbarhet pågår projekt för bl.a. våtmarksanläggning och restaurering av natur- och kulturvärden i betesmarker.

I juni 1998 antog Europeiska rådet och parlamentet en strategi för biologisk mångfald. Ett svar på strategin var en åtgärdsplan för biologisk mångfald i jordbruket som behandlades under det svenska ordförandeskapet.

Ett hållbart fiske skall vara resursbevarande, långsiktigt och ekonomiskt bärkraftigt. I tidigare års skrivelse om ekologisk hållbarhet har regeringen framhållit att försiktighetsprincipen skall tillämpas i arbetet med en förändring av den gemensamma fiskepolitiken. Genom att verka för ett hållbart fiske skapas förutsättningar för att framtida generationer kan skapa arbetstillfällen i bl.a. glesbygd samt att konkurrenskraftiga företag inom fiskerinäringen kan utvecklas.

Under året har Europeiska unionen lagt fram en grönbok om behovet av en reform av den gemensamma fiskeripolitiken. Syftet är att väcka en debatt om utformningen av den nya fiskeripolitiken, som skall träda i kraft 2003.

I december 2000 godkändes det svenska programmet för strukturåtgärder inom fiskerinäringen utanför mål 1. Programmet avser perioden 2000–2006 och genomförandet påbörjades i februari 2001.

Under det svenska ordförandeskapet i EU antog fiskerådet långtgående slutsatser som syftar till ett förvaltningssystem som grundas på

ekosystemen samt ett förbättrat skydd för den marina biologiska mångfalden. Nästa steg i processen innebär att en strategi skall utarbetas. Vidare presenterade kommissionen en strategi för att integrera miljöskydds krav i den gemensamma fiskeripolitiken. Under det svenska ordförandeskapet antogs även en aktionsplan med slutsatser för biologisk mångfald på fiskets område.

I regeringens proposition Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) presenteras förslag till delmål och åtgärder för att nå de av riksdagen beslutade miljömålen. Flera av dessa delmål och åtgärdsförslag berör jordbruket och fisket. För jordbrukets del är det främst målen Ingen övergödning samt Ett rikt odlingslandskap som är aktuella. Fisket berörs främst av delmålen Levande sjöar och vattendrag, Hav i balans samt Levande kust och skärgård.

Pågående åtgärder

Åtgärd Jo 97:1 Arbeta för en förändring av EU:s gemensamma jordbrukspolitik i mer miljöanpassad riktning

Den gemensamma jordbrukspolitikens har en viktig uppgift i att påverka produktionen i riktning mot en ekologiskt hållbar utveckling. Den nuvarande gemensamma politiken är inte utformad för att ta detta ansvar och speglar inte det ökade konsument- och samhällsintresset för en miljöanpassad produktion. Riksdagen har ställt sig bakom regeringens förslag till tre övergripande mål för jordbruks- och livsmedelspolitiken inom EU. Produktionen skall styras av konsumenternas efterfrågan. Den skall även vara såväl ekologiskt som ekonomiskt hållbar på lång sikt. EU skall dessutom medverka till global livsmedelssäkerhet. Regeringen anser att beslutet om Agenda 2000 innebär ett steg i rätt riktning mot en hållbar utveckling bl.a. avseende ökade möjligheter för miljöförbättrande åtgärder. En halvtidsöversyn av Agenda 2000-reformen skall göras åren 2002–2003, då bl.a. jordbrukspolitikens effekter på miljön och hållbar utveckling skall bedömas. Dessutom skall miljökonsekvenserna och konsekvenserna för hållbar utveckling bedömas då nya jordbrukspolitiska förslag läggs fram.

Regeringen har i skrivelsen En hållbar utveckling av landsbygden m.m. (skr. 1999/2000:14) uttalat att det är angeläget att arbeta för en fortsatt reformering av den gemensamma jordbrukspolitikens inom EU. Regeringen avser bl.a. att utarbeta förslag till hur denna kan utformas för att integrera miljöaspekterna och stärka bevarandet av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet. Regeringen avser vidare att studera möjligheten att ytterligare styra de bevarandeorienterade åtgärderna till de värdefullaste områdena.

Åtgärd Jo 97:3 Minska hälso- och miljöriskerna vid bekämpningsmedelsanvändning 1997–2001

Inom ramen för det av riksdagen godkända åtgärdsprogrammet för att minska hälso- och miljöriskerna vid användningen av bekämpningsmedel inom jordbruks- och trädgårdsnäringen genomförs ett stort antal åtgärder. Bland annat utgår medel till försöks- och utvecklingsverksamhet samt till

informations- och utbildningsinsatser riktade till lantbrukare. Regeringen har givit Statens jordbruksverk i uppdrag att utarbeta ett förslag till nytt åtgärdsprogram för perioden 2002–2006. Skr. 2001/02:50

Åtgärd Jo 97:4 Främja ekologisk produktion

Regeringen har i skrivelsen 1999/2000:14 till riksdagen angett att målet inför 2005 är att den ekologiskt odlade arealen skall fördubblas och att den ekologiska animalieproduktionen bör öka. Detta innebär att 20 procent av arealen bör odlas ekologiskt samt att 10 procent av antalet mjölkkor och slaktdjur av nöt och lamm bör finnas i ekologisk produktion år 2005. En förutsättning för att målen skall uppnås är att det finns en efterfrågan som motsvarar utbudet.

Jordbruksverket har i en aktionsplan (rapport 2001:11) lämnat förslag till åtgärder för hur målen skall uppnås. Jordbruksverkets förslag behandlas närmare i budgetpropositionen (prop. 2001/02:1).

Åtgärd Jo 97:5 Minska växtnäringsförlusterna från jordbruket

Ett av jordbrukets största miljöproblem är växtnäringsförluster till vatten och luft. I regeringens proposition 2000/01:130 Svenska Miljömål – delmål och åtgärdsstrategier presenteras förslag till delmål samt åtgärder inom bland annat jordbruket för att miljö kvalitetsmålet Ingen övergödning skall kunna uppnås inom en generation. Åtgärder som minskar växtnäringsförlusterna i jordbruket finansieras i huvudsak inom ramen för miljö- och landsbygdsprogrammet.

Åtgärd Jo 97:6 Bevarande av den biologiska mångfalden inom jordbruket och rennäringen

Arbetet med bevarande av biologisk mångfald bedrivs främst inom ramen för miljö- och landsbygdsprogrammet. Programmets miljöersättningar omfattar bland annat åtgärder för att bevara och utveckla den biologiska mångfalden inom jordbruket och rennäringen. Ett uppföljnings- och utvärderingsarbete av den gemensamma jordbrukspolitikens miljöeffekter genomförs kontinuerligt av Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet och avrapporteras regelbundet. Under hösten 2000 påbörjades en inventering av betesmarker och slåtterängar som är värdefulla från natur- och kulturmiljösynpunkt. Jordbruksverket ansvarar för projektet som genomförs i samarbete med bl.a. länsstyrelserna. Projektet planeras pågå till utgången av 2004.

Åtgärd Jo 97:7 Genomföra aktionsplan för biologisk mångfald på fiskets område

Beslut har tagits om att aktionsplanen för uppföljning av den biologiska mångfaldsplanen på fiskets område skall genomföras och medel har beviljats för detta. I aktionsplanen finns angivet 27 olika åtgärder som skall genomföras. Flertalet av åtgärderna skall följas upp inom en 3-årsperiod, men tidsperspektivet varierar för de olika åtgärderna. Under det svenska ordförandeskapet har även kommissionens aktionsplan för biologisk mångfald på fiskets område antagits. Denna aktionsplan

innehåller flera avgörande konkreta åtgärder för att fisket skall bli mer miljövänligt och långsiktigt hållbart. Skr. 2001/02:50

Åtgärd Jo 97:8 Förstärka fiskevården

En långsiktig satsning skall göras på förbättrad fiskevård främst i kustområdena och i de stora sjöarna. Inom ramen för detta arbete har insatser för bevarande av hotade arter och stammar, biotopåtgärder, bildande av fiskevårdsområden och skärpt fiskevårdstillsyn genomförts. Huvuddelen av medlen har lagts ut till länsstyrelserna i form av länsvisa ramar, som bl.a. har använts till insatser som syftat till att stödja fritidsfisket. Under år 2001 har 20 miljoner kronor avsatts till svensk fiskevård och däri ingår en storsatsning på att rädda den svenska flodkraften.

Åtgärd Jo 97:9 Följa upp aktionsplanen för Östersjölaxen

Den internationella aktionsplanen för Östersjölaxen kommer att gälla under tidsperioden fram till 2010. Mål finns angivna på kort och medellång sikt. Arbetsgrupper på nationell och internationell nivå arbetar med genomförandet av planen. Inom ramen för detta arbete har berörda medlemsstater med Sverige som pådrivande kraft kommit överens om att inrätta s.k. terminalfiskeområden där man koncentrerar fisket efter odlad fettfeneklippt lax samtidigt som man stärker vildlaxbeståndet.

Åtgärd Jo 97:10 Utveckla Nordsjösamarbetet på fiskeområdet

Även detta år har en nationell uppföljning av Nordsjökonferensen genomförts, som ligger till grund för förberedelsearbetet inför 2002 års Nordsjökonferens, som planeras äga rum i Norge. Ett internationellt arbete pågår med att vidareutveckla den s.k. ekosystemansatsen på fiskets område. Inom den Nordatlantiska laxorganisationen har arbetet med en långsiktig aktionsplan för atlantlaxen fortsatt.

Åtgärd Jo 97:11 Baltic 21

Arbetet med att ta fram en Agenda 21 för Östersjöområdet – Baltic 21 – är en viktig del i Sveriges strävanden att fördjupa och utvidga samarbetet mellan Östersjöregionens länder. Sverige var inledningsvis s.k. lead party, och var ansvarig för att den gemensamma handlingsplanen för jordbrukssektorn arbetades fram. Polen har nu tillsammans med HELCOM tagit över detta ansvar när det gäller jordbrukssektorn. På fiskets område har Fiskerikommissionen för Östersjön haft motsvarande ansvar. Fiskesektorn har deltagit i arbetet med att utarbeta handlingsplanen på fiskets område.

Åtgärd Jo 97:12 Införande av miljöledningssystem

I regeringens uppdrag till myndigheter att införa miljöledningssystem ingår nu de allra flesta myndigheterna under Jordbruksdepartementet. Enbart enstaka mycket små myndigheter ingår inte. Flertalet av myndigheterna såsom Statens livsmedelsverk (SLV), Fiskeriverket (FiV), Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och Statens jordbruksverk (SJV) har lämnat en redovisning av sitt arbete med införandet av miljöledningssystem i samband med årsredovisningen.

Åtgärd Jo 98:1 Energiskog

Odling av energiskog bidrar positivt till att minska växthusgaser både genom att öka tillgången på förnybar energi och genom att under växtperioden binda koldioxid. Det nationellt finansierade anläggningsstöd som introducerades 1997 inom ramen för rådets förordning (EEG) nr 1765/92 har hittills endast utnyttjats marginellt. Under 1998 förändrades reglerna för anläggningsstödet och stödnivån höjdes för att stimulera lantbrukarnas intresse för nyplantering av energiskog. Nyanläggningen under perioden 1998–2000 har dock varit begränsad.

Åtgärd Jo 98:2 En ny rennäringspolitik

Regeringen har tillkallat en kommitté med uppgift att bl.a. lämna förslag till en rennäringspolitik som ger underlag för en ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt långsiktigt bärkraftig rennärning (Jo 1998:03). Uppdraget skall redovisas senast den 31 december 2001.

Åtgärd Jo 98:4 Sektorsansvar för myndigheter

Regeringen anser att grundläggande förutsättningar för ett framgångsrikt miljöarbete är ett kontinuerligt arbete inom såväl jordbruksnäringen som fiskerinäringen för att förstärka dess ansvar för miljön. Jordbruksverket och Fiskeriverket tillhör de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling. Myndigheter med sektorsansvar skall årligen redovisa sina insatser i samband med årsredovisningarna.

Åtgärd Jo 99:1 Nationellt program för växtgenetiska resurser

Ett nationellt program för bevarande och långsiktigt nyttjande av växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk genomförs under åren 2002–2004. Totalt 12 miljoner kronor fördelat med fyra miljoner kronor per år har under tre år avsatts för forskningsinsatser och till Nordiska genbankens arbete inom området växtgenetiska resurser.

Åtgärd Jo 99:3 Utarbeta en långsiktig förvaltningsplan för Östersjö-torsken

Sverige har under ett flertal år i Fiskerikommissionen för Östersjön drivit frågor som rör det långsiktiga skyddet av det för Sverige kommersiellt så viktiga torskbeståndet i Östersjön. Vid 1998 års session beslöts att Fiskerikommissionen under 1999 skulle utarbeta en långsiktig förvaltningsplan inom ramen för försiktighetsprincipen. Ett arbetsgruppsmöte hölls i april 1999, där internationella riktlinjer för förvaltningen utarbetades.

Fiskerikommissionen för Östersjön har under året fortsatt med det EU-finansierade projektet BACOMA (Baltic Cod Management) där Sverige med stöd av Finland drivit fram bestämmelser om en ny trålmodell som avsevärt förbättrar selektiviteten i trålfisket efter torsk i Östersjön. Sverige har också varit pådrivande för att höja minimåttet för landad torsk, liksom ändrade bestämmelser i garnfisket. Strandstaterna runt Östersjön väntas ta beslut i denna fråga under hösten 2001.

Åtgärd Jo 99:4 Integrering av miljöhänsyn i EU:s fiskeripolitik

Inom ramen för kommissionens arbete med integrering av miljöhänsyn och hållbar utveckling verkar Sverige för ett långsiktigt och ekonomiskt bärkraftigt fiske genom tillämpning av bl.a. försiktighetsprincipen. Sommaren 2000 presenterades en första rapport om integrering av miljöhänsyn i fiskepolitiken. Under det svenska ordförandeskapet har, som ett andra steg, antagits långtgående slutsatser om integrering av miljöhänsyn i fiskepolitiken, som syftar till ett förvaltningssystem som grundas på ekosystemen samt ett förbättrat skydd för den marina biologiska mångfalden. Som nästa steg skall en strategi utarbetas.

Åtgärd Jo 2000:1 Integrering av miljöhänsyn och hållbar utveckling i EU:s jordbrukspolitik

Sverige verkar för en jordbruks- och livsmedelspolitik inom EU vars övergripande mål är bl.a. att främja en ekonomiskt hållbar jordbruks- och livsmedelsproduktion. Vid toppmötet i Helsingfors i december 1999 avlämnade jordbruksrådet en strategi för integrering av miljöhänsyn och hållbar utveckling i jordbrukspolitik. I slutsatserna från Helsingforsmötet uppmanades sektorerna att genomföra strategierna så snart som möjligt samt att regelbundet utvärdera, följa upp och övervaka dessa så att de kan anpassas och fördjupas.

Under det svenska ordförandeskapet har jordbruksrådet antagit ett antal slutsatser som rör integrering av miljöhänsyn och hållbar utveckling. De viktigaste slutsatserna är att kommissionen i anslutning till halvtidsöversynen (2002–2003) av Agenda 2000 skall bedöma politikens effekter för miljön och hållbar utveckling. Kommissionen uppmanas även att då den lägger nya förslag bedöma miljökonsekvenserna och konsekvenserna för hållbar utveckling. Det finns nu också en klar tidtabell för när kommissionen skall avrapportera till rådet både när det gäller landsbygdsförordningen och den s.k. horisontella förordningen samt när en översyn av strategin skall göras. Slutsatserna innebär att det framöver kommer att finnas betydligt bättre bedömningar om miljön och hållbar utveckling vid framtida förändringar av jordbrukspolitik så att dess negativa effekter kan minimeras och dess positiva effekter kan förstärkas.

Åtgärd Jo 2000:2 Ett samlat miljö- och landsbygdsprogram för Sverige

Europeiska kommissionen beslutade i september 2000 om ett miljö- och landsbygdsprogram för Sverige för perioden 2000–2006, som omfattar cirka 23 miljarder kronor under programperioden. Miljö- och landsbygdsprogrammet är uppdelat på två insatsområden och skall främja en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling av jordbruket, livsmedelsproduktionen, skogsbruket och landsbygden. Åtgärder med syfte att ta tillvara jordbrukets positiva och minimera dess negativa miljöeffekter har fått en framträdande roll i programmet. Andra viktiga åtgärder syftar till att förbättra landsbygdens konkurrenskraft genom att underlätta och påskynda en nödvändig anpassning av jordbrukssektorn till nya förutsättningar. Programmet verkar fullt ut från och med 2001.

I skrivelsen En hållbar utveckling av landsbygden, m.m. (skr. 1999/2000:14), har regeringen förklarat sin avsikt att se över Miljö- och landsbygdsprogrammet år 2002. Skr. 2001/02:50

Nya åtgärder som har föreslagits under året

Åtgärd Jo 2001:1 Återhämtningsplan för Nordsjötorsken

Under hösten 2000 kom larmrapporter om situationen för torsk i Nordsjön. EU sänkte fångstknoten för 2001 för torsk och beslutade om att ta fram en återhämtningsplan. Under våren 2001 infördes ett fiskestopp under 10 veckor och ett samarbete inleddes med Norge för att ta fram en gemensam återhämtningsplan. I juni 2001 slöts ett avtal om en plan med Norge. Planen omfattar selektiva åtgärder för att minska uttaget av juvenil torsk i aktuella fisken. EU skall under hösten 2001 ta fram rådsförordningar för långsiktiga återhämtningsplaner för torskbestånden i gemenskapens vatten.

4.8 Kulturdepartementet

Riksdagen beslutade under våren 2000 om nya övergripande mål för kulturmiljöarbetet (prop. 1998/99:114, bet. 1999/2000:KrU7). Ett av målen är: Ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer och med kulturmiljöarbetet som en drivande kraft i omställningen.

En varsam förvaltning och ett framsynt tillvaratagande och brukande av vårt gemensamma kulturarv är en nödvändig utgångspunkt i arbetet för en hållbar utveckling. Kulturmiljösektorn är därför engagerad i en stor mängd tvärssektoriella samarbeten som på olika sätt hanterar utvecklingen av vår fysiska miljö. Många av Kulturdepartementets åtgärder inom ramen för Hållbara Sverige etablerades för flera år sedan och den strategi som valts är att i första hand utveckla och fördjupa arbetet inom dessa.

Riksantikvarieämbetet är en av de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling. Myndigheten kan konstatera att kulturmiljöfrågorna har fått en allt större tyngd inom olika områden och att kulturarvsaspekter integreras mer och mer inom en rad samhällssektorer, bl.a. inom miljö- och jordbrukspolitiken och i samarbetet med Skogsstyrelsen, Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Boverket och Svenska Kommunförbundet. Riksantikvarieämbetets samarbete med Vägverket och Banverket har utvecklats väl och har inneburit positiva effekter för kulturmiljön vid såväl underhåll som vid planering av ny infrastruktur. I länsstyrelsernas arbete bedöms kulturmiljöfrågor ta en allt större plats i de regionala tillväxtavtalen, i strukturfondsarbetet samt i internt och externt arbete.

Förändringsprocesserna i samhället kan i många fall utgöra mer eller mindre allvarliga hot mot kulturarvet. Kulturmiljösektorn svarar därför för en viktig del i arbetet för ett hållbart samhälle. Omvärldsfaktorer och samhällsförändringar som påverkar kulturmiljövärdena är t.ex. de areella näringarnas produktionsförändringar, strukturförändringar, det ökade intresset för kulturell mångfald, regional utveckling och internationalisering i samhället. När det gäller energiutvinning har frågor om vindkraftsnurrornas inverkan på miljön aktualiserats i t.ex. kust- och fjällområden.

Pågående åtgärder

Åtgärd Ku 97:1 Utveckla och stärka kulturmiljösektorn i arbetet för ett hållbart samhälle

Regeringen har i propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) föreslagit en rad mål och framtida strategier med stor inverkan på kulturmiljöarbetet. Bland annat rör detta insatser för god bebyggd miljö, levande sjöar och vattendrag, hav i balans samt levande kust och skärgård, ett rikt odlingslandskap, levande skogar samt storslagen fjällnatur.

Riksantikvarieämbetet gavs i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) ett självständigt ansvar för uppföljning av de delar av de nya miljö kvalitetsmålen som berör kulturmiljön och Riksantikvarieämbetet och kulturmiljösektorn tilldelas genom propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) stora och delvis nya uppgifter som kulturmiljöövervakning och dokumentationsinsatser för kunskap om kulturmiljöns tillstånd. Också den regionala kulturmiljösektorn deltar aktivt i detta övergripande arbete.

Miljöåtgärder, inklusive åtgärder för bevarande av kulturmiljön, har fått tydligare status som en del av landsbygdens och inte bara jordbrukets utveckling, vilket från kulturmiljösynpunkt är en positiv förändring. Det nya miljö- och landsbygdsprogrammet innebär förändringar av miljöstöden och behov av en fortsatt kompetensutveckling av lantbrukare inom miljöområdet. Det är angeläget att ta tillvara de möjligheter att vårda och hävda odlingslandskapets kulturmiljöer som erbjuds inom ramen för programmet.

Inom ramen för sitt ansvar har Riksantikvarieämbetet deltagit i flera av Jordbruksverkets arbetsgrupper och utbildningssatsningar samt har anordnat ett heldagsseminarium om kulturmiljövården i odlingslandskapet med representation från samtliga län.

Åtgärd Ku 97:2 Kulturmiljöarbete i Östersjöområdet

För att utveckla och stärka arbetet för kulturmiljön i Östersjöområdet beslutade kulturministrarna i Östersjöländerna i september 1997 att tillsätta en gemensam arbetsgrupp. Riksantikvarieämbetet samordnar och deltar i detta arbete. Arbetsgruppens förslag till handlingsprogram antogs av kulturministrarna i september 1999. En grundläggande tanke med arbetet är att genom utbildning, erfarenhetsutbyte och informations-spridning hålla kunskapen om traditionella material och metoder levande. Fyra aktivitetsprogram pågår: Building preservation and maintenance in practise med Sverige som ansvarig i samarbete med Lettland, Underwater heritage med Danmark som ansvarig, Coastal culture and Maritime Heritage med Norge som ordförandeland, och Sustainable small towns med Finland som ansvarig. Riksantikvarieämbetet och läns museet i Halland har under 2000 slutfört två projekt avseende hållbar byggnadsvård, ett i Polen och ett i Estland. Ett tredje byggnadsvårdsprojekt, omfattande restaurering av en synagoga och två herrgårdar, har påbörjats i Lettland med Riksantikvarieämbetet som samarbetspartner. Ytterligare exempel på pågående aktiviteter är en utställning om fyrar och alternativa framtida användningsområden för fyrplatserna, som producerats för visning i de berörda länderna.

Aktivitetsprogrammen har redovisats vid ett kulturministermöte i Köpenhamn 18–19 september 2001.

Åtgärd Ku 97:3 Vidareutveckla byggnadsvårdens ekologiska delar

Genom regeringens bidrag till kulturmiljövården samt medel från den s.k. Kretsloppsmiljarden bedrivs under åren 1999–2001 projektet Tradition och Byggproduktion 2000 av länsstyrelserna i Gävleborgs, Västmanlands, Örebro, Södermanlands och Gotlands län i samarbete med Riksantikvarieämbetet. Utgångspunkten är att traditionellt byggda

hus oftast är både miljövänliga och långlivade samt viktiga värdebärare för kulturmiljön. Målet är bl.a. att genom informations- och utbildningsinsatser skapa ökade förutsättningar för fastighetsägare och förvaltare att själva vårda sina hus på traditionellt sätt, att fortbilda bygghantverkare i byggnadsvård samt att skapa nätverk mellan kulturmiljösektorn, konsulter, hantverkare och entreprenörer som arbetar med byggnadsvård. En materialguide för ekologisk byggnadsvård har producerats och riksomfattande nätverk enligt ovan har bildats. De berörda länen medverkar med delprojekt på lokalplanet, t.ex. kurser för hantverkare i god byggnadsvård.

En viktig verksamhet under 2001 har varit att på olika sätt sprida erfarenheterna och kunskaperna från projektet till övriga län.

Åtgärd Ku 97:4 Främja god arkitektur och formgivning

Riksdagen antog i maj 1998 regeringens proposition Framtidsformer – Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design (prop. 1997/98:117, bet. 1997/98:KrU14, rskr. 1997/98:225). I denna påtalas vikten av en god utformning av den fysiska miljön med utgångspunkt i människors behov av en tilltalande och stimulerande miljö. Regeringen framhöll vidare vikten av att ekologiska aspekter tillgodoses, likaväl som funktionella, tekniska, ekonomiska, sociala och estetiska. Skriften Framtidsformer utgavs i början av 2001 och beskriver en del av regeringens handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design samt i 18 punkter något av det som utträttats sedan programmet antogs av riksdagen 1998.

Omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle berör våra bebyggelsemiljöer. Regeringen stöder den europeiska bomässan Bo01 i Malmö med medel från statens stöd till lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet. Regeringen har på detta sätt bl.a. markerat vikten av att det ekologiska byggandet håller hög arkitektonisk kvalitet. Regeringen har vidare tagit initiativ till det pågående Arkitekturåret 2001. Arkitekturmuseet samordnar kampanjen och informerar och sprider kännedom om aktiviteter bl.a. genom en välutvecklad hemsida. Regeringen har lämnat särskilda uppdrag till 44 myndigheter att medverka i kampanjen och har bjudit in ett stort antal övriga deltagare från hela landet. På kampanjens hemsida presenteras flera hundra aktiviteter, projekt och seminarier riktade främst till en intresserad allmänhet.

Regeringen har, i samarbete med Arkitekturmuseum, inom ramen för det svenska EU-ordförandeskapet genomfört ett expertmöte Europeiskt Arkitekturforum. Detta forum är ett informellt nätverk mellan EU:s medlemsstater och har som syfte att verka för ett ökat erfarenhetsutbyte inom arkitektur, stadsplanering och design. Fokus var dels på Barn – Identitet – Arkitektur, men även på utsatta bostadsområden i europeiska storstadsområden (jfr åtgärd Ku 98:1).

Inom ramen för handlingsprogrammet har Boverket bl.a. tagit fram förslag på föreskrifter och allmänna råd för att öka tillgängligheten till byggnader, allmänna platser och gator för funktionshindrade.

Åtgärd Ku 97:5 Öka samverkan mellan kulturmiljösektorn och naturvården Skr. 2001/02:50

I miljömålspropositionen (prop. 1997/98:145) betonades betydelsen av en ökad samverkan mellan naturvården och kulturmiljösektorn. Samarbetet mellan Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket har fortsatt enligt den överenskommelse som ingicks 1998. Inom ramen för Natura 2000 – EU:s ekologiska nätverk för skydd av värdefulla miljöer enligt art- och habitatdirektivet, har Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet givit länsstyrelserna riktlinjer för hur de skall hantera Natura 2000 områden.

Riksdagen fastställde nya övergripande mål för kulturmiljöarbetet under våren 2000. Genom de nya målen förtydligas vikten av att olika sektorer i samhället samverkar till gagn för en långsiktigt hållbar förvaltning och utveckling av kultur- och naturmiljön. Riksantikvarieämbetet driver i samverkan med Boverket och Naturvårdsverket projektet Utvecklad tvärfacklig samverkan vid planering för hushållning med befintliga resurser (TVÅRS-projektet). Projektet har erhållit ett särskilt bidrag från den s.k. kretsloppsmiljarden. Syftet är att analysera hur samarbetsformer, kunskapsunderlag och strategier kan utvecklas för att bättre kunna tillvarata natur- och kulturmiljövärden i samhällsplaneringen, främst på lokal och regional nivå. Tre olika huvudfrågor har utvalts: samverkan kring natur- och kulturmiljövärden och hållbar utveckling, metoder för landskapsanalys samt strategier i planerings- och exploateringsprocesser. Innan projektet avslutas 31 december 2001 kommer en slutrapport att sammanställas.

I miljöbalken infördes möjligheten att skydda kulturhistoriskt värdefulla miljöer som kulturresevat. Sedan år 2000 har två kulturresevat inrättats och ytterligare 23 befinner sig i olika stadier av planering. Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket har tagit fram förslag till gemensamma allmänna råd för naturresevat och kulturresevat.

Samarbetet med naturvården är intensivt i många län, t.ex. arbetar kulturmiljövården i Hallands län gemensamt med naturvården i fyra olika agrara helhetsmiljöer och i Kalmar län samarbetar natur- och kulturmiljövården i resevat i skärgården för att säkerställa både natur- och kulturhistoriska värden i naturresevat.

Åtgärd Ku 98:1 Storstadens arkitektur och kulturmiljö

För att stärka arbetet med arkitektur och kulturmiljövården i storstäderna har regeringen i propositionen Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet (prop. 1997/98:165, bet. 1998/99:AU2, rskr. 1998/99:34) anvisat 30 miljoner kronor under åren 1999–2001 för detta ändamål. Insatserna koncentreras till att förbättra kunskapsunderlaget kring efterkrigstidens arkitektur och kulturmiljöer i storstäderna samt till investeringar i byggnadsprojekt där kulturhistoriska eller arkitektoniska värden tas till vara. En referensgrupp, Storstadsrådet, har bildats för samordning och information. Tre länsstyrelser berörs, Stockholms, Västra Götalands och Skåne län.

Arbetet bedrivs inom tre områden: kunskapsuppbyggnad, dialog och delaktighet samt varsamhet. Efterkrigstidens ytterstadsområden har

inventerats och karaktärsdragen har beskrivits. Inventeringen har publicerats på Riksantikvarieämbetets hemsida och kunskaperna har förmedlats genom undervisning i skolor i Stockholm, Göteborg och Malmö. En handbok för varsam ombyggnad av rekordårens bebyggelse är under produktion. Handboken vänder sig till förvaltare, hyresgäster och handläggare.

I den storstadspolitiska propositionen gavs vidare ett uppdrag till Arkitekturmuseum att genomföra en särskild kampanj för de arkitekturpolitiska frågorna med avslutning i det pågående Arkitekturåret 2001 (jfr åtgärd Ku 97:4).

Det ovan (åtgärd Ku 97:4) beskrivna expertmötet Europeiskt Arkitekturforum bör även nämnas i detta sammanhang med avseende på mötestemat om utsatta bostadsområden i europeiska storstadsområden.

Åtgärd Ku 99:1 Storstadspolitiken som ett instrument för hållbar utveckling

Flyttats till näringsdepartementet hösten 2000. Se åtgärd N 99:22.

Åtgärd Ku 99:2 Utredning av statens ansvar för formgivning och design

Regeringen tillsatte i februari 1999 en särskild utredning på formgivnings- och designområdet (dir. 1999:9). I november samma år kom ett delbetänkande Mötesplats för form och design (SOU 1999:123) och i september 2000 ett slutbetänkande Statens insatser för form och design (SOU 2000:75). Avsikten har varit att skapa en plattform för en tydligare och bättre samordnad politik och att därigenom stärka formgivnings- och designområdet. Bland de presenterade förslagen finns bl.a. en central mötesplats för form och design och en regional organisation med formcentra i varje län. Förslagen har remissbehandlats och en bred remissopinion delar i stora delar utredarens förslag till insatser. Regeringen har i budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/2002:1) föreslagit att en Mötesplats för form och design inrättas i Stockholm under 2002. Regeringen anser att det är lämpligt att Föreningen Svensk Form ges i uppdrag att vara den institution som tar ansvar för verksamheten.

Åtgärd Ku 99:3 Översyn av statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer

Flyttats till Näringsdepartementet hösten 2000. Se åtgärd N 99:23.

Åtgärd Ku 99:4 Ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande skall tas till vara som en resurs, t.ex. i arbetet med miljöfrågor

Flyttats till Näringsdepartementet hösten 2000. Se åtgärd N 99:24.

Åtgärd Ku 2000:1 Kulturvärden i arbetet med de regionala tillväxtavtalen

Kulturens betydelse för regional utveckling och tillväxt har poängterats vid ett flertal tillfällen, bl.a. i den regionalpolitiska propositionen Regional tillväxt – för arbete och välfärd (prop. 1997/98:62, bet.

1997/98:AU11, rskr. 1997/98:204) och i Kultur- och Näringsdepartementens skrift Kultur för regional tillväxt. Kulturarvet ses i ökande grad, men ännu inte självklart, som en resurs som bidrar till regional utveckling och tillväxt. Ett bevarat och vårdat kulturarv bidrar till att skapa goda livsmiljöer och regional identitet, vilket framhålls som positivt t.ex. för skapande och etablering av nya företag och för att locka kvalificerad arbetskraft. I mars 2001 arrangerade Riksantikvarieämbetet en konferens för kulturmiljövårdsrepresentanter på länsnivå om kulturens roll i regional utveckling.

Riksantikvarieämbetet har på regeringens uppdrag medverkat i överläggningar om utarbetande av de regionala tillväxtavtalen. Riksantikvarieämbetet har bl.a. gått in som avtalande part i tillväxtavtalen med Östergötlands län och Västernorrlands län. Arbetet har framför allt handlat om att på olika sätt lyfta fram kulturarvet som en resurs för en hållbar utveckling. Båda tillväxtavtalen innehåller bl.a. återanvändning av kulturhistoriskt värdefulla miljöer – nya långsiktiga användningsområden för Motala verkstadsområden samt kunskaps- hantering i Sundsvalls stenstad med syfte att utveckla metoder för att sprida kunskap bland berörda fastighetsägare och entreprenörer. Även den regionala kulturmiljösektorn är involverad i arbetet. Denna typ av resurshushållning är en viktig del av kulturmiljösektorns arbete för en mer hållbar samhällsutveckling.

Riksantikvarieämbetet deltar i olika grupper som drivs av Naturvårdsverket inom ramen för verkets uppdrag att utveckla arbetet med ekologisk hållbarhet i de regionala tillväxtavtalen. Riksantikvarieämbetet har dessutom initierat framtagandet av en forskningsöversikt och utarbeta en programskrivning för vidare forskningsinsatser gällande kulturarvet som resurs för regional utveckling. Översikten kommer att avslutas i december 2001.

I anslutning till de regionala tillväxtavtalen kan nämnas att regeringen (under utgiftsområde 19 regional utjämning och utveckling) för åren 1998–2000 har avsatt 30 miljoner kronor i ett program för ökad tillgänglighet till det gemensamma kulturutbudet och stärkande av kulturell utveckling och infrastruktur. Statens kulturråd har haft i uppdrag att fördela medlen. I redovisningen av uppdraget framhåller rådet att programmet har uppnått de ställda målen och har varit mycket framgångsrikt, bl.a. med hänsyn till att samspelet mellan teknikutveckling och möten med det levande kulturlivet har stärkts. En av Kulturrådets slutsatser är att den innovativa verksamhet som möjliggjorts genom uppdragen bör utvecklas vidare.

Nya åtgärder som har föreslagits under året

Åtgärd Ku 2001:1 Industrisamhällets kulturarv

En statlig satsning på industrisamhällets kulturarv genomförs under åren 1999–2001 och för detta har anslagits totalt 24,5 miljoner kronor. Regeringen har tillkallat en särskild delegation med uppgift att i samverkan med berörda myndigheter och institutioner inom kulturarvsområdet praktiskt genomföra satsningen (Ku 1999:06). Delegationens

insatser skall bl.a. syfta till att understödja kulturarvssektorns arbete med att göra goda urval av vad av industrisamhällets kulturarv som skall tas tillvara (dir. 1999:60). Vidare skall insatserna främja intresset, engagemanget och delaktigheten kring industrisamhällets kulturarv. Skr. 2001/02:50

Hittills genomförda insatser visar att viktiga kulturhistoriska värden givits förutsättningar att för framtiden bevaras och utvecklas. Bidrag har exempelvis lämnats till ett sjuttiofem s.k. arbetslivsmuseer – arbetsplatser och andra historiska miljöer med anknytning till arbetet som bevaras, brukas och visas. Som exempel kan också nämnas Malmö museer, som fått bidrag för att arbeta med frågor om dagens lokalidentitet i stadsdelen Rosengård.

Delegationen för industrisamhällets kulturarv skall lämna en slutrapportering och utvärdering av satsningen till regeringen (Kulturdepartementet) senast den 30 juni 2002.

4.9 Näringsdepartementet

Näringsdepartementet ansvarar för frågor om arbetsliv, arbetsmarknad, basindustri, energi, forskning och utveckling, företag med statligt ägande, idrott, integration och mångfald, IT, jämställdhet, konkurrens, minoriteter, näringslivsutveckling, post-, tele- och radiokommunikationer, regional politik, regelförenkling, skogsbruk samt gruv- och mineralfrågor, social ekonomi, storstadspolitik, transporter och infrastruktur samt turism.

Näringspolitiska åtgärder har stor betydelse för att uppnå en hållbar utveckling. Departementets arbete med miljöledningssystem skall säkerställa att miljöhänsyn beaktas i arbetet med de näringspolitiska besluten så att de är förenliga med kravet på en hållbar utveckling. Flertalet av de myndigheter som sorterar under Näringsdepartementet kommer att beröras av arbetet med att uppnå miljömålen. Våren 1998 beslutade riksdagen om ett nytt övergripande transportpolitiskt mål (prop. 1997/98:56, bet. 1997/98:TU10, rskr. 1997/98:266) syftande till att transportpolitiken skall säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. En god hushållning med mark och vatten samt energi och andra naturresurser skall främjas. Omställningen till en ekologiskt hållbar utveckling ställer särskilda krav på att miljöaspekter integreras vid utbyggnad och användning av alla transportsystem. Detta sker bl.a. genom införande av miljöledningssystem hos flertalet av de myndigheter som sorterar under Näringsdepartementet och strategier för hållbar utveckling.

Genomförande av långsiktsplaner för åtgärder i transportinfrastrukturen under åren 1998–2007, som fastställdes under 1998, pågår. Prioriterade åtgärder är i stor utsträckning inriktade på förbättringar av befintligt infrastruktur. Regeringen har nyligen presenterat propositionen Infrastruktur för ett långsiktigt hållbart transportsystem (prop. 2001/02:20) om åtgärdsinriktning för den kommande planeringsperioden åren 2004–2015.

Rikstrafiken har som huvuduppgift att verka för samordning och upphandling av viss interregional persontrafik.

Inriktningen på hållbar utveckling skapar en potential för ökad sysselsättning, som skall tas tillvara. De arbetsmarknadspolitiska programmen skall vara utformade så att de är förenliga med målen för ett ekologiskt hållbart Sverige. Inom ramen för olika arbetsmarknadspolitiska program görs därför insatser som är angelägna från både sysselsättnings- och miljösynpunkt. Arbetsmarknadsverket inför miljöledningssystem vilket innebär insatser för att integrera miljöhänsyn i hela den ordinarie verksamheten. Regeringens satsningar på bl.a. de lokala investeringsprogrammen är ett steg mot en ekologiskt hållbar utveckling där miljö- och sysselsättningsaspekter ingår som integrerade delar.

Näringspolitikens övergripande mål är enligt 2001 års budgetproposition (prop. 2000/01:1) att främja en hållbar ekonomisk tillväxt och en ökad sysselsättning genom fler och växande företag. Inom ramen för de näringspolitiska insatserna finns åtgärder för att underlätta för småföretagen att beakta miljöaspekter och tillvarata de affärsmöjligheter som exempelvis finns i miljödriven produktutveckling. NUTEK och VINNOVA är centrala myndigheter för näringslivets tillväxt och förnyelse. Från och med den 1 januari 2001 gäller en ny organisation för den offentliga finansieringen och styrningen av forskning och utveckling i Sverige. I och med omorganisationen är tidigare NUTEK:s forsknings- och utvecklingsfinansierade delar, Kommunikationsforskningsberedningen (KFB) samt delar av Rådet för arbetslivsforskning (RALF) nu samlade i en ny myndighet, Verket för Innovationssystem (VINNOVA). VINNOVAs grundläggande uppgift är att utveckla innovationssystem och att åstadkomma synergieffekter mellan de verksamhetsområden myndigheten byggts upp av. Hållbar utveckling utgör ett prioriterat område för den nya myndigheten. NUTEK svarar för statliga insatser som främjar industriellt utvecklingsarbete, etablering och utveckling av små och medelstora företag samt regional näringslivsutveckling. Inom sina verksamhetsområden skall verket uppfylla de miljömål som regering och riksdag beslutar om.

Statens energimyndighet har ansvar för frågor avseende tillförsel och distribution av energi. Bland energimyndighetens uppgifter ingår att ansvara för ett långsiktigt program för forskning, utveckling och demonstration av ekologiskt och ekonomiskt hållbar energiteknik. Energimyndigheten skall också på kort sikt främja elproduktion från förnybara energikällor och åtgärder i syfte att främja en effektiv energianvändning.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) är central förvaltningsmyndighet för frågor om landets geologiska beskaffenhet samt ansvarar för att statens civila beredskapslager av olja för krigssituationer avvecklas med hänsyn tagen till samhällsekonomi, beredskap och miljö.

Pågående åtgärder

Åtgärd N 97:1 (f.d. K 97:1) Utveckla miljömålen för transportsektorn

Det övergripande målet för transportpolitiken är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. I detta ligger bl.a. att transportsystemets utformning och funktion skall anpassas till krav på en god och hälsosam livsmiljö för alla, där natur- och kulturmiljö skyddas mot skador. En god hushållning med mark, vatten, energi och andra naturresurser skall främjas.

I miljömålspropositionen (prop. 2000/01:130) har regeringen föreslagit en ny mer heltäckande målbild för miljöarbetet. Denna målbild skall i tillämpliga delar vara vägledande och utgöra en grund för en genomförandestrategi för transportsektorn. Kommande klimatbeslut och

de förslag som läggs i proposition Infrastruktur för ett långsiktigt hållbart transportsystem (prop. 2001/02:20) är andra viktiga utgångspunkter för detta arbete. En ambition bör vara att skapa en mer direkt koppling mellan miljöpolitikens mål och transportpolitikens etappmål för en god miljö.

Näringsdepartementet analyserar nu hur man skall vidareutveckla mått och metoder för att precisera etappmål för de transportpolitiska delmålen, däribland delmålet om en god miljö.

Åtgärd N 97:2 (f.d. K 97:2) Investeringar i transportsystemets infrastruktur

Genomförandet av Nationell väghållningsplan (Vägverket), Stomnätsplan (Banverket) och Länsplanerna för regional transportinfrastruktur avseende åren 1998–2007 pågår.

Regeringen har under 2001 fattat de första besluten om tillåtlighet enligt 17 kap. miljöbalken att genomföra vissa större infrastrukturprojekt. Besluten gäller delar av Botniabanan och väg E6 i norra Bohuslän. I och med att miljöbalken börjat tillämpas blir framtida projekts miljökonsekvenser väl belysta i ett tidigt skede.

I samband med nybyggnader och väsentliga ombyggnader av infrastruktur tillämpas de riktvärden för buller som riksdagen har antagit. Hänsyn tas till vad som är tekniskt möjligt, ekonomiskt rimligt och miljömässigt motiverat. Genomförda bullerdämpande åtgärder utmed det befintliga statliga vägnätet har under år 2000 bl.a. resulterat i att ytterligare 3200 personer fått en bullernivå inomhus under riktvärdet. Bullerskyddsåtgärder längs befintliga järnvägar har under året resulterat i sänkta bullervärden i 1930 bostadslägenheter.

Vägverket och Banverket arbetar med att utveckla mål, mått och kriterier för natur- och kulturvärden. Verken har i flera projekt genomfört åtgärder, såsom faunapassager, för att minska infrastrukturens negativa barriäreffekter. Verkens arbete med att kretsloppsanpassa infrastrukturen har bl.a. lett till att stora mängder beläggningmassor, sliprar m.m. nu kan återanvändas eller återvinnas. Trafikverken arbetar även vidare med att utveckla och genomföra sina kvalitetsprogram för arkitektur, gestaltning och design. Ett flertal aktiviteter genomförs i samband med Arkitekturåret 2001.

Jämfört med andra trafikslag har järnvägstrafiken låga utsläpp av koldioxid och luftföroreningar samt en låg energianvändning per passagerare och ton. Nya vägprojekt kan innebära miljövinster genom att t.ex. störda bostadsområden avlastas trafik eller att vägförkortningar och förbättrad framkomlighet leder till minskade totala utsläpp av luftföroreningar. Nedan följer några exempel på stora aktuella projekt. (Angående kommande planeringsperiod, se åtgärd N 99:3.)

Mälarbanan

Mälarbanan bildar tillsammans med Svealandsbanan "ringen runt Mälaren". På den sista flaskhalsen, mellan Kallhäll och Kungsängen, invigdes det nya dubbelspåret i augusti 2001.

Botniabanan

Den planerade Botniabanan mellan Kramfors (Nyland) och Umeå blir 190 km lång och kommer att tillsammans med den nuvarande stambanan bilda funktionen av ett dubbelspår. Därmed kan en effektiv trafik läggas upp med godstrafik norrut på stambanan och både persontrafik och snabba södergående godståg på den nya Botniabanan.

Byggandet av den första etappen mellan Örnsköldsvik och Husum pågår. Av de fem järnvägsutredningarna för övriga delar av Botniabanan som lämnats in till regeringen för tillåtlighetsprövning enligt miljöbalken har regeringen i juni 2001 beslutat om tillåtlighet för de tre som omfattar delarna Nyland – Stor Degersjön – Gålnäs – Arnäsvall. Banverket upprättar nu järnvägsplaner för dessa. Under förutsättning att regeringen med stöd av miljöbalken tillåter Botniabanan kan den vara klar för trafik 2008.

Stockholm

Järnvägsavsnittet omedelbart söder om Stockholms central är det hårdast belastade i Sverige. Dagens spårssystem, med endast två spår över Årstaviken, är praktiskt taget fullt utnyttjat. Byggandet av en ny järnvägsbro över Årstaviken pågår. (Se även åtgärd N 2001:1.)

Göteborg

Göteborgsöverenskommelsens investeringsprogram för miljö- och trafikförbättringar genomförs. Bland satsningarna märks kollektivtrafikförbättringar i form av nya spårsträckningar och spårvagnar samt miljö- och trafiksäkerhetsförbättringar i det lokala vägnätet. Den största satsningen är omläggning av riksväg 45 (Götaleden) till en tunnel under centrala Göteborg vilken innebär att ett stort och störande trafikflöde kommer att försvinna från gatumiljön längs med Göta älv. Väg E6/E20 genom Göteborg har byggts om och bullerskyddsåtgärder har genomförts för bostadsområdena intill vägen. Staten står för 75 procent och regionen och kommunerna för 25 procent av kostnaderna i Göteborgsöverenskommelsens investeringsprogram.

Västkustbanan vid Hallandsås

Banverket har konstaterat att det är tekniskt möjligt att bygga färdigt tunnlarna genom Hallandsås på ett miljömässigt acceptabelt sätt. Två alternativa byggmetoder har redovisats till regeringen. Regeringen beslutade i juni 2001 att ändra stomnätsplanen för perioden 1998–2007 så att den omfattar investeringsåtgärder som berör tunnelprojektet vid Hallandsås och åtgärder på andra sträckor med anledning av projektet.

Citytunneln i Malmö

Citytunneln, som planeras och projekteras för närvarande, blir en del i kollektivtrafiksystemet i Skåne. Den kommer att knyta samman länsjärnvägarna till ett samordnat system. En järnvägsutredning med tillhörande miljökonsekvensbeskrivning har under 2001 lämnats in till regeringen för tillåtlighetsprövning enligt miljöbalken.

Åtgärd N 97:3 (f.d. K 97:7) Vidta bullerskyddsåtgärder i bostäder vid flygplatser Skr. 2001/02:50

Regeringen har uppdragit åt bl.a. Luftfartsverket (LFV) att planera och snarast, dock senast 2003, genomföra en första etapp av åtgärdsprogram mot buller i befintlig bebyggelse. Därutöver har LFV den 1 november 1998 redovisat vilka ytterligare åtgärder som kan genomföras under perioden 1998–2007 i avsikt att påskynda uppfyllelsen av de riktvärden för buller som riksdagen har godkänt. Förberedelserna för att genomföra den första etappen av bullerbegränsande åtgärder påbörjades under 1999 vid LFV:s flygplatser. LFV räknar med att etapp ett skall vara slutförd senast 2003, om inte annat meddelas i verksamhetstillstånd.

Åtgärd N 97:4 (f.d. A 97:1) De arbetsmarknadspolitiska programmen skall vara utformade så att de är förenliga med målen för ekologisk hållbarhet

En projektgrupp inom AMS arbetade under våren 2000 fram en rapport med förslag rörande miljöpolicy, övergripande mål och nyckeltal, strategi för kompetensutveckling i miljöfrågor, inköp och upphandling, resepolicy och handlingsplan. Efter remiss till samtliga länsarbetsnämnder och AMS enheter fastställde AMS i november rapporten och gruppens förslag. Med uppdrag att påbörja miljöledningsarbetet skickades rapporten till länsarbetsnämnderna och AMS enheter.

AMS lämnade i februari 2001 sin redovisning av miljöledningsarbetet till regeringen enligt regeringsbeslut den 22 december 1998. De övergripande riksgemensamma målen skall införas successivt med början 2001 då förankringen av miljöpolicy, medarbetarnas kompetens och miljöinslag inom arbetsmarknadsutbildningen har målsatts. Under 2002 skall målen för sökanderesor och tjänsteresor införas och 2003 målen för energiförbrukning och upphandling.

AMS har under våren 2001 i samarbete med Naturvårdsverket tagit fram en datorbaserad grundläggande miljöutbildning för Arbetsmarknadsverkets personal. Utbildningen, som anpassats till AMV:s verksamhet, kommer att läggas ut på AMV:s intranet och blir därmed tillgänglig för alla anställda. Antal medarbetare som tagit del av utbildningen skall redovisas till AMS i slutet av året.

Åtgärd N 97:5 (f.d. A 97:2) Utveckla möjlighet till mer innovativa och framåtsyftande miljöinsatser inom ramen för EU:s strukturfonder

I regelverket för strukturfonderna betonas beaktandet av inverkan på miljön. Hållbar utveckling är ett s.k. horisontellt kriterium som skall utvärderas i varje projekt. En förhandsbedömning har gjorts i Mål 1- och Mål 2-programmen där strategins och stödformernas förväntade effekter på miljösituationen beskrivs. Det metodarbete som Naturvårdsverket bedriver tillsammans med länsstyrelser och andra myndigheter har verksamt bidragit till att miljöaspekten integrerats i de regionala strukturfondsprogrammen för åren 2000–2006 på ett tydligare sätt än under den föregående programperioden.

Åtgärd N 97:6 (f.d. A 97:3) Lyfta fram behovet av åtgärder för ett säkert och utvecklande arbetsliv som en del av helhetssynen på samhällsutvecklingen

Arbetslivsinstitutet redovisade 1998 till dåvarande Arbetsmarknadsdepartementet ett regeringsuppdrag avseende en inventering av forsknings- och utbildningsinsatser för att belysa effekterna på arbetsmiljön av åtgärder för den yttre miljön. Bl.a. kartlades de branschvisa utvecklingstendenser som kan skönjas kring företagens miljöarbete. Detta gjordes under 1999 i samverkan mellan Arbetslivsinstitutet och IVL – Svenska Miljöinstitutet. Som ett led i uppdraget inrättades en samrådsgrupp med företrädare för myndigheter och andra organisationer. Samrådsgruppen har under våren 2000 utvidgats och börjat undersöka möjligheten att anordna gemensamma seminarier och andra utåtriktade aktiviteter.

Åtgärd N 97:7 (f.d. N 97:3) Användningen av fossila bränslen bör hållas på en låg nivå. Det befintliga ledningsnätet för naturgas, som är det fördelaktigaste fossila bränslet, bör utnyttjas effektivare

En översyn av energibeskattningsystemet pågår inom Regeringskansliet. Utgångspunkterna för översynen är de mål som riksdagen i samband med 1997 års energipolitiska proposition lade fast för energibeskattningen (prop. 1996/97:84, bet. 1996/97:NU12, rskr. 1996/97:272). Enligt dessa mål bör beskattningen ge drivkrafter för hushållning och konvertering till förnybara energislag, samtidigt som den inte skall påverka industrins internationella konkurrenskraft negativt. Beskattningsreglerna bör främja elproduktion med förnybara energislag. Naturgasens miljöfördelar jämfört med olja och kol skall beaktas. I budgetpropositionen för 2001 har regeringen föreslagit en strategi för en successivt ökad miljörelaterad avskattning av skattesystemet. Vissa förslag till förändrade skatteregler för 2001 har lämnats. Vidare har regeringen aviserat att vissa områden skall utredas ytterligare inför förverkligandet av strategin. Det gäller bl.a. utformningen av nedsättningsystemet, trafikkbeskattningen och en fördjupad analys av alternativa ekonomiska styrmedel.

Två utredningar har tillsatts. Den första berör kriterier för översyn av regler för nedsättningen av energiskatter för vissa sektorer (dir. 2001:20) och den andra utredningen handlar om översyn av vägtrafikbeskattningen (dir. 2001:12).

Regeringen tillsatte i juni 1998 en särskild utredare med uppgift att se över den lagstiftning som reglerar handel, transporter och distribution av naturgas och annan rörbunden energi och lämna ett förslag till naturgaslagstiftning som tillgodoser kraven i Europaparlamentets och rådets direktiv 98/30EG om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas. Riksdagen antog (bet. 1999/2000: NU12, rskr. 1999/2000:259) en ny naturgaslag (2000:599) i enlighet med regeringens proposition (prop. 1999/2000:72) och den nya naturgaslagen trädde i kraft den 1 augusti 2000. Den nya naturgaslagen reglerar i huvudsak verksamheter avseende koncession, ledningsägares skyldigheter, särredovisning och tillsyn.

Åtgärd N 97:8 Uppmuntra införande av miljöledningssystem i små och medelstora företag Skr. 2001/02:50

NUTEK har sedan 1996 arbetat med att främja miljöledning i små och medelstora företag inom ramen för anslaget för Småföretagsutveckling. Utöver visst lokalt ekonomiskt stöd har erbjudits kostnadsfri telefonrådgivning, seminarier samt hjälp med att bli registrerad enligt EU:s miljöledningssystem (EMAS). NUTEK:s insatser för att stödja småföretag att tillämpa miljöstandarder fortsatte under 1999–2000. Bland uppnådda resultat i NUTEK:s verksamhet för att utveckla och stimulera införandet av miljöledningssystem i småföretag kan nämnas att undersökningar visar att åtta av tio företag bland dem som deltagit i NUTEK:s verksamhet behåller eller får nya kunder delvis tack vare miljöledningssystem. 60 procent anser att miljöledningssystemet leder till påtagliga eller märkbara konkurrensfördelar.

Åtgärd N 97:9 Bedriva utbildningskampanj för skogsägare

I syfte att bl.a. lyfta fram landskapsperspektivet i skogsnäringen påbörjades under 1997 arbetet med utbildningskampanjen Grönare skog. Kampanjen riktar sig främst till mindre skogsägare. Under 1998 pågick omfattande förberedelser, bl.a. utläggning av demonstrationsytor. Kampanjen Grönare skog startades den 1 september 1999 och är planerad för en treårsperiod. Den har vid utgången av år 2000 engagerat cirka 88 000 personer verksamma i skogsbruket.

Åtgärd N 97:10 Fortsätta arbetet med att utarbeta en Agenda 21 för uthållig utveckling inom industrisektorn inom ramen för Baltic 21-projektet

Agenda 21 för Östersjöregionen, Baltic 21, är ett samarbete mellan elva länder i Östersjöregionen vars syfte är att nå en hållbar utveckling inom en generation (30 år). Sverige och Ryssland är huvudansvariga för verksamheten inom Baltic 21 Näringsliv. Arbetet med att leda Baltic 21 Näringsliv bedrivs inom Näringsdepartementet i projektform. Projektet genomförs i nära samverkan med representanter för näringsliv och berörda organisationer och myndigheter. Ansvaret för de operativa uppgifterna har uppdragits åt NUTEK.

En internationell styrgrupp med representanter från stat och näringsliv i Estland, Lettland, Litauen, Tyskland, Polen, Ryssland och Sverige har etablerats. Östersjömiljard 2 har avsatt 10 miljoner kronor till NUTEK för att stödja näringslivsfrämjande projekt främst inom ramen för Baltic 21 Näringsliv. Konkreta aktiviteter har påbörjats.

- Ett industriforskningsnätverk har bildats – Baltic 21 Institute for Sustainable Industry. Nätverkets syfte är att främja en hållbar utveckling av näringslivet i östersjöregionen genom samarbete kring forskning och utveckling, överföring av kunskap och teknik, demonstrationsprojekt och utbildning. Målet är att hjälpa företag, särskilt mindre och medelstora företag, att öka sin resurseffektivitet och sina miljöprestanda genom att hjälpa dem att finna lämplig kompetens i de berörda länderna. Mer information om nätverket kan fås på www.baltic21institute.org.

- NUTEK har tillkännagivit programmet Nätverk och mötesplatser för hållbar utveckling i östersjöregionens näringsliv som omfattar 3,3 Mkr. Skr. 2001/02:50
- Eco Forum Baltica är det första projektet att bli erkänt som ett Baltic 21-projekt av den internationella styrgruppen. Projektet syftar till att stödja företag i Estland, Lettland, Litauen och Polen att minska sina miljöeffekter genom att använda miljöledningssystem. I projektet ingår också att stimulera svensk export av miljöanpassad teknik samt att öka samarbetet och nätverksbyggandet mellan företag och organisationer runt Östersjön.
- Ytterligare två projekt har blivit erkända som Baltic 21-projekt, nämligen The Baltic States' Regional Projects on Chemicals Control (BACCON) och Environmental Permits in Russia.
- En kartläggning av planerade, pågående och avslutade program och projekt som omfattar ett hållbart näringsliv i Baltikum, Polen, nordvästra Ryssland och Sverige har gjorts. Resultatet kommer att läggas ut på Baltic 21 Institute for Sustainable Industry:s hemsida (se ovan).
- En kartläggning av tekniker möjliga för en internationell teknikupphandling har utförts i Danmark, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Ryssland och Sverige. Arbetet inom åtgärden Teknikupphandling för hållbar utveckling utförs i en internationell arbetsgrupp med medlemmar från Baltikum, Danmark, Polen, Ryssland och Sverige.

Åtgärd N 97:11 Följa upp förslag till insatser från Miljöteknikdelegationen

Delegationen för främjande av miljöanpassad teknik med representanter företag, forskningsmiljöer och offentliga institutioner inrättades i september 1996, och upphörde med sin verksamhet den 31 december 2000. Delegationen har verkat för en positiv miljödriven teknikutveckling samt för att främja att utvecklingen av miljöanpassade produkter och teknik möter behov och efterfrågan på den internationella marknaden. Ansvaret för delegationens pågående projekt har förts över till Verket för innovationssystem, VINNOVA. Under 2001 har tidigare igångsatta projekt fortsatt och i viss mån slutförts. Utöver det har VINNOVA och NUTEK under året samfinansierat Miljöinnovationstorget, en mötesplats för innovatörer och finansiärer. VINNOVA tillsammans med NUTEK, SIC samt Energimyndigheten har finansierat Miljöinnovation 2001, en nationell tävling för att stödja och påskynda utvecklingen av miljöanpassade innovationer.

Åtgärd N 97:12 (f.d. N 97:2) Energipolitiskt program

Riksdagen godkände 1997 utformningen av ett sjuårigt program för ett ekologiskt och ekonomiskt uthålligt energisystem. Programmets huvudinriktning är en kraftfull långsiktig satsning på forskning, utveckling och demonstration av ny energiteknik. Programmet löper t.o.m. 2004 och omfattar också energipolitiskt motiverade internationella klimatinsatser i Baltikum och Östeuropa.

I budgetpropositionen för 2002 redovisar regeringen verksamhetens insatser och resultat. Skr. 2001/02:50

Åtgärd N 97:13 Miljöledningssystem

Trafikverken har regeringens uppdrag att utarbeta miljöledningssystem. Banverket och Vägverket arbetar med att utveckla sina miljöledningssystem enligt kraven i standarden ISO 14001. Även Luftfartsverket, Sjöfartsverket, SJ och Statens institut för kommunikationsanalys (SIKA) utvecklar miljöledningssystem.

Åtgärd 98:2 (f.d. K 98:2) Översyn av möjligheterna att införa miljöstyrande vägavgifter

En särskild utredare med uppdrag att lämna förslag till en lagstiftning för miljöstyrande vägavgifter i tätort har redovisat sina förslag i februari 1999 (SOU 1998:169). Utredningen har remissbehandlats. Rättsväsendet är i remissvaren genomgående mycket kritiska till förslaget. En återkommande kritik är att förslaget är ett försök att kringgå förbudet för kommunerna att beskatta andra än kommunens egna medlemmar. Kommuner och regioner efterfrågar genomgående större direkt inflytande över avgiftsinstrumentet.

Regeringen föreslog i proposition Infrastruktur för ett långsiktigt hållbart transportsystem (prop. 2001/02:20) att Stockholmsberedningen (N2001:02) bör ges tilläggsdirektiv att utreda frågan om hur användandet av trängselavgifter i trafiken kan genomföras.

Åtgärd N 98:3 (f.d. K 98:3) Utveckla konkreta och uppföljningsbara etappmål för intrångs- och barriäreffekter

Regeringen föreslog i proposition Infrastruktur för ett långsiktigt hållbart transportsystem (prop. 2001/02:20) att när riksdagen fattat beslut om miljömålspropositionen, infrastrukturpropositionen och den kommande klimatpropositionen bör transportpolitikens etappmål för en god miljö ses över och uppdateras och en samlad genomförandestrategi för transportsektorn tas fram.

Åtgärd N 98:4 (f.d. K 98:4) Ökade insatser för miljöanpassade transporter

I enlighet med det transportpolitiska beslutet gavs Kommunikationsforskningsberedningen, KFB, i uppdrag att arbeta för att i genomsnitt 15 miljoner kronor per år satsas på fortsatta insatser i form av systemdemonstrationer av miljöanpassade transporter, forskning om förutsättningar för att ställa om transporter och kommunikationer till en bättre hushållning med energi- och naturresurser samt uppföljning av erfarenheterna från de pilotprojekt man finansierat.

KFB finansierade under år 2000 forsknings-, utvecklings- och demonstrationsprojekt inom området systemdemonstrationer för miljöanpassade transporter för 1,5 miljoner kronor. Dessutom gick 11 miljoner kronor till projekt inom "Strategisk miljöforskning". För år 2001 har Verket för innovationsforskning, VINNOVA, givits motsvarande uppdrag.

Åtgärd N 98:5 (f.d. K 98:5) Ett samordnat och effektivt godstransportsystem Skr. 2001/02:50

Godstransportdelegationen (K1998:06) överlämnade sitt slutbetänkande till regeringen den 5 juli 2001 (SOU 2001:61). Delegationen har haft till uppgift att följa utvecklingen på godsområdet samt utveckla ett trafikslagsövergripande synsätt med syfte att effektivisera godstransport-systemet och göra det säkert och ekologiskt hållbart. Delegationen konstaterar i sitt slutbetänkande att en samlad godstransportstrategi måste genomsyras av kravet på säkra och miljöanpassade godstransporter. En långsiktig lösning på ekologisk hållbarhet kräver att staten agerar nationellt och internationellt. Det gäller stöd och incitament för teknikutveckling av godstransporter, bättre brukande av existerande godstransportsystem och en aktiv samhällsplanering för optimering av godstransportbehoven inklusive utveckling av ett rättvisande kostnadsansvar.

Åtgärd N 98:6 (f.d. K 98:6) Genomförande av EU-strategin för integrering av miljö och hållbar utveckling i transportpolitiken (Cardiff-processen)

Genom Amsterdamfördraget har hållbar utveckling slagits fast som ett övergripande mål för unionen och gemenskapen. Amsterdamfördraget innebar också en förstärkning av principen om integrering av miljöhänsyn inom olika politikområden (artikel 6 i EG-fördraget). Vid Europeiska rådets möte i Cardiff 1998 beslöts att de olika ministerråden skulle upprätta strategier för att integrera miljöhänsyn och hållbar utveckling.

Transportrådet enades i oktober 1999 om en strategi för att integrera miljöhänsyn och hållbar utveckling i transportpolitiken. Strategin är giltig fram till 2004. Uppföljningar av strategin skall ske med jämna mellanrum. Under det svenska ordförandeskapet gjordes en första uppföljning som resulterade i en rådsresolution. I resolutionen har transportrådet bl.a. enats om vilka krav ett hållbart transportsystem skall uppfylla. Resolutionen innehåller också ett antal prioriteringar för det mest närliggande arbetet. Kommissionen uppmanas bl.a. att närmare analysera om vägledande sektoriella miljömål kan användas för transportsektorn på EU-nivå och att undersöka möjligheterna att utarbeta en EU-strategi för introduktion av förnybara drivmedel i transportsektorn.

Åtgärd N 98:7 (f.d. A 98:1) Lagstiftning som berör distansarbete

I september 1998 lämnade Distansarbetsutredningen sitt betänkande Distansarbete (SOU 1998:115). Utredningen har bl.a. haft i uppgift att se över lagstiftning som berör distansarbete. Den har också haft i uppgift att bedöma konsekvenserna för den yttre miljön. Betänkandet har remissbehandlats. Utredningen föreslog bl.a. en ändring i turordningsreglerna i 22 § lagen (1982:80) om anställningsskydd, i syfte att stärka anställningsskyddet för dem som distansarbetar från bostaden. Regeringen lade i mars 2000 fram detta förslag i proposition Ett informationssamhälle för alla (prop. 2000/01:86). Lagändringen trädde i kraft den 1 augusti 2000.

Åtgärd N 98:8 (f.d. A 98:2) Kartläggning av den pågående omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle avseende arbetsmiljön

I juni 1998 redovisade Arbetarskyddsstyrelsen (numera Arbetsmiljöverket) resultatet av ett regeringsuppdrag att kartlägga effekter på arbetsmiljön av omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle. Rapporten följs upp i verksamhetsprogrammet för Arbetsmiljöverket för åren 2000–2002. Uppföljning sker också genom att verket granskar kretsloppsanläggningar och genom att utbildningsmaterial tas fram inom verket för nyckelpersoner (arbetsledare m.m.) inom kretsloppsanknuten verksamhet.

I augusti 1998 beslutade regeringen att ge bl.a. dåvarande Arbetarskyddsstyrelsen ett särskilt sektorsansvar för arbetet för ekologisk hållbarhet. I början av oktober 1999 lämnade myndigheten en första lägesredovisning till regeringen vad avser sektorsansvaret. Verkets arbete har fullföljts inom verkets miljöledningsprojekt, som har avrapporterats till regeringen den 15 februari 2001. Verket har formulerat mål och upprättat ett handlingsprogram för miljöledningen.

Åtgärd N 98:9 (f.d. N 98:1) Stöd till projekt för ekodesign

I slutet av 1999 startade Svensk Industri Design (SVID) ett tvåårigt projekt som bygger på erfarenheter från ett tidigare ekodesignprojekt som stötts av staten. Målet i nu aktuellt projekt är att 8–10 företag i branscher med hög miljöbelastning skall framställa nya och mer miljövänliga produkter och tjänster med hjälp av miljöutbildade designers. Regeringen har anslagit 500 000 kronor och NUTEK 1 600 000 kronor till projektet. Den totala budgeten uppgår till 4,5 miljoner kronor.

Åtgärd N 98:10 (f.d. N 98:2) Uppföljning av skogspolitiken

Riksdagen beslutade i november 1998 i enlighet med regeringens förslag i proposition Uppföljning av skogspolitiken (prop. 1997/98:158) att vissa bestämmelser i skogsvårdslagen skulle skärpas i syfte att bättre nå skogspolitikens produktions- och miljömål. Tidigare under året hade ytterligare skärpningar gjorts i anslutning till beslutet om miljöbalk och följdlagstiftningen till denna. Resursförstärkningarna till rådgivning och områdesskydd under 1999 fortsätter t.o.m. innevarande år. Kraftiga resursförstärkingar för områdesskydd beräknas för perioden 2002–2004.

Åtgärd N 98:11 (f.d. N 98:4) Genomförande av EU-strategin från toppmötet i Cardiff 1998 inom energisektorn

Inom ramen för energirådets ansvarsområde betonar Sverige vikten av att en strategi för integration av miljö och hållbar utveckling på energiområdet skall omfatta åtgärder som är kostnadseffektiva och flexibla. Exempel på frågor som skall prioriteras i rådets fortsatta arbete är den inre marknaden för energi, förnybara energikällor, energi-effektivisering, forskning och utveckling, Kyoto-protokollets flexibla mekanismer samt andra ekonomiska styrmedel och finansiella åtgärder.

Åtgärd N 99:1 Driva miljöfrågor inom luftfartens område internationellt

Skr. 2001/02:50

EU:s gemensamma riktlinjer inför ICAO:s generalförsamling

Sverige lade som ordförande i ministerrådet fram ett förslag till gemensamma riktlinjer i miljöfrågorna inför den generalförsamling som FN-organet för civil luftfart, ICAO, kommer att hålla hösten 2001. Syftet var att EU-länderna gemensamt skall kunna verka för ett starkare genomslag i miljöfrågorna inom luftfarten.

I riktlinjerna välkomnas ett förslag från ICAO:s miljökommitté om skärpta bullerkrav för flygplan som tillverkas från och med 2006. Man betonar vidare att detta inte löser EU:s bullerproblem på kort sikt. Därför bör ICAO tillåta att särskilt utsatta regioner tillåts införa driftsrestriktioner för bullersamma luftfartyg.

I riktlinjerna tar man även upp vikten av det långsiktiga arbetet med att ta fram ny teknik för att minska buller, regler för avgasrelaterade avgifter och behovet av skärpta krav för avgasutsläpp.

I april 2001 antog EU:s transportministrar dessa riktlinjer.

Förbud mot äldre flygplan med ljuddämpare

Den 4 maj 2000 trädde rådets förordning (EG) nr 925/1999 i kraft. Förordningen syftar till att genom ett nyregistreringsförbud förbjuda äldre flygplan som byggts om med ljuddämpare att flyga på gemenskapens flygplatser. Skälet till att förordningen antogs kommer sig av EU-ländernas missnöje med att det har varit svårt att få till stånd en skärpning av de globala bullernormerna.

USA anser emellertid att denna förordning strider mot det globala regelverket. I mars 2000 anmälde man därför EU-länderna till ICAO:s råd. ICAO:s råd har i november uppmanat de båda parterna till fortsatta förhandlingar. Förhandlingar med ICAO-rådets ordförande som medlare har därför ägt rum under 2001. Förhoppningen är att ICAO:s generalförsamling under hösten 2001 kommer att tillåta regionala driftsrestriktioner mot bullersamma flygplan. Detta skulle lösa tvisten i fråga.

Utsläpp av koldioxid

Enligt Kyoto-protokollet från 1997 skall de globala utsläppen av s.k. växthusgaser under perioden 2008–2012 minska med 5,2 procent jämfört med 1990 års nivå. EU-länderna har ett gemensamt åtagande att minska utsläppen med 8 procent. Luftfartens klimatfrågor skall hanteras via ICAO. ICAO:s miljökommitté har föreslagit sektorsövergripande handel med utsläppsrättigheter som den mest kostandseffektiva åtgärden för att minska utsläppen. Ett sådant system kommer dock att ta ganska lång tid att utveckla. Därför har kommittén även beaktat avgifter, skatter och frivilliga överenskommelser som möjliga åtgärder. ICAO:s generalförsamling kommer under hösten 2001 att diskutera förslagen.

FN:s klimatpanel IPPC har nyligen redovisat en specialrapport om flygets påverkan på atmosfären. En viktig slutsats av rapporten är att förbättrad teknologi inte är tillräcklig för att minska flygets påverkan på växthuseffekten. Rapporten kommer att diskuteras i de fortsatta klimatförhandlingarna.

ECAC (den europeiska luftfartskonferensen) har inrättat en arbetsgrupp Ett europeiskt system för avgasrelaterade landningsavgifter (ERLIG), som för närvarande håller på att ta fram ett gemensamt europeiskt system för avgasrelaterade landningsavgifter. I dag är det enbart Sverige och Schweiz som har sådana system. I Sverige grundar sig detta system på utsläpp av kväveoxider och kolväten.

Åtgärd N 99:2 Luftfartsavgifter differentierade med avseende på buller

ECAC (den europeiska luftfartskonferensen) har antagit ett förslag om ett utökat miljöklassningssystem avseende flygplanens bulleregenskaper. LFV beräknar sedan den 1 oktober 2000 sin bulleravgift med utgångspunkt av detta system.

Åtgärd N 99:3 Infrastrukturplanering

(Angående pågående genomförande, se åtgärd N 97:2)

Regeringen har nyligen presenterat proposition Infrastruktur för ett långsiktigt hållbart transportsystem (prop. 2001/02:20) om åtgärdsinriktning för den kommande planeringsperioden 2004–2015. Propositionen kommer att ligga till grund för avvägningarna i de långsiktiga infrastrukturplanerna. I årets budgetproposition har anslagsramar fastlagts som innebär att 150 miljarder kronor skall satsas på drift och underhåll, 100 miljarder på investeringar i järnvägar och 69 miljarder på investeringar i vägar under planeringsperioden

Åtgärd N 99:4 Utveckla stadstrafikprogram

Vägverket fick mot bakgrund av regeringens miljöpolitiska proposition (prop. 1997/98:145) i uppdrag att ta fram underlag till stöd för utarbetandet av program och planer, som anger hur kollektivtrafiken och gång och cykeltrafiken kan stärkas och biltrafiken begränsas till 2010. Uppdraget redovisades till regeringen den 1 oktober 1999.

Vägverket bedriver inom ramen för sitt sektorsansvar flera aktiviteter som syftar till att stödja kommunerna i en omställning av vägtransportsystemet i enlighet med uppdraget. Regeringen har i proposition Infrastruktur för ett långsiktigt hållbart transportsystem (2001/02:20) föreslagit att Vägverket under perioden 2004–2015 tilldelas 6 miljarder kronor för sektorsavgifter. För att stärka kollektivtrafiken har regeringen i maj 2001 tillsatt kollektivtrafikkommittén (se åtgärd N 2001:2).

Åtgärd N 99:6 Oljeutsläppsutredningen

Oljeutsläppsutredningen lämnade i januari 1999 sitt betänkande Att komma åt oljeutsläppen (SOU 1998:158). Utredningen pekar på vikten av att förhindra oljeutsläpp främst genom att fungerande mottagningsanordningar finns i varje hamn och att olagliga utsläpp effektivt beivras.

Utredningens förslag har behandlats i propositionen Åtgärder mot förorening från fartyg (prop. 2000/1:139). Denna proposition blev klar under våren 2001 och kommer att behandlas av riksdagen under hösten 2001. Lagförändringarna föreslås träda i kraft den 1 februari 2002.

Åtgärd N 99:7 Transportforskning

Det övergripande målet för transportpolitiken är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Transportforskningen skall bidra till att detta mål uppfylls. Forskning om långsiktigt hållbara transportsystem är ett prioriterat strategiskt forskningsområde. Inom den tillämpade transportforskningen har miljöanpassade transporter och drivmedel samt kollektivtrafik givits särskild prioritet.

Kommunikationsforskningsberedningen (KFB) har sedan flera år tillbaka drivit breda forskningsprogram med inriktning som berör bl.a. bilismens och de övriga transportslagens stegvisa miljöanpassningar. El-, bio- och hybridteknik har prövats. Sedan den 1 januari 2000 har ansvaret för detta arbete tagits över av den nybildade myndigheten Verket för Innovationssystem, VINNOVA.

Forskningen visar att det är fullt möjligt att med teknisk utveckling av ny fordons- och bränsleteknik nå mycket stora förbättringar vad gäller utsläpp, energiåtgång och bullerreduktion inom alla transportslag. Resultaten från forskningen pekar också på att användning av ekonomiska styrmedel är effektivt för att åstadkomma förändringar i önskvärd riktning.

Utveckling av trafiksäkra, bränslesnåla och i övrigt miljöanpassade fordon och drivmedel ställer dock fortsatta krav på omfattande forsknings-, utvecklings- och demonstrationsinsatser.

Åtgärd N 99:8 Utredning om det statliga åtagandet för forskning och utveckling när det gäller avgaser och bränslen inom motorfordonsområdet

En särskild utredare har tillkallats med uppgift att se över det statliga åtagandet för forskning och utveckling när det gäller avgaser och bränslen inom motorfordonsområdet. Uppdraget omfattar även avgasutsläpp från arbetsmaskiner. Utredaren skall beakta det pågående arbetet inom EU med att ta fram det femte ramprogrammet för forskning och utveckling och andra forskningsprogram som berör avgasfrågor. Utredaren redovisade resultatet i april 2000 i betänkandet Ren luft på väg (SOU 2000:35). Betänkandet har remissbehandlats och de framlagda förslagen är för närvarande föremål för regeringens överväganden.

Åtgärd N 99:9 Omställning av näringsliv och samhälle mot hållbar utveckling

Miljödriven produkt- och affärsutveckling är viktiga faktorer för att uppnå miljöanpassad tillväxt och förnyelse. NUTEK medverkar i detta arbete genom olika former av insatser. Dessa utgörs av övergripande initiativ bl.a. genom utveckling av en strategi för hållbar tillväxt och genomförande av ekoeffektivitet i svenskt näringsliv.

Med syftet att stärka svenskt näringsliv, i första hand de mindre företagens konkurrenskraft och samtidigt bidra till en bättre miljö, har NUTEK i samverkan med andra aktörer genomfört ett antal konferenser och seminarier. Särskilt kan nämnas den internationella konferensen Eco Efficiency 2000 som i juni år 2000 samlade 400 deltagare från 50 länder. Resultatet av konferensen, skriften Att se nya möjligheter, har nått 8 000

mottagare nationellt och internationellt. Nationellt kan nämnas verkets konferens Tillväxt och konkurrenskraft, som i ett närings- och regionalpolitiskt perspektiv delvis fokuserade på jämställdhet, miljö och ekoeffektivitet. Konferensen samlade 700 deltagare.

NUTEK deltar även i internationell samverkan inom området, bl.a. inom EU, nordiskt samarbete samt Baltic 21.

VINNOVA har under 2001 övertagit ansvaret för de forskningsintensiva verksamheter inom hållbar utveckling som tidigare låg på NUTEK. Under året har VINNOVA finansierat fyra nationella kompetenscentrum samt genomfört en Road Map inom området förnybara material (biofibrer, kompositer, biopolymerer etc.). Ett program för bioprocesser inom industrin har startats upp. En satsning från NUTEK under 2000 inom aktiv industrisamverkan, AIS 2000, har resulterat i att VINNOVA under året har startat upp sju samverkansprojekt med särskild inriktning mot hållbar utveckling. Vidare har VINNOVA initierat planeringsarbetet inför ett nytt FoU-program med fokus på att identifiera nya insatsområden för att nå hållbar utveckling.

Åtgärd N 99:10 Integrering av miljö och hållbar utveckling i EU:s arbete inom industrisektorn

Vid Europeiska rådets möte i Cardiff i juni 1998 uppmanades alla konstellationer inom ministerrådet att integrera miljö och hållbar utveckling i gemenskapens verksamhet inom respektive område samt att övervaka framstegen och att fastställa indikatorer som kan möjliggöra en utvärdering av integrationsarbetet. En inledande rapport om integrationsarbetet fastställdes av industriministerrådet vid deras möte i november 1999 som överlämnades till Europeiska rådet i Helsingfors i december 1999. Europeiska rådet ombad Ministerrådet att slutföra det påbörjade integrationsarbetet samt att förelägga Europeiska rådet i juni 2001 en strategi som möjliggör införandet av en tidsplan för ytterligare åtgärder och ett antal indikatorer för de berörda sektorerna. Under sitt ordförandeskap tog Sverige fram ett underlag som presenterades i rådets konstellation för industri. Detta underlag utgjorde utgångspunkt för de slutsatser rörande en strategi för hållbar utveckling som industriministerrådet antog i maj 2001.

Åtgärd N 99:11 Samverkansprogram för att utveckla miljövänligare bilar

I april 2000 undertecknades ett avtal mellan svenska staten och fordonstillverkarna om ett samverkansprogram för utveckling av mer miljöanpassade fordon. Industrin inbjöds i regeringsförklaringen 1998 till detta samarbete som både syftar till att minska vägtrafikens bidrag till miljöförstöringen och att skapa förutsättningar för en långsiktig konkurrenskraftig svensk fordonsindustri. Satsningen innebär att upp till 1 800 miljoner kronor satsas gemensamt under perioden 2000 t.o.m. 2005, varav den statliga finansieringen kommer att uppgå till maximalt 500 miljoner kronor. Industrin bidrar således med cirka 1 300 miljoner kronor. Programmet omfattar områden såsom avancerad förbrännings-teknik, hybridfordon och bränslecellsteknik, viktreduktion samt allmän

kompetensförsörjning. Förutom fordonstillverkarna är avsikten att även universitet och högskolor, forskningsinstitut samt underleverantörer skall medverka i programmet. VINNOVA ansvarar tillsammans med Programrådet för Fordonsteknisk Forskning (PFF) för programmets genomförande.

Åtgärd N 99:12 Regionala tillväxtavtal

I propositionen Regional tillväxt – för arbete och välfärd (prop. 1997/98:62) introducerades regional näringspolitik. Politiken har som mål att uppnå en effektivare samordning mellan politikområden och sektorer. Utgångspunkten är varje regions specifika möjligheter att bidra till tillväxt och sysselsättning. Regionala partnerskap formulerar treåriga program för tillväxt och kommer överens om hur dessa skall finansieras och genomföras, s.k. regionala tillväxtavtal. Det regionala inflytandet över tillgängliga resurser skall öka, liksom möjligheterna att använda resurserna mer flexibelt än tidigare.

I de regionala tillväxtavtalen skall de horisontella målen jämställdhet och ekologisk hållbar utveckling genomsyra avtalens alla delar, från analyskedet till genomförande- och uppföljningsfasen, och bidra till tillväxt och utveckling. Uppföljningen av tillväxtavtalen visar att många län upplevt svårigheter att integrera dessa frågor. Det behövs bättre metoder och utbildning om hur man införlivar målen i det tillväxtfrämjande arbetet. För att utveckla arbetet med ekologisk hållbarhet och lyfta fram miljö som en drivkraft för utveckling och tillväxt har regeringen utsett Dalarna, Västerbotten och Skåne till pilotlän. Arbetet som leds av Naturvårdsverket ska bl.a. resultera i en handbok, som innehåller metoder för och goda exempel på hur miljö kan beaktas och tillvaratas för tillväxt och utveckling. Erfarenheterna från pilotlänsverksamheten skall spridas till övriga län och ge effekter i nästa generations tillväxtavtal.

Enligt proposition En politik för tillväxt och livskraft i hela landet (prop. 2001/02:4) skall beteckningen ändras till regionala tillväxtprogram. Nästa programperiod skall inledas 2004. Processen samordnas tidsmässigt med den långsiktiga planeringsprocessen för infrastrukturinvesteringar. Programmens huvudsakliga inriktning skall även fortsättningsvis vara att skapa hållbara utvecklingsförutsättningar utifrån ett lokalt och regionalt perspektiv. Programmen skall bidra till att den regionala utvecklingen styrs mot en hållbar utveckling. Tillväxtprogram skall bestå av analyser, mål och regionala prioriteringar för hållbar tillväxt samt en plan för hur insatserna skall finansieras, genomföras och utvärderas. Analys, mål och regionala prioriteringar skall därför innefatta ett hållbart utvecklingsperspektiv.

Politikområden som berör ekologisk hållbarhet, jämställdhet samt integration och mångfald skall involveras i processen med tillväxtprogram. Regeringen understryker i propositionen vikten av att lyfta fram miljö och jämställdhet som drivkrafter för en hållbar utveckling. Det ekologiska perspektivet skall vara väl inarbetat i kommande regionala tillväxtprogram.

Åtgärd N 99:13 Biobränslenas miljö- och hälsoeffekter analyseras

Bioenergi kan användas i olika former. I dag sker den helt övervägande delen i form av förbränning av fasta biobränslen för produktion av värme, ånga och el. Till stor del används biprodukter från skogsbruk och skogsindustri. Resultatet är att fossila bränslen ersätts och detta till låga kostnader.

Större anläggningar ger god förbränning och ytterst små utsläpp medan främst äldre villapannor ger mycket stora utsläpp av partiklar och tjära. Statens energimyndighet driver sedan drygt ett år ett forskningsprogram inriktat på utveckling av bättre teknik samt underlag för att bedöma riskerna med dessa utsläpp.

Statens energimyndighet har också uppdragit åt Ingenjörsvetenskapsakademien att belysa för- och nackdelar med att använda ytterligare bioenergi i olika delar av energisystemet.

Drivmedel baserade på bioenergi är ett intressant område som berörs av ett föreslaget EU-direktiv. Ett direktiv om ökad produktion av el från förnybara energikällor, bl.a. bioenergi kommer inom kort.

Inom Näringsdepartementet förbereds ett projekt där den samlade informationen skall analyseras och formas till en strategi i dialog med näringslivet.

Åtgärd N 99:14 Tillförseln av el från förnybara energikällor skall öka

I propositionen Ekonomiska förutsättningar för elproduktion från förnybara energikällor (prop. 1999/2000:134) har regeringen lämnat förslag till riktlinjer för ett marknadsbaserat system för att främja produktion och handel med förnybar el. Den 31 augusti 2000 tillkallades en särskild utredare med uppgift att lämna förslag till den tekniska utformningen av systemet (dir. 2000:56). Uppdraget skall redovisas den 31 oktober 2001.

Åtgärd N 99:15 Förutsättningarna att utnyttja långsiktiga avtal om energieffektivisering som komplement till styrmedel undersöks

För att nå energipolitikens och miljöpolitikens mål måste de styrmedel som används kombineras så att de bidrar till en balans mellan konkurrenskraft och miljökrav. Därför behöver det utvecklas nya typer av styrmedel. Erfarenheter visar att långsiktiga avtal mellan staten och näringslivet kan vara ett kostnadseffektivt alternativ eller komplement till lagstiftning eller ekonomiska styrmedel. Regeringskansliet bedriver därför ett projekt med syfte att undersöka förutsättningarna att utnyttja långsiktiga avtal för energieffektivisering i Sverige. Regeringen beslutade den 31 augusti 2000 att tillsätta en förhandlare med uppgift att ta fram ett förslag till program för långsiktiga avtal med den energiintensiva industrin i syfte att uppnå utsläppsminskningar bl.a. genom effektivare energianvändning. Förhandlaren skall rapportera till regeringen den 31 oktober 2001. Regeringen återkommer i frågan i den energipolitiska proposition som planeras till våren 2001.

Åtgärd N 99:16 Ett effektivare råvaruutnyttjande i svenska basnäringar stimuleras Skr. 2001/02:50

För att skapa ett bättre kunskapsunderlag för beslut som syftar till bl.a. ett effektivt utnyttjande av råvaror har en studie av den svenska basindustrins villkor och utveckling över tiden genomförts.

Åtgärd N 99:17 Miljöinriktad verksamhet inom Nordtest

Svenska staten stödjer via Nordiska ministerrådet (Nordtest) utveckling av provningsmetoder inom bl.a. miljöområdet. Expertgrupper pekar ut områden som bedöms som angelägna att stödja.

Åtgärd N 99:18 Satsningar inom ramen för Nordisk Industrifond

Genomgående gäller för de satsningar som görs av Nordiska Industrifonden att miljöhänsyn skall beaktas vid fondens beslut om stöd till FoU-projekt. Ett av Nordisk Industrifonds satsningsområden är Bärkraftig industriell produktion, vilket skall bidra till att stärka konkurrenskraften hos det nordiska näringslivet genom att initiera offensiva projekt där näringsliv, forskningsinstitut och universitet samarbetar. Målsättningen är att skapa en plattform där nordisk industri, tillsammans med forskningsinstitut och universitet, kan utveckla industriellt anpassade lösningar. Projekt kommer att genomföras inom tre centrala områden:

- Utveckling av verktyg för miljöanpassad näringsverksamhet
- Återvinningsprocesser
- Avfallshantering

Åtgärd N 99:19 Provnings- och mätteknisk FoU

Inom Sveriges Provnings och Forskningsinstitut (SP) bedrivs utveckling av nya provningsmetoder och mättekniker. Verksamheten omfattar olika teknikområden och branscher där miljöaspekter ingår. Staten lämnar ett bidrag till SP på drygt 60 miljoner kronor, varav cirka 24 miljoner kronor används för mättekniska verksamheter.

Åtgärd N 99:20 Järnvägspaketet

I syfte att stärka järnvägens konkurrenskraft i förhållande till andra, mindre miljövänliga, transportslag, antog Europaparlamentet och rådet i februari 2001 det s.k. järnvägspaketet. Järnvägspaketet omfattar ändringar i direktiven 91/440/EG och 95/18/EG samt ett nytt direktiv, 2001/14/EG och innebär:

- fritt tillträde till spåret på ett särskilt definierat transeuropeiskt nät för godstransporter på järnväg (TRFN),
- att alla järnvägsföretag i medlemsstaterna kan söka tillstånd att trafikera detta nät,
- tydligare regler för den ekonomiska uppdelningen mellan operatörer och infrastrukturhållare, i syfte att öka insynen i dessa aktörers ekonomiska mellanhavanden,
- att vissa funktioner skiljs åt för att garantera en likvärdig och icke diskriminerande tillgång till infrastrukturen samt
- att principer för tilldelning av spårkapacitet och prissättning fastställts.

Inom EU har vidare nyligen antagits ett direktiv om driftskompatibilitet för konventionella tåg 2001/16/EG som liknar det s.k. höghastighetsdirektivet 96/48/EG. Riksdagen antog i december 2000 lagen (2000:1336) om järnvägssystem för höghastighetståg. Genom denna lag, som gäller för de svenska delarna av det transeuropeiska nätet och för de höghastighetståg som trafikerar dessa sträckor, kan överstatligt beslutade tekniska normer tillämpas i Sverige.

Järnvägstrafiken utvecklas allt mer mot ökad konkurrens och ökad internationalisering. Tågresandet har under senare år haft en positiv utveckling. En förutsättning för att öka järnvägens marknadsandelar är att konkurrenskraftiga priser och kvalitet samt att kundorienteringen ökar. Mot denna bakgrund och med hänsyn till de förändringar som beskrivits ovan har regeringen beslutat om direktiv för en utredning om järnvägssektorns organisation m.m. (dir 2001:48). Regeringen har därför tillkallat en särskild utredare för att göra en bred översyn av organisation och lagstiftning i syfte att ge utrymme för utveckling inom järnvägssektorn. Med utgångspunkt i konsumentintresset skall utredaren analysera möjliga utvecklingsvägar för järnvägstrafiken. Utredaren skall analysera olika modeller för en utvecklad konkurrens samt se över myndighetsstrukturen i järnvägssektorn. De nya regler som Europeiska gemenskapen antagit på området skall genomföras i svensk lagstiftning. Utredaren skall även göra en översyn av järnvägslagstiftningen. Slutbetänkandet skall lämnas till regeringen senast den 15 mars 2003.

Åtgärd N 99:21 (f.d. M 99:28 resp. In 97:1, delvis) Främja en hållbar samhällsplanering genom att utveckla samordningen m.m.

EU:s medlemsländer och kommissionen arbetar sedan några år med en sammanhållen regional utvecklingsplanering för unionens territorium – European Spatial Development Perspective, ESDP. Arbetet med ESDP syftar bl.a. till att förbättra förutsättningarna för regional samordning av Gemenskapens politikområden. I mars 2000 gav regeringen NUTEK och Boverket i uppdrag att upprätta ett gemensamt sekretariat för Sveriges medverkan i EU:s regionala utvecklingsplanering och tillämpningen nationellt. En praktisk tillämpning av tankarna i ESDP sker inom ramen för gemenskapsinitiativet Interreg II C och för perioden 2000–2006 i det nya Interreg III B.

Samhällsplaneringen har viktiga uppgifter i arbetet med att nå målen om en ekologiskt hållbar utveckling. Om omställningsarbetet skall bli framgångsrikt måste planeringsperspektivet vidgas så att ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter samordnas med bebyggelseplaneringen, infrastrukturplanering hushållningen med naturresurser etc. En sådan ansats förutsätter ett förbättrat kunskapsunderlag och en fortlöpande metodutveckling. Behovet av ökad samverkan mellan sektorer och mellan lokal, regional, nationell och transnationell nivå i planeringen blir också allt mer uppenbar. Ett inledande sådant arbete har påbörjats av ESDP-sekretariatet genom en genomgång av hur ESDP:s principer har tillämpats centralt och regionalt. En första delredovisning lämnades i juni 2001.

Åtgärd N 99:22 (f.d. Ku 99:1) Storstadspolitiken som ett instrument för hållbar utveckling

Den svenska storstadspolitiken har två huvudmål: att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för tillväxt och att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna (prop. 1997/98:165, bet. 1998/99:AU2, rskr. 1998/99:34). Sju storstadskommuner har fått erbjudande teckna lokala utvecklingsavtal, nämligen Botkyrka, Göteborg, Haninge, Huddinge, Malmö, Stockholm och Södertälje. Ett av målen för storstadspolitiken innebär att alla stadsdelar i storstäderna bör uppfattas som attraktiva av dess invånare, och utgöra goda och hälsosamma livsmiljöer. Det centrala i insatserna i dessa miljonprogramområden är att de boende är delaktiga i själva utformningen. Genom att utforma sådana insatser tillsammans med de boende och utifrån deras behov förstärks boendes ansvarstagande för områdets fysiska miljö och skapar en bas för en ekologiskt hållbar utveckling i just dessa bostadsområden.

Åtgärd N 99:23 (f.d. Ku 99:3) Översyn av statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer

I regeringens proposition En idrottspolitik för 2000-talet – Folkhälsa, folkrörelse och underhållning (prop. 1998/99:107, bet. 1999/2000:KrU03, rskr. 1999/2000:52) berörs statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer. I propositionen framhålls att många av de främjandeorganisationer som i dag erhåller bidrag från anslaget Stöd till idrotten bedriver en verksamhet som erbjuder människor i alla åldrar spännande och lärorika upplevelser i naturen och därigenom goda möjligheter att utveckla ett livslångt intresse för hälsa och friluftsliv. En arbetsgrupp inom Regeringskansliet har genomfört en översyn om framtida inriktning och administration av statens stöd till friluftslivet och främjandeorganisationerna. I arbetsgruppen ingick bl.a. företrädare för berörda myndigheter och organisationer. Gruppen har i december 1999 redovisat resultatet av översynen i rapporten Statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer (Ds. 1999:78). Rapporten tar förutom det statliga stödet upp friluftslivets nytta för miljön, värnandet om miljön m.m. och har remissbehandlats samt är föremål för beredning.

Nya åtgärder som har föreslagits under året

Åtgärd N 2001:1 Förbättring av transportsituationen i Stockholmsregionen

Regeringen tillsatte i december 2000 en kommitté (N 2001:02) med uppdrag att lämna förslag på insatser som förbättrar transportsystemet i Stockholm samt mellan Stockholm och omvärlden. Arbetet skall syfta till att utveckla transportsystemet på ett för regionen och hela landet miljömässigt, socialt och samhällsekonomiskt hållbart sätt. I juni 2001 redovisade kommittén en problemanalys och en målbild för transportsystemets utveckling. Den 15 januari 2002 skall kommittén

redovisa en långsiktig utvecklingsstrategi för 25–30 år och förslag till utbyggnader under den första tioårsperioden. Kommittén skall slutredovisa sitt uppdrag senast den 31 december 2003.

Åtgärd N 2001:2 Kollektivtrafikkommittén

Regeringen tillsatte den 17 maj 2001 en kommitté med uppgift att utifrån ett konsument- och helhetsperspektiv identifiera, analysera och beskriva kollektivtrafikens problem och möjligheter, formulera mål och visioner samt föreslå ändringar av organisation och regelverk och dylikt av betydelse för kollektivtrafikens utveckling och ett ökat kollektivt resande. Kommittén skall utgöra ett forum för samarbete mellan staten och övriga aktörer på kollektivtrafikområdet. Kommittén skall redovisa ett delbetänkande senast den 31 december 2001 samt ett slutbetänkande senast den 31 december 2002.

Åtgärd N 2001:3 Miljödriven affärsutveckling

NUTEK har sedan 1996 drivit utvecklingsprogrammen Miljöstyrning i småföretag och Metodik för miljöanpassad produktutveckling i syfte att skapa förutsättningar för ett miljöanpassat företagande. Under år 2000 har NUTEK även drivit pilotprojekt inom området funktionsförsäljning. Utgångspunkten är att små- och medelstora företag skall skapa bättre och nya affärer på en allt mer miljömedveten marknad. God miljöprestanda och starkt medarbetarengagemang kommer att bli viktiga konkurrensfaktorer i takt med att marknadskraven växer.

Hösten 2001 lanserar NUTEK programmet Miljödriven affärsutveckling vilket tar sin utgångspunkt i tidigare satsningar. Miljödriven affärsutveckling kan beskrivas som ett synsätt där hållbar utveckling genomsyrar hela företagets verksamhet. Miljö- och utvecklingsarbetet integreras i den löpande verksamheten och innefattar de aktiviteter som ger störst miljö- och marknadsmässig nytta. Nytt för denna programsatsning är fokuseringen på hållbara produkter och verksamhetsutveckling, två områden som bedöms vara särskilt viktiga för näringslivets tillväxt och omställning till ett hållbart samhälle.

Åtgärd N 2001:4 Utredning om torvens roll i ett uthålligt energisystem.

Regeringen beslutade i december 2000 om en utredning om torvens roll i ett uthålligt energisystem (dir. 2000:110). I uppdraget ingår bl.a. att jämföra torvens samlade miljöeffekter med andra bränslen, översiktligt inventera de geografiska områdena i landet där det kan finnas intresse av att säkerställa fortsatt torvproduktion och klarlägga torvverksamhetens sysselsättnings- och samhällseffekter. I uppdraget ingår även att närmare klarlägga konflikter gentemot andra konkurrerande markanvändare. Utgångspunkten för analysen skall å ena sidan vara målet att ställa om energisystemet och å andra sidan konsekvenserna för konkurrerande markanvändningsintressen såsom naturvård och kulturmiljövård. Utredaren skall redovisa sina överväganden och förslag senast den 30 augusti 2002.

4.10 Miljödepartementet

Det övergripande målet för miljöarbetet är att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. Riksdagen har godkänt regeringens förslag till nationella miljökvalitetsmål (prop. 1997/98:145, bet. 1998/99:MJU6, rskr. 1998/99:183). Syftet med miljömålen är att ange vilket miljötillstånd som skall uppnås inom en generation. En parlamentarisk kommitté har haft i uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter analysera och vidareutveckla de delmål och åtgärdsstrategier som behövs för att de övergripande miljökvalitetsmålen skall kunna nås (M 1998:07). Kommittén överlämnade i juni 2000 betänkandet Framtidens miljö – allas vårt ansvar (SOU 2000:52) till regeringen. Den 26 april 2001 beslutade regeringen om propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130). I propositionen föreslår regeringen ungefär 60 delmål för fjorton av de femton miljökvalitetsmålen. Det femtonde, klimatmålet, behandlas i en separat proposition. Regeringen föreslår att den nya miljömålsstrukturen dvs. miljökvalitetsmålen med tillhörande delmål, skall ersätta de miljömål som riksdagen antagit inom ramen för miljöpolitiken före beslutet om propositionen 1997/98:145 (bet. 1998/99:MJU6, rskr.1998/99:183).

Omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle förutsätter insatser från olika aktörer inom alla samhällssektorer. Den nya strukturen för miljömålen innebär ett helt nytt och sektorsövergripande sätt att arbeta inom miljöpolitiken och skall ses som ett led i strävandena att decentralisera miljöarbetet. I myndigheternas ansvar ingår bl.a. att identifiera den miljöpåverkan som verksamheten inom området ger upphov till, att med utgångspunkt från de nationella miljökvalitetsmålen sätta upp mål för verksamheten inom det egna ansvarsområdet samt att konkretisera behovet av åtgärder för att dessa mål skall nås. Inom ramen för sektorsansvaret har 24 myndigheter fått ett särskilt ansvar för att verka för att arbetet med ekologisk hållbarhet förs framåt. Naturvårdsverket har analyserat principiella gränsdragningar mellan myndigheter och redovisat vilka tvärsektoriella frågor som myndigheterna iakttagit.

Arbetet med Agenda 21 och Habitat har stor betydelse när det bl.a. gäller samspelet mellan nationell och lokal nivå.

Miljöbalken som trädde i kraft den 1 januari 1999 innebär en samordnad och skärpt miljölagstiftning som verksamt kommer att bidra till att miljömålen uppnås. Miljöbalken följs upp i enlighet med vad som sades i propositionen om miljöbalk (prop. 1997/98:45). Miljöbalkskommittén lämnade den 31 december 2000 ett första delbetänkande Uppföljning av miljöbalken – Vissa lagtekniska frågor (SOU 2000:116). En proposition med anledning av betänkandet är planerad att lämnas till riksdagen under november 2001.

De elva gröna nyckeltal som föreslagits av Miljövårdsberedningen redovisades i en bilaga till den ekonomiska vårpropositionen 1999 (prop.

1998/99:100, bilaga 5) samt i budgetpropositionen för 2000 (prop. 1999/2000:1, utg.omr. 20). Fem av nyckeltalen redovisades också i Finansplanen för den ekonomiska vårpropositionen för år 2000 och 2001. Presentationen av Gröna nyckeltal i vårpropositionen utgör ett komplement till de ekonomiska nyckeltal som i övrigt redovisas i dessa propositioner. Regeringen kommer att fortsätta arbetet med att utveckla nyckeltalen. För att mäta resultatet av det pågående arbetet mot ett ekologiskt hållbart samhälle behövs uppföljningssystem. Syftet med Gröna nyckeltal är att ge en första uppfattning om den svenska samhällsutvecklingen går åt rätt håll och i önskad takt.

En viktig åtgärd för att uppnå ekologisk hållbarhet är att förebygga och minska produkters negativa påverkan på människors hälsa och på miljön. I enlighet med den strategi som regeringen presenterade våren 2000 har Sverige engagerat sig i arbetet med att formulera en integrerad produktpolitik på nationell och europeisk nivå. I februari 2001 presenterade kommissionen en grönbok om en integrerad produktpolitik och den 7 juni 2001 antog EU:s miljöministrars rådslutsatser om det fortsatta arbetet med framtagande av en vitbok om en integrerad produktpolitik.

Pågående åtgärder

Åtgärd M 97:1 I en öppen dialog med det svenska näringslivet ta fram strategier för ett hållbart näringsliv

Miljövårdsberedningen har i kommittédirektiv (dir. 1998:65) fått i uppdrag att medverka i arbetet med att ta fram strategier för utveckling av ett ekologiskt hållbart näringsliv genom att förbereda och inleda en dialog med delar av näringslivet om dess arbete mot en hållbar utveckling. Beredningen har som pilotprojekt sedan hösten 1999 fört en dialog med företag som är verksamma inom dels bygg- och fastighetsområdet, dels inom handeln med dagligvaror. Resultatet redovisades i rapporterna *Tänk nytt, tänk hållbart!* – att bygga och förvalta för framtiden och *Tänk nytt, tänk hållbart!* – en dagligvarukedja för framtiden som lämnades till regeringen i december 2000.

Miljövårdsberedningen redovisar en plattform med visioner och långsiktiga mål och strategier för att nå en hållbar bygg- och fastighetssektor respektive dagligvaruhandel. För att uppnå energieffektivisering, god inomhusmiljö och effektiv resursanvändning inom bygg- och fastighetssektorn bedöms de strategiska områdena vara följande, planering för hållbart samhällsbyggande, användning av bästa möjliga teknik och utveckling av ny teknik, upphandling med livscykelperspektiv och helhetssyn, samordning av bygg- och förvaltningsprocesser, klassning av lokaler och bostäder, forskning och utveckling, fastighetsförvaltning samt information och marknadsföring av miljölösningar. Inom projektet *Framtida handel* bedöms de strategiska områdena vara samverkan mellan branscher och trafikslag kring hela dagligvarukedjan, utveckling, upphandling och införande av ny teknik, forskning och utveckling, att hållbar utveckling präglar hela företaget samt ökad miljöanpassning av varor och synliggjord miljöpåverkan.

Beslut har tagits om att utifrån respektive plattform fortsätta dialogen och fördjupa arbetet med sikte på att till början av 2002 nå frivilliga överenskommelser om insatser inklusive utveckling och uppföljning.

Miljövårdsberedningen överlämnade i mars 2001 sitt betänkande Tänk nytt, tänk hållbart! – dialog och samverkan för hållbar utveckling (SOU 2001:20). I betänkandet redovisas resultat och erfarenheter av de två pilotprojekten samt strategier för ett hållbart näringsliv. Betänkandet remissbehandlas under hösten år 2001.

Åtgärd M 97:2 Verka för ökat regionalt samarbete på miljöområdet

Enligt ett svenskt-danskt regeringsavtal år 1994 skall länderna gemensamt genomföra ett regionalt miljöprogram för Öresundsregionen, dvs. Skåne och östra Själland. Programmet, som skall innehålla gemensamma regionala miljö kvalitetsmål och riktlinjer för en miljöinriktad regional planering, tas fram i ett samarbete mellan regionala och lokala myndigheter och organ. En första kartläggningsetapp har redovisats med en delrapport till en konferens hösten 1998 och det fyraåriga EU-stödda projektet avslutades år 2000.

Åtgärd M 97:3 Utveckla former för miljö- och hushållningsprogram för särskilda geografiska områden

Miljövårdsberedningen utvärderade på regeringens uppdrag det arbete som sju länsstyrelser genomförde med att ta fram regionala miljö- och hushållningsprogram för de större skärgårdsområdena. Utmärkande för det arbetet har varit att det skett i samarbete med aktörer på alla nivåer. Beredningens betänkande Levande skärgård – Utvärdering av de regionala miljö- och hushållningsprogrammen (SOU 2000:67) redovisades i juni 2000 och har remissbehandlats. Betänkandet bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Naturvårdsverket redovisade i januari 2000 ett regeringsuppdrag att i samråd med Boverket och Riksantikvarieämbetet samt i samverkan med Närings- och teknikutvecklingsverket och berörda länsstyrelser utarbeta en översikt över geografiska områden där behovet av regionala miljö- och hushållningsprogram är särskilt framträdande i ett riksperspektiv. Naturvårdsverket ansåg i översikten att fjällen är ett område där regionala miljö- och hushållningsprogram är ett lämpligt instrument. Regeringen överlämnade översikten till Miljömålskommittén som i sitt betänkande Framtidens miljö – allas vårt ansvar (SOU 2000:52) föreslog att berörda länsstyrelser i fjällregionen får i uppdrag att utarbeta regionala miljö- och hushållningsprogram för det område som omfattas av miljö kvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö. Regeringen angav i sin proposition Svenska miljö mål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) att den avser att ge berörda länsstyrelser ett sådant uppdrag.

Åtgärd M 97:4 Inrätta ett kunskapscentrum för ekologisk hållbar utveckling i samverkan med ett lämpligt universitet/högskola för att understödja de lokala investeringsprogrammen

Statens institut för ekologisk hållbarhet, IEH (tidigare Centrum för kunskap om ekologisk hållbarhet, Swecol),

i Umeå inrättades i februari 1999. Myndighetens roll är att stödja arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. En viktig uppgift är att stödja kommuner, näringsliv och andra aktörer i arbetet med de lokala investeringsprogrammen för ekologisk hållbarhet. Myndigheten skall stimulera kontakter mellan praktiker och forskare och vara en länk som gör att kunskaper i forskarvärlden kommer praktikerna till godo och se till att angelägna frågor når forskarna. Bland arbetsredskapen finns webbplatsen www.ieh.se, register över forskare och företag m.m., ett elektroniskt nyhetsbrev, konferenser på olika teman samt temanätverk. IEH kommer också att ha en viktig roll när det gäller att sprida resultat och erfarenheter från utvärderingen av LIP och som länk till forskarvärlden i detta sammanhang.

Regeringen har givit IEH i uppdrag att särskilt stödja arbetet inom området naturvård och biologisk mångfald. Skälet till detta är bl.a. det relativt låga antalet naturvårdsprojekt inom ramen för LIP. Uppdraget redovisas våren 2002. (Se även avsnitt 5).

Åtgärd M 97:5 (f.d. In 97:10) Verka för en effektiv försörjning med geografiska data som en del av samhällets informationsförsörjning

En infrastruktur för samhällets informationsförsörjning med geografiska data är en tillgång för en ekologiskt hållbar utveckling i samhället. Det är angeläget att informationsförsörjningen organiseras och utnyttjas så effektivt som möjligt för att åstadkomma bl.a. skydd av miljön, effektiv användning av resurser och en hållbar utveckling. Lägesfaktorn är en av samhällets viktigaste samordningsnycklar. Geografisk information bör därför på ett så effektivt sätt som möjligt utnyttjas i samhället.

Av den senaste IT-propositionen framgår att geografisk informationsteknik är en viktig del i utvecklingen av informations- och kunskapssamhället (prop. 1999/2000:86). Regeringen avser att utveckla en strategi för samhällets informationsförsörjning. En arbetsgrupp i Regeringskansliet har tagit fram ett förslag till strategi och föreslår att den börjar tillämpas på bl.a. geografisk information (Ds 2000:34). Förslaget har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Regeringen har vidare för avsikt att under hösten 2001 tillsätta ett särskilt forum för IT och miljö, med uppgift att kartlägga hur IT-tillämpningar i högre grad kan utnyttjas för att minska miljöpåverkan och främja en hållbar utveckling.

Miljövårdsberedningen har konstaterat att nästan alla miljödata har någon form av geografisk koppling (SOU 1996:92). Miljöinformationsutredningen har funnit att analyser i geografiska informationssystem kan visa vilka belastningsnivåer som gäller för en viss yta vilket kan påverka t.ex. en verksamhets lokalisering (SOU 1997:4). Utredningen om avrinningsområden har uppmärksammat betydelsen av geografiska informationssystem för att studera avrinningsområden (SOU 1997:155). Miljömålskommittén har uppmärksammat geografiska informationssystem för att nå miljömålen (SOU 2000:52).

Regeringen har initierat en särskild satsning för att stimulera en ökad användning av geografisk informationsteknik inom den offentliga sektorn (prop. 2000/01:1, utg.omr. 18). Satsningen pågår till och med 2001. Satsningen avser breddutbildning mot området samhällsplanering

och standardisering. Sveriges nationalatlas har gjorts tillgänglig på Internet (www.sna.se). Vidare har samtliga länsstyrelser i uppdrag att dels bedriva fortsatta utbildningsinsatser, dels att ta fram strategier för länsstyrelsernas utvecklingsarbete inom IT-området.

Lantmäteriverket har redovisat ett uppdrag syftande till att identifiera hinder och möjligheter för en bredare användning av geografisk informationsteknik för att därmed rikta utvecklingen mot informations- och kunskapssamhället. Regeringen har uppmärksammat behovet av forskning inom bl.a. IT-frågor, miljö och hållbar utveckling i propositionen Forskning och förnyelse (prop. 2000/01:3). Dåvarande byggforskningsrådet har tagit fram en rapport kring forskning och utveckling om geografisk informationsteknik (dnr 118/2000).

Åtgärd M 98:1 Statistik m.m.

Kemikalieinspektionen och Naturvårdsverket har haft i uppdrag att genomföra en översiktlig studie av upplagring och flöden av farliga kemikalier i samhället. Uppdraget redovisades till Miljödepartementet i december 1999 och har remissbehandlats. Avsikten med utredningen har varit att identifiera områden där kunskapen behöver förbättras för att flöden och upplagring av farliga ämnen i samhället skall kunna uppskattas översiktligt med en rimlig tillförlitlighet. Fokus i utredningen har varit att närmare identifiera kunskapsluckor och föreslå åtgärder till förbättringar inför kommande uppskattningar av flöden. Delar av förslagen behandlades i propositionen Kemikaliepolitik för en Giftfri miljö (prop. 2000/01:65).

I miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) gjorde regeringen bedömningen att statistik för materialflöden bör utvecklas. Regeringen gav Statistiska Centralbyrån ett uppdrag om detta i samråd med Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen och andra berörda myndigheter. Uppdraget slutredovisades den 31 mars 2000. Sammantaget visar utredningen att det är möjligt att ur olika datakällor sammanställa en översiktlig bild av materialflödesområdet, dock finns det betydande luckor. Ännu återstår utvecklingsarbete inom alla i rapporten föreslagna områden framför allt vad gäller kemikalier och vissa substansflöden som bl.a. metaller och organiska föreningar. Frågan bereds vidare inom Regeringskansliet.

Naturvårdsverket har i uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter utveckla indikatorer för att kunna följa olika växt- och djurarters utbredning och tillväxt i sjöar och vattendrag och i havets ekosystem. Dessutom skall Naturvårdsverket i samverkan med Sveriges geologiska undersökning, Statens livsmedelsverk och Boverket se över och ge förslag till en värderingsgrund eller -mall i syfte att skydda grundvattenförekomster med tanke på befintligt och potentiellt värde för dricksvattenförsörjningen. Uppdraget redovisades i december 2000.

Åtgärd M 98:2 Översyn av åtgärder inom klimatområdet. Utredning av klimatpolitiken och ratificering av Kyoto-protokollet

Regeringen beslutade i maj 1998 att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté (M 1998:06) med uppgift att presentera förslag till en samlad svensk strategi och ett åtgärdsprogram som lägger stor vikt vid

att kostnadseffektivitet uppnås. Den s.k. Klimatkommittén redovisade sina förslag för regeringen i april 2000. Betänkandet (SOU 2000:23) remissbehandlades under sommaren och hösten 2000.

Åtgärd M 98:3 Tillsätta en parlamentarisk beredning om mål i miljöpolitiken

Riksdagen antog under våren 1999 propositionen Svenska miljömål – Miljöpolitik för ett hållbart Sverige (prop. 1997/98:145, bet. 1998/99: MJU6, rskr. 1998/99:183) som innebär ett nytt system med 15 nationella miljö kvalitetsmål. Regeringen beslutade den 28 maj 1998 att tillsätta en parlamentariskt sammansatt beredning om mål i miljöpolitiken. Den s.k. Miljömålskommittén (M 1998:07) redovisade sina förslag för regeringen i juni 2000. Betänkandet (SOU 2000:52) remissbehandlades under sommaren och hösten 2000 och resulterade under våren 2001 i regeringens proposition (prop. 2000/01:130) Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier.

Åtgärd M 98:8 Uppdrag avseende särskilt sektorsansvar för ekologisk hållbar utveckling

Regeringen beslutade i augusti 1998 att ge Kemikalieinspektionen, Boverket, SGU och Naturvårdsverket ett särskilt sektorsansvar för arbetet för ekologisk hållbarhet. Det särskilda sektorsansvaret innebär att myndigheterna skall integrera miljöhänsyn och resurshushållning i sin verksamhet samt verka för att arbetet mot ekologisk hållbarhet förs framåt inom hela myndighetens sektor.

Myndigheterna inkom den 1 oktober 1999 till regeringen med en första lägesredovisning som belyser hur myndigheterna definierat sin roll, arbetets omfattning, eventuella hinder och på vilket sätt arbetet med ekologisk hållbarhet kan integreras i myndighetens verksamhet. I propositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130) redovisas hur statliga myndigheters sektorsansvar ytterligare har förstärkts. Regeringen gör den samlade bedömningen att det är angeläget med en fortsatt utveckling av sektorsansvaret för miljön. Kompletteringar och förändringar av myndighetsansvar behöver successivt aktualiseras och förtydligas. Vidareutvecklingen av det särskilda sektorsansvaret övervägs för närvarande inom Regeringskansliet.

Åtgärd M 98:9 Översyn av samhällets informationsförsörjning inom miljöområdet

Regeringen beslutade i september år 1998 att Naturvårdsverket tillsammans med ett antal andra miljö- och sektorsmyndigheter skulle göra en översyn av samhällets informationsförsörjning inom miljöområdet. Syftet var att anpassa data- och informationsunderlaget på miljöområdet till de behov som finns hos regering, myndigheter, forskare, massmedia, allmänhet m.fl. samt för internationell rapportering. Uppdraget har delvis rapporterats till regeringen i form av en skrivelse den 22 december 1999.

Åtgärd M 99:1 Utveckling av miljöledningssystem

Totalt har nu 234 myndigheter fått i uppdrag att organisera sitt miljöarbete genom att införa miljöledning. Syftet är att myndigheterna kontinuerligt skall förbättra sitt miljöarbete och därmed bidra till en hållbar utveckling. Myndigheterna erhåller en omfattande utbildning och konkret stöd i sitt miljöledningsarbete.

Myndigheterna redovisar årligen sitt miljöledningsarbete till regeringen. Utifrån myndigheternas redovisning kan konstateras att en imponerande arbetsinsats genomförts. Införandet av miljöledningssystem har kommit långt i många myndigheter. Dock kan den initiala kraftansträngningen äventyras om inte resultaten uppmärksammas i ledningen på olika nivåer.

Redovisningarna visar också att flertalet myndigheter genomfört en rad miljöförbättrande åtgärder, framför allt i den interna verksamheten vad gäller elförbrukning, inköp av miljöanpassade produkter, pappersförbrukning, källsortering och resande vilket direkt har inneburit positiva miljöeffekter. Det stora arbetet är nu att integrera miljöhänsyn och resurshushållning i alla beslut, dvs. i den utåtriktade verksamheten. Flera myndigheter har redan kommit långt även i det arbetet och ställer krav på miljöhänsyn vid bidragsgivning och integrerar miljöaspekter i projekt och utredningar samt informerar och utbildar personal.

Åtgärd M 99:3 Översyn av bilskrotningsfonden

Regeringen beslutade i december 2000 om propositionen 2000/01:47 Ändringar i bilskrotningslagen. I propositionen behandlas frågor om bilskrotningsfonden. Bland annat aviserades höjda bilskrotningspremier samt skärpta miljökrav för bilskrotningsanläggningar. I maj 2001 beslutade regeringen om höjda bilskrotningspremier baserade på bilens ålder.

Åtgärd M 99:4 Införa miljöledningssystem i Regeringskansliet

Miljödepartementet samordnar införandet av miljöledning i Regeringskansliet. Samtliga departement och Stadsrådsberedningen har dock eget ansvar att införa miljöledning. Regeringen beslutade den 23 maj 2001 om miljöpolicy, miljömål och handlingsprogram för miljöledning i Regeringskansliets beslutsprocesser m.m. Arbetet med att införa miljöledningssystemet i Regeringskansliet pågår.

Åtgärd M 99:5 Miljöanpassad offentlig upphandling

Se åtgärd M 2000:5.

Åtgärd M 99:6 Utforma en miljöorienterad produktpolitik

Regeringen redovisade i skrivelsen En miljöorienterad produktpolitik (1999/2000:114) en strategi för en miljöorienterad produktpolitik och för hur det fortsatta arbetet bör bedrivas i Sverige, inom EU och globalt. En miljöorienterad produktpolitik, eller Integrated Product Policy (IPP) som den benämns på EU-nivå, syftar till att minska produkters negativa påverkan på människans hälsa och på miljön, samt till bättre hushållning med naturresurser under produkternas hela livscykel. I skrivelsen anges

motiv och övergripande mål för en produktpolitik samt hur Sverige bör driva frågan på såväl europeisk som global nivå.

Under det svenska ordförandeskapet våren 2001 var IPP en av de prioriterade frågorna. I februari presenterade EU-kommissionen en grönbok om IPP. Under våren skedde omfattande förankringsarbete från kommissionens sida genom seminarier men även från svensk sida genom bilaterala möten och arbete i ett informellt europeiskt nätverk, som inrättades på svenskt initiativ redan i februari 2000. Nätverket har sedan dess träffats fem gånger. Det förberedande arbetet samt kontakterna och dialogerna med andra medlemsstater ledde till stor framgång under ordförandeskapet och på ministermötet den 7 juni 2001 i Luxemburg enades miljöministrarna om rådsslutsatser om konkreta riktlinjer för det fortsatta IPP-arbetet. EU-parlamentet kommer att ge sin syn på kommissionens grönbok i december 2001. Kommissionen planerar därefter att ta fram en vitbok om IPP. På nationell nivå har en rad IPP-dialoger med olika aktörsgrupper arrangerats av Miljödepartementet och Näringsdepartementet samt olika myndigheter. Dessutom har IPP-diskussioner skett i ett nationellt IPP-nätverk där myndigheter, aktörer och departement deltagit. IPP-dialogerna och nätverksmötena har gett en god grund för Sveriges fortsatta arbete med IPP och för arbetet inom gemenskapen. Sverige avser att även fortsättningsvis vara drivande i denna fråga och dialoggrupperna och nätverken kommer att fortsätta sitt arbete.

Under hösten 2001 tas en arbetsplan fram för hur regeringens fortsatta IPP-arbete under det kommande året bör drivas och följas upp. Ett viktigt underlag i den fortsatta processen är Naturvårdsverkets uppdrag att analysera hur befintliga produktrelaterade instrument kan utvecklas, samordnas och optimeras. Naturvårdsverket skall redovisa uppdraget i juli 2002. (Se åtgärd M 2001:3)

Åtgärd M 99:8 Utforma en hållbar kemikaliepolitik

Kemikalieutredningen (M 1998:09) har haft i uppdrag att föreslå hur de nya riktlinjerna inom kemikaliepolitiken skall genomföras.

Utredningens betänkande Varor utan faror (SOU 2000:53) överlämnades till Miljödepartementet den 5 juni 2000. Baserat på utredningens betänkande överlämnade regeringen till riksdagen i februari 2001 propositionen Kemikaliepolitik för Giftfri miljö (prop. 2000/2001:65). Riksdagen antog propositionen i juni 2001.

Åtgärd M 99:9 Uppdrag till Naturvårdsverket angående information till allmänheten om farliga kemikalier

Ett uppdrag till Naturvårdsverket att i samverkan med Kemikalieinspektionen ge förslag till hur information om användning och utsläpp av farliga kemikalier på bästa sätt kan göras tillgänglig för allmänheten redovisades till regeringen den 15 december 1999. Naturvårdsverket föreslår att ett informationssystem byggs upp som möjliggör information till allmänheten om användning och utsläpp av farliga kemikalier. Naturvårdsverket har i sitt förslag strävat efter att sammanföra olika uppgifter som verket årligen kräver in från industriella anläggningar för olika ändamål och föreslog därför att

informationsinsamlingen blir en integrerad del av de uppgifter som tas in via miljörapporterna. Nya föreskrifter har trätt i kraft den 1 januari 2001, vilket medför att uppgifter för år 2001 skall samlas in och rapporteras senast den 31 mars 2002. Skr. 2001/02:50

Åtgärd M 99:10 Uppdrag till Naturvårdsverket angående PCB

Uppdrag har lämnats till Naturvårdsverket att i samverkan med Kemikalieinspektionen rapportera hur omhändertagandet av PCB fortskrider. Uppdraget som redovisades till regeringen den 1 december 2000 bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Åtgärd M 99:11 Uppdrag till Kemikalieinspektionen beträffande avveckling av skadliga och misstänkt skadliga mjukgörare samt miljöskadliga tennstabilisatorer i PVC

Regeringen beslutade den 22 december 1998 att ge Kemikalieinspektionen i uppdrag att följa avvecklingen av skadliga och misstänkt skadliga mjukgörare samt de mest miljöskadliga tennstabilisatorerna i PVC (se prop. 1997/98:145, bet. 1998/99:MJU6, rskr. 1998/99:183). Inom ramen för detta uppdrag redovisade Kemikalieinspektionen den 31 maj 2000 till regeringen förslag till avvecklingsplaner för de mest miljöskadliga tennstabilisatorerna i PVC. Enligt inspektionens bedömning bör arbetet med substitution av tennorganiska föreningar fortsätta, såväl beträffande användningen i PVC som i andra applikationer. Rapporterna kommer att remissbehandlas under 2001.

Åtgärd M 99:12 Uppdrag till Kemikalieinspektionen avseende avvecklingen av användningen av bly, kvicksilver, nonylfenoletoxilater m.fl. ämnen

Kemikalieinspektionen har i december 2000 redovisat hur avvecklingen av vissa farliga ämnen har gått. Regeringen har i juni 2001 till EU-kommissionen anmält ett förslag till förbud mot användning av bly i ammunition.

Åtgärd M 99:15 Uppföljning av producentansvaret

Se åtgärd M 2000:2.

Åtgärd M 99:16 Miljövårdsberedningen har slutredovisat sitt arbete med gröna nyckeltal

Miljövårdsberedningen har i sitt arbete med Gröna nyckeltal under år 1998 och 1999 presenterat tre rapporter. Miljövårdsberedningen föreslår i rapporten Gröna nyckeltal – följ den ekologiska omställningen (SOU 1999:127) tolv gröna nyckeltal. Dessa tolv är valda för att lyfta fram några faktorer som är särskilt viktiga för den ekologiska samhällsutvecklingen i vårt land. Syftet är att ge enkel och överskådlig information om utvecklingen på miljöområdet till allmänhet och beslutsfattare och bidra till debatten om det ekologiskt hållbara samhället. Rapporten har remissbehandlats. Remissinstanserna är övervägande positiva, men det finns vissa invändningar när det gäller vissa nyckeltals mätbarhet och möjligheten att följa utvecklingen över

tiden. Det är nu angeläget att Gröna nyckeltal som följer den ekologiska omställningen till hållbarhet presenteras och etableras som välkända begrepp.

Sedan 1999 års ekonomiska vårproposition redovisas gröna nyckeltal som ett komplement till de ekonomiska nyckeltalen. Inom EU bedrivs vidare ett internationellt samarbete för att utarbeta nyckeltal gemensamma för Europa. Sverige medverkar och är pådrivande i detta arbete.

Åtgärd M 99:17 Förslag till nya miljökvalitetsnormer

I och med att miljöbalken trädde i kraft den 1 januari 1999 infördes miljökvalitetsnormer som ett nytt instrument i miljöarbetet. Därmed får regeringen för vissa geografiska områden eller för hela landet meddela föreskrifter om kvaliteten på mark, vatten, luft eller miljön i övrigt.

Samtidigt med miljöbalken infördes en förordning (SFS 1998:897) om miljökvalitetsnormer för kvävedioxid, svaveldioxid och bly i utomhusluft. I juli 2001 ersattes denna förordning med en ny förordning (SFS 2001:527) för miljökvalitetsnormer för utomhusluft med normer för ovannämnda luftföroreningar samt för partiklar. Dessutom har Naturvårdsverket i sin rapport 4925, Utveckling av nya miljökvalitetsnormer, föreslagit att miljökvalitetsnormer införs för bensen och kolmonoxid. I samma rapport ger verket förslag till hur det framtida arbetet med miljökvalitetsnormer bör inriktas och redovisar dessutom en analys av hur miljökvalitetsnormer kan användas i arbetet med att nå miljökvalitetsmålen.

Naturvårdsverket har fått i uppdrag att föreslå miljökvalitetsnormer för nitrat i grundvatten, tungmetaller och fosfor i utvalda sjöar, tungmetaller i utvalda vattendrag, flöden/nivåer i utvalda rinnande vatten, miljögifter i utvalda sjöar vattendrag och andra naturtyper. Dessutom skall verket analysera i vilken utsträckning bioindikatorer kan användas som miljökvalitetsnormer.

Åtgärd M 99:18 Nationellt tak för utsläpp av försurande ämnen och ämnen som påverkar bildningen av marknära ozon för alla EU-länder

Europeiska kommissionens förslag till ett direktiv för nationella utsläppstak, det s.k. takdirektivet, för svaveldioxid, (SO₂), kväveoxider (NO_x), ammoniak (NH₃) och flyktiga organiska ämnen (VOC) antogs av medlemsländerna i juni 2000. Takdirektivet är det centrala direktivet i EU:s strategi mot försurning och kommer att innebära betydande reduktioner vad gäller utsläppen av SO₂, NO_x, NH₃ och VOC från energiproducerande anläggningar, vägtrafik, industri och jordbruk. Utsläppsminskningar i enlighet med direktivet kommer att minska den försurade ytan i Sverige med nästan 80 procent till år 2010 jämfört med 1990.

Inom FN-konventionen för långväga gränsöverskridande luftföroreningar (Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution, CLRTAP) slutförhandlades ett protokoll i september 1999 i Geneve. Protokollet omfattar, i likhet med takdirektivet, miljöproblemen försurning, övergödning och marknära ozon och fastställer nationella

utsläppstak för länder inom UN/ECE-regionen (EU:s 15 medlemsstater och Östeuropa samt USA och Kanada). Protokollet undertecknades av 31 länder den 1 december 1999 i Göteborg.

Takdirektivet och Göteborgsprotokollet kommer att bidra till minskad försurning, eutrofering och marknära ozon samt bidra till en allmänt bättre luftkvalitet.

I miljömålspropositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:13) föreslås att riksdagen godkänner protokollet. Under våren 2001 har takdirektivet varit föremål för förlikning. Förlikningskommittén godkände förslaget till direktiv sommaren 2001.

Åtgärd M 99:19 Regler för vedeldning

Naturvårdsverket fick 1997 i uppdrag att utreda möjligheterna att införa generella föreskrifter i syfte att minska utsläppen från småskalig vedeldning. Uppdraget redovisades i oktober 1998. Den föreslagna förordningen, omfattande såväl nya som befintliga anläggningar som eldas med fasta biobränslen, remissbehandlades under 1999. Förslaget bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Åtgärd M 99:20 Naturvårdspolitik för hela folket

Sedan 1999 hålls en årlig konferens, Folk och natur, för att skapa ett forum för diskussion om aktuella naturvårdspolitiska frågor.

Miljöministern bjöd in till en Folk och naturkonferens i Flämslätt, Västergötland i juni 2000 under temat Att vända vinden – hur bevarar vi kulturlandskapet i en föränderlig tid? Vid konferensen fanns en stor enighet mellan myndigheter, forskarsamhälle och natur- och kulturorganisationer om vad som bör göras för att bevara biologisk mångfald och kulturen. I diskussionerna poängterades vikten av en livskraftig landsbygd och böndernas roll som naturvårdare.

Miljödepartementet har i september 2001 hållit en konferens på temat Kusten, människan och framtiden – hur utvecklar vi våra kustområden inför morgondagens behov?

Åtgärd M 99:21 Nationalstadsparker

Regeringen bereder, med anledning av förslagen i betänkandet Nationalstadsparker (SOU 1996:38) frågan om inrättande av nya nationalstadsparker. Utredningen föreslog två områden – nämligen fallen och slussarna i Göta Älv i Trollhättan samt det centrala Fyrisområdet i Uppsala. På grund av att förutsättningarna för ett inrättande framstår som gynnsammare i Trollhättan har beredningsarbetet huvudsakligen inriktats på det området.

Åtgärd M 99:22 Uppföljning av Vindkraftsutredningen

Regeringen tillkallade våren 1998 en särskild utredare (dir. 1998:35) med uppgift att utreda förutsättningarna för lokalisering av vindkraft. Utredningen överlämnade i juni 1999 sitt slutbetänkande Rätt plats för vindkraften (SOU 1999:75). I betänkandet föreslås bl.a. planeringsmål för vindkraftens utbyggnad samt genomförande av övergripande

kartläggningar av förutsättningar för lokalisering av vindkraftverk till havs- och fjällområden. Slutbetänkandet har remissbehandlats.

Regeringen uppdrog i juli 2000 åt Statens energimyndighet att lämna förslag till planeringsmål för vindkraften. Energimyndigheten har i maj 2001 till Näringsdepartementet lämnat rapporten Vindkraften i Sverige. I den föreslås att planeringsmålet för utbyggnad av vindkraften fastställs till 10 TWh el inom 10–15 år. Rapporten remissbehandlas för närvarande. Inom Regeringskansliet har en arbetsgrupp haft i uppgift att genomföra en studie om de övergripande förutsättningarna för lokalisering av vindkraftverk till havs- och fjällområden. Arbetsgruppen (AgVIND) har i februari 2001 i en rapport (dnr M2001/440/Na) bedömt behovet av underlag för en sådan studie. Regeringen har därefter i juli 2001 uppdragit åt Boverket att redovisa ett planerings- och beslutsunderlag som visar de övergripande förutsättningarna för en storskalig utbyggnad av vindkraftsanläggningar i havs- och fjällområden. Boverket skall senast den 1 mars 2002 lämna en lägesredovisning av arbetet.

Åtgärd M 99:23 Utveckla den svenska vattenadministrationen

Under året har flera steg tagits som påverkar införandet av en framtida utvecklad svensk administration av vattenresurser. EG:s ramdirektiv för vatten trädde i kraft den 22 december 2000. Det innebär bl.a. krav på att medlemsländerna till den 22 december 2003 skall redovisa vilka administrativa arrangemang som valts för upprättande av s.k. behöriga myndigheter för de olika vattendistrikten, hur dessa distrikt geografiskt avgränsas samt hur direktivet genomförts i den nationella lagstiftningen. Direktivet innebär krav på att medlemsländerna skall arbeta med förvaltningsplaner och åtgärdsprogram för avrinningsområden i syfte att uppnå en viss definierad god vattenstatus vid en viss tidpunkt. Ansvarig för utarbetande av dessa åtgärdsprogram och flertalet andra skyldigheter i direktivet åligger de avrinningsmyndigheter som länderna skall utse. I förhandlingsarbetet har Sverige lyckats få gehör för ett antal viktiga frågor.

Ett antal pilotprojekt i avrinningsområden har startats för att erhålla erfarenheter av administrativ samordning mellan berörda myndigheter och samverkan med lokala aktörer och sakägare. Naturvårdsverket i samarbete med berörda myndigheter kommer att arbeta med att utforma anvisningar för det praktiska genomförandet av direktivets skyldigheter. Regeringen har den 11 oktober 2001 tillsatt en särskild utredare för att lämna förslag till utformning och organisation av vattenadministrationen. Miljöbalkskommittén (åtgärd M 2000:6) har fått i uppdrag att föreslå eventuella förändringar i miljöbalken till följd av direktivet. Regeringen avser att ge Statens Va-nämnd i uppdrag att granska direktivets effekter på bl.a. principer för prissättning på vatten- och avloppstjänster (VA-sektorn).

Under det svenska ordförandeskapet antog medlemsländerna och kommissionen en gemensam strategi för genomförande av ramdirektivet för vatten. Arbetet kommer bl.a. att resultera i gemensamma vägledningsdokument för det praktiska nationella genomförandet.

Åtgärd M 99:24 Handlingsplan samt rapport angående byggbranschens konkurrenskraft inom EU Skr. 2001/02:50

Europeiska kommissionen presenterade i november 1997 ett antal strategiska mål och rekommendationer för byggindustrin, kommissionen och medlemsstaterna. Arbetet har fortsatt med bl.a. en rullande handlingsplan för förbättrad byggkonkurrens. Arbetsgrupper har presenterat rapporter beträffande utbildning samt hållbart byggande där frågor om miljövänliga material, energieffektiva byggnader samt bygg- och rivningsavfall betonas. Arbetet, som är en del av strävandena att integrera miljöfrågor m.m. i skilda sektorer, redovisades i juni 2001 i form av en Agenda for sustainable construction in Europe.

Åtgärd M 99:25 Utredning angående radon

Radonutredningen presenterade sitt betänkande den 31 januari 2001 (SOU 2001:7). Ärendet har remissbehandlats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Åtgärd M 99:26 Boverkets rapport "Deklaration av bostäder"

Boverket har på regeringens uppdrag utrett frågan om kvalitetsdeklaration av bostäder. Uppdraget redovisades inom projektet Bygg för hälsa och miljö. Regeringskansliet remissbehandlade rapporten under hösten 1999. Ett nytt uppdrag gavs till Boverket att genomföra en försöksverksamhet med deklaration av bostäder (se åtgärd M 2000:12).

Åtgärd M 99:27 Byggsektorns Kretsloppsråds åtagande

Byggsektorn har tidigare genom en överenskommelse med dåvarande Kretsloppsdelegationen antagit en handlingsplan för ett frivilligt miljöansvar för byggvaror inom ett kretsloppstänkande. Kravet på uppföljning ingår i överenskommelsen (Kretsloppsdelegationens rapport 1996:11 Producentansvar i byggsektorn). (Se åtgärd M 2000:2).

Åtgärd M 99:28 (f.d. In 97:1, delvis) Främja en hållbar samhällsplanering genom att utveckla samordningen m.m.

Se åtgärd N 99:21.

Åtgärd M 2000:1 Miljöbedömningar av planer och program

Ett EG-direktiv (2001/42/EG) om bedömning av vissa planers och programs miljöpåverkan trädde i kraft i juli 2001. Direktivet gäller myndigheters planer och program som krävs i lagar och andra författningar. Direktivet innebär att det skall göras en miljöbedömning av planer och program som riskerar att ge betydande miljöpåverkan så att denna skall kunna undvikas eller mildras. Meningen är att miljöaspekterna skall integreras i planeringen i syfte att främja en hållbar utveckling. Miljöbedömningen blir obligatorisk för de planer och program som görs för ett stort antal samhällssektorer och som anger förutsättningarna för projekt som kräver miljökonsekvensbeskrivning eller som kan påverka Habitatområden (direktiv 92/43/EEG). Miljöpåverkan skall beskrivas utförligt och alternativ skall redovisas och bedömas. Samråd skall ske med myndigheter och allmänheten.

Direktivet skall vara genomfört senast juli 2004 och kommer att leda till mer enhetliga och ändamålsenliga miljöbedömningar. Skr. 2001/02:50

Åtgärd M 2000:2 Utredning (M 2000:01) om bred översyn av producentansvaret

Uppdraget innebär bl.a. att utredaren skall:

- Analysera de miljömässiga och samhällsekonomiska effekterna av producentansvaret. Det gäller framför allt förpackningar men även returpapper, däck och bilar.
- Lämna konkreta förslag till ändringar i regelverket för producentansvar.
- Undersöka om fler produktgrupper skall omfattas av producentansvar.
- Utvärdera retur- och pantsystemen för burkar och flaskor och föreslå ändringar i dagens regelverk.
- Följa upp de frivilliga åtagandena för kontorspapper och bygg- och rivningsavfall.
- Undersöka hur effektivt producentansvaret är som styrmedel samt överväga behovet av ytterligare åtgärder för att öka producenternas incitament att miljöanpassa produktionen.
- Redogöra för dagens ansvarsfördelning mellan de olika aktörerna på avfallsområdet och bedöma de effekter förändringen av ansvarsförhållandena medförde.

Regeringen vill också betona konsumenternas perspektiv och utredaren skall därför undersöka konsumenternas möjlighet att delta i systemet. Regeringen beslutade i april 2001 om förlängd tid för utredningen varpå nytt redovisningsdatum är den 1 december 2001.

Åtgärd M 2000:3 Miljöinformation för den finansiella sektorn

Naturvårdsverket redovisade i mars 2001 ett uppdrag från regeringen om miljöinformation för den finansiella sektorn. Verket anser att miljöinformation som finns hos olika myndigheter om ett större antal företag och fastigheter skall ges en vidare spridning och göras tillgänglig för bl.a. den finansiella sektorn. Det planerade utsläppsregistret som Naturvårdsverket skall tillhandahålla för allmänheten på Internet baserar sig i stor utsträckning på samma grunddata som den som bedöms vara intressanta för den finansiella sektorn. Utsläppsregistret och andra närliggande projekt bör därför anpassas för den finansiella sektorn vad gäller sökbarhet och innehåll så att grundförutsättningarna för vidareutveckling finns. Ett sätt att anpassa information i ett utsläppsregister för den finansiella sektorn prövas i ett pilotprojekt på länsstyrelsen i Västra Götaland. Vidare föreslår Naturvårdsverket i sin rapport att uppgifter om tillståndspliktig verksamhet redovisas av Patent- och registreringsverket (PRV) samt Lantmäteriverket (LMV). Naturvårdsverkets rapport kommer att remissbehandlas under hösten år 2001. (Se även åtgärd M 99:9).

Åtgärd M 2000:5 Framtagande av upphandlingsverktyg för ekologiskt hållbar upphandling för den offentliga sektorn Skr. 2001/02:50

Delegationen för ekologiskt hållbar offentlig upphandling som tillsattes i maj 1998 har erhållit förlängt uppdrag t.o.m. augusti 2001 för att slutföra det internetbaserade upphandlingsverktyg som delegationen har i uppgift att ta fram. Verkytet har försenats något på grund av att EU:s tolkningsmeddelande om offentlig upphandling och revidering av upphandlingsdirektiv har dröjt. Tolkningsmeddelandet presenterades i juli 2001 och innebär att vissa krav i verktyget måste justeras. Den 12 september 2001 överlämnade delegationen sin slutrapport till miljöministern.

Åtgärd M 2000:6 Tillsätta en kommitté med uppdrag att utvärdera tillämpningen av miljöbalken och lämna förslag till nödvändiga reformer

Regeringen beslutade den 22 december 1999 att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté (M 1999:03) med uppdrag att utvärdera tillämpningen av miljöbalken och lämna förslag till nödvändiga reformer. Kommittén som antagit namnet Miljöbalkskommittén skall ägna särskilt intresse åt följande frågor:

- Tillämpningen av miljöbalkens allmänna hänsynsregler hos domstolar och myndigheter.
- Frågan hur 3 och 4 kap. miljöbalken skall integreras med hänsynsreglerna och andra regler om markanvändning i miljöbalken.
- Miljökvalitetsnormernas betydelse för miljöarbetet samt normernas tillämpningsområden.
- Miljökonsekvensbeskrivningar, förfarandet och erfarenheter när det gäller frågan om hur regelverket fungerar samt kvaliteten på konsekvensbeskrivningarna.
- Prövningsordningen och andra regler för mål om tillstånd enligt miljöbalken.
- Kostnadmässiga konsekvenser av miljöbalkens tillämpning för de tillståndssökande och andra inblandade.
- Tillsynens effektivitet samt dess förhållande till de standardiserade miljöledningssystemen EMAS och ISO 14001.
- Avgiftssystemet och gränsdragningen mellan skatt och avgift vid myndighetsutövning som rör ett kollektiv.
- Miljösanktionssystemet, dess effektivitet och samspel med andra myndighetsingripanden.
- Utformningen av bestämmelserna om miljöbrott m.m. i 29 kap. miljöbalken och behovet av andra åtgärder för ett effektivt och rättvist sanktionssystem.

Miljöbalkskommittén lämnade den 31 december 2000 ett första delbetänkande Uppföljning av miljöbalken Vissa lagtekniska frågor (SOU 2000:116). I betänkandet som remissbehandlats under våren 2001 lämnas bl.a. förslag till förändringar i de processuella bestämmelserna för miljödomstolarna. En proposition med anledning av betänkandet är planerad att lämnas till riksdagen under november 2001. Miljöbalkskommittén skall dessutom senast den 1 juli 2002 lämna ett ytterligare

delbetänkande samt senast den 31 december 2003 lämna ett slutbetänkande med en redovisning av hur miljöbalken fått genomslag i den praktiska tillämpningen. Efter regeringsbeslut den 29 mars 2001 om tilläggsdirektiv (dir. 2001:25) skall Miljöbalkskommittén dels gå igenom sådana vattendomar som kan ha betydelse för riskerna för översvämningar, dels lämna förslag på hur Europaparlamentets och rådets direktiv (2000/60/EG) om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område skall genomföras i svensk lagstiftning. Tilläggsuppdraget som avser ramdirektivet skall redovisas senast den 1 juli 2002.

Åtgärd M 2000:7 Uppdrag till Naturvårdsverket att kartlägga hur kommunerna planerar att omhänderta sitt avfall

Naturvårdsverket har fått i uppdrag att redovisa hur kommunernas omhändertagande av avfall ser ut i dag, vilken kapacitet som finns för olika behandlingsmetoder av avfall samt hur kommunerna planerar att omhänderta sitt avfall i framtiden mot bakgrund av de åtgärder som vidtagits på avfallsområdet. Naturvårdsverket redovisade sitt uppdrag till regeringen den 30 juni 2000. Rapporten visar att det finns risk för en kapacitetsbrist för behandling av avfall då förbudet att deponera utsorterat brännbart avfall träder i kraft den 1 januari 2002. Regeringen har beslutat om ett nytt uppdrag till Naturvårdsverket. (Se åtgärd M 2001:1)

Åtgärd M 2000:8 Uppdrag till Naturvårdsverket angående avfallsdefinitionen

Naturvårdsverket har fått i uppdrag att lämna konkreta förslag till ändringar av tillämpning och utformning av den lagstiftning som har betydelse för återvinning av avfall. Utgångspunkten är en ökad kretsloppsanpassning av samhället där både ett miljömässigt godtagbart omhändertagande av avfall och gynnsamma förhållanden att använda avfallet som en resurs åstadkommes. Uppdraget redovisades den 22 september 2000. Rapporten har remitterats och behandlas för närvarande inom Regeringskansliet.

Åtgärd M 2000:9 Bildande av ett nytt forskningsråd för miljö, areella näringar och samhällsbyggande

I regeringens proposition Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansieringen (prop. 1999/2000:81) föreslogs ett nytt forskningsråd för miljö, areella näringar och samhällsbyggande. Det nya forskningsrådet bildades den 1 januari 2001 och tog över ansvaret för forskningsfinansiering från Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR) och Bygghälsningsrådet (BFR) samt delar av Naturvårdsverkets och forskningsrådsnämndens ansvar. Genom att samla stora delar av forskningen till stöd för ett ekologiskt hållbart samhälle skapas bättre förutsättningar för kraftfulla och allsidiga forskningssatsningar med ett helhetsperspektiv. I regeringens ekonomiska vårproposition för år 2001 föreslog regeringen att forskningen vid forskningsrådet förstärks med 80 miljoner kronor för år 2002 och 2003 samt 90 miljoner för år 2004. Förstärkningen skall användas till forskning om biologisk mångfald och

forskning till stöd för en ekologisk hållbar utveckling. Riksdagen Skr. 2001/02:50 beslutade i enlighet med förslaget.

Åtgärd M 2000:10 Bildande av byggsektorns kvalitetsråd

Som ett led i strävandena att få effektiva system för säkring av kvaliteten under ett byggnadsverks hela förvaltning och därmed bl.a. öka effektiviteten i resursanvändningen har regeringen gett fem statliga myndigheter i uppdrag att tillsammans leda kompetensutvecklingen hos byggherrar, beställare och förvaltare och ta initiativ till att bilda ett byggsektorns kvalitetsråd bestående av representanter för alla berörda aktörer. Uppdraget redovisades den 1 juni 2001. För ändamålet kompetensutveckling har – som ett första steg – de statliga byggherrarna, beställarna och förvaltarna bildat ett byggherreforum. För kvalitets-säkring m.m. har ett Råd för byggkvalitet bildats av sektorn.

Åtgärd M 2000:11 Bättre genomslagskraft av den obligatoriska ventilationskontrollen

Boverket har fått möjlighet att medge undantag från den obligatoriska ventilationskontrollen under viss tid i de fall byggnadsägare utarbetat sätt som säkrar t.ex. att ventilationen fungerar kontinuerligt. Syftet med verksamheten är bl.a. att ta tillvara alla sätt att få en bättre genomslagskraft av det obligatoriska kontrollsystemet. Arbetet pågår och Boverket har redovisat omfattningen av försöksverksamheten till regeringen. Slutredovisning skall lämnas till regeringen senast den 1 september 2005.

Åtgärd M 2000:12 Försöksverksamhet med faktadeklaration av bostäder m.m.

Boverket har fått i uppdrag att genomföra en försöksverksamhet med deklARATION av bostäder, skolor och förskolor i huvudsak enligt ett förslag redovisat år 1998 (tidigare redovisat som åtgärd M 99:26) dvs. med de krav som samhället ställer i bygglagstiftning och byggregler som bas. Uppgifter som avses ingå är bl.a. el-, värme- och vattenanvändning, uppgifter om ventilation samt radon. Uppdraget redovisades den 30 juni 2001.

Åtgärd M 2000:13 Uppdrag till Boverket om lågfrekvent buller

Boverkets uppdrag redovisades hösten 2000 och föranledde inga förändringar i regelverket.

Nya åtgärder som har föreslagits under året

Åtgärd M 2001:1 Uppdrag om ett ekologiskt hållbart omhändertagande av avfall

Som en följd av slutsatserna i det tidigare uppdraget om omhändertagande av avfall (se åtgärd M 2000:7) har regeringen uppdragit åt Naturvårdsverket att redovisa hur avfallshanteringen inom kommunerna och i industrin har utvecklats under de senaste åren samt att redovisa en handlingsplan för att uppnå ett ekologiskt hållbart

omhändertagande av avfall. Uppdraget skall redovisas senast den 1 december 2001. Skr. 2001/02:50

Åtgärd M 2001:2 Uppdrag till Naturvårdsverket om kommissionens beslut att ändra avfallsförteckningen

Regeringen har uppdragit åt Naturvårdsverket att utreda och redovisa konsekvenserna av Europeiska kommissionens beslut 2000/532/EG, K(2001)108 slutlig samt K(2001)106 slutlig om ändring av avfallsförteckningen. Naturvårdsverket skall också föreslå hur besluten kan genomföras i svensk lagstiftning. Uppdraget redovisades den 31 augusti 2001.

Åtgärd M 2001:3 Uppdrag till Naturvårdsverket om vidare utveckling av den miljöorienterade produktpolitiken

Regeringen har i december 2000 uppdragit åt Naturvårdsverket att ta fram underlag till grund för vidare utveckling av den miljöorienterade produktpolitiken i enlighet med regeringens skrivelse 1999/2000:114. Verket skall bl.a. analysera behovet av styrmedel och verktyg för att uppnå målen med den miljöorienterade produktpolitiken. Slutrapportering av uppdraget skall ske senast den 31 juli 2002.

Åtgärd M 2001:4 Slutförvaring av kvicksilver

Utredningen om slutförvaring av kvicksilver lämnade i juni 2001 sitt betänkande SOU 2001:58 Kvicksilver i säkert förvar. Rapporten remissbehandlas under hösten 2001.

Åtgärd M 2001:5 Erfarenhetsåterföring beträffande fukt- och mögelskador

Fonden för fukt- och mögelskador har i regleringsbrev för 2001 fått i uppdrag att redovisa kunskaper och erfarenheter som framkommit under fondens verksamhetstid. Syftet är att öka den ekologiska hållbarheten inom byggområdet genom en erfarenhetsåterföring till byggsektorns aktörer som ger kunskap om felaktiga tekniska lösningar som orsakar fukt- och mögelproblem. Informationen skall även riktas till konsumenter för att öka deras kunskap om risker vid byggande och köp av hus. Uppdraget skall redovisas den 1 mars 2002.

Information om resultaten skall spridas i samarbete med Boverket, Konsumentverket och branschorganisationer inom byggande och förvaltning.

Åtgärd M 2001:6 Uppdrag till Naturvårdsverket angående strandskydd

Naturvårdsverket har fått i uppdrag att kartlägga tillämpningen av strandskyddsbestämmelserna samt att utreda förutsättningarna för och konsekvenserna av ett stärkt strandskydd i tätortsnära områden med högt bebyggelsetryck respektive vissa lättnader i strandskyddsbestämmelserna i glesbygdsområden med lågt bebyggelsetryck i syfte att underlätta regional utveckling såsom turism och friluftsliv. Uppdraget skall redovisas till Miljödepartementet senast den 1 februari 2002.

Åtgärd M 2001:7 Uppdrag till Naturvårdsverket med anledning av propositionen Sammanhållen rovdjurspolitik (prop. 2000/01:57) Skr. 2001/02:50

Regeringen har givit Naturvårdsverket i uppdrag att bl.a. utforma inventeringsarbetet av stora rovdjur som en del av miljöövervakningen, att visa hur arbetet med att förebygga jaktbrott kan kopplas till inventeringsverksamheten, att inrätta en nationell databas för stora rovdjur. Uppdragen skall redovisas till Miljödepartementet senast den 1 juni 2002.

Åtgärd M 2001:8 Uppdrag till Naturvårdsverket om miljö- och hälsoskydds krav angående avloppsslam samt återföring av fosfor

Regeringen gav den 11 april 2001 Naturvårdsverket i uppdrag att utreda frågorna om miljö- och hälsoskydds krav för avloppsslam och dess användning samt om återföring av fosfor. Naturvårdsverket skall undersöka om de nuvarande gränsvärdena för skadliga ämnen i avloppsslam behöver skärpas och om gränsvärden även behövs för ytterligare ämnen samt om gränsvärdena bör skärpas beträffande metaller när avloppsslam används i jordbruket. Verket skall föreslå behövliga åtgärder för att slamanvändningen inte skall medföra några negativa hälso- eller miljöeffekter på kort eller lång sikt. Vidare skall Naturvårdsverket behandla den nuvarande återföringen av fosfor i avloppsslam, hinder för återföringen och möjligheterna att öka återföringen samt föreslå en aktionsplan för återföring av fosfor i avloppsslam, samtidigt som hälsa och miljö skyddas. Uppdraget skall redovisas senast den 15 oktober 2002.

Åtgärd M 2001:9 Boverket har slutredovisat sitt uppdrag att följa och utveckla arbetet med att genomföra Habitatagendan

I december 2000 slutredovisade Boverket sitt uppdrag (M1999/5239/Hs) att följa och utveckla arbetet med att genomföra Habitatagendan. I en exempelsamling beskrivs hur ett femtiotal kommuner arbetar med sin planering för hållbara städer och samhällen. Rapporten innehåller också en lägesredovisning och en översiktlig redogörelse för verkets aktiviteter för att följa och utveckla Habitatarbetet.

Åtgärd M 2001:10 Förslag till strategi för integrerad syn på planering och hushållning med naturresurser

Boverket har på regeringens uppdrag (M1999/5239/Hs) redovisat ett förslag till strategi för en integrerad syn på planering och hushållning med naturresurser. Strategin består av 13 utmaningar för den fysiska samhällsplaneringen. I anslutning till varje utmaning redovisar Boverket åtgärder för att möta respektive utmaning.

Fysisk planering har en viktig roll i arbetet med en hållbar utveckling och förutsätter kunskap om såväl sakfrågor som hur man hanterar dessa i en planprocess. De 13 utmaningarna som redovisas handlar om utveckling av sakfrågor både i den fysiska samhällsplaneringen och i planprocessen.

Några viktiga frågeställningar bland de 13 utmaningarna är:

- Öka möjligheterna till samverkan och delaktighet
- Utveckla helhetssynen i planeringssystemet

- Planera strategiskt
- Skapa en god livsmiljö
- Ta miljömålen som utgångspunkt i planeringen

Avsikten är att vidareutveckla förslaget till strategi genom en dialog med bl.a. kommuner, länsstyrelser, centrala verk och forskare. Strategin utgör diskussionsunderlag vid denna dialog och som kommer att ske under 2001.

Åtgärd M 2001:11 Uppdrag till Statistiska Centralbyrån att ta fram indikatorer för hållbar utveckling

Statistiska Centralbyrån (SCB) har i samarbete med Naturvårdsverket på uppdrag av Miljödepartementet tagit fram ett första set av indikatorer för hållbar utveckling. Rapporten Sustainable Development Indicators for Sweden – a first set 2001 publicerades i maj 2001.

Åtgärd M 2001:12 Uppdrag till Sveriges geologiska undersökningar om en nationell kartläggning av vissa förorenade områden

Regeringen uppdrog i maj 2001 åt Sveriges geologiska undersökning (SGU) att göra en nationell kartläggning av områden som förorenats av eller misstänkts vara förorenade av statlig verksamhet och där den tidigare statliga organisationen inte längre finns kvar. Uppdraget omfattar områden där staten varit verksam i myndighets- eller bolagsform och där ingen ny verksamhetsutövare har övertagit ansvaret. Kartläggningen skall omfatta ett antal områden; deras karaktär och statens roll som verksamhetsutövare. SGU skall även analysera och ta ställning till hur myndigheten i sin nuvarande verksamhet kan integrera en uppgift att vara stöd åt kommuner och länsstyrelser vid deras upphandling och genomförande av efterbehandlingsprojekt. Uppdraget skall genomföras i samråd med Naturvårdsverket och länsstyrelserna och redovisas senast den 30 november 2001.

Åtgärd M 2001:13 Uppdrag till Naturvårdsverket om hållbar hantering av gruvavfall

Naturvårdsverket har fått i uppdrag att föreslå åtgärder för att få till stånd en hållbar hantering av gruvavfall. Redovisningen skall innehålla förslag om hur gruvavfallshantering kan regleras inom EU. Verket skall vidare redovisa hur tillsynen och kunskapen i fråga om hantering av gruvavfall ser ut och hur den kan förbättras. Uppdraget skall redovisas senast den 31 december 2001.

Åtgärd M 2001:14 Uppdrag till Kemikalieinspektionen om prioriteringslista avseende vissa kemikalier

Kemikalieinspektionen har fått i uppdrag att tillsammans med Naturvårdsverket ta fram en prioriteringslista på kemikalier som uppfyller kriterierna för att kunna föreslås inkluderas i LRTAP-protokollet respektive den globala konventionen om långlivade organiska föroreningar. Uppdraget skall delredovisas senast den 31 december 2001.

5 Lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet

5.1 Stöd till lokala investeringsprogram åren 1998, 1999, 2000 och 2001

Riksdagen beslutade efter förslag i budgetpropositionen för 1998 (prop. 1997/98:1, utg. omr. 18, bet. 1997/98:BoU1, rskr. 1997/98:81) att inrätta ett stöd till lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet (LIP). Enligt regeringens förslag i budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/01:1) kommer anslaget att omfatta totalt 6,6 miljarder kronor för perioden 1998–2003. Med stöd av förordningen (1998:23) om statliga bidrag till lokala investeringsprogram som ökar den ekologiska hållbarheten i samhället får regeringen besluta om bidrag till program som uppfyller vissa kriterier.

Bidrag skall fördelas till de kommuner, vars investeringsprogram på bästa sätt bidrar till ekologisk omställning. De kriterier som anges är att minska belastningen på miljön, att öka effektiviteten i användningen av energi och andra naturresurser, att gynna användningen av förnybara råvaror, att öka återbruk, återanvändning och återvinning, att bidra till att bevara och förstärka den biologiska mångfalden samt att tillvarata kulturmiljövärden eller att bidra till att förbättra cirkulationen av växtnäringsämnen i ett kretslopp. Programmen skall också bidra till ökad sysselsättning. Därutöver kan kommunen få stöd till informations- och folkbildningsinsatser knutna till programmet.

Regeringen fattade vid tre tillfällen samlade beslut om stöd till 145 program under åren 1998–2000. Från och med den 1 april 2000 har den fasta ansökningstiden slopats och man har övergått till löpande behandling av ansökningarna. Under denna tid hade fram till den 1 september 2001 ytterligare 20 beslut om bidrag till investeringsprogram fattats. Det totala bidraget till dessa program är 350 miljoner kronor. Vid genomförandet av programmen under perioden 2000–2003 kommer totalt cirka 1,4 miljarder att investeras och enligt kommunernas uppskattning skapas 890 årsarbeten.

Totalt hade 166 program beviljats stöd med sammanlagt knappt 5,6 miljarder kronor vid halvårsskiftet 2001. Detta innebär att 136 kommuner och ett kommunalförbund har beviljats bidrag varav 29 fått bidrag mer än en gång. Tillsammans med de pengar som bidragsmottagarna själva satsar ger detta en total investeringsvolym på cirka 25 miljarder kronor varav den direkt miljörelaterade investeringen utgör 19 miljarder kronor. Enligt kommunernas beräkningar kommer cirka 17 600 årsarbeten att skapas under genomförandetiden fram till 2003.

5.1.1 Samlade miljöeffekter av pågående program

Skr. 2001/02:50

För varje åtgärd som får bidrag har kommunerna beräknat miljöeffekterna. De investeringsmedel som beviljats fram till den 1 september 2001 beräknas ge följande utfall om åtgärderna genomförs enligt planerna:

- En energibesparing motsvarande 2,2 TWh per år.
- Fossila bränslen motsvarande 2,6 TWh per år ersätts med förnybara energislag, vilket motsvarar energianvändningen i 100 000 villor.
- Koldioxidutsläppen minskar med 1,7 miljoner ton vilket motsvarar 3 procent av de totala svenska utsläppen. Minskningen motsvarar en halvering av den tunga lastbilstrafiken i Sverige.
- Utsläppen av närsalter till hav och vattendrag beräknas minska med över 3000 ton kväve per år vilket motsvarar 2,4 procent av nuvarande svenska utsläpp till havet. Motsvarande siffra för fosfor är 180 ton per år vilket motsvarar 4 procent av utsläppen till havet.
- Deponeringen av avfall beräknas minska med 500 000 ton per år till följd av pågående investeringsprogram vilket motsvarar 10 procent av den mängd som deponeras i dag.
- Under perioderna 1999–2001, 2000–2002 och 2001–2003 kommer naturmiljöer som är värdefulla för den biologiska mångfalden att bevaras eller återskapas på 2200 hektar (inga säkra uppgifter finns för perioden 1998–2000).

5.1.2 Fördelning av bidrag på åtgärdstyper

Av de bidrag som beviljats för perioden år 2001–2003 (fram till den 1 september) går 40 procent till åtgärder inom kategorin energiomställning till förnybar energi. Detta kan jämföras med 24 procent av de totalt beviljade LIP-medlen. Samtidigt är andelen bidrag till kategorin energieffektivisering endast 3 procent under perioden medan totalsiffran för hela LIP är 9 procent. Bidragen till trafikrelaterade åtgärder under år 2001–2003 uppgår till 14 procent medan totalsiffran för hela LIP-satsningen är 10 procent. Under samma period går 15 procent av bidragen till avfallsområdet som inkluderar bl.a. biogasanläggningar och annan storskalig behandling av organiskt avfall. Avfallsåtgärdernas andel av de totala LIP-bidragen är 12 procent.

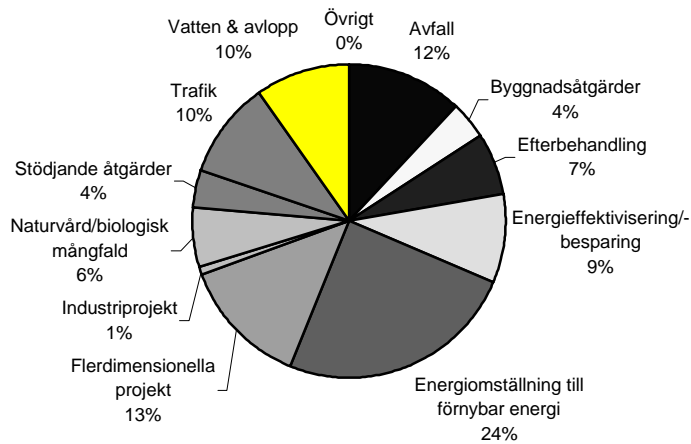
Sammantaget kan siffrorna från 2001 års fördelning av bidrag tolkas som att trenden mot att kommunerna alltmer betonar klimatrelaterade åtgärder i sina ansökningar håller i sig. Energi-, transport- och biogasåtgärder motsvarar här tillsammans 57 procent av det beviljade bidraget.

Andelen bidrag till vatten- och avloppssektorn (10 procent) respektive naturvård och biologisk mångfald (6 procent) under år 2001 överensstämmer med den totala bidragsfördelningen inom LIP. Bidragsandelarna till flerdimensionella projekt i bostadsområden, turistanläggningar m.m. minskar därför att kommunerna i senare ansökningsomgångar i regel delar upp dessa på åtgärder inom flera sektorer. Under år 2001 har inga medel lämnats till efterbehandling eller sanering av förorenade områden. Skälet till detta är dels att särskilda medel för ändamålet fördelas av

Naturvårdsverket och länsstyrelserna, dels att många av de bäst utredda saneringsobjekten redan beviljats bidrag i tidigare beslutsomgångar. Skr. 2001/02:50

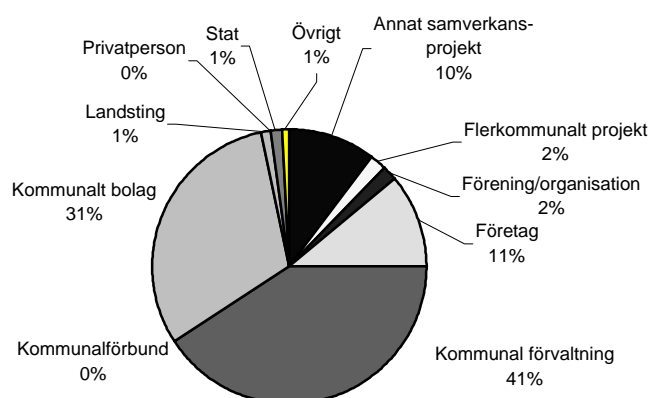
Bidrag per huvudgrupp. Totalt alla år fram till halvårsskiftet 2001.

5.1.3 Fördelningen av bidrag på huvudmän

I samband med fördelningen av bidrag för perioden 2000–2002 ökade andelen som gick till åtgärder med ett privat företag som huvudman. Denna trend förstärks ytterligare i bidragsfördelningen för perioden 2001–2003 där 25 procent av bidragen gick till projekt inom företag. Av de totalt fördelade LIP-medlen har 11 procent gått till företagsprojekt. Bakgrunden till förändringen är att kravet på ny teknik eller ny arbetsmetod i åtgärder inom vinstdrivande verksamhet ströks ur förordningen fr.o.m. år 2000. Detta medför att bidrag kan utgå till företag även för investeringar i tidigare prövad teknik inom t.ex. energieffektivisering, omställning till förnybara energislag, avfallshantering och återvinning. Relativt många privata företag, bl.a. byggherrar, fick bidrag inom ramen för Bo01 under perioden 2000–2002.

Andelen bidrag till åtgärder med kommunala bolag som huvudmän under perioden 2001–2003 motsvarar 37 procent. Detta kan jämföras med 28 procent under 2000–2002 och 31 procent i den totala fördelningen. Kategorin kommunala bolag domineras av hel- eller delägda energibolag.

Bidrag per huvudman. Totalt alla år fram till halvårskiftet 2001.

5.2 Fortsatta insatser

5.2.1 Lokala investeringsprogram ersätts av klimatprogram från år 2002

I budgetpropositionen för år 2002 (prop. 2001/02:1) har regeringen föreslagit att stödet till lokala investeringsprogram successivt avvecklas och ersätts med ett bidragssystem för åtgärder som minskar utsläppen av växthusgaser. Inga nya ansökningar tas emot efter den 31 december 2001 och från och med år 2004 tillförs inga nya medel för LIP i statsbudgeten. Utbetalningar till beviljade projekt kommer dock att fortsätta åtminstone fram till år 2005 eftersom programmen löper över fyra kalenderår och den slutliga utbetalningen sker efter att programmet slutredovisats.

Delar av LIP-anslaget föreslås föras över till utgiftsområde 20 anslag 34:15 Stöd till klimatinvesteringsprogram (prop. 2001/02:1) som inrättas år 2002. Regeringen har föreslagit att 200 respektive 300 miljoner kronor överförs 2002 respektive 2003 från stödet till lokala investeringsprogram till det nya klimatstödet. Dessutom föreslås ett anslag för information om klimatfrågor med 90 miljoner kronor för en treårsperiod finansieras ur LIP-anslaget.

I budgetpropositionen har regeringen föreslagit att hanteringen av de lokala investeringsprogrammen inklusive granskning av ansökningar och slutrapporter, uppföljning, utvärdering och informationsinsatser förs över från Regeringskansliet till en myndighet.

Från och med den 1 april 2000 kan bidragsansökningarna lämnas in när som helst under året och regeringsbesluten om bidrag fattas löpande. Detta innebär också förändrade förutsättningar för stödet till kommunerna eftersom dessa ligger i olika faser i arbetet med ansökningarna. Därför har länsstyrelserna fått en ökad roll i att bedöma kommunernas stödbehov, att samordna dessa och att sammankalla regionala möten där Miljödepartementet i regel deltar. Länsstyrelsernas roll har också förstärkts genom att de fått regeringens uppdrag att granska kommunernas årliga verksamhetsrapporter om investeringsprogrammen. I framtiden kommer dessutom arbetet med att yttra sig över kommunernas slutrapporter att öka.

Statens institut för ekologisk hållbarhet (IEH)

IEH (f.d. Centrum för kunskap om ekologisk hållbarhet) är en myndighet som inrättades bl.a. med syftet att stödja kommunernas arbete med lokala investeringsprogram. Myndigheten är placerad i Umeå och bland uppgifterna ingår att förmedla kontakter och kunskap mellan praktiker i kommunerna, forskare, sektorsmyndigheter och företag. Bland arbetsredskapen finns webbplatsen www.ieh.se, register över forskare och företag m.m., ett elektroniskt nyhetsbrev, konferenser på olika teman samt temanätverk. IEH kommer också att ha en viktig roll när det gäller att sprida resultat och erfarenheter från utvärderingen av LIP och som länk till forskarvärlden i detta sammanhang.

IEH har på regeringens uppdrag gett särskilt stöd till arbetet med att ta fram LIP-ansökningar i 25 glesbygdskommuner. Bakgrunden är att dessa kommuner haft svårt att ta fram konkurrenskraftiga ansökningar, bl.a. därför att de har små ekonomiska och personella resurser. Stödet har bestått i både besök i kommunerna och fortlöpande dialog om projekt och ansökningar, gemensamma seminarier och visst ekonomiskt stöd. Uppdraget har resulterat i en markant ökning av antalet ansökningar från glesbygdskommunerna.

Regeringen har även givit IEH i uppdrag att särskilt stödja arbetet inom området naturvård och biologisk mångfald. Skälet till detta är bl.a. det relativt låga antalet naturvårdsprojekt inom ramen för LIP. Det beror bl.a. på att många kommuner saknar egen kompetens på området, att naturvårdsåtgärder ställer höga krav på samverkan mellan olika aktörer samt att det krävs särskild kunskap för att överblicka möjliga finansieringsformer. Uppdraget redovisas våren 2002.

5.2.3 Slutrapportering

Våren 2001 lämnade de första sju kommunerna in slutrapporter för sina investeringsprogram (Hallsberg, Helsingborg, Kumla, Lindesberg, Sala, Skara, Vänersborg). Under våren 2002 beräknas ett femtiotal program slutredovisas.

Enligt en preliminär bedömning ligger de effekter på miljö och sysselsättning som redovisas i de första sju slutrapporterna i nivå med

eller över de uppgifter som anges i ansökningarna om de sätts i relation till det förbrukade bidraget.

Arbetet med att utveckla anvisningar, information och handlägningsrutiner pågår kontinuerligt i samarbete mellan Miljödepartementet, sektorsmyndigheter, länsstyrelser och kommuner. I IEH:s arbetsuppgifter ingår att sprida erfarenheter och resultat från slutrapporteringen.

5.2.4 Uppföljning och utvärdering

Centrum för utvärderingsforskning vid Umeå universitet (UCER) genomför på uppdrag av Miljödepartementet en förstudie till en samlad utvärdering av de lokala investeringsprogrammen. Förstudien, som skall redovisas i februari 2002, kommer att innehålla en nulägesbeskrivning, en kunskapsöversikt och en plan för den fortsatta utvärderingen. Den kommer att ställa frågor som blir utgångspunkter för den fortsatta utvärderingen och ge underlag för att gå vidare med olika delstudier.

Den fortsatta utvärderingen kommer att bestå av både sektorsövergripande och sektorsvisa delstudier som hålls samman i ett gemensamt projekt. Troligen kommer både forskare, myndigheter, konsulter och andra aktörer att delta i utvärderingsprojektet.

Ett forskningsprojekt kring LIP-åtgärder i bostadsområden pågår vid Institutionen för arkitektur vid Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm med ekonomiskt stöd från bl.a. Miljödepartementet.

Riksrevisionsverket (RRV) har regeringens uppdrag att följa upp och utvärdera de lokala investeringsprogrammen. En första rapport presenterades i juni 1999 och RRV kommer att följa upp denna med en granskning av hela stödsystemet när huvuddelen av programmen i den första omgången är slutrapporterade.

5.3 Stöd till den europeiska bomässan Bo01

Riksdagen har gett regeringen möjlighet att använda en del av anslaget för stöd till lokala investeringsprogram (sammanlagt högst 250 miljoner kronor) för bidrag till investeringar vid den europeiska bomässan Bo01 som genomfördes i Malmö maj – september 2001.

Malmö kommun har beviljats 246 miljoner kronor i bidrag för 64 åtgärder inom Bo01. Det övergripande temat för bomässan var "Framtidsstaden i det ekologiskt hållbara informations- och välfärdssamhället". Bo01 har givit ett unikt tillfälle att demonstrera idéer och tekniska lösningar för en ekologiskt hållbar utveckling i full skala i den permanenta bebyggelsen. Bidragsmedlen har gått till merkostnader för ekologiskt hållbara lösningar vid uppförande av permanent bebyggelse och infrastruktur inom Bo01-området. Bidragsgivningen innebar också en markering av vikten av att det ekologiska byggandet håller hög arkitektonisk kvalitet. Bo01 har fått internationell uppmärksamhet för sin energilösning med 100 procent förnybar energi. Åtgärderna i övrigt omfattar bl.a. olika investeringar i infrastruktur för en kretsloppsanpassad hantering av avfall och avloppsvatten samt för

miljöanpassade transporter. Flera byggherrar har erhållit bidrag för olika miljöinvesteringar i sina byggprojekt. Folkbildnings- och informationsåtgärder ingår också bland de åtgärder som har fått stöd. Skr. 2001/02:50

En omfattande utvärdering av LIP-projekten inom Bo01 kommer att genomföras. Fokus ligger i första hand på ekologisk hållbarhet men även andra aspekter på hållbar utveckling ingår. Utvärderingen skall ske i samverkan med Boverket, Statens energimyndighet och Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande. Utvärderingen avses att genomföras tillsammans med flera högskolor.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 november 2001

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Thalén, Winberg, Ulvskog, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Östros, Engqvist, Rosengren, Larsson, Wärnersson, Lejon, Lövdén, Ringholm, Bodström

Föredragande: statsrådet Larsson

Regeringen beslutar skrivelse 2001/02:50 Hållbara Sverige – uppföljning av åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling